

ΑΝΔΡΕΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ: «Προσωπογραφία Καλλιτέχνη»
(έλαιογραφία)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Σ ΙΑ'

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1962

ΤΕΥΧΟΣ 124ον

ΕΦ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Κ Ο Ρ Ι Τ Σ Α

Θέση τῆς πόλης. 1. Ἡ Κοριτσά βρίσκεται στή μέση σχεδόν ἐνός ἀρκετά κτεταμένου λεκανοπεδίου, πού χωρίζεται μέ βουνά ἀπό τή Μακεδονία, τήν Ἀλβανία καί τή Νότια Ἡπειρο. Γεωγραφικά δηλαδή τὸ λεκανοπέδιο αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπομονωμένη περιοχὴ, πού ἐπικοινωνεῖ μέ τισ γύρω χώρες μέ τρία στενά καί τού ὀρίζεται: πρὸς Β ἀπὸ τή λίμνη τῆς Μαλίκης καί Σόβιανης, ἡ ὁποία σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἀπλωμα τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ Δέβολη· ἀνατολικά τῆς λίμνης ὄρισκονται τὰ βουνά Ξεροβούνη (Μαλιθάτ) καί Λιβανίσκος (Ἰβάν)· πρὸς Α τῆς Κοριτσᾶς εἶναι τὸ βουνὸ Μόραβας, ἓνα παρακλάδι τοῦ Γράμμου πού μοιάζει μέ γιγάντιο προτείχισμα τῆς πόλης· πρὸς Ν ἐκτείνεται ἡ ράχη Κιάρι (Γραμμῶς), παρακλάδι καί αὐτὴ τοῦ Γράμμου στὸ σημεῖο πού αὐτὸς διακόπτεται πρὸς τὸ μέρος τῆς Κολωνίας καί Νικολίτσας· ἀπὸ τὸ Κιάρι ἀρχίζου πρὸς Δ τὰ βουνά τῆς Ὀπαρῆς (Ὀσιροβίτσα καί Λένια), πού εἶναι κλάδος τοῦ Ἰλλυρικοῦ Τομόρου, ἔπειτα ἀκολουθοῦν τὰ Κανδαούια ὄρη.

Τὸ λεκανοπέδιο τῆς Κοριτσᾶς διασχίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸ Δέβολη, πού πηγάζει κυρίως ἀπὸ τισ ὑψώρειες τοῦ Γράμμου, περνᾷ ΒΑ ἀπὸ τήν πόλη, διασχίζει τὸ λεκανοπέδιο καί κατευθυνόμενος πρὸς Β χύνεται στὸν ποταμὸ Ἄψο. Ἐκτός ἀπὸ τὸ Δέβολη καί ἄλλοι ἕξι μικρότεροι ποταμοὶ ἢ χεῖμαρροι ἀρδεύου τὸ λεκανοπέδιο. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, ὁ Μόραβας, πού πηγάζει ἀπ' τὸ ὁμώνυμο ὄρος, περνᾷ μέσ' ἀπ' τήν πόλη καί ἐνώνεται μέ τὸ Δέβολη στή λίμνη τῆς Σόβιανης.

Ἡ ἐπικοινωνία τῆς περιορισμένης αὐτῆς ἀπὸ βουνά κοιλάδας μέ τισ γύρω περιοχὲς ἐξασφαλίζεται, ὅπως ἀναφέραμε, ἀπὸ τρία στενά: ἓνα μέσφ τῆς ράχης Κιάρι, ἀπ' ὅπου περνοῦν οἱ δρόμοι ἀπὸ τήν Κοριτσά γιὰ τήν Κόνιτσα καί Γιάννινα πρὸς Ν καί γιὰ τήν Πρεμετὴ καί Τεπελένη πρὸς ΝΔ. Τὸ δεύτερο στενὸ ὀδηγεῖ μέσφ τῆς κοιλάδας τοῦ Δέβολη πρὸς Β, δηλαδή πρὸς τή Γκόρα, Μόκρα, Ἀχρίδα, Μοναστήρι καί Β. Ἀλβανία. Τὸ τρίτο, τὸ ὀνομαζόμενο στενὸ τοῦ Τσαγγόνι, πρὸς Α ἀκολουθεῖ πάλι τήν κοιλάδα τοῦ Δέβολη ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Μόραβα καί τὸ Ξεροβούνη. Ἀπ' ἐκεῖ περνᾷ ὁ δρόμος γιὰ τήν Καστοριά καί τή λοιπὴ Δυτικὴ Μακεδονία.

Ἰδρυση. Ἡ Κοριτσά δὲν εἶναι ἀρχαία πόλη οὔτε κὰν βυζαντινὴ, ἀλλὰ δημιουργημα τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Ἡ χρονολογία ὅμως τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς δὲν εἶναι ἐξακριβωμένη. Κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὑπαγόταν στήν ἐπαρχία τῶν Δασσαρητῶν, μιὰ ἀπὸ τισ ἕξι ἰλλυρικὲς ἐπαρχίες. Οἱ κάτω-

κοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς, πού φημίζονταν γιά τή γενναιότητά τους, εἶχαν ἀποκρούσει τὴν εἰσβολή τῶν Βουλγάρων τὸν 9 αἰ. καὶ ἀργότερα πολέμησαν σκληρὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων ὡς σύμμαχοι τοῦ Γεωργίου Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη.

Μὲ τοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη σχετίζεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς παράδοσης πού ἀναφέρεται στὴν ἰδρυση τῆς Κοριτσᾶς καὶ ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς: Ὁ σουλτάνος Μουράτ Β' γυρνώντας κάποτε ἀπὸ μιὰ ἐκστρατεία τοῦ ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη πῆρε μαζί του καὶ ἓνα νεαρὸ ἐξωμότη ἀπὸ τὴν Παναρλίτη τῆς Πρεμετῆς, τὸ γιὸ τοῦ ἀρχιμανδριτῆ τῆς περιοχῆς, πού τὸν πρόσφερε ὁ ἴδιος στὸν ἐξισλαμισμό πιεζόμενος ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Ὁ νέος αὐτός, πού πῆρε τὸ ὄνομα Ἑλιάς-μπέης, διακρίθηκε ἀργότερα γιά τὴ γενναιότητά του στὴν πολιορκία καὶ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἦταν ὁ πρῶτος πού ἀνέβηκε πάνω στὴν τεῖχη στὰ Ὑψωμαθεῖα. Γιά τὶς ὑπηρεσίες του αὐτὸς ἀνταμειβόθηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο μὲ τὸν τίτλο τοῦ μιραχῶρ ἐβέλ (ἀρχισταυλάρχη). Ὁ Ἑλιάς μπέης αὐτός, ὁ γνωστός καὶ ὡς Κοτζιά Ἰμπραχῶρης, ἐξεδήλωσε στὰ γεράματά του τὴν ἐπιθυμίανὰ ξαναγυρίση στὸν τόπο του καὶ τότε πῆρε ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ Β', γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ Μεχμέτ Β' τοῦ πορθητῆ τῆς Βασιλεύουσας, ὡς δῶρο τὴν ἐπικαρπία τῆς περιοχῆς τῆς Κοριτσᾶς. Ἐκεῖ, στὴν Ἐπισκοπή, ἓνα μικρὸ χωριὸ τῆς περιοχῆς, πού ὑπῆρχε ἀπὸ τὸν 11 αἰ. καὶ ἀριθμοῦσε 15 περίπου γεωργικὲς οἰκογένειες, ἔχτισε τὸ 1487 ἢ 1490 πάνω σὲ μιὰ βυζαντινὴ ἐκκλησιά τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἓνα τζαμί, τὸ ὁποῖο μὲ ἀρκετὲς ἐπισκευὲς καὶ προσθήκες σώζεται ὡς σήμερα. Τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ Ἐπισκοπή ἀναφερόταν καὶ σ' ἓναν τουρκικὸ κώδικα, πού φυλαγόταν στὸ τζαμί. Ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ συνοικισμό, πού ἀναπτύχθηκε σιγὰ σιγὰ, προῆλθε ἡ σημερινὴ Κοριτσά. Στὸ τζαμί θάφτηκε ὁ Ἑλιάς μπέης μὲ τὴν οἰκογένειά του, ἀφοῦ ἄφησε ὡς βακούφια μὲ διαθήκη ὅλα τὰ κτήματα πού τοῦ εἶχε παραχωρήσει ὁ σουλτάνος. Ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας οἱ ἀπόγονοί του (ἐβλιάτι βακουφέ) ἦταν ἀναγνωρισμένοι ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ καρποῦνταν τὰ ἔσοδα τῶν κτημάτων (200 χιλιάδες περίπου γρόσια τὸ χρόνο) ἀπ' τὰ ὁποῖα συντηροῦσαν καὶ τὸ τζαμί. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοί, πού ἀνῆκαν σὲ δώδεκα οἰκογένειες, διακρίνονταν πάντοτε γιά τὰ εὐγενικά τους αἰσθήματα καὶ προστάτευαν, ὅσο μπορούσαν, τοὺς χριστιανούς.

Ὄνομα. Ὅπως εἶναι δύσκολη ἡ ἐξακρίβωση τῆς χρονολογίας πού ἰδρύθηκε ἡ Κοριτσά τὸ ἴδιο δύσκολη εἶναι καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός της. Ἡ Κοριτσά λέγεται ἐπίσης καὶ Κόρτσα ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, Γκιόρτζε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ ξένοι τὴν ἀναφέρουν συνήθως μὲ τὸ ἑλληνικὸ τῆς ὀνομα, δηλαδὴ Κορτίζα. Μέχρι σήμερα ἔχουν διατυπωθῆ ἀρκετὲς ἐτυμολογικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ ὀνόματος τῆς πόλης: ὑπάρχει π.χ. μιὰ μυθολογικὴ λαϊκὴ ἐτυμολογία πού συσχετίζει τὸ ὄνομα Κορτίζα μὲ τὴ λέξη κορτίσι καὶ πλάθει καὶ ἓνα σχετικὸ μῦθος. Μιὰ ἄλλη ταυτίζει τὸ ὄνομα μὲ τὸν ἰδρυτὴ τῆς πόλης, πού ἐπονομαζόταν, ὅπως εἶπαμε, καὶ Κοτζιά, καὶ λέγει ὅτι ἡ Κορτίζα προῆλθε ἀπὸ τὸ Κοτζιά μὲ τὴν προσθήκη ἑνὸς ρ. Ἄλλη ταυτίζει τὸ τουρκικὸ ὄνομα τῆς πόλης Γκιόρτζε μὲ τὴν ἐπίσης τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐπαρχίας Ἑορδαίας Γκιόρτζε. Ἄλλη πάλι παράγει τὴ λέξη Κορτίζα ἀπὸ μιὰ ἄγνωστη βυζαντινὴ πόλη Κορύρεστον, πού μνημονεύεται σ' ἓνα χουσόβουλο τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἡ πιὸ πιθανὴ ὅμως ἐτυμολογία εἶναι ὅτι ἡ λέξη Κορτίζα προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ λέξη gortisa, πού σημαίνει ἀγριαχλαδιά, ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά της παράγεται ἀπὸ τὸ σλαβικὸ gornica. Ἡ λέξη αὐτή, μὲ τὴ μορφή συνήθως γκορτσία, ὑπάρχει σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα. Σὲ πολλὰ μάλιστα μέρη τῆς Ἑλλάδας, ὅπως π.χ. στὴν Κορινθία, Ἡλιδα, Πάρνηθα, Λακωνία, Παγασητικὸ κόλπο καὶ ἄλλοῦ, ὑπάρχει καὶ τοπωνύμιο Γκορτίσα. Τὸ ὅτι στὴν Κοριτσά συναντοῦμε τὸ τοπωνύμιο αὐτὸ μὲ μιὰ μορφή ἐξελληνισμένη εἶναι ἴσως ἐνδεικτικὸ.

ει και οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης ήταν έλληνόφωνοι.

Κάτοικοι. Με το πέρασμα του χρόνου μεγάλωνε σιγά σιγά και ο μικρός ρυθμικός συνοικισμός, αλλά χρειάστηκε να περάσουν δυο-τρεις αιώνες, ώσπου να ναδειχθῆ σὲ μεγάλη πολιτεία, γιατί επισκιάζοταν ἀπὸ ἄλλα μεγαλύτερα γειτονικά στικά κέντρα, ὅπως ἦταν ἡ γνωστὴ Μοσχόπολη, τὸ Βυθικούκι καὶ ἡ Ὑππισχία Σίππισχα).

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων γιὰ τὴ δεύτερη κατάληψη ἧς Πελοποννήσου (1715), καθὼς καὶ ἀργότερα κατὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Ὀροφικῆς ἐπανάστασης (1770), ἡ περιοχή τῆς Κοριτσᾶς ὑπέστη μεγάλες καταπιέσεις πρὸς τοὺς διερχόμενους Τουρκαλβανούς, πρὸς τὸ Νότο. Τότε γκαταλείφθηκαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πολλὰ χωριὰ τῶν περιοχῶν Κολωνίας, ἔβολη, Γκόρα, Μόκρα, ἀκόμη καὶ γειτονικά τῆς Κοριτσᾶς. Οἱ κάτοικοι διασκορρίζονταν ὅπου μπορούσαν καὶ μερικοὶ κατέφυγαν καὶ μέσα στὴν πόλη. Κατὰ τὴν ἐρίοδο αὐτὴ παρατηρήθηκαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἐξισλαμισμοί. Ἡ κατάσταση ὑτὴ φαίνεται ὅτι κράτησε ἀρκετά, γιατί βλέπουμε τὸ μητροπολίτη Κωνσταντίο (1790—1796) νὰ ἐκφράζῃ παράπονα γιὰ τὶς καταπιέσεις αὐτὲς στὸν Ἄγγλο περιηγητὴ Leake, πρὸς ἐπισκέφθηκε τὴν πόλη τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1796.

Ἀρκετὰ αὐξάνεται ὁ πληθυσμὸς τῆς Κοριτσᾶς μετὰ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1769, ταν καταστρέφεται ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ἡ Μοσχόπολη καὶ ἓνα μέρος τῶν προσύγων καταφεύγει ἐκεῖ, ἐνῶ οἱ περισσότεροὶ διασκορρίζονται σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19 αἰ., ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Γάλλος περιηγητὴς Rouquellille πρὸς πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ 1805, ἡ Κοριτσᾶ εἶχε 5 ἐκκλησιές, 1 τζαμί καὶ κατοικοῦνταν ἀπὸ 1300 οἰκογένειες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὰ 213 ἦταν χριστιανικὲς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἴδιου αἰῶνα ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλης κυμαινόταν ἀπὸ 8—10.000 κατοίκους, ἐνῶ μιὰ στατιστικὴ τοῦ 1913 τοὺς ὑπολογίζει σὲ 15.500 περίπου, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους 11.500 Ἕλληνες καὶ 4.000 Ἀλβανοί. Οἱ χριστιανοὶ γενικὰ κατοικοῦσαν σὲ χωριστὴ συνοικία τὴ λεγόμενη «Βαρόσι», ἐνῶ οἱ μουσουλμάνοι σὲ ἄλλη, στὸν «Κασαμπά». Τὸ «Βαρόσι», πρὸς ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 1250 σπίτια, ὑπομειροῦνταν σὲ «ἄνω Βαρόσι» μὲ 8 μικρότερες συνοικίες (Μάνου, Μπαρτίου, Γενὴ μαχαλᾶ, Κύρου, Πέντζου, Μάντσιου, Μάντου καὶ Καλὲ) καὶ σὲ «κάτω Βαρόσι» μὲ μιὰ μόνο συνοικία, τῆς Παναγίας. Ὁ «Κασαμπᾶς» δὲν εἶχε περισσότερα ἀπὸ 250 σπίτια.

Ἀσχολίες κατοίκων. Οἱ κυριώτερες ἀσχολίες τῶν κατοίκων τῆς Κοριτσᾶς ἦταν ἡ κηπουρικὴ, ἡ ἀμπελουργία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μετὰ τὴν καταστροφὴ ὅπως τῆς Μοσχόπολης ἡ πόλη ἀναπτύχθηκε καὶ ἐμπορικὰ, γιατί ἀπὸ τὴ θέση τῆς γίνε μεγάλο κέντρο διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Κωνσταντινούπολης, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων μὲ τὴν Ἀλβανία. Χρησίμευε δηλαδὴ ὡς φυσικὴ ἀποθήκη βλῶν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων πρὸς ἔρχονταν ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ καὶ καταναλίσκονταν στὴ Νότια Ἀλβανία. Ἡ Κοριτσᾶ εἶχε ἐπίσης καὶ ὠραία δικὴ τῆς ἀγορά, ἡ ὁποία, ἂν καὶ εἶχε καταστραφῆ τρεῖς φορές ἀπὸ πυρκαγιὰ (1822, 1858 καὶ 1879), κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19 αἰ. διέθετε 800 περίπου καταστήματα καὶ ἐργαστήρια, ὅλα σχεδὸν ἑλληνικά. Κάθε Σάββατο γινόταν ἐκεῖ μεγάλο παζάρι, ὅπου διατίθενταν προϊόντα ἀπὸ ὅλη τὴν περιφέρεια. Τὰ πιὸ σημαντικὰ ἐγχώρια βιοτεχνικὰ προϊόντα ἦταν τὰ χαλιά, τὰ μάλλινα κλινοσκεπάσματα (βελόντες, φλοκάρες κ.λ.) καὶ τὰ τσαρούχια. Ἐπίσης ὑπῆρχε ἀξιόλογη ἀσβεστοποιεῖα καὶ ἓνας μεγάλος ἀτμόμυλος, πρὸς ἐξυπηρετοῦσε μιὰ ἐκτεταμένη περιοχή τῆς ΝΑ Ἀλβανίας.

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 10 αἰ. οἱ Κοριτσαῖοι ἀρχίζουν νὰ ξενιτεύονται στὴν Αἴγυπτο καὶ Ρουμανία κυρίως ὡς ἐμποροὶ ἐνδυμάτων. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀπόδημοι ἀπῆρξαν φιλόπονοι καὶ οἰκονόμοι καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διακρίθηκαν καὶ πλούτισαν στὴν ξενιτιά, ὅπως θὰ μᾶς δοθῆ εὐκαιρία ν' ἀναφέρουμε παρακάτω μιλών-

τας για τους ευεργέτες της πόλης. Όμως, όσο και αν ευημερούσαν στα ξένα μέρη, η ψυχή τους έμενε πάντοτε προσηλωμένη στην πατρίδα τους· ποτέ τους δεν άφομοιώθηκαν από το ξενικό περιβάλλον και πολλοί γύρισαν πίσω, για να περάσουν τα τελευταία χρόνια της ζωής των στην πατρική τους γη.

Διοίκηση—Έκκλησία. Ένα άλλο γεγονός που συνετέλεσε πολύ στην ανάπτυξη της πόλης ήταν το ότι η Κοριτσά επί τουρκοκρατίας υπήρξε πρωτεύουσα υποδιοίκησης (σαντζακιού) και έδρα νομάρχη (μουτασερίφη), που είχε στη δικαιοδοσία του τέσσαρες επαρχίες (καζάδες), της Κοριτσάς, της Κολωνίας, της Καστοριάς και του Πόγραδεις. Επίσης η πόλη ήταν και έδρα μητροπολίτη. Η περιοχή αυτή ως το 1630 περίπου φαίνεται πως υπαγόταν εκκλησιαστικά στη μητρόπολη Καστοριάς. Από τότε όμως και έξης απέκτησε χωριστή εκκλησιαστική διοίκηση και αναφέρεται ως επισκοπή Κολώνης και Δεβόλης, από την οποία πιθανόν προήλθε και το όνομα του χωριού Έπισκοπή. Ως το 1670 η επισκοπή αυτή υπαγόταν απ' ευθείας στη δικαιοδοσία της Αρχιεπισκοπής της Πρώτης Ίουστινιανής Αχριδών. Το 1670 όμως ο Κοριτσαίος στην καταγωγή αρχιεπίσκοπος Αχριδών Παρθένιος ύψωσε την πατρίδα του σε χωριστή μητρόπολη με τίτλο «Κοριτσάς και Σελασφόρου» συγχωνεύοντας στη δικαιοδοσία της και την επισκοπή Κολώνης και Δεβόλης. Η μητρόπολη Κοριτσάς εξακολούθησε να υπάγεται στην αρχιεπισκοπή Αχριδών και να διέπεται καμιά φορά προεδρικά απ' αυτήν (όπως π.χ. επί του Κοριτσαίου αρχιεπισκόπου Ίωάσαφ (1718—1745) ως το 1767, όποτε καταργήθηκαν από τον πατριάρχη Σαμουήλ οι αρχιεπισκοπές Αχριδών και Ίπέκ. Τότε πέρασε στη δικαιοδοσία του οικουμενικού πατριαρχείου και η μητρόπολη Κοριτσάς. Το 1781 επί μητροπολίτου Ίωακείμ ο τίτλος της μητροπόλης έγινε «Κοριτσάς και Μοσχόπολεως», γιατί το όνομα της τελευταίας ήταν πολύ γνωστό. Το 1828 επί μητροπολίτου Βησσαρίωνος, επειδή και η Μοσχόπολη είχε καταστραφεί και ξεχαστή, έλαβε τον τίτλο «Κοριτσάς και Πωγωνιανής» και από το 1835 και έξης «Κοριτσάς και Πρεμετής». Τέλος στο μητροπολίτη Δωρόθεο Ευελπίδη (1874—1875), που ξεχώριζε για τη μόρφωση και τις άλλες αρετές του και γι' αυτό θέλησε να τον τιμήσει η Μεγάλη Έκκλησία, άπενεμήθη και η προσωνυμία του «Υπερήτιμου και Έξάρχου άνω Μακεδονίας».

Γλώσσα—Ήθη και Έθιμα. Ας ασχοληθούμε τώρα και μ' ένα άλλο θέμα: με τη γλώσσα και τα ήθη και έθιμα των κατοίκων της Κοριτσάς, γιατί ένα από τα πιο σοβαρά επιχειρήματα της ιταλικής και αυστριακής προπαγάνδας, που τελικά βάρυνε στην πλάστιγγα των Μεγάλων Δυνάμεων για την παραχώρηση της πόλης στους Άλβανούς, ήταν το ότι οι κάτοικοί της χαρακτηρίστηκαν ως άλβανόφωνοι και ότι η Κοριτσά υπήρξε από άνεκαθεν το πνευματικό κέντρο των Άλβανών. Ας δούμε όμως ποιά είναι η αλήθεια πάνω σ' αυτούς τους ισχυρισμούς.

Είναι γεγονός ότι οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Κοριτσάς και της επαρχίας της ήταν όλοι σχεδόν άλβανόφωνοι, γιατί προέρχονταν από έξιλαρισμένους Άλβανούς, οι όποιοι, επειδή δεν έγιναν εκεί συστηματικοί έποικισμοί Τούρκων, διατήρησαν τη γλώσσα τους. Όσον άφορά τους χριστιανούς, αυτοί ήταν δίγλωσσοι, μιλούσαν δηλαδή και έλληνικά και άρβανίτικα, τα δεύτερα πιθανόν από τη μακρόχρονη συμβίωσή τους με τους Άλβανούς. Αλλά και στους δίγλωσσους κυρίαρχη γλώσσα ήταν η έλληνική. Αυτήν διδάσκονταν στα σχολεία, αυτήν μιλούσαν στην αγορά, αυτήν χρησιμοποιούσαν στην άλληλογραφία τους, αυτήν μιλούσαν οι πιο νέοι και στα σπίτια τους, αυτή τέλος ήταν η επίσημη γλώσσα της εκκλησίας και της δημογεροντίας. Όπως άποδεικνύεται από έναν κώδικα του 1677, που είχε σωθί, οι δημογέροντες μεταχειρίζονταν στα πρικοτικά τους και στα έγγραφα την έλληνική γλώσσα. Έξ άλλου, όπως γνωρίζουμε όλοι μας, η γλώσσα δεν άποισλεϊ πάντοτε άσφαλές κριτήριο για την έθνικότητα ενός λαού.

Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Κοριτσᾶς ἐν διέφεραν σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἠπείρου. Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου καὶ τῆς κηδείας, τὰ τραγούδια, τὰ μοιρολόγια, οἱ χοροί, τὰ φαγητά, τὰ συμπόσια, ἡ οἰωνοσκοπία, οἱ ἀδελφοποιήσεις, τὰ κεύη, τὰ ἐνδύματα, τὰ παιχνίδια, οἱ θρησκευτικὲς παραδόσεις, οἱ μῦθοι κ. λ. ἦσαν ἐντελῶς ὅμοια.

Παιδεία — Τέχνη. Ἐκεῖ ὅμως πού διακρινόταν καθαρά ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῆς πόλης ἦταν ἡ παιδεία καὶ γενικὰ οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων τῆς. Κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας ἡ Κοριτσᾶ ἔχει νὰ ἐπιμείξῃ ἀνθηρὴ ἐκπαιδευτικὴ κίνηση. Διαθέτει ἀρκετὰ σχολεῖα πού στεγάζονται σὲ ὄραϊα κτίρια συγκεντρωμένα σὲ μιὰ περιοχὴ τῆς συνοικίας Μάνου.

Τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς Κοριτσᾶς ἰδρύθηκε πιθανὸν τὸ 1723, ἀλλὰ ἔν ἐν γνωρίζουμε περισσότερα γι' αὐτό. Φαίνεται πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Κοριτσαῖοι σπούδαζαν κυρίως στὴν ἀκμάζουσα γειτονικὴ Μοσχόπολη μὲ τὴν ὀνομαστὴ «Ἀκαδημία» τῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴ ὅμως τῆς Μοσχόπολης ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ Κοριτσᾶς. Τὸ 1817 γνωρίζουμε ὅτι διδίσκει σ' αὐτὴν κάποιος ἀρχιμανδριτῆς Ἰωσήφ. Ἡ σχολὴ αὐτὴ καταστράφηκε τὸ 1821 καὶ ἐπανιδρύθηκε, ὅταν ἀποκαταστάθηκε ἡ τάξις. Τὸ 1836, ἔπειτ' ἀπὸ χρηματικὴ ἐνίσχυση τῶν Κοριτσαίων ἐμπόρων τῆς Αἰγύπτου, ἔφεραν νέους δασκάλους, τὸν Ἐμμ. Μπατσᾶ, τὸν Νικ. Σάββα, τοὺς ἀδελφοὺς Ἀναστ. καὶ Ναοῦμ Παπακωνσταντίνου καὶ μιὰ παρθεναγωγό, τὴν Αἰκατερίνη Κουντουριώτη. Ὡς τὸ 1887 ἡ σχολὴ λειτούργησε ὡς «Ἑλληνικὸν Σχολεῖον». Κατόπιν προήχθη σὲ γυμνάσιο, πού διέθετε βιβλιοθήκη μὲ 1000 τόμους, ἀναγνωστήριον, ὄργανα φυσικῆς πειραματικῆς καὶ διάφορες συλλογὲς ἐντόμων, ὄρυκτων κ.λ. Τὸ Γυμνάσιον αὐτό, πού διέθετε πάντοτε καλὸ προσωπικὸ—γυμνασιάρχης του τὸ 1863 ὑπῆρξε ὁ Κοζανίτης Νικ. Νικοκλῆς—πρόσφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας στὴ ΒΔ Μακεδονία καὶ Β. Ἠπειρο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ σχολεῖα στὴν Κοριτσᾶ. Αὐτὰ ἦταν: δύο ἀστικὲς σχολὲς ἀρρένων, ἓνα παρθεναγωγεῖο, τρία νηπιαγωγεῖα καὶ μιὰ νυκτερινὴ σχολὴ «τὰ Πάτρια». Ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς ἀστικὲς σχολὲς τῶν ἀρρένων εἶχε κτιστῆ τὸ 1867 μὲ δαπάνες τῆς κοινότητος καὶ δύο εὐεργετῶν, τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Ἀναστασίου Ἀβραμίδη Λιάκτση. Τὴν ἴδια χρονία ἰδρύθηκε καὶ ἡ δευτέρη ἀστικὴ σχολὴ. Παράλληλα ἀπὸ τὸ 1857 λειτουργοῦσε καὶ ἑξιστατάξιον παρθεναγωγεῖο, τὸ ὁποῖον μεριμνοῦσε γιὰ τὴν ἑλληνοπρεπῆ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν. Τὸ οἶκημά του κἀκε ἀπὸ πυρκαγιὰ τὸ 1882 καὶ ἀνοικοδομήθηκε μὲ δαπάνη τοῦ εὐεργέτη Γεωργίου Θεοδ. Δόκου. Τὰ νηπιαγωγεῖα τῆς πόλης ἀπασχολοῦσαν περισσότερα ἀτὰ 300 νήπια. Τὸ ἓνα εἶχε ἰδρυθῆ τὸ 1872 καὶ τὸ δεύτερον τὸ 1873 μὲ δαπάνη τοῦ Βασιλείου Τσάτση καὶ τοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ συλλόγου τῆς πόλης, γιὰ τὸν ὁποῖον θὰ μιλήσουμε παρακάτω. Στὴ νυκτερινὴ σχολὴ φοιτοῦσαν 190 περίπου ἐργαζόμενα παιδιὰ. Ὑπῆρχε ἀκόμη καὶ ἓνα οἰκοτροφεῖο μὲ 22 τροφίμους.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξανόταν χρόνον μὲ τὸ χρόνο. Τὸ σχολικὸ ἔτος 1894—95 στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Κοριτσᾶς φοιτοῦσαν 1000 περίπου μαθητῆς. Ἐπειτ' ἀπὸ λίγα χρόνια, τὸ σχολικὸ ἔτος 1903—1904 οἱ μαθητῆς ἔγιναν 1810 καὶ τέλος πρὶν ἀπ' τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, τὸ σχολικὸ ἔτος 1910—11, ἔφθασαν τοὺς 2115. Τὸ σύνολον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ ἔφθανε τοὺς 45. Ἀξίζει ν' ἀναφερθῆ ὅτι ἀκόμη καὶ ἓνας ἰταλικὸς χάρτης τῶν σχολείων τοῦ βιλαετίου Μοναστηρίου, καμωμένος ἀπὸ τὸ Γεωγραφικὸ Ἰνστιτοῦτο Agostini τῆς Ρώμης, ἀναφέρει ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Κοριτσᾶς εἶχαν 1612 μαθητῆς. Ἡ συνολικὴ δαπάνη γιὰ τὴ συντήρησιν τῶν σχολείων, πού ἔφθανε τὶς 1800 λίρες ἢ 70.000 φράγκα τὸ χρόνο, ἐξοικονομοῦνταν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν διάφορων κληροδοτημάτων

και του κοινοτικού ταμείου, του «Λάσσου», για το οποίο θα μιλήσουμε παρακάτω.

“Ας ιδούμε τώρα τί έχουν ν’ αντιπαρατάξουν στον αριθμό αυτό των ελληνικών σχολείων και των μαθητών οι Άλβανοί, που επιδίωξαν να χαρακτηρίσουν την Κοριτσά ως πνευματικό τους κέντρο. “Αν και δεν είχαν ακόμη καθοριστή σύμβολα γραφής για την αλβανική γλώσσα, στα τέλη του 19 αϊ. ιδρύθηκε στην Κοριτσά ένα αλβανικό σχολείο με χρήματα των ξένων προπαγανδών. Το σχολείο όμως αυτό δεν πρόρεσε ποτέ να προκόψη, λειτουργούσε περιοδικά και κυριολεκτικά φυτοζωούσε με ελάχιστους μαθητές, που και αυτούς τους έστελναν εκεί οι γονείς τους, γιατί αντί να πληρώσουν για τη μόρφωση των παιδιών τους αντίθετα έπαιρναν χρήματα. Το 1899 υπήρχαν 40 μόνον μαθητές και το 1911 κατέβηκαν στους 30. Αργότερα πήραν υπό την προστασία τους και ενίσχυσαν το σχολείο αυτό Άμερικανοί προτεστάντες, κυρίως για λόγους προπαγάνδας. Διευθυντής διορίστηκε κάποιος Kennedy, ο οποίος κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου και γάτω από τη σκανδιναβικά ευνοϊκή για τους Άλβανούς γαλλική καιοχη της Κοριτσάς κατάφερε ν’ ανεβάση τον αριθμό των μαθητών σε 200.

“Εντονο επίσης ελληνικό χρώμα έδιναν στην πόλη και οι πέντε εκκλησίες της, από τις οποίες δύο ήταν αρχαία παλιές. Η μία απ’ αυτές, η εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, είχε κτιστή το 1707 επί μητροπολίτου Ιωάσαφ και κοσμοούνταν από ένα ευλόγλυπτο τέμπλο εξαιρετικής τέχνης και από τοιχογραφίες καμωμένες το 1720 από Κοριτσαίους τεχνίτες, τους αδελφούς Κωνσταντίνο και Άθανάσιο Ζωγράφου. Παλιά επίσης ήταν και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, η οποία κατά τα τέλη του 19 αϊ. είχε ανακαινισθή με έξοδα της κοινότητας και του ευεργέτη Αναστασίου Αβραμίδη. Η έπισκευή αυτή κόστισε 50.000 λίρες.

Το «Λάσσο»—Ευεργέτες. Εκείνο όμως που αποτελούσε το φωτεινό σπολίδι της Κοριτσάς ήταν το κοινοτικό ταμείο της, το «Λάσσο». Η ιστορία του ταμείου αυτού με την περίεργη όνομασία έχει ως έξής: Από χρόνια διάφοροι απόδημοι είχαν κάνει δωρεές για την ενίσχυση των σχολείων. Η πιο σημαντική απ’ αυτές ήταν μια δωρεά του Ιωάννη Μπάγκα, που βρισκόταν στην Αίγυπτο. Την εποχή αυτή ακριβώς ο μητροπολίτης Κοριτσάς Νεόφυτος, που καταγόταν από το Αργυρόκαστρο, για να διαφυλάξη απ’ τη μια μεριά τα χρήματα των δωρεών και να εξασφαλίση την εντιμη διαχείρισή τους, και για να κεντρίση από την άλλη το φιλεκπαιδευτικό ζήλο των κατοίκων, ίδρυσε το 1850 το κοινό αυτό ταμείο, στο οποίο συνεισέφεραν όλοι οι πολίτες και αρχετοί πλούσιοι απόδημοι από την Αίγυπτο και τη Ρουμανία. Τα κεφάλαια του «Λάσσου», που διέθετε και μια μικρή ακίνητη περιουσία στην Κοριτσά, ήταν εξασφαλισμένα στην Έθνική Τράπεζα της Ελλάδας. Ένα μικρό μόνο μέρος των δινόταν ως έντοκα δάνεια σε φερέγγυους πολίτες. Από τους τόκους αποκλειστικά των κεφαλαίων συντηροούνταν, όπως αναφέραμε, τα σχολεία. Όλα τα όνόματα των συνδρομητών γράφονταν στον κώδικα του «Λάσσου» και κάθε χρόνο στις 30 Ιανουαρίου, γιορτή των Τριών Ίεραρχών, που είναι προσιάτες των σχολείων, έπειτ’ από τη λειτουργία εκφωνούνταν από τον άμβωνα της μητρόπολης. Ως πρώτοι ίδρυτες μνημονεύονταν ο ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας Μαυροκορδάτος και οι αρχοντες της χώρας Βυθκουκίου προσενεγκόντες 10.000 άσπρα», όπως ανέφερε ο κώδικας. Μετά ακολουθούσαν εκατοντάδες όνόματα. Ήταν πολύ συγκινητικό ν’ ακούη κανείς πλάι στα όνόματα ευεργετών που είχαν προσφέρει χιλιάδες λίρες να μνημονεύεται με τον ίδιο σεβασμό και το όνομα κάποιου φτωχού, που είχε δώσει μόνον 60 παράδες. Η περιουσία του «Λάσσου» το 1913 έφθανε τα 5 εκατομμύρια φράγκα.

“Ο πρώτος επίσημος κανονισμός του «Λάσσου» είχε συνταχθή το 1874 από το μητροπολίτη Δωρόθεο Ευελπίδη. Τον κανονισμό αυτόν τον τροποποίησε λίγο τον επόμενο χρόνο μια 10μελής έπιτροπή με πρόεδρο το μητροπολίτη Δωρόθεο

Ζησιδίδη, ἡ ὁποία εἶχε ἐκλεγῆ ἀπὸ τὴ γενικὴ συνέλευση τῶν πολιτῶν στὶς 5 Νομβρίου 1875. Ὁ νέος κανονισμὸς, πὺ ἐπικυρώθηκε καὶ ἀπὸ τὸν πατριάρχη Ἰωαεὶμ, ἀπαγόρευε πλέον τὸ δανεισμὸ χρημάτων σὲ πολίτες καὶ προέβλεπε μὲ πολλές λεπτομέρειες τὸ κάθε τι σχετικὸ μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ «Λάσσο», ὅπως π.χ. τὰ σχετικά μὲ τὴ διάθεση τῶν τόκων τοῦ κεφαλαίου, τὴν ὀργάνωση καὶ διοίκηση τῶν σχολείων, τὴν ἐκλογή τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τὴν ἐφαρμογὴ νέων ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων, τὸ ἔργο τῆς σχολικῆς ἐφορίας κ. λ. Ὁ κανονισμὸς αὐτὸς ἴσχυσε ὡς τὸ τέλος.

Κλείνοντας τὰ σχετικά μὲ τὸ «Λάσσο» καὶ τοὺς εὐεργέτες, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἀναφέρω ἐδῶ χαρακτηριστικὰ μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς, γιὰτὶ πραγματικὰ ἡ Κοριτσᾶ, ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις, ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἓνα μακροσκελὴ κατάλογο τέτοιων ἀνθρώπων. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς εὐεργέτες τῆς Κοριτσᾶς εἶναι: ὁ Ἰωάννης Μπάγκας, πὺ κατέθεσε 200.000 φράγκα ἢ 18.000 λίρες περίτου· οἱ Ἀδελφοὶ Ἀβραμίδη—Λιάκτση 895.000 γρόσια, ἀπ' τὰ ὁποία εἶχε ἀναμεινιστῆ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, συντηροῦνταν δύο σχολεῖα καὶ ἓνα κοινωτικὸ φαρμακεῖο, πὺ μοίραζε δωρεὰν φάρμακα στοὺς ἀπόρους· ὁ Δημ. Τσίτσικας 3000 λίρες Ἀγγλίας· οἱ Εὐάγ. Χρήστου, Κων. Φιλίππου, Γ. Νούκου, Γεώργ. Αδάμ, Ναοῦμ καὶ Κων. Δοῦνε ἀπὸ 1000—5000 λίρες ὁ καθένας, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἀξίζει ἐπίσης ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ καὶ ἓνα χαρακτηριστικὸ γεγονός, σχετικὸ μὲ τὸν Μπάγκα, πὺ δείχνει καθαρὰ τὰ πατριωτικὰ καὶ φιλοπρόδοα αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν: ὁ Μπάγκας, ἀφοῦ πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του ἐργαζόμενος σκληρὰ ἐπὶ τὴν ξενιτιά (ἀπὸ τὸ 1833 στὸ Κάϊρο καὶ κατόπιν στὴ Ρουμανία), γύρισε τὸ 1889 ἐπὶ τὴν Ἀθήνα καὶ χάρισε ὅλη τὴν τεράστια περιουσία του στὸ κράτος. Ἡ δωρεὰ αὐτῆ, πὺ τὸ 1906 μὲ τόκους εἶχε φθάσει στὸ τεράστιο ποσὸ τῶν 2.200.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶναι γνωστὴ ὡς «Μπάγκειον κληροδότημα» καὶ τὴ διαχειρίζεται εἰδικὴ ἐπιτροπὴ. Στὰ δωρητήρια συμβόλαια πὺ ἔγιναν τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπέμεινε πολὺ, γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὸν Μπάγκα νὰ δεχθῆ, ἐνόσω θὰ ζοῦσε, μιὰ μηνιαία χορηγίσι ἀπὸ 1000 δραχμῆς, γιὰτὶ ὁ ἴδιος ἐπέμεινε ὅτι τοῦ ἐφθάναν μόνον 300. Ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι στὰ 6 χρόνια πὺ ἔζησε μετὰ ὁ Μπάγκας (πέθανε στὶς 16 Δεκεμβρίου τοῦ 1895) κατώρθωσε ἀπὸ τὶς οἰκονομίας τῆς χορηγίας του νὰ συγκεντρώσῃ ἄρκετὰ χρήματα, τὰ ὁποία χάρισε καὶ πάλι στὸ κράτος.

(Συνεχίζεται)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

12ον

Ἐφθασε κάποτε τὸ Σωτήριον ἔτος 1881, ὅποτε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, δυνάμει τῆς Βερολινίου Συνθήκης, συναφθείσης, ὡς γνωστόν, τὸ 1878 μεταξὺ τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἀπεφάσισε νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μέρος τοῦ ὑπὸ τῆς Συνθήκης προβλεπομένου ἐδάφους τῆς, ἤτοι ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου μόνον, ἤτοι τὸν Νομὸν Ἄρτης, τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ Μέτσοβον, ἂν καὶ περιελαμβάνοντο εἰς τὴν συνθήκην πρὸς παραχώρησίν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρέμειναν ἀτυχῶς εἰς τὴν Τουρκίαν πρὸς μεγάλην θλίψιν τῶν κατοίκων τῆς Ἠπείρου, οἵτινες ἀνήσυχτοι καὶ μὲ ἀγωνίαν ἀνέμενον τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀξιωματικούς Εὐρωπαίους, Ἕλληνας καὶ Τούρκους, μετὰ πολὺήμερον ἐπισταμένην ἐξέτασιν τοῦ ἐδάφους, ἐγάρραξε τὸ θέρος τοῦ 1881 τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν εἰς τὰς ἐξάρσεις τῶν ὁρέων Κατάρρας—Ζυγοῦ—Περιστέρη καὶ ἐν συνεχείᾳ μέχρι τῆς Ἄρτης. Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὅστις, ἂν καὶ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν περὶφέρειαν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, κατεκρίθη ὡς μὴ ἐνεργήσας καταλλήλως καὶ δραστηρίως εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν. Ἡ δημοτικὴ μοῦσα δὲν παρέλειπε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ἱστορικὸν ἐκείνου γεγονότος εἰς τὸ ἀκόλουθο δημοτικὸ τραγοῦδι :

Ἀνάθεμά σας 'πίτροποι κι' Ἀλέξη Κουμουνδοῦρε,
 μὲ τὴν γραμμὴν ποὺ βάλατε τοῦτο τὸ καλοκαῖρι.
 Ποὺ ἀφήκαταν τὴν Πρέβεζα καὶ πήραταν τὴν Ποῦντα,
 ποὺ ἀφήκαταν τὰ Γιάννενα καὶ πήραταν τὴν Ἄρταν,
 ποὺ ἀφήκαταν τὸ Μέτσοβο μὲ τὰ χωριά του γύρα.

Ἡ παράδοσις τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Νομοῦ Ἄρτης ἐγένετο ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Αὐγούστον τοῦ 1881. Ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ποὺ εἰσῆλθε τότε ἐκ τῆς Λαμίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἦτο ὁ στρατηγὸς Σοῦτσος ἐκ τῆς γνωστῆς Φαναριώτικης οἰκογενείας, ἥτις κατήγετο ἐκ Φαρσάλων καὶ διοικηταὶ στρατιωτικῶν μοιᾶδων οἱ Κ. Ἰσχύμαχος καὶ Χατζηϊωάννου. Μεγαλειώδης ὑποδοχὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο εἰς τὰ Φάρσαλα τὴν 15ην Αὐγούστου, ἡμέραν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅποτε λόγῳ τῆς κατ' ἔτος τελουμένης μεγάλης ἐμποροπανηγύρεως εἶχε συρρεύσει ἀμέτρητον πλῆθος, ὃχι μόνον ἐκ τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων, ἀλλὰ καὶ ἐκ Λαρίσης καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Θεσσαλίας. Ἀνήρχοντο εἰς 15.000 ἐκεῖνοι, ποὺ ἐξήλθον πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως—πρὸς Δομοκὸν—διὰ νὰ ὑποδεχθῶν τὸν ἐλευθερωτὴν στρατὸν. Ἐπὶ κεφαλῆς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φαρσάλων Ἰλαρίων μετὰ τοῦ κλήρου φοροῦντος τὰ πολυτελῆ ἄμφια καὶ μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα τῶν ἐκκλησιῶν· ἔπειτα οἱ πρόκριτοι, οἱ ἀγωνισταί, ἢ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπισήμων Τούρκων καὶ κατόπιν τὸ ἄπειρον πλῆθος. Ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴν δὲν ἔλειψαν βεβαίως αἱ γυναῖκες. Πολλοὶ χανούμισσαι ἐπίσης εἶχον

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 528.

ἔξελθη εἰς τὴν ὑποδοχὴν. Ὄταν ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἡ συγκίνησις τῶν ἀναμενόντων ἐκορυφώθη καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ὑποδοχὴν καὶ τοὺς ἐπίσημους λόγους καὶ χαιρετισμούς ἔλαβον χώραν σκηναὶ ὑπερτάτης χαρᾶς καὶ ἐθνικῆς ἀγαλλιᾶσεως. Οἱ ραγιαῶδες ἐνηγκαλίζοντο τοὺς στρατιώτας καὶ ἔκλαιον καὶ ὅλοι τοὺς ἐπετοῦσαν εἰς τὸν ἄερα τὰ φέσια των. Εἰς τὴν χάραν παρεσίρθησαν καὶ αὐταὶ αἱ χανούμισσαι καὶ πολλαὶ ἐθεάθησαν μετέχουσαι τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πλήθους. Οἱ δὲ ἐπίσημοι Τούρκοι βέηδες ἐπεδαψίλευσαν πολὺς περιποιήσεις εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ἐνα μῆνα ἀργότερον ἐπεσκέφθησαν τὰ Φάρσαλα καθὼς καὶ ὅλας τὰς ἐλευθερωθεῖσας πόλεις τῆς Θεσσαλίας ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Κουμουνδοῦρος ἐν μέσῳ ὁμοίων συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων τῶν κατοίκων. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ὅπου ἐχαράχθη ἡ ὄροθετικὴ γραμμὴ, τὸ μὲν Ἑλληνικὸν φυλάκιον ἐστρατωνίσθη εἰς τὸ παλαιὸν Χάνι, γνωστὸν ὡς Χάνι τοῦ Τουσσίτσα, διότι ἐκτίσθη δι' ἰδικῆς του δαπάνης, διὰ νὰ χρησιμεύῃ τὸν χειμῶνα ὡς καταφύγιον τῶν διερχομένων ἐκείνων, ἀφοῦ ὑπέστη σχετικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ προσθήκας, τὸ δὲ Τουρκικὸν φυλάκιον ἐπὶ τοῦ αὐχένος περιῖπου τοῦ Ζυγοῦ, πρὸς τὸ μέρος Μεισόβου καὶ πλησίον μεγάλης Πέτρας. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ φυλάκια ἐχώριζε μικρὰ ἀπόστασις καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνδρες καὶ τῶν δύο φυλακίων ὑδρεύοντο ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τὴν ἰδίαν κρήνην, εὐρισκομένην παρὰ τὸ Ἑλληνικὸν φυλάκιον, ἐσημειοῦντο ἐξακολουθητικῶς διάφορα ἐπεισόδια μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, φθάνοντα πολλάκις μέχρι πυροβολισμῶν καὶ τραυματισμῶν μεταξὺ των. Πρὸς πρόληψιν μεγαλυτέρων δυστυχημάτων τὸν Ἰούλιον τοῦ 1890 αἱ Κυβερνήσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἠναγκάσθησαν νὰ διευθετήσουν φιλικῶς τὸ ζήτημα τῶν φυλακίων τοῦ Ζυγοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπεστάλησαν καὶ συνητήθησαν ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ δύο στρατιωτικαὶ ἐπιτροπαὶ ὑπὸ ἀνωτάτους ἐπιτελικοὺς ἀξιωματικοὺς ἑκατέρωθεν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ὑποστράτηγον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ καὶ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τὸν τότε Βαλῆν Ἰωαννίνων. Τῆς Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία τὴν προηγουμένην τῆς ἀφίξεώς της ἐκεῖ, ἐφιλοξενήθη εἰς τὰ παρὰ τὰ Χάνι Σαῖτ Πασσᾶ κονάκια τοῦ Ἀρβανιτοβλάχου κτηνοτρόφου Μάρδα, μετεῖχε καὶ ὁ ἐπιτελικὸς ἀξιωματικὸς Κων(τίνος) Καλάρης—μέραρχος κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912—13—ὅστις καὶ περιέγραψε λεπτομερῶς τὰ τῆς τότε συναντήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων στρατιωτικῶν καὶ διευθετήσεως τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς. Ὁ Τούρκος Πασσᾶς Ἰωαννίνων ἀναχωρήσας τὴν προηγουμένην τῆς συναντήσεως ἕξ Ἰωαννίνων—Σάββατον—ἔφθασε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του αὐθημερὸν εἰς τὸ Μέτσοβον, ὅπου ἀνέμενε τὴν ἀφίξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ συνάντησις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων ἐγένετο τὴν ἐπομένην, ἡμέραν Κυριακὴν, ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ. Ὁ Πασσᾶς ἦτο εὐγενέστατος καὶ νοημονέστατος ἄνθρωπος, σημειώνει ὁ Καλάρης εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του. Τρεῖς ὥραι ἤρκεσαν, συνεχίζει ὁ ἴδιος, νὰ μεταβῶμεν ἐπὶ τῶν ἀμφιβητούμενων σημείων τῆς γραμμῆς, ἰππεύσαντες χάρις εἰς τὴν εὐγένειαν τοῦ Πασσᾶ λαμπροὺς ἐκ Βοσνίας ἵππους, καὶ νὰ κανονίσωμεν ἐπὶ τόπου τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐπιστρέψωμεν τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸ Χάνι τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου ἐγευματίσαμεν. Κατὰ τὸ γεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον παρετέθησαν πλούσια φαγητὰ τῶν Τούρκων, καὶ μετ' αὐτὸ πολλὰ περίεργα ἤκουσα, συνεχίζει ὁ Καλάρης, ἄτινα ἀδυνατῶ νὰ ἀφηγηθῶ. Ἀρκεῖ μόνον νὰ βεβαιώσω ὅτι ἐχωρίσθημεν ἀριστοὶ φίλοι καὶ ὅτι βεβαιώσεις συμποσίας καὶ καλῆς ἀναμνήσεως ἀντηλλάγησαν καὶ νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ πληθώρα αὐτῆ τῆς φιλίας παρατηρεῖται πάντοτε εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων συνεντεύξεις, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἐπικύρωσιν ταύτης δι' ἀνταλλαγῆς σφαιρῶν εἰς τὴν πρώτην τυχούσαν παρανόησιν. Δὲν διετηρήθη ὅμως ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω Ἑλληνοτουρκικὴ ὄροθετικὴ γραμμὴ ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ—Κατάρης, διότι μετὰ τὸν ἀτυχῆ Ἑλ-

ληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅποτε ἡ Θεσσαλία κατελήφθη ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα τοῦ Ἐνὸς Πασσᾶ, τὸ ἐπόμενον ἔτος 1898, ὅποτε δυνάμει συνθήκης, οἱ Τοῦρκοι ἐξεκένωσαν τὴν Θεσσαλίαν, ἢ ἐν λόγῳ γραμμὴ ὑπέστη οὐσιώδη καὶ εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος μεταρρυθμισιν. Οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν στρατιωτικὸν φυλάκιον τοῦ Ζυγοῦ μετετέθη δύο ὁλοκλήρους ὥρας ἀνατολικῶς εἰς τὴν θέσιν Πέτρα—Φεῖδι—(Κιάτρα—σάρπιλε) καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν θέσιν Σκάλα τοῦ Γκαβογιαννάκη, καθὼς καὶ τὸ τῆς Κατάρης εἰς ἀπόστασιν πλεόν τῆς ὥρας ἀνατολικῶς, πλησίον τῆς Μονῆς Λιμποχόβου. Κατόπιν τῆς τοιαύτης μεταρρυθμίσεως τῆς ὁρθοτικῆς γραμμῆς τὸ χωρίον Κουτσούφλιανη, τὸ ὁποῖον εἶχε περιέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1881, περιῆλθε πάλιν εἰς τὴν Τουρκίαν μετὰ τῆς περιφερείας του. Οἱ κάτοικοι τῆς Κουτσούφλιανης μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ὑποδούλωσιν των εἰς τοὺς Τούρκους, ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των—ἐκτὸς ἐλαχίστων, ποὺ παρέμειναν ἐκεῖ—καὶ ἴδρυσαν πλησίον τῆς Μονῆς Λιμποχόβου νέον συνοικισμὸν, ὀνομάσαντες αὐτὸν Νέαν Κουτσούφλιανην.

Ἦλθε τέλος τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ τὸ πολυπαθὲς Μέτσοβον, ἔπειτα ἀπὸ περιπετειώδη βίον πεντακοσίων ἐτῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ἀπλευθερώθη ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ Κρητικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τὴν 31ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1912 (1). Ἀνάγκη ὁμως νὰ ἀναδρομήσω εἰς τὴν ὠραίαν καὶ ἔνδοξον ἐκείνην ἐποχὴν καὶ νὰ ἀσχοληθῶ λεπτομερῶς μὲ τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ γεγονός, ποὺ συνεκίνησε τότε τὸ Πανελλήνιον, τοὺς ἐν διασπορᾷ Μετσοβίτας καὶ περισσότερον τοὺς ἐν Τρικκάλαις τοιοῦτους, οἵτινες παρηκολούθησαν μὲ φόβον καὶ ἀγωνίαν τὰς δραματικὰς φάσεις τοῦ σκληροῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἐκείνου ἀγῶνος, ὡς εὐρισκόμενοι πλησιέστερον τοῦ Μετσόβου. Ὅπως εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἀνεκάθεν οἱ Μετσοβῖται κατέφευγον εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ τὰς πέριξ κωμοπόλεις καὶ χωρία πρὸς ἀνεύρεσιν ἐργασίας καὶ παροικία Μετσοβιτῶν ὑφίσταται πάντοτε εἰς τὰ Τρίκκαλα, ἀριθμοῦσα 350—400 οἰκογενείας. Τὰ Τρίκκαλα ὑπῆρξαν πάντοτε δευτέρα πατρίς διὰ τοὺς Μετσοβίτας, καὶ εἰς καμμίαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν ἐγκατεστάθησαν τόσαι πολλαὶ οἰκογένειαι ὅσαι εἰς τὰ Τρίκκαλα. Κατὰ τὴν μακραίωνα δὲ δουλείαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοῦ 1430 δηλαδή, ὅποτε τὰ ὑπὸ τὸν Σινὰν Πασσᾶ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β' ἐκκινήσαντα ἐκ Τρικκάλων εἰσέβαλον διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Ζυγοῦ τοῦ Μετσόβου εἰς τὴν Ἡπειρον, τὸ Μέτσοβον ὑπῆχθη διοικητικῶς εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Σταγῶν, τῆς Καλαμπάκας δηλαδή.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀργότερον ὁ μεγαλοκτηνοτρόφος Μετσοβίτης Κυρ. Φλόκας κατώρθωσε νὰ ἀποσπᾷ τὰ ἐξαιρετικὰ διὰ τὴν περιφέρειαν προνόμια ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Μεχμέτ τὸ Δ' 1659, διὰ τῶν ὁποίων τὸ Μέτσοβον, τὸ Βοτονόσι, τὸ Ἀνήλιον, τὸ Μαλακάσιον, ἢ Κουτσούφλιανη καὶ ἡ Μηλιά ἀπετέλεσαν πραγματικὴν δημοκρατίαν εἰς τὸ μεταίχμιον αὐτὸ τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἰς τοὺς Σπαχήδες τῶν Τρικκάλων ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους των κάθε πρῶτην Μαρτίου οἱ Μετσοβῖται. Μετὰ τὴν μεγάλην δὲ καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη τὸ Μέτσοβον τὴν 27ην Μαρτίου τοῦ 1854 ἀπὸ τοὺς Τουρκαίβανους τοῦ Ἀβδῆ Πασσᾶ, ἢ Μετσοβίτικη παροικία τῶν Τρικκάλων ἐπυκνώθη εἰς σημεῖον ἀπίστευτον. Ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα διήρχοντο ὅλοι οἱ Μετσοβῖται, ποὺ ἐταξείδευαν εἰς Αἴγυπτον, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Κράτος καὶ ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα πάλιν ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὰ ξένα διὰ τὸ Μέτσοβον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὀγδόντα χρόνια τὸ καφενεῖον τοῦ Μετσοβίτου Κυριάκου Γιάτσου—ὅπου τώρα τὸ ἐστιατόριον Σελεμέκου—ἦτο πρακτορεῖον τῶν Μετσοβιτῶν. Ἐκεῖ ἔπαιρναν καὶ ἐκεῖ ἐστελλαν τὴν ἀλληλογραφίαν των, ἐκεῖ

1. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία 1953, σελ. 141, 242, 574, 691.

πυρρὰν τοὺς Μεσοβίτας κερατζίδες, μὲ τοὺς ὁποίους ἔστειλαν χρήματα καὶ ἰσχύοντα εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν ποῦ διέμεναν μονίμως ἐν Μετσόβῳ καὶ ἐκεῖ τέλος πάντων ἐπληροφοροῦντο τὰ νέα καὶ τὰ περίεργα τοῦ Μετσόβου. Ἄλλ' ὡς ἐπανεβίθω, μετὰ τὴν περιπλάνησίν μου αὐτὴν εἰς τὴν ὠραίαν καὶ ἔνδοξον ἐκείνην ἐποχὴν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἠνωμένοι μὲ κυβερνήτην τὸν μεγάλον Ἐλευθέριον Βενιζέλον καὶ ἀρχιστράτηγον τὸν διάδοχον καὶ ἔπειτα βασιλέα Κωνσταντῖνον ἠτύχησαν νὰ ἀποπλύνουν τὸ αἷσχος τοῦ 1897 καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὰ τολμηρότερα ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς καὶ νὰ δημιουργήσουν διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἑκατομμυρίων ὑποδούλων ἀδελφῶν Ἑλλήνων μίαν Ἑλλάδα μεγάλην, σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ Σωτήριον ἔτος 1912, ἔτος πολεμικῶν θριάμβων καὶ πολιτικῶν μεγαλοεργημάτων. Τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς τὴν παρὰ τὸν Τύρναβον Μελούναν, τὸ Βελεμιστι καὶ τὸ Μαλακάσι τῆς Καλαμπάκας. Ἡ Τουρκία ὡς ἐκ τούτου κατεῖχεν ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον, ἐκτὸς τοῦ Νομοῦ Ἀρτης, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Λόγω μιᾶς καταθλιπτικῆς καὶ ἀφορήτου καταστάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχαν δημιουργήσει ἀπὸ τοῦ 1908 οἱ Νεότουρκοι διὰ τὰς Χριστιανικὰς μειονότητες καὶ τὴν ἐπιβολὴν ἑνὸς ψευτοσυντάγματος, τὰ Βαλκανικὰ Κράτη Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1912 συνῆψαν συμμαχίαν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐν καιρῷ κατὰ τῆς Τουρκίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων Χριστιανικῶν λαῶν. Ὁ τότε κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἐλευθέριος Βενιζέλος εὐρέθη πρὸ τραγικοῦ διλήμματος. Ἐὰν δὲν προσεχώρει εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ ἐνικοῦσαν τοῖς σύμμαχοι θὰ κατεστρέφετο συνεχῶς ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἐὰν πάλιν ἐνικοῦσεν ἡ Τουρκία πάλιν ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο χαμένος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑπεχρεώθη ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων νὰ προηγηθῆ εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτὴν τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1912—ὁποῖα εἰρωνικὴ σύμπτωσις—ἀνευ ὄρων καὶ αὐτὸ ἀπετέλεσε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν του. Τὴν 17ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1912 οἱ Βαλκανικοὶ σύμμαχοι ἐκήρυξαν συγχρόνως τὴν γενικὴν ἐπιστράτευσιν. Τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως κοινοποιηθὲν τηλεγραφικῶς εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἔξωτερικὸν ἐγένετο δεκτὸν μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν καὶ ὅλοι οἱ στρατεύσιμοι, ποῦ ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἔσπευσαν νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὰς στρατιωτικὰς μονάδας τῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ πυρετώδους κινήσεως ἤρχισεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἀπὸ τοὺς προσερχομένους ἐπιστράτους. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου κατέφθανον οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα. Λόχοι ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ πολυάριθμοι ὁμάδες ἀκμαίων νέων ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ σώματα τακτικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν ἠρωϊκὴν μεγαλόνησον Κρήτην καὶ ἐθελοντικὰ σώματα ἀπὸ ἐμπειροπολέμους ἄνδρας ἐπλημμύριζαν τοὺς δρόμους τῆς Ἑλληνικῆς Πρωτεύουσας. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ προσήρχοντο εἰς τὸ Στρατολογικὸν Γραφεῖον Ἀθηνῶν, καὶ ἀφοῦ ἐπεθεωροῦντο ἀπὸ τὸν συνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Κόρακαν Ἀριστοτέλη, ἔδιδον τὸν ὄρκον τοῦ στρατιώτου καὶ ἐφευγον ἀμέσως πρὸς τὰ σύνορα σιδηροδρομικῶς καὶ ἀεροπορικῶς μὲσω Βόλου. Τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου 1912 ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ ἥρως τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος Στέλιος Κλειδῆς ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης καὶ μαζύ του οἱ ἀρχηγοὶ ἀνταρτικῶν σωμάτων Ἐμμανουὴλ Μπαλαντῖνος καὶ Μαλανδρῆς καὶ Μιχ. Μπαλαντῖνος ὑπαρχηγὸς καὶ συνεκρότησαν τρία σώματα ἐθελοντῶν, συνολικῆς δυνάμεως 250 (διακοσίων πενήκοντα) ἀνδρῶν.

Ἀφοῦ ἔδωσαν τὸν νενομισμένον ὄρκον καὶ ἐφωδιάσθησαν μὲ πολεμικὴν ἐξάρτησιν τὸ μεσονύκτιον τῆς 17ης Ὀκτωβρίου πρὸς τὴν 18ην ἀνεχώρησαν σιδηροδρομικῶς διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως ὁ ἀντάρτης Χρηῆτος Μακρῆς,

καθηγητής τῆς Φιλολογίας, ἐξεφώνησε πατριωτικώτατον λόγον. Μόλις τὰ ἀνωτέρω σώματα ἔφθασαν εἰς τὸ Δεμερλί τῆς Θεσσαλίας προωθήθησαν σιδηροδρομικῶς εἰς Καλαμπάκαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν κωμόπολιν Καστανιά, ὅπου ἔφθασαν μετὰ ἐπίπονον πορείαν. Καθ' ὁδὸν ἠσθένησεν ἀπὸ ὑπερκόπωσιν ὁ ἔθελοντῆς Ἰάκωβος Πατεράκης, τὸν ὁποῖον τὴν νύκτα παρέλαβαν ἐπὶ ἡμιόνου Καστανιώται καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὸ χωρίον, ὅπου μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀπέθανεν. Εἰς τὴν Καστανιάν ἔτυχον θερμῆς ὑποδοχῆς ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ μεγάλης περιποιήσεως. Ἐκεῖ προσῆλθε τότε καὶ ὁ Ἀλεξάκης Τάκης ἐκ Βενδίστας, διατελέσας βουλευτῆς Καλαμπάκας, καὶ ἐνετάχθη εἰς τὰ σώματα ἔθελοντῆς. Ἐκεῖ ἐλήφθη διαταγὴ νὰ προχωρήσουν πρὸς τοὺς Καλαρρῦτες, ὁ Τάκης ὅμως ἐπέμεινε νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πρὸς Μέτσοβον ὁδόν. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὴν διαταγὴν ἀνεχώρησαν τὴν πρωτὴν τῆς 23ης ἀπὸ τὴν Καστανιάν καὶ διὰ τῆς Βενδίστας καὶ Βλαχοκερασιᾶς ἔφθασαν εἰς Βελίτσινα, ὅπου διενυκτέρευσαν μετὰ κοπιώδη πορείαν ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν. Ἐνῶ ὅμως ἠτοιμάζοντο νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ χωρίον Κόττορι, ἔφθασεν ἀγγελιοφόρος κομίζων διαταγὴν νὰ στραφοῦν πρὸς τὸ Μέτσοβον. Ἄλλος ἀγγελιοφόρος εἰδοποίησε τοὺς ἔθελοντὰς νὰ κατευθυνθοῦν εἰς Μποροβίικον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μαλακάσι. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν περιεπλανήθησαν καὶ ἔφθασαν τὴν ἑσπέραν τῆς 24ης εἰς τὴν ἔρημον κατοίκων Σηληνιάσαν—Στεφάνιον ἰώρα—ὅπου καὶ διενυκτέρευσαν νηπτικοί, διότι εἶχον ἐξαντλήσει τὰ τρόφιμα. Τὴν πρωτὴν ὅμως ἀνεῦρον σίτον καὶ ἀραβόσιτον, ἔβρασαν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἔφαγαν διὰ νὰ κορέσουν τὴν πείναν των. Μετὰ σκληρὰν πορείαν λόγῳ τοῦ ψύχους καὶ τῆς συνεχοῦς βροχῆς ἔφθασαν τὴν νύκτα τῆς 25ης εἰς Καστανιά πάλιν καὶ τὴν 26ην ἐκίδευσαν μὲ στρατιωτικὰς τιμὰς τὸν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἀποθανόντα σύντροφον Ἰάκ. Πατεράκη. Ὁ καθηγητὴς Χρ. Μακρῆς ἐξεφώνησε τότε συγκινητικώτατον λόγον εἰς τὸ πρῶτον θῦμα τοῦ ἀρξαμένου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ κακουχίας ἔφθασαν τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης εἰς Μποροβίικον καὶ τὴν ἐπομένην 27ην ἔφθασαν εἰς Μαλακάσι, ὅπου ἀνεμένον διαταγὰς διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν των. Τὰ Βαλκανικὰ Κράτη μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐκήρυσαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διηρημένος εἰς δύο στρατιάς ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου, μὲ γενικὸν ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Παν. Δαγκλῆν, τὴν πρωτὴν τῆς 5ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 εἰσέβαλε διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Μελούνας εἰς τὴν μαρτυρικὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς γεφύρας τῆς Ἄρτας εἰς τὴν πολυπαθὴ Ἠπειρον, προπεμφθεῖς ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Ἄρτας μὲ τὰς φωνὰς στὰ Γιάννενα, στὰ Γιάννενα... ἐνῶ οἱ στρατιῶται ἐτραγουδοῦσαν. «Ἀφήνω γειὰ στὶς ὠμορφεῖαι καὶ γειὰ στὶς μαυρομάτες κι' ἐγὼ πάγω στὰ Γιάννενα, στοῦ Μπέη τὰ σαράγια».

Τὰ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐν ὄψει τοῦ ἐπερχομένου πολέμου διέταξεν ἐγκαίρως τὴν συγκρότησιν ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ προώθησιν αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἠπειρον ὑπὸ πεπειραμένους Μακεδονομάχους ὀπλαρχηγούς. Πρὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1912 εἶχον εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἠπειρον τριεὶ ἀνταρτικὰ σώματα μὲ δύναμιν 30—40 ἀνδρῶν ἕκαστον, δύο ὑπὸ τοὺς Ἠπειρώτας ὀπλαρχηγούς Ἰωάννην Καραγιῶργον καὶ Παναγιώτην Περιστέρην καὶ τρίτον ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Νώντιαν Παπανίκου ὅστις τὴν 7ην Αὐγούστου τοῦ 1912 ἀπήγαγεν αἰχμάλωτον ἀπὸ τὴν θέσιν «Ἁγία Τριάδα» τοῦ Μετσόβου Τούρκον Εἰσαγγελέα ἐκ Πρεβέζης, παραθερίζοντα ἐκεῖ διὰ λόγους ὑγείας, καὶ τὸν ᾠδήγησεν ὡς ὁμηρον εἰς τὸ χωρίον Μηλιά, ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν λαβὼν λύτρα. Εἰς τὸ ἀνταρτικὸ αὐτὸ σῶμα τοῦ Νώντια Παπανίκου ἀπὸ τὰ Βραγκιανὰ τῶν Ἀγραφῶν, κατετάχθησαν οἱ Μετσοβῖται νέοι: Νικόλαος Κασσιάρος, Νικόλαος Σιούτας, Θεόδωρος Νεζήρης, Ἀνδρέας Ναζήρης, Τάσιος Τέτσιος, Δημ. Κοτσαμάνης, Παναγιώτης Τέκος ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα καὶ Ντούλας Μπατάλας ἀπὸ τὴν Κρανιά τοῦ Ἀσπροποτάμου.

Ἀπὸ τοὺς Μετσοβίτας αὐτοὺς ἐθελοντάς, διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωϊσμόν των ὁ Ἀνδρέας Ναζήρης, στήσας πρῶτος τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον ἢς Ἁγίας Παρασκευῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταλήψεως τοῦ Μετσόβου καὶ ὁ ἰδελφός του Θεόδωρος Ναζήρης, διαπρέψας εἰς τὰς μάχας, πού ἐπηκολούθησαν ἰετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μετσόβου καὶ προαχθεὶς εἰς ὄπλαρχηγόν. Ζῆ ὁ ἦρωσ ἰτὸς γέρον εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ μὲ εὐχαρίστησιν διηγεῖται τὴν πολεμικὴν του ἰρᾶσιν καὶ μὲ ἰδιαίτεραν ἱκανοποίησιν ἐπιδεικνύει τὸ δίπλωμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὦ ἀπενεμήθη ὁ βαθμὸς τοῦ ὄπλαρχηγοῦ.

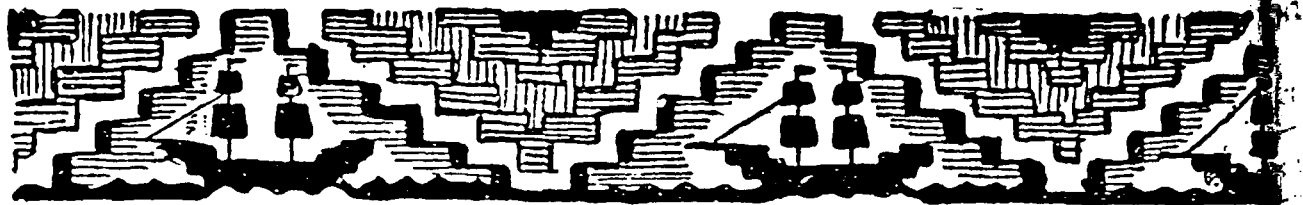
Πολλοὶ Μετσοβῖται διαμένοντες μονίμως ἐν Μετσόβῳ πληροφορηθέντες ἐγκαίρως τὸν μέλλοντα Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἔσπευσαν νὰ ἀναχωρήσουν οἰκογενειακῶς ἐκ Μετσόβου καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ Τρίκκαλα, Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Μετσόβου ἠρνοῦντο νὰ χορηγήσουν διαβατήρια διὰ τὴν Ἑλλάδα, πολλοὶ Μετσοβῖται ἐζήτησαν καὶ ἔλαβαν διαβατήρια δι' Αἴγυπτον καὶ Ρουμανίαν, χωρὶς νὰ μεταβοῦν ἐννοεῖται ἐκεῖ, ἀλλὰ παραμείναντες εἰς τὰ Τρίκκαλα, τὴν Λάρισαν, τὴν Καρδίτσαν καὶ τὰ Φάρσαλα. Μεταξὺ τῶν Μετσοβιτῶν, πού εὐρέθησαν εἰς τὰ Τρίκκαλα κατὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ πολέμου ἦτο καὶ ὁ τότε δήμαρχος Μετσόβου Λεωνίδας Μίχου ἢ Χονδρομίχου. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν προώθησίν των πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ὁπότε προσέκρουσαν εἰς τὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν, πού ἀνιέταξαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ ὠχυρωμένο Μπιζάνι, ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν Ἰωαννίνων Ἐσσαὶ Πασσᾶς διὰ νὰ προκαλέσῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ διὰ νὰ ἀπασχολήσῃ τὰ ἄνταρτικά μας σώματα, πού εὐρίσκοντο γύρω ἀπὸ τὸ Μέτσοβον καὶ εἰς τὰ Ζαγοροχώρια, κατήρτισε ληστρικὰς συμμορίας ὑπὸ Τουρκαλβανούς, οἵτινες περιέτρεχον καὶ ἐληλάτουν τὰ ἀπομεμακρυσμένα χωρία τῆς Ἡπείρου. Ἐπὶ πλεόν στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ 500 Τουρκαλβανούς ὑπὸ τὸν περιβόητον ταγματάρχην Μπεκῆρ Ἀγᾶν περιέτρεχε, ἐληλάτει καὶ ἐπυρπόλει διάφορα χωρία τῆς Ἡπείρου καὶ κατὰ πληροφορίας συγκεντρωθείσας τότε, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε ὀλίγας οἰκίας τῆς Γόττιστας ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Μετσόβου.

Ἐπιβάται ἐλθόντες ἀπὸ τὸ Μαλακάσι εἰς τὰ Τρίκκαλα μετέδωσαν τὴν τρομακτικὴν εἶδησιν ὅτι ὁ Μπεκῆρ Ἀγᾶς εὐρίσκειται πρὸ τοῦ Μετσόβου καὶ ὅτι ὑπάρχει μέγας κίνδυνος νὰ πυρποληθῇ ἡ πόλις. Οἱ ἐν Τρικκάλοις μορφωμένοι Μετσοβῖται, συγκεντρωθέντες τότε εἰς τὸ συμβολαιογραφεῖον τοῦ ἀειμνήστου Μετσοβίτου συμβολαιογράφου Στεργίου Παλαιοῦ, μετὰ μακρὰν σύσκεψιν συνέταξαν ἔντονον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βενιζέλον, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψε μόνον ὁ δήμαρχος Μετσόβου καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς :

Πρωθυπουργὸν καὶ ὑπουργὸν Στρατιωτικῶν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, Ἀθήνας. Ἐκ Μαλακασίου ἐστάλη εἰς Μετσοβίτας κατοικοῦντας ἐν Τρικκάλοις ἐπόμενον τηλεγράφημα : Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐλήφθη ἐκ Μηλέας ἐπιστολὴ πληροφοροῦσα ὅτι Ἀλβανικὴ συμμορία ἔκαυσε Γόττισταν, προσέβαλε Προσγόλιον καὶ προχωρεῖ Μέτσοβον. Ἐν ὀνόματι κινδυνευόντων συμπατριωτῶν μας φροντίσατε νὰ τύχωμεν ἐγκαίρως βοηθείας, ἄλλως τὸ πᾶν ἀπώλετο». Τρίκκαλα 15—10—1912. Δήμαρχος Μετσόβου Λεωνίδας Μίχου. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος ἐδημοσιεύετο εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐπιούσης 16—10—1912 τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, μὲ πληροφορίαν τῆς ὑστάτης ὥρας ὅτι τὸ Μέτσοβον ἐπυρπολήθη ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς τοῦ Μπεκῆρ Ἀγᾶ καὶ ὅτι ἀγνοεῖται ἡ τύχη τῶν κατοίκων του, ἀνερχομένων εἰς 7—8 χιλιάδας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην!! Εἶναι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς ἡ ἐντύπωσις πού ἐπροκάλεσεν ἡ συνταρακτικὴ αὕτη πληροφορία τῶν ἐφημερίδων τόσοσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅσον καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸ Πανελλήνιον.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Ο ΤΣΕΠΕΛΟΒΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Α'. — Ο ΠΑΝΤΟΤΕΧΝΙΤΗΣ ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΤΣΕΠΕΛΟΒΟΥ

Στὰ μέσα περίπου τοῦ 18ου αἰῶνα ζοῦσε στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγοριοῦ ὁ Παπᾶ Γιώργης. Καθὼς μᾶς κάνει γνωστὸ ὁ Π. Ἀραβαντινός, (1) ὁ Παπᾶ Γιώργης ἦταν «ὁ σεβασμιώτατος μεταξὺ τῶν ἱερέων τῆς κώμης ἐκείνης». Ἦταν ἡ ἐποχὴ πού τὸ Τσεπέλοβο, ἐπειδὴ ἦταν πολυάριθμο χωριό, εἶχε περισσότερους ἀπὸ 1 — 2 παπάδες. Ὁ Παπᾶ Γιώργης κατὰ τὴν ἄποψη πάλι τοῦ Α. Βρετοῦ (2) ἦταν «μεγαλοφυῆς καὶ μηχανικοῦ πνεύματος». Κοντὰ στὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα εἶχε τέτοια τεχνικὴ καὶ μηχανικὴ δεξιότητι, πού μπορούσε νὰ καταπιασθῆ ἱκανοποιητικὰ μὲ ὅλες τὶς τέχνες. Ἦταν ὁ «παντοτεχνίτης» ὄχι μόνο στὸ Τσεπέλοβο, μὰ καὶ στὰ γύρω ἀπ' αὐτὸ χωριά. Χαλοῦσε κάποιον τὸ ὄρολόγι, στὸν Παπᾶ Γιώργη θὰ τὸ πήγαινε νὰ τὸ διορθώσῃ. Σκανδαλιζόταν κάποια κλειδαριὰ ἢ χανόταν κάποιο κλειδί, ὁ Παπᾶ Γιώργης θὰ διώρθωνε τὴ βλάβη τῆς ἢ θὰ ἐφίανε καινούργιο κλειδί. Μὲ τὸ καμίνι του, μὲ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα του, ἀλλὰ κατὰ κυριώτερο λόγο μὲ τὸ μηχανικό του τὸ μυαλό ἐπιτηδεύονταν καὶ δούλευε πάνω σὲ διάφορα ἀντικείμενα ἢ ἀνταλλακτικὰ πού ἦταν ἀπὸ σίδηρο ἢ ἀπὸ ἀτσάλι ἢ μπρούτζο. Ἀκόμα εἶχε μεγάλη ἱκανότητα νὰ διορθώσῃ ὄπλα καὶ νὰ κάμῃ διάφορες μετατροπὲς σ' αὐτὰ. Καὶ πάνω στὰ ξύλινα ἀντικείμενα ἢ ἐπιτηδεύειότητά του δὲν πήγαινε πίσω. Κατεσκεύαζε ξύλινα ἄροτρα, φτερωτὲς στοὺς μύλους καὶ σκάλιζε ἢ ἐκανε διάφορα ἄλλα ξύλινα πράγματα. Παιδὶ τοῦ Παπᾶ Γιώργη αὐτοῦ ἦταν ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀφιερώνονται τὰ πιὸ κάτω λιγοστὰ στοιχεῖα πού βρίσκονται στὴ διάθεσή μας.

Β'. — ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΠΡΩΤΗ ΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀπὸ τὸν παραπάνω λοιπὸν «παντοτεχνίτη» Παπᾶ Γιώργη γεννήθηκε κατὰ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1769 στὸ Τσεπέλοβο ὁ μικρὸς Νικόλαος πού δὲν ἦταν δυνατὸ, καρὰ νᾶναι καὶ αὐτὸς πολὺ ἐξυπνο παιδί, γιὰ τὴν ἐξυπνάδα του τὴν κληρονόμησε ἀπὸ τὸ «μεγαλοφυῆ» πρακτικὸ μηχανουργό. Τότε στὸ Τσεπέλοβο, καθὼς καὶ σ' ἄλλα χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ, ὑπῆρχαν σχολεῖα γιὰ τὰ «κοινὰ» γράμματα. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ Ἰ. Λαμπρίδης (3) γράφει: «... ἀπὸ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διετηροῦντο ἐν πολλαῖς τοῦ Ζαγορίου κώμαις μικραὶ φωτοβόλαι ἐστίαι...». Στὸ σχολεῖο τοῦ Τσεπέλοβου ἔμαθε λοιπὸν τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶχε ἐξαιρετικὴ ἐπίδοση σ' αὐτὰ καὶ εἶχε μεγάλο ζῆλο γιὰ νὰ μορφωθῆ. Πόθος του ἦταν, ἅμα τελειώσῃ τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, νὰ πάῃ στὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη, πού ἦταν τότε, μπορούμε νὰ ποῦμε, σὰν ἐπι-

1. Παν. Ἀραβαντινοῦ: «Βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας» σελ. 105.
2. Ἀνδρέα Παπαδοπούλου Βρετοῦ: «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 316.
3. Ἰωάν. Λαμπρίδου: «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» (1880) Μέρος Β' σ. 7.

ιτήμη κάπως «τῆς μόδας». Ὅσοι νέοι πήγαιναν τότε γιὰ σπουδὲς στὴν Εὐρώπῃ —καὶ κατὰ κύριο λόγο πήγαιναν στὴν Ἰταλία—σπούδαζαν γιανοὶ στὸ μεγαλύτερο ποσοστό. Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ἢ φτώχεια δὲν ἐπέτρεψε στὸ νεαρὸ Παπαδόπουλο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθο του αὐτὸν γιὰ παραπέρα σπουδὲς στὴν Εὐρώπῃ. Γιὰτὶ δὲν φοίτησε στὰ σχολεῖα τῶν Γιαννίνων, δὲν τὸ ξέρουμε.

Γ'.—Ο ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΑΥΤΟΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ ΚΑΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Αὐτὸς ὅμως δὲν ἀποθαρρύνεται μιὰ πού δὲν τοῦ ἦρθαν τὰ πράγματα βολικὰ νὰ νὰ πάῃ γιὰ σπουδὲς στὴν Εὐρώπῃ. Τὴν παραμονή του στὸ χωριὸ δὲν τὴ βρίζει σκόπιμη. Ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο πού ἔπαιρναν κατὰ κανόνα οἱ Ζαγορίσιοι : τὸ δρόμο τοῦ ταξιδιοῦ. Ἀρχικὰ ταξιδεύει στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ βρῆκε ἓνα γιανὸ ἐπὶ τὴν Κεφαλλονιά πού λεγόταν Χοῖδᾶς. Ἦταν αὐτὸς πρόξενος, ἀλλὰ ταυτόχρονα εἶχε καὶ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις, γιὰ τίς ὁποῖες διατηροῦσε γραφεῖο. Στὸ ἐμπορικὸ γραφεῖο τοῦ Χοῖδᾶ ἔπιασε δουλειὰ ὁ Παπαδόπουλος. Καταγινόταν ἐκεῖ σὲ δουλειὰς χειρωνακτικὰς, ἀλλὰ καὶ ἐκτελοῦσε καὶ γραφικὴ ὑπηρεσία. Καθὼς ἦταν ἔξυπνος κατώρθωσε μὲ τὴν ἀτομικὴ του μελέτη καὶ ἔμαθε στὸ γραφεῖο τοῦ Χοῖδᾶ τὴν Ἰταλικὴ καὶ τὴ Γαλλικὴ γλῶσσα. Ταυτόχρονα εἶχε γίνεαι ἀπ' ὅλους ἀγαπητὸς γιὰ τὴν ἰσχυρὰ καὶ γιὰ τὴν τιμιότητά του. Πόσα χρόνια παρέμεινε στὴ Θεσσαλονίκη μὲ ἀκρίβεια δὲν εἶναι γνωστὸ, γιὰτὶ δὲν ξέρουμε πότε εἶχε φύγει ἀπ' τὸ Τσετέλοβο. Καθὼς ὅμως ἀναφέρεται ἀπ' τοὺς βιογράφους του, στὴ Θεσσαλονίκη παρέμεινε ὡς τὰ 1793. Ἐφυγε τότε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη καὶ πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ στὴν Πόλῃ ἀρχικὰ ἔκαμε τὸ δάσκαλο. Τὸν πῆρε γιὰ διδασκαλία τῶν παιδιῶν του κάποιος σπουδαῖος μὲ ἀξιώματα καὶ δύναμη Ἕλληνας πού λεγόταν Χαντζερῆς (1). Πάντως ὅμως δὲν τὸν τράβηξε γιὰ πολὺν καιρὸ τὸ δασκαλίκι τὸν Παπαδόπουλο. Ἦταν φυσικὰ καμωμένος γιὰ ἄλλο ἐπάγγελμα.

Δ'.—Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Γρήγορα ἐγκατέλειψε τὸ δασκαλίκι ὁ Παπαδόπουλος καὶ στράφηκε στὸ ἐμπόριο, γιὰ τὸ ὁποῖο, μορεῖ κανένας νὰ πῆ, πὼς ἦταν πραγματικὰ γεννημένος. Τράβηξε τὸ θαυμασμὸ ὄλων γιὰ τίς ἐξαιρετικὲς ἐμπορικὲς του ἰκανότητες. Οἱ ἐπιτυχίες του ἀπ' τίς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις πολὺ μεγάλες. Γιὰ κάμποσα χρόνια οἱ ἐμπορικὲς του δουλειὲς πήγαιναν θαυμίσια. Ἀλλὰ, καθὼς ξέρουμε, τὸ ἐμπόριο εἶχε κάποτε καὶ τὰ δυσάρεστά του ἀποτελέσματα. Εἶχε πολὺ ξανοιχτὴ ὁ Παπαδόπουλος. Στὰ 1806 τοῦ ἦρθαν τὰ πράγματα ἀνάποδα. ἔχασε τὰ κεφάλαιά του «ὕλο πέσας εἰς ἀδίκους χεῖρας» καὶ εἶναι πάλι φτωχός. Ἦταν ὅμως πολὺ τίμιος καὶ γι' αὐτὸ δὲν θέλησε νὰ ζημιώσῃ κανέναν ἄλλον, παρὰ πῆρε ὅλη τὴ ζημιὰ ἐπάνω του καὶ δὲν λογάρισε καθόλου ἂν εἶναι ἀμφοτωχός.

Ε'.—Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΠΟ ΠΥΡΚΑΓΙΑ

Ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος δὲν ἀπελπίζεται. Ἀποφασίζει νὰ ἐπιδοθῇ σὲ ἔργα πνευματικὰ. Φιλοτιμιέται νὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς, ὅπως τόσοι ἄλλοι λόγιοι τοῦ καιροῦ του, κάτι χρήσιμο γιὰ τὴ νεολαία. Τοῦ εἶχε κάμει ἐντύπωση μιὰ σπουδαία Γεωγραφία πού εἶχε γραφῆ καὶ εἶχεν ἐκδοθῆ σὲ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπὸ κάποιον ἄγγλο πού λεγόταν Γουθρῆ. Τὴν πολύτιμη αὐτὴ γεωγραφία κατέγινε καὶ τὴ μετέ-

1. Γιὰ τὴ Φαναριώτικη οἰκογένεια Χαντζερῆ βλέπε «Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Ἡελλίου» τεύχος 180 σελ. 548.

φρασε στὴ γλῶσσα μας ὁ Παπαδόπουλος καὶ μάλιστα σὲ γλῶσσα «νεοελληνική». Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ἢ ἐργασία του αὐτὴ δὲν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Ὁ αὐτὸς παρέμεινε στὸ Σταυροδρόμι (1) εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ καταστραφῇ τὸ σπίτι του ἀπὸ φωτιά. Προσπάθησε ὁ καυμένος νὰ περισώσει τὴν ἐργασία του αὐτὴ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Τὸ σπίτι του μὲ ὅλα τὰ πράγματά του τὸ ἔφαγε ἡ καταστρεπτικὴ πυρκαϊά. Ἔτσι ὁ Νικολ. Παπαδόπουλος μὲ πολυάριθμὴ οἰκογένεια, ἔμεινε πάμπτωχος στοὺς πέντε δρόμους χωρὶς χρήματα, χωρὶς ἐργασία, χωρὶς στέγη.

ΣΤ'.—Ο ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ «ΚΙΝΔΥΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Καὶ πάλι δὲν ἀποθαρρύνεται ὁ Παπαδόπουλος καὶ μπροστὰ στὴν καταστροφὴν του αὐτῆ. Εἶχε φυσικὰ γενναία καρδιά. Φρόντισε νὰ βρῆ τρόπο ζωῆς καὶ βροῆκε. Δὲν τὸν ἐμπόδισε ἢ ὄχι εὐχάριστη κατάστασις πού ἐπικρατοῦσε τότε, γιατί ἡ Τουρκία βρισκόταν σὲ πόλεμο μὲ τὴ Ρωσία. Αὐτὸς κατώρθωσε καὶ πέτυχε νὰ δίνεται ἄδεια σὲ πλοῖα νὰ ἐκπλέουν στὴ Μαύρην Θάλασσα, παίρνοντας κάτι γιὰ τὴ μεσολάβησίν του αὐτῆ. Ἔτσι κατώρθωσε νὰ τὰ βολεύη κάπως στὴ δύσκολη αὐτὴ περίστασις. Δὲν ἦταν ὅμως δυνατὸ νὰ ἱκανοποιηθῶν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐργασία, οὔτε καὶ ἐπαναπαύεται σ' αὐτὴ. Ταυτόχρονα ἄρχισε νὰ κάμῃ διάφορες μεταφράσεις, ἔκαμε ἀναφορὰς καὶ ἐπιχειροῦσε μεσολαβήσεις, ὥστε τακτοποιούτανε σοβαρὰς διενέξεις. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ μεγαλοφυῆς Παπαδόπουλος συνέλαβε μὲ τὸ μυαλό του καὶ κάτι ἄλλο πολὺ σπουδαῖο. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1818 ὠργάνωσε καὶ ἴδρυσε ἓνα σπουδαῖο θεσμὸ πού πῆρε τὸ ὄνομα «κινδυνασφάλεια». Πράκτορας καὶ ψυχὴ τῆς Ἐταιρείας αὐτῆς στὴν Πόλιν ὁ Νικ. Παπαδόπουλος. Στὴν ἐργασία αὐτὴ παρέμεινε ὡς τὸ θάνατό του, στὰ 1820, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω.

Ζ'.—ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Πέρα ἀπ' τὴ μετάφρασι τῆς Γεωγραφίας τοῦ Ἄγγλου Γουθρη, τὴν ὁποία ἔκαμεν ὁ Παπαδόπουλος στὴν Πόλιν καὶ πού κάηκε, ὅπως εἶδαμε, χωρὶς νὰ δημοσιευθῇ, καταπιάστηκε αὐτὸς καὶ μὲ ἄλλες συγγραφικὰς ἐργασίας. Ἀπ' τὰ ἔργα του πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας κυριώτερα εἶναι δύο: α) «Ἐρμῆς ὁ κερδοῦς ἢ Ἐμπορικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια» καὶ β) «Ὁ ἐμπορικὸς κώδιξ τῆς Γαλλίας».

Α) «Ἐρμῆς ὁ κερδοῦς». Τὸ βιβλίον αὐτὸ κυκλοφόρησε σὲ 4 τόμους καὶ σὲ σχῆμα 80. Ἀπ' τοὺς τόμους αὐτοὺς οἱ δύο πρῶτοι (ὁ πρῶτος ἀπὸ τὰ στοιχεῖα Α ἕως Κ καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸ Λ ἕως τὸ Ω) περιλαμβάνει τὸ λεξικὸν τῆς ἐμπορικῆς ὕλης. Οἱ ἄλλοι δύο ἀποτελοῦν ἐργασία ὄχι πέρα πέρα τελειωμένη. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ τόμοι ἐπιγράφονται «λεξικὸν ἐμπορο—γεωγραφικόν». Φθάνουν αὐτοὶ μονάχα ὡς τὸ στοιχεῖον Κ. Ὁ πρῶτος περιλαμβάνει τὰ στοιχεῖα Α—Β καὶ ὁ ἄλλος τὰ στοιχεῖα Γ—Κ. Τὴν ἐπιστάσι καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ συγγραμματος αὐτοῦ ἔκαμε ὁ Σπυρ. Βλωνιζῆς. Γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ Α. Βρετὸς (2) μᾶς παρέχει τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: «Ἐρμῆς ὁ κερδοῦς, ἦτοι ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, συγγραφεῖσα παρὰ Νικολάου Παπαδοπούλου διὰ προτροπῆς καὶ δαπάνης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τιμίου καὶ φιλογενοῦς ἐμπορικοῦ συστήματος τῶν Ἑλλήνων μεγαλεμπόρων, πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν αὐτῶν καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν ἐπιστάσι καὶ διορθώσιν Σ. Β. Ἐν Βενετίᾳ παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ 1815—1816».

Β) «Ἐμπορικὸς κώδιξ τῆς Γαλλίας». Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνον

1. Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν «Ἥλιος», τόμος 175 σελ. 221: «Σταυροδρόμιον. Ἡ ὑπὸ τῶν ἐν Κων(ν)πόλει Ἑλλήνων προτιμωμένη ὀνομασία τῆς ἐπὶ λόφου καὶ ἄνω τῆς συνοικίας τοῦ Γαλατᾶ ἐκτεινομένης μεγάλης καὶ πλουσίας συνοικίας τῆς πόλεως...».

2. Ἄνδρ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ: «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» ἀριθ. 553.

ο, ἀφ' ὅτου εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὸ παραπάνω βιβλίον τοῦ Παπαδοπούλου, τυπώθηκε καὶ ἄλλο μὲ τὸν τίτλον «Ἐμπορικὸς κώδικς τῆς Γαλλίας». Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μετάφρασις ἀπὸ τὸ Γαλλικόν. Καὶ γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ Βρετος (1) καὶ πληροφορεῖ τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἔμπορικὸς κώδικς τῆς Γαλλίας» μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ πολλοῖς σημειώμασι πλουτισθεὶς, ἔτι δὲ παραρτήματι-
ων ἀναγκαῶν ἄρθρων ἐκ τοῦ πολιτικοῦ κώδικος ἐπαυξηθεὶς παρὰ Νικολάου τοῦ Παπαδοπούλου, παρ' οὗ προσενεχθεὶς τῷ ἐν Κων)πόλει ἐντιμωτάτῳ συστήματι-
ων Ἑλληνορωμαίων ἐμπόρων πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, ἀναλώμασι τοῦ τιμωτάτου κυρίου Μιχαὴλ Βασιλείου τύποις ἐκδίδεται. Ἐν Βιέννῃ 1817· ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπογραφεύου δὲ Χίρσφελδ».

Η'. - Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Ἡ κακὴ μοῖρα δὲν ἄφισε τὸ μεγαλόπνοο καὶ δραστήριο αὐτὸν ἄνθρωπο νὰ ζήσῃ πολὺν καιρὸν. Σὲ ἡλικία σχεδὸν νέα (51 περίπου χρόνων) πέθανε ὁ Παπαδόπουλος στὴν Κωνσταντινούπολη, πρὶν ἀκόμα νὰ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικά του ὑπὸ τὶς προηγούμενες καταστροφὰς πού τὸν βροῆκαν. Πρὶν ἀκόμα πεθάνει εἶχε τὴν ἰτυχία νὰ χάσῃ τὴ γυναῖκα του. Πέθανε αὐτὸς στίς 25 Γενάρη τοῦ 1820. Τὸν ἐκλαψαν ὅλοι οἱ γνωστοὶ καὶ φίλοι του. Ἡ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρεία τὸν κήδεψε μὲ μεγαλοπρέπεια. Αὐτὴ φρόντισε καὶ γιὰ τὰ ὄρφανὰ παιδιὰ του. Ὁ λόγιος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ρίζος Νερουλὸς γιὰ τὸ Νικόλαο Παπαδόπουλο εἶχε συνθέσει δυὸ ἐπιτάφια ἐπιγράμματα τὰ ἑξῆς :

1ο ἐπιτάφιο

«Τῶν ἀνηλίκων τέκνων μου ἐπῆρες τὴν μητέρα!
τῶρ' ἀφαρπάξεις καὶ ἐμέ, ὦ Χάρων, τὸν πατέρα;
Αὐτὴ εἶναι ἡ βούλησις ἡ θεία, εἰπ' ὁ Χάρων.
Σὲ ὀδηγῶ κατ' ἐντολὴν στὰς νήσους τῶν μακάρων».

2ο ἐπιτάφιο

«Ὁ τάφος τίνος ὁ παρών; ἀν ἴσως μὲ ρωτᾶτε.
Νὰ κλαύσω πρῶτον καὶ ἔπειτα σᾶς λέγω, διαβάται.
Ἦ πικροτάτη συμφορὰ! ἔδῳ εἶναι θαμμένος
ὁ ἄριστος Νικόλαος Παπαδοπούλων γένος.
Ἀπέθανε, τὸν θρήνησαν καὶ τὸν θρηνοῦν δικαίως,
αἱ Μοῦσαι καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ Ἑρμῆς ὁ Ἐμπολαῖος».

Αὐτὸς ἦταν ὁ Νικόλαος ὁ Παπαδόπουλος τὸ φτωχοπαῖδι ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγοριοῦ. Στάθηκε πολὺ ἄτυχος στὴ σύντομη ζωὴ του, μὰ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς μὲ τὸ τετραπέρατο μυαλό του καὶ τὰ ἄλλα προτερήματά του πού εἶχε δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ἰσάξιος σὲ ἐθνικὴ ὠφελιμότητα μὲ τοὺς περίφημους λόγιους καὶ δασκάλους τῆς ἐποχῆς του. Βέβαια δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ ζωὴ του δραστηριότητα πνευματικὴ σὲ καθαρὰ διδακτικὴ ἐργασία. Οὔτε καὶ τὸ συγγραφικόν του ἔργο ἀπευθύνθηκε κατὰ κύριον λόγον στὴν ἑλληνικὴ γενιά. Καθὼς εἶδαμε μιὰ τέτοια προσπάθειά του ναυάγησε. Ἡ δραστηριότητά του κατὰ κύριον λόγον περι-
στράφηκε νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ προαγάγῃ τὸ ἔμπορικὸ πνεῦμα καὶ γενικὰ τὸ ἔμπό-
ριο στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ πολὺ γνωστὸ καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπ' ὅλους

1. Στὸ ἴδιον βιβλίον του μὲ αὐξ. ἀριθ. 593.

πὼς στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνη χρωστᾶνε πάρα πολλά τὰ ἑλληνικά γράμματα. Ἀπὸ τὴν προκοπὴ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων ξεφύτρωσαν τὰ Ἑλληνικά σχολεῖα καὶ στηρίχτηκαν, στήν προκοπὴ τῶν χρωστᾶνε τὸ τύπωμά τους τὰ ἑλληνικά βιβλία στὰ σπουδαιότερα ἐμπορικά κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Πολὺ σωστά δὲ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Κων. Κούμας στὸ περιοδικὸ «Λόγιος Ἑρμῆς» (1820 σελ. 486) γράφει τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὸ ἐμπόριον χρεωστοῦμεν τὰ περισσότερα τῆς σημερινῆς φιλολογικῆς μας καταστάσεως καὶ εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι θέλει ἐπιφέρει τὴν παντελῆ ἐθνικὴν μαδιόρθωσιν». Στὸν τομέα λοιπὸν αὐτὸ ὁ Παπαδόπουλος δὲν ὑστέρησε.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θεώρησα ὑποχρέωσή μου μὲ τὰ λίγα στοιχεῖα πού ἔχω παραθέσει παραπάνω νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια τὸ Νικόλ. Παπαδόπουλο, τὸ παιδὶ τοῦ πρακτικοῦ ὥρολογᾶ, τοῦ τουφεκτοῦ, τοῦ κλειδαρᾶ, τοῦ παντοτεχνίτη γυνικά, τοῦ διάσημου Παπαῖ Γιώργη. Οἱ Τσεπελοβίτες ἄς καταχωρήσουν στὸν κατάλογο τῶν τόσων ἐθνικῶν εὐεργειῶν καὶ τῶν λογίων πού ἔβγαλε τὸ χωριό τους καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Νικολ. Παπαδόπουλου. Εἶναι ἄδικο νὰ παραμείνη ὁ χωριανὸς τοῦ αὐτοῦ στὴ λησμονιᾶ στήν ὁποία μέχρι σήμερα ἔχει πέσει.

ΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ, ιερέως

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ*

σελ. 18

Σάββας

χων τὸν πώγωνα μαδαρὸν λέγων.
τείχισον τὸ κελλίον σου ὡ μοναχὲ καὶ ἄλλον κελλίον μὴ παράβαλε».

ἄλλον

Ὅστις σῶμα ἐνίκησεν, οὗτος φύσιν ἐνίκησεν. ὁ δὲ τὴν φύσιν νικήσας, πάντως
πὲρ φύσιν ἐγένετο».

ἄλλον

ποικῶ προσελθὼν τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότου εὐξαι προεπό(ν)τως τῶν κακῶν εὐρεῖν
ύσιν, βιωτικὸν δὲ πᾶν ἀπόρριψον βάρος».

Εὐθύμιος

Ἐρών μεγαλογένης ἕως τῶν μηρῶν λέγων
ἄδελφοὶ τὰ ὄπλα τοῦ (μονα)χοῦ ἢ μελέτη ἐστὶν ἢ διάκρισις ἢ ταπεινοφροσύνη καὶ
κατὰ Θεὸν ὑπακοή».

ἄλλον

οὐκ ἐν ὑποταγῇ διατρίβοντες φιλαργυρίας ἀλλότριοι. ὄπου γὰρ τὸ σῶμα ἐξέδωκαν,
ὅλοιπὸν κέκτηνται ἴδιον;»

ἄλλον

σελ. 19.

Ἀρσένιος

Ἐρών σγουροκέφαλος βουρλογένης εἰς ε' πλοκάμους ἔχων τὴν πολιὰν λέγων
ἄδελφοὶ δι' ὃ ἐξήλθετε ἀγωνίσασθε καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας μὴ ἀμελήσητε».

ἄλλον

κεῦχὰς καθαρὰς τῷ Θεῷ μὴ προφέρειν, ἀσυντρίπτους προξενεῖς εἰς ἑαυτὸν κό-
πους. ἄνευ γὰρ αἰτῶν τὸν Θεὸν πῶς.....».

Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης

Ἐρών διχαλογένης λέγων

ἄν μὴ ἀποτάξησθε τοῖς πᾶσι τοῦ κόσμου, οὐ δύνασθε γενέσθαι μοναχοί».

Ἀβράμιος γέρων μεγαλοεργένης.

Παφνούτιος

Ἐρών μεγαλογένης εἰς δύο κεχωρισμένα ἔχων τὰ γένια φαλακρὸς λέγων.

ὄπου ἐὰν μετριάς ἑαυτὸν, ἐκεῖ ἔση ἀναπαύομενος».

Μάρκος γέρων κοντογέννης.

Θεόδωρος ὁ Στουδίτης

Ἐρών φαλακρὸς διχαλογένης λέγων

ἄδελφοὶ καὶ πατέρες οἱ τῶν ἀμετρήτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ ἀπολαύοντες, δεῖ
καὶ εὐχαριστεῖν».

ἄλλον

μόνε μονογενήτωρ μονογενοῦς υἱοῦ π(α)τῆρ καὶ μόνε μόνου».

σελ. 20

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 543.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς μιξοπόλιος λέγων.
«ἀδελφὲ ἀεὶ βίαζε τὴν σάρκα καὶ σχόλαζε ἀόκνως ψαλμωδίας».

ἄλλον

«γαστροὺς κρατῶν κράτησον αὐτῆς εὐτόνως μήπως κρατηθῆς ὑπὸ ταύτης κράτους μετὰ δέους.....».

Ἰλαρίων

Γέρων βουρλογένης διαχωρίζων εἰς γ'
«εἰ προσέρχη δουλεύειν κ(υρί)ω τῷ Θεῷ ἐτοίμασον (εἰς τὸ κείμενον=δοκίμασον) τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν».

ἄλλον

«σκληραῖς ἀγωγαῖς ἐκδιδούς τὸ σαρκίον θραύσεις ἀσάρκων δυσμενῶν ἀντιμάχων ἐχθρῶν κραταιῶν τὸ κράτος, κατὰ κράτος»

Παχώμιος

Γέρων ἔχων τὴν πολιὰν πλοκάμους ε' λέγων
«ἀγρυπνον οἶδεν ὄμμα τὸν νοῦν ἀγνίζειν, θραύειν πύρωσιν, φάσματα φυγαδεύειν, ἐνυπνιασμοὺς μυσαροὺς καταπαύειν».

ἄλλον

«ὥσπερ πλοῖον ἀγαθὸν κυβερνήτην ἔχον, ἀκίνδυνον εἰς λιμένα εἰσέρχεται Θεοῦ συνεργοῦντος, οὕτως καὶ (ὁ) εἰς ψυχὴν ἀγαθὴν ποιμήν».

Σελ. 21

Θεόδωρος ὁ Συκεώτης

Γέρων κοντογένης λέγων
«ἄδελφοὶ ἀγωνίσασθε ὑπὲρ τῆς σ(ωτη)ρί(ας) ὑμῶν πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὴν ὥραν».

Ἀρτέμιος γέρων ὄξυγένης.

Θεόκτιστος μαυροκοντογένης λέγων

«γαστροὺς κρατῶν κράτησον ἰσχύϊ πάση. εἰ γὰρ κορεσθῆ βρωμάτων ἢ μαιμῶσα οἰστροηλατεῖσαι καὶ πλέον τῆς μαινάδος».

Ἰσαάκιος νέος ὀλιγογένης

Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης

Γέρων ὄξυγένης λέγων
«εἷς τις τοῦ κόσμου ἐμίσησεν, οὔτος λύπην διέφυγεν».

Παῦλος ὁ Θεβαῖος

Γέρων μεγαλογένης τὴν κεφαλὴν μακρότριχος λέγων
«οὐκ ὀφείλομεν ἐπιζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον».

ἄλλον

(Π)αῦλος ὁ ἀπλοῖς

Γέρων ὀλιγογένης εἰς τρία ἔχων κεχωρισμένην τὴν πολιὰν λέγων
«ἀδελφὲ δίδαξον τὴν καρδίαν σου ποιεῖν ἃ διδάσκει ἡ ψυχὴ σου. ἡ γὰρ ἀνυποταγὴ καὶ τὸ ἴδιον θέλημα, κατοβάλλει τὸν μοναχόν».

Σελ. 22.

(Ν)ικήτας ὁ Μηδικίου

νέος κοντογένης.

(Σ)υμεὼν ὁ Στυλίτης

Γέρων κοντογένης μακρότριχος τὴν κεφαλὴν.

(Μ)ελέτιος ὁ ἐν τῷ ὄρει τῆς Μυουπόλεως

Γέρων σγουροκέφαλος ὁμοιος εἰς τὰ γένηα Γρηγορίω τῷ Θεολόγῳ.

(Ἰ)ωσήφ ὁ ποιητῆς λέγων

«Πυρποληθέντες ἠδοναῖς καὶ ψυχῆς τὸ ὀπτικὸν ἀμαυρωθέντες τῷ πυρὶ τοῦ σοῦ

όβου ἀνακαινίσας Χ(ριστ)ὲ φωτί με σωτηρι(αις) αὔγασον, ἵνα σὲ δοξάζω εἰς
πάντας τοὺς αἰῶν(ας)».

Θεοφάνης ὁ γραπτὸς λέγων
οἶδον κ(ύρι)ε τῇ σῇ ἐκκλησίᾳ κραταίωμα ἀκλόνητον διαμένοι εἰς αἰῶνα αἰῶνος
ᾧ σάλπῃ τῆς αἰρέσεως».

ἄλλον

Ἰωάννης ὁ Παλαιολαυρίτης

ἔρων κοντογένης.

σελ. 23.

Στέφανος ὁ Σαβαίτης

έος ὀξυγένης.

Δαβὶδ Θεσσαλονίκης

ἔρων μακρογένης ἕως τὴν ζώνην.

Μωϋσῆς ὁ Αἰθίοψ

ἔρων φαγοστρογγυλογένης λέγων

ὀφείλει ἄν(θρωπ)ος κρίναι ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς πράγματος».

Στέφανος ὁ Σιναίτης

έος ὀξυγένης.

Λουκᾶς ὁ Στειρίου

έος ὀξυγένης λέγων

.....τῷ Θεῷ λόγοις οἷς οἶδεν αὐτὸς ἀρρήτως δοξάσαι τὸν τόπον τοῦτον ἄχρῃς
τοῦν καὶ τῆς συντελεί(ας) πληθὺς τῶν πιστῶν ἐνταῦθα συνερχομένων».

Ἰουλιανὸς ὁ Λιβαῖος

ἔρων κοντογένης.

Πατάπιος

ἔρων ὀξυγένης

Μᾶρκος

ἔρων σπανὸς λέγων

μοναχὲ φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε καὶ σώζου».

Δανιὴλ ὁ τῆς σκήτεως λέγει

τῆ γαστριμαργία μή(τη)ρ ἔστι τῆς πορνείας».

Κασιανὸς

ἔρων ὀξυγένης.

Δανιὴλ ὁ στυλίτης

ἔρων ὀξυγένης.

Ἀντιόχιος

ἔρων στρογγυλογένης φορῶν ἐπιρριπτᾶριον λέγων

κύβητος περιττὸς συμμιγῆς ἀκρασία τὴν δακ(ρ)υώδη χαρμολύπην ὀξέως καπνοῦ με-
μίσας ὡς πυρὶ σκεδαννύει».

σελ. 24.

Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς

ἔρων μακρογένης ἔχων σκουλιὰ ε΄

Νεῖλος

ἔρων μακρογένης ἔχων σκουλιὰ Γ΄ λέγων

.....τάλαινα φαύλ(η) καρδία τὸν νοητὸν ἀθετοῦσα νυμφίον.....».

Συμεὼν ὁ διὰ Χ(ριστὸ)ν σαλὸς

ἔρων ὀξυγένης.

Σαμψὼν ὁ ξενοδόχος

ὀξυγένης οὐ πολλὰ

Κῦρος Ἀνάργυρος
 Γέρων φαλακρὸς μεγαλογένης εἰς δύο χωρισμένα
 Οἱ Ἀνάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς
 νέοι ἀρχιγένειοι τὰς τρίχας ἄνωθεν τῶν ὠτῶν φαλακροῖζοντες ὀλιγότριχοι σγουρα-
 κίζοντες.

Παντελεήμων
 ὁμοιος τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἐρμόλαος
 Γέρων κοντογένης βαστάζων Εὐαγγέλιον.
 Ἰωάννης ὁ διὰ Χ(ριστὸν) σαλὸς
 Γέρων κοντογένης.

Ἀλύπιος (ὁ) Στυλῆτης
 Γέρων στρογγυλογένης
 Σελ. 25.

Ἰωάννης ὁ Ψυχαίτης
 Γέρων κοντογένης.

Κλήμης
 νέος ὀξυγένης.
 Συμεὼν ὁ ἐν τῷ Θαυμαστῷ ὄρει (ὁ) Στυλῆτης
 Γέρων στρογγυλογένης.

Λαμπάδιος
 νέος κοντογένης διχαλογένης λέγων
 «εὐχαριστῶ σοι κύριε Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστ)ῆ καὶ σὲ π(ά)τερ Ἰω(άννη) ὅτι ἤξιώθην
 τῆς βα(σι)λεί(ας) τοῦ Θεοῦ διὰ σοῦ».

Θεοφάνης ὁ ποιητῆς
 νέος φαγογένης λέγων.
 «ῥιμον δρεπόμενος καρπὸν μὴ βλαπτόμενος τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως».
 Κοσμᾶς ὁ ποιητῆς

Γέρων ὀξυγένης λέγων.
 «γυναῖκα σε θνητὴν ἀλλ' ἢ τὸ ἄσχετον κ(ρ)ατοῦσα(;)».
 Ἰω(άννης) ὁ Δαμασκηνὸς
 Γέρων διχαλογένης φοροῦν καὶ οἱ δύο σκέπασμα λέγων
 «ῥωρ νιπτῆρι βάλλει πόδας ἀποπλύνῃ δέ».

Στυλιανὸς ὁ Παφλαγῶν
 Γέρων μακρυγένης καὶ πλατοκούτελος λέγων
 «παίδων φύλαξ πέφυκα Θεοῦ τὸ δῶρον».

Μερκούριος νέος στρογγυλογένης
 Προκόπιος νέος ἀγένειος
 Νικήτας (:) Χριστομιμητής.
 Θεόδωρος ὁ Τύρων

μαυρογένης μαδαροπώγων ἔχων τὰς τρίχας ἄνωθεν τῶν ὠτῶν.
 Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης
 σγουροκέφαλος διχαλογένης.

Αὐξέντιος γέρων ὀξυγένης.
 Εὐγένιος γέρων στρογγυλογένης.
 Εὐστράτιος μαυροδιχαλογένης

Σελ. 26

Μαρδάριος μαυροστρογγυλογένης
 Ὁρέσιος νέος ἀγένειος
 Ἀκίνδυνος νέος ὀξυγένης ὀλίγον.

Πηγάσιος γέρων στρογγυλογένης.

*Αφθόνιος νέος στρογγυλογένης

*Ελπιδοφόρος νέος ἀγένειος.

*Ανεμπόδιστος νέος ἀγένειος.

Καλλίστρατος ὄμοιος τοῦ Εὐστρατίου.

Γυμνάσιος νέος στρογγυλογένης.

Ναζάριος ὄμοιος.

Γερβάσιος νέος πλατυγένης.

Προτάσιος γέρων κοντονένης.

Κέλσιος νέος ἀγένειος.

Μην(ᾶς) ὁ Αἰγύπτιος σγουροκέφαλος γέρων στρογγυλογένης.

Βίκτωρ νέος στρογγυλογένης.

Βικέντιος ἀγένειος.

Γουρίας γέρων κοντογένης.

Σαμων(ᾶς) νέος κοντογένης.

*Αβιβος Διάκονος ὀλίγον στρογγυλογένης.

Πρόβος γέρων στρογγυλογένης.

Τάραχος νέος ὀλιγογένης.

Σέργιος ἀγένειος.

Βάχχος ὄμοιος.

Μαρκιανὸς νέος βαστάζων καλαμάριον.

Μαρτύριος ὄμοιος.

*Αλφειὸς νέος.

Κυρίνος νέος ὀλιγογένης.

Πάπυλος νέος ἀρχιγένης.

Λέων ὁ ἀπὸ Κορυδαλᾶ ὄμοιος τοῦ ἀγίου Προκοπίου μουστακίζων.

*Ερμῦλος γέρων στρογγυλογένης.

Στρατόνικος νέος.

Φλῶρος ὄμοιος

Λαῦρος ὄμοιος.

Χριστοφόρος νέος μαυρογένης

Φαντῖνος σγουροκέφαλος νέος

Νεόφυτος νέος ὀλιγογένης.

Φώτιος νέος ἀρχιγένης.

Βονιφάτιος νέος.

Αἰμιλιανὸς νέος.

Λουκιανὸς νέος ἀγένειος

Λεόντιος νέος ἀγένειος

Μαρίνος ἀρχιγένης

*Αρέθας γέρων μακρογένης.

*Αγαθόνικος νέος ὀλιγογένης.

*Αναστάσιος ὁ ἐν Θε(σα)λονίκη (;) νέος.

*Ακάκιος ὄμοιος Μερκουρίου.

Εὐλάμπιος νέος στρογγυλογένης.

*Ιά(κω)βος ὁ Πέρσης μαυροστρογγυλογένης.

Νικηφόρος νέος στρογγυλογένης.

Μην(ᾶς) ὁ καλλικέλαδος ὄμοιος τοῦ *Ακινδύνου.

Οὐαρος γέρων κοντογένης.

Ζηνόβιος νέος ὀλιγογένης.

Πορφύριος νέος
 Εϋγραφος νέος.
 Πλότων νέος στρογγυλογένης
 Πολύευκτος νέος κοντογένης.
 Ευστάθιος νέος στρογγυλογένης.
 Θεόπιστος νέος ἀγένειος.
 Ἀγάπιος ὁμοίως. καὶ ἡ τούτου μή(τη)ρ Θεοκτίστη.
 Ὀνησιφόρος νέος ὀλιγογένης.
 Πάμφιλος νέος.
 Συσίνιος γέρων κοντογένης.
 Εἰρήναρχος νέος ἀγένειος.
 Οἱ ζ' Μα(κα)βαῖοι νέοι ἀγένειοι ὁ πρῶτος μουστακίζων Ἀβελβοῦς, Γουρίας, Ἀν-
 τώνιος, Ἐλεάζαρ, Εὐσεβων(ᾶς), Μάρκελος, Σαμωνᾶς, καὶ ἡ τούτων μή(τη)ρ Σολο-
 μονή, καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν Ἐλεάζαρ.

Σελ. 28

Οἱ ζ' παῖδες οἱ ἐν Ἐφέσῳ
 κοιμώμενοι ἐν τῷ σπηλαίῳ, νέοι ἀγένειοι, Μαξιμιλιονός, Ἀντώνιος, Ἐξακουσι-
 διανός (Δ)αδιανός, Μαρτῖνος, Ἰωάννης (καὶ) Ἰάμβλιχος.

Εὐβουλος νέος.
 Ἀδριανός ὄξυγένης.
 .....στρογγυλογένης.
 Τρύφων ἀγένειος.
 Στρατόνιος νέος.
 Φιλάδελφος νέος
 Κήρυκος καὶ Ἰουλίττα.
 Ἰωακείμ καὶ Ἄννα.
 Θέκλα φοροῦσα μανδήλιον.
 Αἰκατερίνα βασίλισσα.
 Θεοφανὼ βασίλισσα.
 Κυριακὴ βασίλισσα.
 Εἰρήνη βασίλισσα φοροῦσα μανδήλιον.
 Φωτεινὴ, Βαρβάρα φοροῦσα μανδήλιον.
 Μαρία, Ἀνα(στα)σία ἡ Φαρμακολύτρια
 Ἀ(να)στασία (ἡ) Ρωμαία.
 Ὅσαι.

Παρασκευὴ Θεοδώρα
 Ματρώνα ἡ Χιοπολίτισσα
 Πελαγία Μελάνη Δομνίκη Ξένη
 Εὐγενία ὀσιομάρτυς
 Εἰρήνη Ἠγουμένη τοῦ Χρυσοβαλάντου
 Εὐφροσύνη Μαρία ἡ Αἰγυπτία,
 Εὐδοκία Πελαγία Θεοδοσία
 Μάρθα.....Εὐφημία
 Μηνοδώρα Ἰουστῖνα Μητροδώρα
 Νυμφοδώρα Δωροθέα Εὐτυχίνη

Σελ. 29

Θεοκτίστη Ἰουλιανὴ Θεοδότη
 Θεοφιλὼ Θεοδούλη Εὐλαμπία
 Ἰσιδώρα Προκοπία Τατιανὴ
 Παῦλα Λαμπιδίνη Γρηγορία

Τιμοθέα Ματρώνης τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ
 Κελσία Σοφία Χαριτίνη Ἀνυσία
 Ἀγάθη Ἀγάπη Εἰρήνη Χιονία
 Εἰρήνη Γλυκερία Εὐφημία
 Μαρία ἡ Μαγδαλινὴ
 Μακρίνα Χριστίνα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν του.

Κεφ. Α' εἶδον... ὅμοιον (υἱῷ) ἀνθρώπου... καὶ (οἱ) ὀφθαλμοὶ (αὐτοῦ) ὡς φλόξ
 υροῦς... καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ρομφαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη».

ἴημ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ ἸΘ' Κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς παραπέμπει ὁ Κώδιξ.

Ὁ Κεφ. Α' καὶ τὰ ἀποσιωπητικὰ προσετέθησαν παρ' ἡμῶν.

ἔελ. 30

Ὁ Πέτρος λέγει

παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοὶ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν».

Ὁ Ἰωάννης λέγει

μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον μήτε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ»

Ὁ Μάρκος λέγει

βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. οὐ γὰρ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἣ ὁ κύριος
 ῥαχεται».

Ὁ Ἀνδρέας λέγει

προσέχετε ἐν (ἐ)αυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ».

Ὁ Σίμων λέγει

ὁρᾶτε ἀγαπητοὶ μηδεὶς ἀπογινωσκέτω».

Ἰάκωβος λέγει

στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἡμῶν ἤγγικε».

Παῦλος λέγει

βλέπετε ἀδελφοὶ πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε. φοβερὸν γὰρ τὸ ἐμπσεῖν εἰς χεῖρας
 θεοῦ ζῶντος».

Ματθαῖος λέγει

οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένη(ται)».

Λουκᾶς λέγει

ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι».

Θωμᾶς λέγει

φοβερὰ ἀδελφοὶ ἡ τοῦ κυρίου ἐπιδημία».

Βαρθολομαῖος λέγει

κιδου ἦλθεν ὁ κύριος ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πᾶσαν (τὴν γῆν)».

Φίλιππος λέγει

κασφαλίσασθε ἑαυτοὺς ἀδελφοὶ περὶ τῆς ὥρας ἐκείνης».

Σελ. 31

Βαρθολομαῖος (ἐκ δευτέρου ὡς ἀνωτέρω)

Ὁ Παντοκράτωρ λέγει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον

κ'Εγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ
 μείνη. Καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ρημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ ἐγὼ οὐ κρίνω αὐ-
 τὸν οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον ἀλλ' ἵνω σώσω τὸν κόσμον. Ὁ ἀθετῶν
 ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. Ὁ λόγος ὃν ἐλά-
 λησα ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, Ὅτι ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα ἀλλ'
 ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτός μοι ἐντολὴν (ἔδωκε) τί εἶπω καὶ τί λαλήσω. Καὶ (οἶδα)
 ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγὼ καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πα-
 τὴρ οὕτω λαλῶ. Ἔως τὸ φῶς ἔχετε πιστεύετε εἰς τὸ φῶς ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένη-
 σθε. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς.

Ἰω(άννου) Κεφ. ΙΒ'».

Σελ. 32

«Ο ἅγιος Ἀθανάσιος λέγει ἐπὶ θρόνου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.
«τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔστι ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τόπου πεδινοῦ καὶ ἄχλος μαθητῶν αὐτοῦ καὶ
πλήθος πολὺ τοῦ λαοῦ».

Σελ. 33

Εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χ(ριστοῦ)

γράφει κατὰ τὸν τόπον.

«Εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλ-
λήλους».

ἄλλον

«Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ ἀκολουθῶν ἐμὲ οὐ μὴ περπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ
ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς».

ἄλλον

«μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖος εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσητε ἀνάπαυσιν
ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν».

Ἔτερον ὅταν εἶναι εἰς πόρταν ὁ Χ(ριστός).

«Ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων ἀλλ' ἀναβαίνων
ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ ληστής».

ἕτερον

«Ἐγὼ εἰμὶ ἡ θύρα δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξ-
ελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει».

ὅταν οἱ Ἀπόστολοι γύρωθεν αὐτοῦ

«ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται. καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με».

ἄλλον

«Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀμπελος ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καγὼ ἐν αὐτῷ»:

Εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν εἰς πόρταν ἄνωθεν ἔξω.

«Δεῦτε (οἱ) εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἐτοιμασμένην ὑμῖν
Βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ὅτι ἐπέινασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν».

Σελ. 34

«εἶπεν ὁ κύριος αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε κρούεται καὶ
ἀνοιγήσεται ὑμῖν».

εἰς τόπον κρίσεως γράφει

«Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε».

ὅταν οἱ προφῆται γύρωθεν αὐτοῦ

«Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. καὶ ὁ
δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται».

ὅταν εἶναι Ἱεράρχαι μετ' Εὐαγγελίου γράφει

«εἶπεν ὁ κύριος. ἐγὼ εἰμὶ ἡ θύρα δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσ-
ελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει».

ἄλλον

«ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν
ὑπὲρ τῶν προβάτων».

ὅταν εἶναι Ὅσοι γράφει

«μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

.....εἰς Μάρτυρας

«προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπιβαλοῦσι γὰρ ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν
καὶ διώξουσιν ὑμᾶς».

Εἰς τάφους καὶ εἰς μνημεῖα

«Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ κἂν ἀποθάνῃ ζή(σε)ται.

εἶπεν ὁ κύριος) ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται». καὶ ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται (οἱ) ἐν τῇ γῆ».

Σελ. 35

«Ποία τοῦ βίου τροφή διαμένει λύπης ἀμέτοχος, ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος. πάντα σκιᾶς ἀσθεν(έστερα)».

«πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον. οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος οὐ συνοδεύει ἡ δόξα».

«Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οἱ ὑπηρεταὶ ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις».

.....βερνίκι σπῆρτου

Ἐπαιρε σπῆρτο δράμια 100 τρεμε(ν)τίνα δράμ. 20, σαντράκα δρ. 25 μαστίχι δράμ. 8 τρῖψε τα μαζὺ καὶ βάλε σπῆρτο εἰς.....καὶ ρίξε αὐτὰ κὲ τὴν τρεμε(ν)τίνα καὶ βάλε εἰς φωτιὰ νὰ γένη μῖγμα.

βερνίκι τοῦ σανταλόζη

Λάβε ἑκατὸ δράμια σανταλόζη κὲ τρῖψε το εἰς μάρμαρο καὶ βάλε εἰς τζουκάλι καινούργιον εἰς κάρβουνα ἕως νὰ κοκινήσῃ ἀποτότου (:) κὲ ἔχε κὲ μίαν βέργαν σιδερένια ἔχε τὴν εἰς τὴν φωτιὰν νὰ εἶνε κόκκινη καὶ βάλε εἰς τὸ τζουκάλι κὲ ἀνακάτωνέ το με τὴν βέργα πάντα φλογερὴν πλὴν νὰ μὴ ἔχη φλόγα ἕως ὅπου νὰ λυώσουν. κὲ νὰ φουσκώσῃ, ἔχε μπεζίρι ζεστόν δράμ. 250 (:) κὲ βάλε εἰς τὸ τζουκάλι (καὶ) ἄφες νὰ βράσῃ (διὰ) νὰ μὴν κόψῃ ὕστερον. ἔπειτα κατέβασέ το καὶ στράγγιστο καὶ βερνίκωσε.

Σελ. 36

Βερνίκη τοῦ νεφτίου

Σανδράκα δράμ. 12 τρεμε(ν)τίνα ἄσπρη δρ. 6.....εἰς τὸν ἥλιον ἔπειτα βάλε τὴν τριμε(ν)τίνα εἰς τζουκάλι καὶ τὴν σαντράκα. κὲ βάλε τα εἰς κάρβουνα ὀλίγον. κὲ ἀφοῦ λυώσουν χῖνε ὀλίγο ὀλίγο νεῦτι ἕως νὰ ἐ(ν)ωθοῦν καὶ ὅσον θέλεις κάμε το νερουλὸν βάνοντας ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον νεῦτι.

βερνίκι κίτερνο (=κίτρινον)

λάβε σαντράκα δράμ. 20 καὶ σαρισάμπρι ἡγουν ἄλόη δρ. 10 κὲ κάμε εἰς σκόνιν καὶ βάλε καὶ πεζίρι βρασμένον δρ. 50 κὲ βάλ(ε) τα νὰ λυώσουν καὶ ὅταν βερνικιάζεις βᾶνε νεῦτι νὰ ἀπλώῃ.

τοῦ δὲ ἄλλου (;

σπηρτόιευτον (;) δράμ. 25 σανδράκα δράμ. 10 καὶ 10 δράμ. μαστίχι 35 δρ. τρεμε(ν)τίνα.

(πῶς) νὰ δουλεύῃς μωσκόβικα

ὅταν σχεδιάσῃς τὸν ἅγιον εἰς τὴν εἰκόνα, χρύσωσον μόνον τὸν στέφανον. τὸν δὲ κά(μ)πον ἕως.....ἔπαιρε ψιμῦθι καὶ σμιζον με ὀλίγον λουλάκι ὅσον νὰ καταλαμβάνετε καὶ πρόπλασέ το με ψιμῦθι χέρι ἕνα καὶ σχεδίασε καλὰ τὸν ἅγιον με λινὸν νερουλὸν καὶ βελόνιασέ τον καὶ ἔτzi πρόπλαθέ τον βαφαῖς λεπτὲς καὶ ἄφινε νὰ στεγνώνουν διὰ νὰ μὴ σκάζουν καὶ βγαίνουν εἰς τὸ βερνίκι. τὸ δὲ στέφανον βάλε με μωρδέντι ἢ με λινοκοπίαν.

Σελ. 37

πῶς νὰ δουλεύῃς με αὐγὸν εἰς πανὶ νὰ μὴ τσακίζεται

Πρῶτον κάρφωσε τέσερα ξύλα κὲ τέ(ν)τωσε τὸ παγὶ εἰς αὐτά. ὕστερον βάλε κόλαν

καὶ σαποῦνι κὲ μέλι με διάκρισιν καὶ (γ)ύψον καὶ ἀνακατόνοντάς τα με ζεστό νερόν πότισε τὸ πανὶ μίαν καὶ δύο φορὰς ἕως ὅπου νὰ ἰσιάζη καὶ ἀφοῦ στεγνώσῃ καλά, στίλβωσέ το με τὸ κήκαλο κὲ σχεδίασε καὶ δούλεβε με αὐτόν. τὸ δὲ μάλαμα βάλε εἰς τὰ στέφανα με μπουρδέντι κὲ ἂν θέλῃς βερνικώσέ το ἕνα χέρι.

πῶς νὰ βάλῃς χρυσοκονδυλιὰ με σκορδόζωμον,

Ἐπαρε σκόρδα μεγάλα καὶ καθήρισέ τα κὲ στουμπίζοντας εἰς γουδι κὲ στράγγισέ τα με πανὶ κὲ βάλε το εἰς τὸν ἥλιον τὸ καλοκαίρι ἕως νὰ πήξῃ καλά ὅμως φύλαγέ το νὰ μὴ πέσουν τρίχες κὲ ὅταν θέλῃς νὰ σύρῃς χρυσοκοντυλιὰς ἀνακάτωνέ το με εἴτε βαφή θέλῃς κὲ ἢ βαφή νὰ εἶνε περισσότερη ἀπὸ τὸ ζουμί (διὰ) νὰ κολλάγῃ τὸ χρυσάφι. καὶ ὅταν θέλῃς νὰ βερνικώσῃς βάλε το πρῶτα εἰς τὸν ἥλιον νὰ ζεσταθῇ.

περὶ τοῦ βερνικίου τοῦ πεζιρίου

Ἐπαρε ἀπὸ τὸ πεζίρι ὅπου ἔχεις βρασμένον εἰς τὸν ἥλιον δράμ. 10 καὶ πέγουσαν δράμ. 15 καὶ βάλε τα νὰ βράσουν ἕως νὰ λυώσουν.....καλά.....στραγγίζοντας καὶ βερνικίαζε λεπτά.

Σελ. 38

ἀπὸ τὸν γλυκασμόν, εἶτα βάλε τὴν σάρκα εἰς τὲς δυνάμεις καὶ λέπτυνέ την ὡς καὶ τὸν γλυκασμόν ἀπὸ ὀλίγον. καὶ χωρίζε με τὴν σάρκα εἰς τοὺς γέροντας ὅλα τὰ ζαρώματα εἰς δὲ τοὺς νέους τὰ δματότραφα μόνον. ὕστερον βάλε εἰς τὴν (ἰ)δίαν σάρκα ψιμύθι με διάκρισιν (:) ἄσπρο ἕως νὰ γένη καὶ βάλε εἰς τὰ θεμέλια ὅπου θέλῃς νὰ ψιμυθίσης (:) καὶ βάλε τὴν πολλὰ λεπτήν καὶ τὰς ψιμυθίας ὁμοίως πρῶτον λέπτυνέ την καὶ ὕστερον δυνάμωνε τὰς πρώτας πού εἶναι (εἰς) τὰς δυνάμεις (:)

Περὶ κοκκινάδιον

Γίνωσκε ὅτι εἰς τὴν παναγίαν καὶ εἰς τοὺς νέους ἀγίους πρέπον νὰ βάλῃς τὸ κοκκινάδι εἰς τὴν μέσην τοῦ προσώπου πολλὰ λεπτόν σμίγοντας κιννάβαριν με σάρκα. εἰς δὲ τοὺς ἰσκιους καὶ εἰς τῶν χειρῶν τὲς ἀνοιγές (:) νὰ βάλῃς(ς) βόλον πολλὰ λεπτόν. ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ζαρώματα. (εἰς) τὰ βαθύτερα ζαρώματα αὐτῶν νὰ βάνῃς λεπτόν βόλον. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα εἶνε ἐπάνωθεν τῶν ὀμματίων καὶ νὰ τὰ γυρίζῃς με τὸν γλυκασμόν καθὼς καὶ ἄνω εἶπαμεν.

Περὶ μαλλίων καὶ γενείων

Ἐπαρε βαθέαν ὄχραν καὶ καῦσε την πολὺ εἰς τὴν φωτιὰν ἕως ὅπου νὰ κοκκίνομαυρίσῃ. καὶ ὅταν θέλῃς νὰ κάνῃς μαλλιά τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν νέων ἀγίων, ἔνωσον αὐτὴν με ὀλίγον μαῦρο ὀλίγον καὶ ἄνοιξον αὐτὴν, καὶ ἰσκιώσον ἰ(ε)πτά. εἰς δὲ τὰ μεγάλα τὰ ἰσκιώματα βάζε ἄγνον μαῦρον καὶ βάλε ὀλίγην ὄχραν, καὶ (ὀλίγον) ἀπὸ τὴν ἴδια πρόπλασιν καὶ κάμε τὸ πρέπον (=τὸ πρῶτον) λάμμα. εἰς δὲ τὸ δεύτερον βάζε εἰς τὰ μαλλιά ἄγνην ὄχραν καὶ λέπτυνέ την εἰς τὲς ἄκρες τὰ δὲ χεῖλη αὐτῶν, ἔνωσον ψιμύθι.

Σελ. 39

καὶ κιννάβαριν καὶ ποίησον αὐτά, τὰ δὲ στόματα με μόνην κιννάβαριν. καὶ μίξε κιννάβαριν καὶ κολόρι, καὶ ἄνοιξέ τα. καὶ εἰς τοὺς βαθύτερους ἰσκιους βάζε μαῦρον ἢ οὐμπρα. εἰς δὲ τὰ ὀμματόκλαδα αὐτῶν πρῶτον βάζε λεπτόν γλυκασμόν εἶτα δυνάμωνέ τα (με) σάρκα. οὕτω γίνονται τὰ μαλλιά καὶ τὰ χεῖλη καὶ (τὰ) στόματα καὶ ὀμματόκλαδα τῶν νέων. τῶν δὲ γερόντων τὰ γένεια καὶ τὰ μαλλιά, ποίησον οὕτως. βίλε ψιμύθι καὶ ὀλίγον μαῦρον νὰ γίνῃ λευκὸν λάμμα καὶ πρόπλασον αὐτά. βάλε δὲ καὶ μαυρότερον ἄνοιγμα εἰς τοὺς ἰσκιους. εἰς δὲ τὲς δυνάμεις τῶν γενείων εὔγαλε ἂν θέλῃς τὸ λάμμα ἕως ἔξω καὶ τὴν ψιμυθίαν μὴν ἀφίνοντας ἄνοιγμα ὀλότελα. ποίησον καὶ νερουλὸν ψιμύθι καὶ γάνωσέ τα λεπτά εἰς τὰ θεμέλια. εἰς δὲ τοὺς ἰσκιους τῶν μουστακίων βάλε μαῦρον ἄγνον, καὶ εἰς τὰ στόματα αὐτῶν ἄγνον βόλον, εἰς δὲ τὰ χεῖλη ὀλίγον κόκκινην σάρκα σκουραίνοντας αὐτὰ με βόλον. εἰς

δὲ τὰ ὀμματόκλαδα αὐτῶν ἂν θέλης βάλῃ ὀλίγον γλυκασμόν. εἰ δὲ μὴ, (μὴ) βάλῃς ὀλότελα. οὕτω γίνονται τὰ μαλλία καὶ γένεια.

πῶς νὰ δουλεύῃς εἰς κτένι

Πρόπλασε τὸ χτένι μὲ αὐγὸν νερούλον διὰ νὰ δέχεται τὴν βαφήν. εἶτα σημάδεψον τὸ σχῆμα τοῦ ἁγίου μὲ τὸ βελόνι καὶ σφι-

Σημ.

Ἐδῶ πλέον λαμβάνει πέρας καὶ ὁ ἡμιτελής οὗτος Κῶδιξ, καί, περὶ τὸ τέλος τῆς παραύσης εὐρισκόμενοι, παραθέτομεν κατωτέρω μὲν μερικὰς ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις ἀφορώσας τὴν ἐργασίαν ταύτην.

ΣΤ'

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α') Τὴν προσωυμίαν «Οἰκιακὴ Ἀγιογραφικὴ Σχολὴ Χιονιάδων», πρῶτος τὴν ἀπέδωσε καὶ μετεχειρίσθη ὁ ἐκ τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν Παιδαγωγὸς ἀξιότιμος κ. Εὐρυλίδης Σούρας, ὁσάκις ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ περὶ τῆς Ἀγιογραφίας καὶ Ἀγιογράφων Χιονιάδων. Τοῦτον ἠκολουθήσαμεν καὶ ἡμεῖς.

β') Τὰς ἐκ Βορ. Ἠπείρου ἐπιγραφάς, —ἐκτὸς ἐννοεῖται ἐκείνων ποὺ ἀντεγράψαμεν ἀπὸ τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1928 ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Παν. Πουλίτσα βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ἐπιγραφαὶ καὶ Ἐπιθυμήσεις ἐκ τῆς Βορ. Ἠπείρου», —τας ἄλλας, τὰς ἀνοφερομένας εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας Λεσκοβικίου καὶ Κολωνίας, ἤτοι: Σιάλεση ἀρ. 51, 52, 53, Ἀριζα ἀρ. 58 καὶ 97, καὶ Ράχωβα ἀρ. 115, ἀντεγράψαμεν μόνοι μας κατὰ τὸ ἔτος 1942, ἐποχὴν τότε τῆς ἀπαισίας μνήμης κατοχῆς.

γ') Αἱ φωτογραφίαι τῶν ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 8 εἰκόνων ἐκ τῆς Ἰ. Μονῆς Ἀβελ Βησσαῖνης ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν τότε (1960) φοιτητῶν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Σχολῆς τοῦ Πολυτεχνείου Δ. Μπουζαλᾶ ἐκ Καλαμῶν, καὶ Βασ. Τσιούλου ἐκ Βησσαῖνης, δι' ὃ καὶ ἂν ἐντεῦθεν θερμῶς τούτους εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτῶν φροντίδα καὶ μέριμναν ἣν ἐπεδείξαντο πρὸς ἡμᾶς.

δ') Ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς ὑπ' ἀρ. 31 καὶ 43 εἰκόνας τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης, φέρει ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα μέχρι τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων ἀργυρᾶν ἐπένδυσιν, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ κλισὲ ἐμφανίζεται αὕτη ἐντελῶς λευκὴ.

ε') Διὰ τοὺς εἰς τὴν σελ. 22 καὶ 23 ἀναφερομένους ἀγιογράφους Νικόλ. Πασχάλην καὶ Ματθαῖον Γεωργίου, διὰ τοὺς ὁποίους ἐκ παραδρομῆς ἐγράψαμεν ὅτι ἀπαντῶμεν τούτους τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἐν Ζίτση Ἰ. Ναὸν ἁγ. Νικολάου ἱστοροῦντας μεγάλην φορητὴν εἰκόνα ἁγ. Ἀποστόλων κατὰ τὸ ἔτος 1838, ὑπάρχει ἄλλη δι' αὐτοὺς παλαιότερα κατὰ τρία ἔτη ἐπιγραφή καὶ εἰς τὸν ἐν Ζαγόρισσῳ Δωδώνης (νῦν Πολύγυρος) Ἰ. Ναὸν ἁγ. Κυριακῆς κατὰ τὸ ἔτος 1835. (Βλέπε καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 23 καὶ 55 ἐπιγραφὴν).

στ') Ἐπίσης καὶ διὰ τὸν ἐν σελ. 27 Ἀναστάσιον Κ. Ζωγράφον (Παπακώστα Μαρινᾶ), τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι. Ἀντὶ τοῦ ὅτι ἀπαντῶμεν τοῦτον εἰς Σκαμνέλι καὶ Λεσινίτσα (νῦν Βουσοχώρι) κατὰ τὸ ἔτος 1856, ἃς ἀναγνωσθῆ ὡς ἐξῆς: «Τοῦτον ἀπαντῶμεν ἐπὶ μικρᾶς φορητῆς εἰκόνας Γενεθλίων Προδρόμου εἰς τὸν Χιονιάδες Κονίτσης Ἰ. Ναὸν ἁγ. Ἀθανασίου κατὰ τὸ ἔτος 1848». (Βλέπε καὶ τὴν ὑπ'

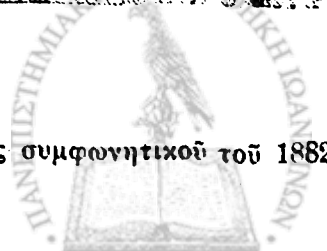
ἀρ. 35 σελ. 58 ἐπιγραφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν διατυπώνει τὴν φράσιν «.....νέος ζωγράφος Χιονιαδίτης»).

ζ') Ἡ εἰς σελ. 24 ἀρ. 16 εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Τέμπλῳ τοῦ ἐν Κονίτῃ Παρεκκλησίῳ τοῦ ἁγ. Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (κελλίου Χρυσάνθου Λαϊῖᾶ), δὲν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἀγιογράφου Ματθαίου Γεωργίου Χιονιαδίτου. Φέρει ὁμῶς αὐτὸ ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ Τέμπλῳ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Σωτῆρος εἶναι ὀλίγον κατεστραμμένη εἰς τὸ πρόσωπον, διὰ τοῦτο ἐπροτίμήσαμεν τὴν ὡς ἄνω εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἢ ὁποία εἶναι καὶ αὕτη ἔργον τοῦ ἰδίου ἀγιογράφου Ματθαίου Χιονιαδίτου κατὰ τὸ ἔτος 1864, ὅπως τοῦτο δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν εἰκόνων.

Οἱ ἄνω εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Σωτῆρος
 ἔργον τοῦ ἀγιογράφου κ. Αναστάσιου κωνσταντίνου Χιονιαδίτου, δια-
 χειρουργία κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωγραφίας τοῦ
 Παναγιῆ τοῦ Κωνσταντίνου, τῶν ἁγίων Γεωργίου, ἀγ.
 Ἐπιφάνειου καὶ ἁγίου Νημοχίου ἀρ. (125) εἰσα-
 γέναν τῆς αἰῶνος ζωοῦσα εἰκόνα ἀποδοῦναι καὶ
 ἐπιτελεῖ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνεκτίθειν ἐξ ἀποδοῦναι καὶ
 μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἀποδοῦναι μετὰ τὴν
 ἐπιγραφὴν ἀποδοῦναι. Ἐπιτελεῖ τῆς ἐπιγραφῆς
 ὅπως αὐτὸς αὐτὸς ἀποδοῦναι τὸν
 ἐν Τριβεντινῶν τῆν 5 ἑβρῖου 1882 (ὄρα)
 Οἱ ἔργοι εἰς τὴν ἀποδοῦναι
 ἢ ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι
 ἢ ἀποδοῦναι ἀποδοῦναι

Παγομοιότυπον τοῦ ἐν σελ. 104 ὑπ' ἀρ. 2 καταχωρηθέντος συμφωνητικοῦ τοῦ 1882.

Εἰκὼν 43

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Όταν κατά τον Μάρτιον του 1954 έχαραξαμεν ὀλίγας γραμμάς διὰ τὴν ἀιογραφίαν τῶν Χιονιάδων («Ἡπειρ. Ἑστία» 1954 τεύχος 23 σελ. 278), ἐγράψαμεν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«.....τὴν τέχνην τῆς Ἀγιογραφίας τῶν Χιονιάδων, δύο περιπτώσεις ζημιῶν αὐτὴν ἱστορικῶς.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίπτωσις εἶναι ἡ μὴ ἀναγραφή κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ὑπὸ τῶν Χιονιαδιτῶν ἀγιογράφων τῶν ὀνομάτων των καὶ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς των, καὶ ἡ δὲ δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ μὴ κατάρτισις μιᾶς τοιαύτης φύσεως μελέτης, πρὸ πενήκοντα τοῦλάχιστον ἐτῶν, ἵνα μὴ εἴπωμεν πρὸ ἑκατόν, ὅποτε καὶ ἐκ στόματος τῶν ἐπιζώντων τότε γηραιῶν ἀγιογράφων περισσοτέρας πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὴν τέχνην τῆς ἀγιογραφίας καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχικῆς τῆς προελεύσεως θὰ εἴχαμε, καὶ συμφωνητικὰ καὶ συμβόλαια ἀγιογραφικῆς ἐργασίας περισσότερα θὰ διεσώζοντο.

Αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν ἔλλειψιν ἰδόντες ἡμεῖς, προέβημεν.....κ.τ.λ.».

Καὶ ἕνα τοιοῦτον θέμα, ἐφ' ὅσον ἔλλειπον αἱ ἐγγραφοὶ δι' αὐτὸ ἱστορικαὶ πηγαί, δὲν ἦτο εὐκόλον. Αἱ ἐπιγραφαὶ κυρίως, εἰς τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἐστηρίχθημεν, ἦσαν διεσκορπισμένα ἀνά τοὺς Ναοὺς καὶ Μονὰς τῶν διαφόρων Ἐπαρχιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ περισυλλεγοῦν. Καὶ ἡ περισυλλογὴ των αὐτῆ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι παρουσίαζε πολλὰς δυσκολίας, ἀλλ' ἀπῆρει καὶ χρόνον εὐθετον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς, ὡς περισσότερον παντὸς ἄλλου δεσμευμένοι, ἔστεροῦμεθα.

Παρ' ὅλα ὁμως ταῦτα, οὔτε ἀπεγοητεύθημεν, οὔτε καὶ παρητήθημεν τοῦ σκοποῦ.

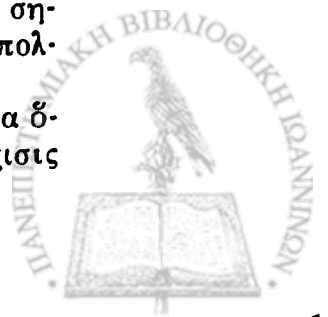
Ὅσαι δὴποτε καὶ ἐὰν ἦσαν αἱ δυσκολίαι, ἔπρεπε νὰ τὰς ὑπερνικήσωμεν. Ἐπρεπε νὰ ἐργασθῶμεν, νὰ κοπιᾶσωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποβληθῶμεν καὶ εἰς δαπάνας ἀκόμη, διότι ἄλλως, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ, οὐδὲ καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐφθάσαμε σήμερον.

Ἐχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ ρητὸν «Κάλλιον ἀργὰ παρὰ ποτέ», καὶ στηριχθέντες εἰς αὐτὸ, ἐπράξαμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς νὰ πράξωμεν, καὶ εἰργάσθημεν, ὅσον αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις μᾶς ἐπέτρεψαν.

Σὺν Θεῷ δὲ, ἔπειτα ἀπὸ πολυετῆς χρονικὸν διάστημα, ἤχθη εἰς πέρας ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία αὐτὴ περὶ τῆς Ἀγιογραφίας καὶ τῶν Ἀγιογράφων Χιονιάδων, καὶ οὕτω συνεπληρώθη ἐν μέρει τὸ ἱστορικὸν κενόν, τὸ ὁποῖον εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὰς πρώτας ἀκόμη ἡμέρας τῆς ἐμφανίσεως τῆς τέχνης αὐτῆς ἐν τῷ χωρίῳ.

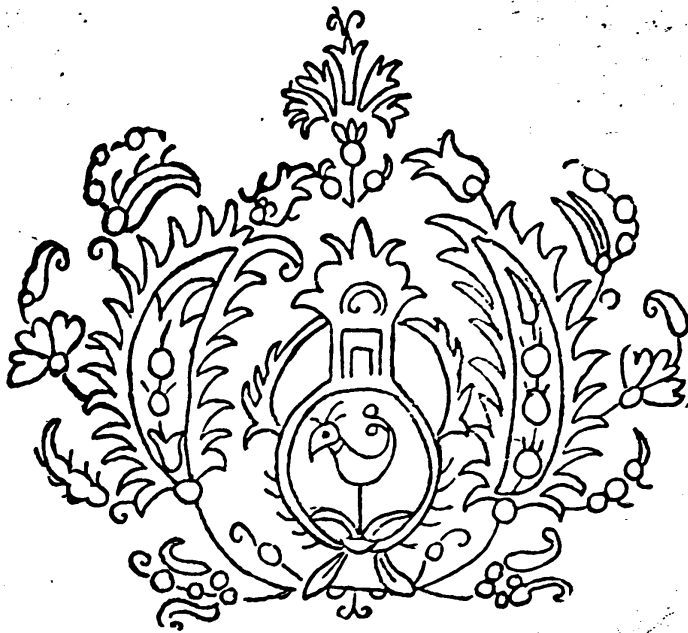
Τέλος πάντων, ἡμεῖς, ἀπὸ τὴν ἐν γένει πορείαν καὶ τὴν ὅλην ἐκβασιν τῆς παρούσης ἐργασίας, μένομεν ἱκανοποιημένοι εἰς τὸ ὅτι ἐφθάσεν αὐτὴ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, καὶ βλέπει σήμερον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἔστω καὶ μὲ τὰς πολλὰς ἐν αὐτῇ παρατηρουμένας ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας.

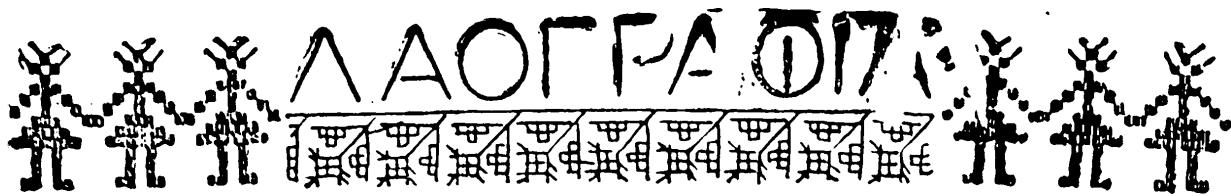
Καὶ παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐφθάσε εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, τὸ θέμα ὁμως δὲν ὀλοκληρώθη. Ἀπομένει ὅθεν ἡ περαιτέρω συνέχισις. Καὶ ἡ συνέχισις

αὕτη ἐναπόκειται τώρα εἰς ἄλλους. Καὶ οἱ μὲν πονοῦντες καὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου νὰ μεριμνήσουν καὶ νὰ ἐνδιαφεροῦν διὰ τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας, οἱ δὲ εἰδικοί περὶ τὴν Ἀγιογραφίαν καὶ τὴν τέχνην τῆς Ζωγραφικῆς νὰ μελετήσουν, νὰ κρίνουν, καὶ νὰ ἀποφανθοῦν περὶ τῶν ἔργων τῶν Χιονιδιτῶν Ἀγιογράφων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὰς Ἱ. Μονὰς καὶ Ναυὺς τῶν διαφόρων Ἐπαρχιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, εἰς τὰς Ἐπαρχίας τῆς Βορ. Ἡπείρου, Σερβίας, Ἀλβανίας καὶ ἀλλαχοῦ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ μόνον τὸ θέμα τοῦτο θὰ ὀλοκληρωθῇ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευράς.

Ἐν τέλει δέ, περαίνοντες εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ὅλην ἐργασίαν, παραδίδομεν ταύτην εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν μὲ τὴν παράκλησιν πάντοτε ὅπως δεχθῇ ταύτην μετ' εὐμενείας.

ΕΙΛΕΙΟΥ ΠΑΥΛΙΔΗ, Δημ)λου

ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

(Κατὰ τὴν ἑκατονταετίαν 1830 – 1930)

(Τμήμα τῆς ἐν σχεδίῳ λαογραφίας Παραμυθίας) (*)

Τὰ ἐν τῇ περιοχῇ Παραμυθίας, τῇ ἀποτελούσῃ ἰδίαν ἔθιμοτυπίαν, ἐνότητα αἱ περιγραφομένην ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Παροιμῖαι καὶ λαϊκὰ ρητὰ στὴν περιοχή Παραμυθίας» τομίδιῳ, μέτρα καὶ σταθμά, εἶναι κυρίως μέτρα χωρητικότη- ρος καὶ ἐκ τούτων ἔλκουσι τὴν ἀρχὴν.

Τούτων ἔχομεν ὑποδιαιρέσεις χρησιμοποιουμένας ἀναλόγως τοῦ εἶδους καὶ οὗ βάρους.

Ἡ μεγαλυτέρα μονὰς βάρους εἶναι τὸ «φόρτωμα», τοῦτο δὲ εἶναι τὸ κανο- ἰκὸν φορτίον ἐνὸς ὕγιου καὶ ἀριμελοῦς ὑποζυγίου. Τὸ φόρτωμα ὑποδιαιρεῖται ἐ δυὸ «μερίες».

Τὸ βᾶρος τοῦ φορτώματος ποικίλλει. Εἰς μὲν τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν ἀνέρχε- ται εἰς 78 ὀκάδες καὶ ἡ μεριά εἰς 39 ὀκάδας, ἐνῶ εἰς τὴν πεδινὴν ἀνέρχεται εἰς 8 ὀκάδες καὶ ἡ μεριά ἔχει βᾶρος 44 ὀκάδων.

Κατὰ πιθανολογίαν, ἐρμηνεύομεν τὴν διαφορὰν οὕτω: Τὰ ζῶα τῶν πεδινῶν ἠσαν πιὸ καλοθρεμμένα, δυνάμενα ὡς ἐκ τούτου ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐκ τῆς ὀμαλότητος τῶν ὁδῶν, νὰ φέρωσιν μεγαλύτερον βᾶρος. Ἀντιθέτως τὰ ζῶα τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς (καὶ ὄρεινὴν περιοχὴ εἶναι ἡ ἀνατολικῶς τοῦ ἄξονος Μενίνα— Ἰλυκὴ) πλέον λιτῶς τρεφόμενα καὶ ἐπὶ πλέον δυσβάτου ἐδάφους κινούμενα, ἔπρεπε νὰ ἔχουν μικρότερον φορτίον.

Διὰ τὸ ρύζι τὸ φόρτωμα εἶχε ἄλλο βᾶρος, ἤτοι 104 ὀκάδων καὶ συνίκια (ὄρα 640 σελίδα) 39, ἐχρειάζετο δὲ νὰ καταφεύγῃ ὁ ἀγράμματος σχεδὸν μπακάλης τῆς τότε ἐποχῆς εἰς τὰ φῶτα τῶν εἰδικῶν διὰ νὰ εὐρίσκη πόσο νὰ πωλῇ τὸ ρύζι οὐ, ἐφ' ὅσον ἀγόραζε μὲ τὸ φόρτωμα καὶ πουλοῦσε μὲ συνίκια καὶ ὀκάδες.

Ἄλλο μέτρον βάρους ἦτο τὸ καντάρι (στατήρ).

Τὸ καντάρι ἔφερε καὶ φέρει σταθερὸν βᾶρος 44 ὀκάδων καὶ εἰς τὴν πεδι- νὴν περιοχὴν συνεταυτίζετο μὲ τὴν μεριά. Ἦτο μονὰς χονδρικῆς πωλήσεως, ἀπο- θανατισθεῖσα ἀπὸ τὴν μούσαν:

Χίλια καντάρια ζάχαρη θὰ ρίξω μὲς τὴ λίμνη
γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ νερό, νὰ πιῇ ἡ κυρὰ Φροσύνη.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἡ μέτρησις μὲ τὸ καντάρι ἐχρησιμοποιεῖτο λάχιστα, ἐνῶ τὸ φόρτωμα καὶ ἡ μεριά εὐρύτατα. Καὶ ἀπὸ τὸ καντάρι, ἀπέμεινε ἤδη ἡ ὀνομασία τοῦ ἐν Παραμυθίᾳ δημοτικῶ φόρου «καντάρι». Δηλαδὴ εἰς τὰς ἐν τῇ ἐβδομαδιαίᾳ ἀγορᾷ πράξεις ἀγοραπωλησίας γεωργικῶν προϊόντων, διὰ τὴν ἀποφυγὴν προστριβῶν καὶ λιποβαρίας χρησιμοποιεῖται ἓνα καὶ μόνον καντάρι, τὸ τῆς δημαρχίας, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἐξηλεγμένον ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν.

Καὶ ἡ μὲν συνήθεια τοῦ νὰ χρησιμοποιεῖται τὸ καντάρι εἶναι παλαιοτάτη,

* Ἐπαινος τῆς Ὀλομελίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 5—8—1961.

ἡμεῖς δὲ ἐξηκριβώσαμεν ἐκ τῆς ἀφηγήσεως διαφόρων γερόντων καὶ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀφηγήσεων τούτων, ὅτι ἡ διὰ τοῦ στατήρος τῆς δημαρχίας (μουδιρίας) ζύγισις ἦτο ἐν χρήσει καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι προϋπῆρχε τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ ὑποχρέωσις τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κανταριοῦ ἔχει πάψει νὰ ἔχη νομικὴν ἰσχύν, ἀλλὰ διατηρεῖται εἰσέτι ὡς ἐκ τοῦ συμφέροντος ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν νὰ διατηρεῖται ὁμοίομορφον μέτρον ζυγίσεως, καίτοι ἀρκεταὶ πράξεις γίνονται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως πλαστίγγων.

Τὸ καντάρι τῆς δημαρχίας χειρίζεται εἰς καὶ μόνος, ὁ ἐνοικιαστὴς τούτου. Τὸ δὲ καντάρι ἀποτελεῖ φόρον πλέον, ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων ἐνοικιαζόμενον διὰ δημοπρασίας. Διὰ δὲ τὴν χρησιμοποίησίν του πληρώνεται τέλος (εἰς χρῆμα) μιᾶς δραχμῆς κατὰ φόρτωμα καὶ 50 λεπτῶν κατὰ μεριάν. Κατὰ προγενεστέρους ἐποχὰς κατεβάλλετο τέλος μιᾶς δεκάρας κατὰ φόρτωμα καὶ πεντάρας κατὰ μεριάν, ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲ ἡμίγροσσον κατὰ φόρτωμα.

Ἡ μέτρησις μὲ φόρτωμα, χρησιμοποιουμένη εὐρύτητα ἐπὶ τουρκοκρατίας, διατηρεῖται καὶ σήμερον εἰσέτι εὐρέως. Κυρίως ἐπὶ ξηρῶν καρπῶν: Δυὸ φορτώματα καρύδια, δέκα φορτώματα ἀστάκια, δέκα φορτώματα καλαμπόκι, κτλ. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι παλαιότερον, ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὸ φόρτωμα εἶχε σταθερὸν βάρος, διότι τὸ προῖόν ἐζυγίζετο εἰς τὸ ἄλῳνι, πρὸ τῆς μεταφορᾶς. Ἡ ζύγισις ἐπεβάλλετο διότι ἐκ ταύτης ἀφαιρεῖτο τὸ γεώμορον, ἀνερχόμενον εἰς 33 τοῖς ἑκατὸν καὶ τὸ δέκατον, ὁ βασιλικὸς φόρος 10 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, τελικῶς ἀνερχόμενος εἰς 13 τοῖς ἑκατὸν, διότι συνεισπράττετο καὶ ποσοστὸν 3% ὑπὲρ τῆς ἀγροφυλακῆς.

Σήμερον ὁμως καθεὶς μετρᾷ πόσες φορῆς (πόσες στράτες) κουβάλησε μὲ τὸ ζῶο του ἀπὸ τὸ χωράφι, χωρὶς νὰ ἔχη συνήθως ζυγίσει, ὥστε τὸ φόρτωμα κατήντησε μόνος βάρους κατὰ προσέγγισιν.

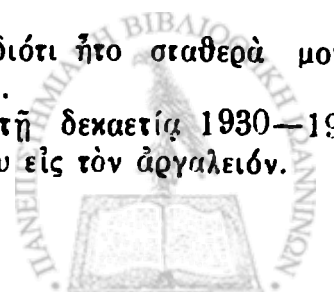
Ἄσαφές βάρος εἶχε παλαιότερον τὸ φόρτωμα μόνον ἐπὶ τῶν ὑγρῶν καὶ κυρίως τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οὔζου «κούμαρο» τοῦ παραγομένου ἐν τῇ ὄρεινῃ περιοχῇ ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν ὀμωνύμων καρπῶν. Ἡ μεταφορὰ τούτων ἐγίνετο πάλιν μὲ φόρτωμα, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μεριῆς. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ μεριά ἦτο ἕνα ἄσκι γίδινο, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν ὅλες οἱ μεριῆς τὴν αὐτὴν χωρητικότητα. Ἀκόμη καὶ τὰ λάδια δὲν ἔχουν τὸ αὐτὸ βάρος καὶ ἕνα φόρτωμα λάδι Δραγουμῆς (τοῦ σημερινοῦ Ζερβοχωροῦ) ἦτο κατὰ μίαν περίπου ὀκτῶν βαρύτερον ἀπὸ ἕνα φόρτωμα λαδιοῦ Γκρόπας, πλειότερον δὲ τῆς ὀκτῶς διὰ λάδι Μούριου (Σύβοτα) ἢ Παξῶν καὶ ἂν ἐχρησιμαποιοῦντο τὰ αὐτὰ ἄσκια, λόγῳ διαφορᾶς πυκνότητος.

Ἡ μέτρησις μὲ φόρτωμα δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ποτὲ ἐπὶ γάλακτος καὶ τῶν παραγώγων του, ἦτοι τυροῦ, γκίζας, ξυνόγαλου, βουτύρου καὶ τοῦ γαλατυρίου. Ἐπίσης τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἐπὶ τῶν ἐρίων. Παρατηροῦμεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῇ καιεὶς «κουβάλησα τρία φορτώματα γκίζα, δύο φορτώματα τυρί, δυὸ μεριῆς μαλλὶ μὲ τὸ συμπάθειο», ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπετέλει μονάδα βάρους, οὔτε μονάδα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγίνοντο ἀγοραστικαὶ πράξεις, ὅπως σήμερον δὲν ἀποτελεῖ μονάδα βάρους τὸ κιφάλι τοῦ τυροῦ, τὸ τεμάχιον τῆς φέτας ἢ τὸ κομμάτι τῆς μυτζήθρας, ἀλλὰ διὰ πᾶσαν ἀγοραπωλησίαν ἐπεμβαίνει ἡ ζύγισις.

Τ Α Γ Α Ρ Ι Α

Τὸ συνηθέστερον μέτρον βάρους ἦτο τὸ ταγάρι, διότι ἦτο σταθερὰ μονάδα βάρους. Ταγάρια ἦσαν δύο. Τὸ ταγάρι καὶ τὸ ταγαροῦλι.

Ἡ καταγωγή του εἶναι, ὡς διάφοροι γέροντες ἐν τῇ δεκαετίᾳ 1930—1940 μοῦ εἶχον ἀφηγηθῆ, ἐκ δισακίου ἐρίου, κατεσκευασμένου εἰς τὸν ἀργαλειόν.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἤκουσα χρησιμοποιουμένην τὴν λέξιν ταγάρι διὰ τὴν δηλωθῆναι τὸ σακούλι ἐν τῇ περιοχῇ. Ἐπίσης οὐδεὶς τῶν σήμερον ἐπιόντων ἑκατοντούτηδων ἐνθυμείται νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἄλλο τι, εἰ μὴ διὰ μέτρον βάρους. Τὸ σήμερον ἐν Ἀθήναις λεγόμενον ταγάρι, ἐλέγετο καὶ λέγεται σακούλι (ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως σάκκος) καὶ εἰς τὰ ἀλβανόφωνα χωρία κατὰ παραφθορὰν τσακούλι ἢ τσακούλε. Τὸ διπλὸ σακούλι, τὸ φερόμενον ἔμπρὸς καὶ ἰπισθεν λέγεται δισσάκι, ὅταν δὲ τὸ δισσάκι ἦτο δερμάτινον, κατεσκευασμένον ἀπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ χωρικοῦ, ἐλέγετο τραβητζίκα ἢ ντραβητζίκα.

Τὸ γεγονός δτι ἡ ὀνομασία ταγάρι ὀφείλεται εἰς τὸ ἀργαλίσιω δισσάκι μου πεβεβαίωσαν ἀρκετοὶ γέροντες ἐν οἷς οἱ μακαρίται Κώστας Πανάκης ἐκ Λιβιάδου, ἡλικίας 98 ἐτῶν κατὰ τὸ 1939, ἡ γιαγιά μου Ἀγγελικὴ Τασουλοβασίαινα, θανοῦσα εἰς ἡλικίαν 102 ἐτῶν τὸ 1944 καὶ ὁ ἐξ Ἑλέζνης ἱερεὺς Παπαρῆστος, ἡλικίας 103 ἐτῶν γεννηθεὶς κατὰ τὴν Ἡπειροθεσσαλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854, κοινῶς λεγομένην ἐν Ἠλείρῳ «Ἐπανάστασις».

Τὸ ταγάρι ἰσοῦτο πρὸς 100 λίτρος ἢ 33 ὀκάδες καὶ μίαν λίτραν, ἐλέγετο δὲ ἰλλῶς ταγάρι. Τὰ χωρία ὅμως τῆς Λάκκας Σουλίου, τῶν Κουρέντων καὶ τὰ Γραμμενοχώρια, χρησιμοποιοῦντα τὸ ταγαροῦλι, ἐπωνόμαζον τὸ ταγάρι τῶν 100 λιτρῶν, ΤΑΓΑΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ.

Τὸ ταγάρι ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις προϊόντων (πλὴν τῶν γαλακτοκομικῶν) ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώσεων. Φερ' εἰπεῖν, τὸ παπαδικὸ ἦτο ἓνα ταγάρι (γενικὴ ἀποκοπὴ διὰ πλουσίους καὶ πτωχοὺς), τὸ χωράφι αὐτὸ ἐξετιμᾶτο ὅτι περιέκει εἴκοσι ταγάρια γέννημα, μὴ χρωστᾶς τόσα ταγάρια ἤμορο (γεώμορον), κρηιάζομαι εἴκοσιπέντε ταγάρια γιὰ τὸ ψωμὶ τὸ χρόνο.

Ταγάρι δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, γαλακτοκομικῶν ἀλλὰ καὶ δειροκομικῶν προϊόντων. Δηλαδὴ ἐνῶ ἔλεγε κανεὶς «κατέβασα τρία φορτώματα κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιές μου», δὲν ἔλεγε, «οἱ κερασιές μου ἔκαμαν δέκα, δώδεκα ἢ 15 ταγάρια κεράσια». Οὔτε καὶ σὲ σῦκα, καρῦδια ἢ μύγδαλα ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ταγάρι, τὸ ὄπαιον μὴ ἐνθυμίζει τοὺς ἀρχαίους μεδίμνους.

Ὁρισμένα χωρία τῆς λαογραφικῆς ἐνότητος «Περιοχὴ Παραμυθίας» ἐχρησιμοποιοῦσαν τὸ ταγαροῦλι, ὅπως ἡ Ἑλέζνα (νῦν Ἀροπούλα) Μπουρφέσσια (Κουμαριά), τὸ Πολύδωρον (Μάζι) καὶ ἡ Λάλεζα. Τὰ χωρία αὐτὰ ἐχρησιμοποιοῦσαν τὸ ταγάρι τῶν 60 λιτρῶν ἢ 20 ὀκάδων κατὰ κύριον λόγον καὶ τὸ ἐπωνόμαζον ταγάρι, ἐνῶ τὸ τοιοῦτον τῶν 100 λιτρῶν ὠνόμαζον ταγάρι τῆς Παραμυθιάς, ὅπως οἱ Λακκιῶτες, οἱ Κουρεντινοὶ καὶ οἱ Γραμμενιάτες.

Ὁμοίως τὰ χωρία Σενίκου, Δομολεσσά καὶ Τόσκεσι ἢ Τοσχεσάκι τῆς περιοχῆς Ντουσκάρας, ὑπαγόμενα ὁμοίως εἰς τὴν λαογραφικὴν ἐνότητα «Παραμυθία», τὸ χωρίον Ζαγόρτσα τῆς περιοχῆς Κουρέντων καὶ τὰ χωρία τῆς Λάκκας Σουλίου Λιβίκιστα, Μπεστιά, Στροῦνι, Μοκοβίνα, Ρωμανό, Παληοχώρι—Μπότσαρη, Ἀλποχώρι—Μπότσαρη καὶ Σεριζιανί, ἀνήκοντα πάλαι ποτὲ διοικητικῶς εἰς τὴν περιοχὴν Παραμυθίας, λαογραφικῶς δὲ ἀποτελοῦντα εἰσέτι τμῆμα ταύτης, ἐχρησιμοποιοῦν ἐνίοτε καὶ τὸ μικρὸ ταγάρι τῶν εἴκοσι ὀκάδων, ὅπερ ἐπωνόμαζον ΤΑΓΑΡΟΥΛΙ πάντοτε, πρὸς ἀντιδιαστολήν. Μετὰ τὸ 1920 ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ταγαροῦλι πλείοτερον τοῦ ταγαρίου Παραμυθιάς εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Λάκκας, πλὴν τοῦ Ζωτικοῦ, ὅπερ παραμένει ἀρρήκτως συνδεδεμένον ἐθιμοτυπικῶς μὲ τὴν Παραμυθίαν.

Ἐν πάσει περιπτώσει τὸ ταγάρι καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ ταγαροῦλι εἶναι τὰ βασικὰ μέτρα ἐπὶ δημοτριακῶν, μέχρι καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης γενεᾶς, ἡ ὁποία φαίνεται πὼς εἶναι μεταβατικὴ περίοδος πρὸς τὸν κοσμοπολιτισμόν.

Πέμπτον μέτρον βάρους ἦτο τὸ «μπτζοῦκι», μέτρον χωρητικότητος ξηρῶν δημοτριακῶν. Τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότατα, ἤδη δὲ μόνον οἱ γεροντότεροι

τῶν χωρίων Πολύδωρον, Βλαχῶρι, Βρουσίνα, Ἄνω καὶ Κάτω Ζάλογγον, Γρανίτσα, Ραδοβύζι καὶ Λάλεζα τὸ ἐνθυμοῦνται.

Μπιζούκι εἶχον ὅλα τὰ σίτια πρὸς 60—80 ἐτῶν. Τοῦτο ἦτο ξύλινον δοχεῖον μὲ χειροῦλι καὶ ὑπελογίζετο ὅτι χωρεῖ 20 λίτρες ἢ 7 ὀκάδες περίπου. Τρία μπιζούκια ἰσοσταθμοῦσαν πρὸς ἓνα ταγαροῦλι (3X20, 6) λίτρες ἢ 20 ὀκάδες).

Ἐπειδὴ τὸ μπιζούκι ἦτο ἄχαρον ἄγγειον, προῆλθεν ἐκ τούτου εἰς τὰ προμημονεῦμενα χωρία καὶ ἡ παροιμία, ἐκεῖ γεννηθεῖσα καὶ ἐκεῖ κυρίως χρησιμοποιουμένη «ἄει, ὄρε μπιζούκι» ἔχουσα τὴν σημασίαν «ἄειντε ὄρε ξύλο» ὁμολογησθεῖς τῆς παροιμιακῆς λέξεως «ξόανο ἢ ξόγανο». Ὁ ἐπωνομαζόμενος «μπιζούκι» θεωρεῖται κούτσουρο, ἀνεπίδεκτος μαθήσεως καὶ ἐστερημένης ἀντιλήψεως ἄνθρωπος.

ΟΚΑ—ΛΙΤΡΕΣ—ΟΥΓΓΙΕΣ—ΔΡΑΜΙΑ

Ἄλλο μῆτρον ἦτο ἡ ὀκά ἢ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖτο εἰς 400 δράμια.

Ἄλλὰ ὑποδιαιρεῖται καὶ εἰς 3 λίτρες, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐζύγιζε 133 δράμια. Καὶ ὁ μὲν πολλαπλασιασμός τοῦ 3X133 δίδει γινόμενον 399 δράμια, ἀλλὰ ἡ λίτρα δὲν ἀπέκτα ποτὲ τὸ τρίτον τοῦ δραμίου πού τῆς ἀνῆκε θεωρητικῶς, διότι τοῦτο ἐξέπιπτε ὡς «φύρα».

Ἡ λίτρα ὑποδιαιρεῖτο εἰς 11 οὔγγιας τῶν 12 δραμίων. Πάλιν ἓνα δράμι ἐχάανετο ὡς φύρα.

Ἡ ὑποδιαίρεσις εἰς οὔγγιας χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ζυγίσεως χρωμάτων, ἀσημικῶν καὶ νημάτων. Ἐπὶ τῆς τελευταίας περιπτώσεως ἐχρησιμοποιεῖτο περισσότερο καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως ἢ κάτωθι συνήθεια:

α) Ὄταν δίνει καμὶα νοικοκυρὰ εἰς ὑφάντραν νήματα δι' ἀργαλειὸν τὰ ζυγίζει εἰς ὀκάδες, λίτρες καὶ οὔγγιας. Τὸ παραλαμβανόμενον βιλάρι (μετὰ τὴν μέτρησιν εἰς ὀργιές) ζυγίζεται μαζὶ μὲ τὰ φλόκια, τὰ ὁποῖα συνήθως δὲν παραλαμβάνει ἢ ἐργοδότης, ὑπολογίζεται δὲ φύρα μιὰ οὔγγια στὴν μισὴ ὀκά, διότι τινάζεται κοντόμαλλο, συνήθως ἀπὸ τὸ «ὑφάδι». β) Ὄταν δίνει καμμιὰ μαλλι (μὲ τὸ συμπάθειο) γιὰ νὰ τῆς τὸ γνέσουν, ἡ συμφωνία γίνεται εἰς λίτρας, διὰ τὴν ἀμοιβήν. Τιμὴ 1930—1940 καὶ 1948—1959 ἑπτὰ δραχμαὶ κατὰ λίτραν (ἢ 7000 ὅταν ἴσχυαν τὰ τρία μηδενικά). Τὸ ζύγισμα γίνεται εἰς ὀκάδες, λίτρες καὶ οὔγγιας, καὶ διὰ τὴν εὔρεσιν τῆς ἀμοιβῆς, τρέπονται αἱ ὀκάδες εἰς λίτρες. Κατὰ τὴν παραλαβὴν ἀκολουθεῖ ἡ καθ' ὅμοιον τρόπον ζύγισις, μὲ ἐκπτώσιν λόγῳ φύρας μιᾶς οὔγγιας κατὰ λίτραν.

Ἐπὶ ἐλαίου ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ὑποδιαίρεσις τῆς λίτρας τὸ μισόλιτρο, ἦτο τὸ δοχεῖον τὸ περιέχον 66 δράμια. Ὄτε δὲ ὁ πωλητὴς δὲν εἶχε μισόλιτρον, τότε ἐζύριζε τὴν λίτραν ὥστε νὰ εἶναι πλαγιαστὴ κατὰ τὸ ἡμισυ καὶ νὰ περιέχη λάδι ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν τῆς κορυφῆς μέχρι τοῦ ἀντιθέτου ἄκρου τοῦ πυθμένου, ὥστε νὰ σχηματίζεται διαγώνιος. Προτιμοῦσε δὲ ὁ πωλητὴς νὰ μὴν ἔχη μισόλιτρον καὶ διὰ νὰ κερδίξῃ κλέβοντας τὸν ἀπρόσεκτο ἀγοραστὴ καὶ διότι στὴν λίτρα κολλάει περισσότερο λάδι ἀπὸ τὸ μισόλιτρο. Εἶναι νόμιμος ἢ κλεψιά τῶν λαδεμπόρων κατὰ τὴν λιανικὴν πώλησιν.

Ἡ μπότσα, ὡς μῆτρον ἐλαίου, ἢ καὶ σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὰ Ἐπτάνησα, ὑφίσταται μὲν ὡς ἀνάμνησις τῆς ἐποχῆς «ΤΟΥ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΥ», ὅτε ὡς λέγεται οἱ Ἐνετοὶ ἔδιναν ἀμοιβὴν μιὰ μπότσα λάδι σὲ λάθε Ἑλληνα πού φύτευε ἐλῆνα καὶ ἐπιανε τὸ φυτό, ἀλλὰ ἀπὸ ἀμνημονεύτου χρόνου ἔχει ἐκλείψει ὡς μονὰς βάρους καὶ χωρητικότητος.

Τὸ λάδι εἰς δράμια ὑπελογίζετο ὡς κάτωθι :

- 1) Μισὴ ὀκά ἢ 200 δράμια ἢ μιὰμιση λίτρα.
- 2) Ἐκατὸ δράμια.

3) Λίτρα ἢ δυὸ λίτρος (133 ἢ 265 δράμια).

4) Μισόλιτρο ἢ 66 δράμια.

Πώλησις ἐλαίου μετὰ μέτρον τῶν 25 καὶ τῶν 50 δραμίων εἶναι συνήθεια τῶν τελευταίων τεσσαράκοντα ἐτῶν.

Τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα ἐπωλοῦντο μετὰ τὴν ὀκτῶ, τὶς λίτρος καὶ τὰ δράμια, σπανιώτατα δὲ (προκειμένου περὶ φρούτων πωλουμένων μετὰ τὴν ὀκτῶ) τὸ μισόλιτρο, ἐφόσον τὸ βάρος ὑπερέβαινε τὴν λίτραν. Δηλαδὴ κανεὶς δὲν ἀγόραζε μισόλιτρο φρούτια, ἀλλὰ ἐὰν ἓνα πεπονάκι ἦτο βαρύτερον ἢ ἐλαφρότερον κατὰ μισόλιτρον, τότε τὸ βάρος ὑπελογίζετο. Κλᾶσμα τοῦ μισόλιτρον παρεγράφετο.

Ἐπὶ παραδείγματι: πεπόνι 450 ἢ 460 ἢ 480 δραμίων ὑπελογίζετο «ὀκτῶ καὶ μισόλιτρο», τὰ 350 δράμια ὡς «ὀκτῶ παρὰ μισόλιτρο». Τὰ 500 δράμια ὡς ὀκτῶ καὶ λίτρα, τὰ 380 ἢ 410 ἢ 420 ὡς ὀκτῶ. Αὐτὸ δὲ ἐγένετο πρὸ πάντων προκειμένου περὶ πεπονίων, καρπουζιῶν, κολυκυθιῶν, διότι τὰ κεράσια, τὰ καρύδια καὶ ἄλλα φρούτια, κανονίζονται σχετικῶς εὐκόλα στὸ βάρος ποὺ ζητᾶμε.

Τὰ αὐτὰ ἐπωλοῦντο καὶ πωλοῦνται εἰσέτι μετὰ τὸ «ζευγάρι», χωρὶς νὰ γίνεται διάκρισις μεγάλων ἢ μικρῶν. Οἱ μπάμιες, οἱ μελιτζάνες (κοινῶς λεγόμενες ἐν τῇ περιοχῇ πατριτζάνια), τὰ πορτοκάλια, τὰ ἀγγουράκια καὶ τὰ λεμόνια μετὰ τὸ κομμάτι, ἂν καὶ μεταπολεμικῶς ἤρχισεν πώλησις τῆς μελιτζάνας καὶ τῆς μπάμιας μετὰ τὴν ὀκτῶν.

Διὰ τὰ ἀγγουράκια ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ λέξις καστραβέτσι, πρὸς δήλωσιν τοῦ προϊόντος. Καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτὴ ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται, διότι ἡ λέξις ἀγγούρι ἔχει μεταφορικῶς πονηρὰν ἔννοιαν καὶ ἐπιτοπίως θεωρεῖται ἀγενής. Τὸ καρπούζι ὀνομάζετο «χειμωνικὸ» ὀνομασία ἡ ὁποία τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς τῆς παρούσης μελέτης ἤρχισεν ὑποχωροῦσα.

«Ἐνα φελὶ πεπόνι
κι' ἓνα χειμωνικὸ
στὴν πόρτα σου κυρά μου
θὰ γίνῃ φονικὸ».

Λέει ἓνα στιχοπλάκι ποὺ τραγουδοῦσαν οἱ πατέρες μας.

Τὰ σκόρδα, χλωρὰ μὲν ἐπωλοῦντο μετὰ τὰ ματσάκια. Ἀναλόγως δὲ τοῦ μεγέθους τῶν σκόρδων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ ματσάκι, ἐκάνονε ἢ πωλήτρια τὴν τιμὴν, διότι σκόρδα, κρεμμύδια, κάβιες, σπανάκια, πουλοῦσαν καὶ πουλοῦν οἱ γυναῖκες καὶ κοπέλλες ἀπὸ τοὺς κήπους των, ἔχουσαι κατ' ἔθιμον ἀνεξέλεγκτον τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τοῦ ἐσόδου διὰ τὰ μικροέξοδα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς κόρης.

Ξηρὰ ὅμως ἐγίνοντο πλεξοῦδες ἀνὰ πενήντα ἢ ἑκατὸν, ἢ δὲ τιμὴ πωλήσεως ἐκάνονε καὶ κανονίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ σήμερον «στὰ ἑκατό». Συνήθως ἐκυμαίνετο ἡ τιμὴ μεταξὺ 12 δραμίων στὰ ἑκατὸ προκειμένου γιὰ μικρὰ, μέχρι 25 τοῖς ἑκατὸν γιὰ τὰ μεγάλα, σπανιώτατα δὲ 30 ἢ 32, αὐτὸ δὲ ἐφόσον ἐσπάνιζαν τὰ σκόρδα καὶ ἦτο καθαρὴ ἢ πλεξοῦδα. Διότι σχεδὸν ὅλες οἱ γυναῖκες ἐνόθευαν τὶς πλεξοῦδες, ὄχι μόνον κάνοντάς τες χοντρές γιὰ νὰ ξεγελοῦν τὸ χέρι στὸ βάρος, ἀλλὰ πρὸ πάντων βάζοντας 6 μετὰ 10 σκάρα κομμάτια σὲ κάθε πλεξοῦδα, μικρὰ καὶ γρουσουζικά.

Τὰ κρεμμύδια, ξηρὰ ἐπωλοῦντο καὶ αὐτὰ κατὰ πλεξοῦδες, ἀλλὰ ποτὲ μετὰ τὸ κομμάτι ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τὴν ὀκτῶ. Χλωρὰ ἐπωλοῦντο μετὰ τὸ ματσάκι καὶ ἡ τιμὴ ὑπελογίζετο ἀναλόγως μετὰ τὴν περιεκτικότητά τοῦ μάτσου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν.

Οἱ σαλάτες (ἡ λέξις μαροῦλι δὲν χρησιμοποιεῖται παρ' ἡμῶν), ὅταν εἶναι μικρές, μετὰ τὸ ματσάκι, πιὸ μεγάλες, μετὰ τὴν ρίζα. Ὁ μαϊδανός, φέρων ἐπιτοπίως τὸ

ὄνομα «μακεδόνισι», με τὸ ματσάκι, συνήθως δὲ πουλιέται μαζί με κολοκυθάκια, χλωρὰ κουκκιά ἢ ντεμάτες καὶ ματσάκι τῶν 50 λεπτῶν. Τὰ ρεπάνια, κατὰ βούλησιν τοῦ πωλητοῦ εἴτε με τὸ κομμάτι, εἴτε με μᾶτσο τὰ μικρὰ εἴτε με τὴν ὀκᾶν. Σῦκα χλωρὰ πάντοτε με τὴν ὀκᾶ, ξηρὰ ὅμως ὅταν εἶναι μασμάδες με τὴν ὀκᾶ, τσαπελάτα δὲ συνήθως με νὴν ἀρμάθα καὶ σπανιώτατα με τὴν ὀκᾶν.

Τὰ μπορμπόλια (σαλιγκάρια) με τὴν δωδεκάδα ἢ τὴν ἑκατοντάδα.

Τὰ κρᾶνα (δηλαδὴ ὁ καρπὸς τῆς κρανιάς), με τὸ ποτήρι. Ὅμοιως με τὸ ποτήρι ἐπωλοῦντο τὰ μολόκοκκα, ὁ καρπὸς τῆς μελίας, ἢ ὅποια κοινῶς παρ' ἡμῖν λέγεται μολόκοκκιά (μελίκοκκα καὶ κατὰ παραφθορὰν μολόκοκκα).

Ὁ σπόρος ὠρισμένων λαχανικῶν, ὅπως τῆς σαλάτας (μαρουλιοῦ) ἀνιθοῦ, ρεπανιοῦ, μαϊδανιοῦ, μοσχοσιτιοῦ, ἐπωλοῦντο καὶ πωλοῦνται με τὸ κρυτάλι καὶ με τιμὰς τελείως ἀκανονίστους, ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τοῦ προϊόντος.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὰ μέτρα ξηρῶν καρπῶν: Ἔτερον μέτρον χωρητικότητος καὶ βάρους, ὅμοιον με τὸ προμνημονευθὲν μπτζούκι, εἶναι καὶ τὸ ΚΟΥΒΕΛΙ, ξύλινον δοχεῖον διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ἀραβοσίτου καὶ μόνον. Τὸ κουβέλι ἐγεμίζετο καὶ ἐκόβετο με τὸ χέρι, ὥστε νὰ εἶναι ὀριζόντιος ἢ ἄνω ἐπιφάνειά του. Τότε ἐλέγετο χωρὶς κατσούλα καὶ ἐχωροῦσε εἴκοσι ὀκάδες ἢ ἓνα ταγαροῦλι. Ὅταν ὅμως τὸ κουβέλι ἐγεμίζετο καὶ ἐσχημάτιζε σωρὸν, τότε ἐλέγαμε «ἓνα κουβέλι με κατσούλα» καὶ τὸ ὑπελογίζαμε 25 ὀκάδες.

Δὲν εἶναι καθόλου παράξενον πὼς με τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ὅτε ἐπολλασιάσθησαν τὰ καντάρια καὶ οἱ παλάτζες στὰ χωριά, ἢ ζύγισις ἐγένετο ἀκριβῆς, τὰ δὲ μπτζούκια καὶ τὰ κουβέλια ἠχρηστεύθησαν, διότι ἢ με ταῦτα ζύγισις ἦτο κατὰ μέσον ὄρον. Δὲν ἦτο δυνατὸν, τὸ ξηρικὸν με τὸ ποτιστικόν, τὸ ψωμωμένο με τὸ ἀψώμωτον (ζούφιο) γέννημα, νὰ ἔχουν βέβαια τὸ ἴδιο βᾶρος, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν ἴσα κατὰ τὸν ὄγκον.

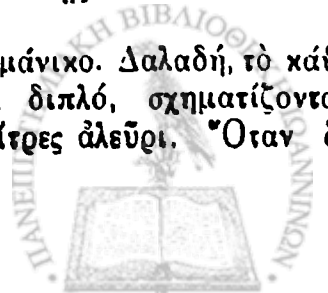
Διὰ τὸ ρύζι ὑπῆρχεν πλὴν τῶν ἄλλων (δηλαδὴ ὀκᾶς, λίτρας, δραμίων) καὶ ἴδια μονὰς βάρους, τὸ συνίκι (τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὸ γέμισμα ἑνὸς συνιοῦ) ἴσουμένη πρὸς 8 λίτρας.

Δεὰ τὸ ἄλεῦρι ὑπῆρχον ἐπὶ πλεον τῶν γνωστῶν καὶ δύο ἄλλαι μονάδες μετρήσεως, συνήθως χρησιμοποιούμεναι διὰ τὸ καλαμποκίσιο, καταχρηστικῶς δὲ καὶ δι' ἄλλα γεννήματα. Αὐταὶ ἦσαν τὸ δεκάρι καὶ τὸ μισοδέκαρο.

Τὸ μὲν δεκάρι ἴσοῦτο πρὸς 10 λίτρας ἢ 3 ὀκάδες καὶ λίτρων (ὑποδιαίρεσις τοῦ ταγαριοῦ τῆς Παραμυθιάς), τὸ δὲ μισοδέκαρον με 5 λίτρας. Με τὴν φτώχεια δὲ τὴν ἀνείπωτη ἐκείνου τοῦ «παλιοῦ καιροῦ» (στραπὴ νὰ βάραι τοὺς ὑμνητὰς του), παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἢ ἀγορὰ τῆς Παραμυθιάς ἦτο γεμάτη με φορτώματα καὶ μεριῆς καλαμπόκι, ἄσπρο σὰν ἄσῆμι καὶ κίτρινο σὰν χρυσάφι, ὁ λαουτζίκος δὲν εἶχε νὰ πάρῃ μεριά καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἀγοράσῃ κανένα μισοδέκαρο, ἢ—τί ἄφατος εὐτυχία—, κανένα δεκάρι, γιὰ νὰ περάσῃ ἢ οἰκογένειαν ὅλην τὴν ἐβδομάδα με κουρκούτι, με μπαζίνα, με μπατσαριῆς καὶ λάχανα ἀλευρωμένα.

Φτωχοὶ καὶ σκελετωμένοι ραγιαδες, δουλεύοντας ἀγγαρεία στοῦ ἀγᾶ τὴν κούλια, ἢ κουβαλῶντας ξύλα, ἄσβέστη καὶ πέτρα γιὰ τοῦ μπῆ τὸ κοτσέκι, σέρνανε ἀργὰ καὶ τρεμάμενα τὰ πόδια ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ καμιτσικιοῦ τοῦ παλληκαριοῦ ἀγᾶ πὺν ἀκούει στοῦ ὄνομα Χασάνης ἢ Μεμέτης. Νυχτώνοντας τελειώνουν τὴν ἀγγαρεία, κάνουν στοὺν ἀγᾶ ἢ τὸν μπῆ βαθύτατον τιμενᾶ, λέγοντας: «Πολατέτ» (πολλά τὰ ἔτη σου) καὶ δειλὰ-δειλὰ τὴν παρακλήσῃ: «Νὰ μᾶς δώκῃς καὶ κᾶνα δεκάρι ἄλεῦρ' ἀγᾶ μου, νὰ μὴν πεθάνωμε ἀπὸ τὴν πείνα...».

Μέτρον χωρητικότητος τοῦ μισοδέκαρου ἦτο τὸ προμάνικο. Δαλαδὴ, τὸ κάθε μανίκι ἀπὸ τὸ «κοντὸ» (δηλ. ὑποκάμισο), ἦτο φαρδὺ καὶ διπλό, σχηματίζοντας μιὰ σακκούλα γύρω ἀπὸ τὸ χέρι, πὺν χωροῦσε ἀνέτως 5 λίτρας ἄλεῦρι. Ὅταν δὲ

ατόρθωναν νὰ ψωνίσουν τὸ μισοδέκαρο, γέμιζαν τὸ προμάνικο τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ καὶ τόρραβαν.

Ψωνίζοντας ὀλόκληρο δεκάρι, γέμιζαν καὶ τὰ δυὸ προμάνικα καὶ φεύγανε ἰὰ τὸ σπιτι περήφανοι καὶ ἐνθουσιασμένοι, διότι ἐξησφάλισαν τὴν οἰκογένειά τους γιὰ μιὰ ἐβδομάδα ἀπὸ ψωμί.

Μονάδες ὀξύτητος γιὰ τὸ λάδι δὲν ὑπῆρχαν. Ἐπροτιμᾶτο τὸ παχὺ λάδι καὶ ἐκτίμησις τῆς παχύτητος ἐγένετο ἐμπειρικῶς ἀπὸ τὶς νοικοκυρές, στὸ χέρι τους. Παίρνανε μιὰ-δυὸ σταγόνες λάδι, τρίβανε τὴν παλάμη καὶ ἐκτιμοῦσαν μὲ τὸ μᾶτι ὅσο λίγδιαζε. Γιὰ νὰ δοῦνε τὴν ὀξύτητα, βάζανε λίγο σιτὴ γλῶσσα γιὰ νὰ δοῦνε ἤπως καίει, σημεῖον ὅτι ἔχει ὀξύτητα καὶ μήπως ἔχει ἄσχημη γεῦσι, σημεῖο ὅτι ἐν ἔχει βράσι μετὰ τὴν ἐξαγωγή του, δηλαδή δὲν ἔχει βγῆ ἢ ζοῦτσα. Ζοῦτσα δὲ ἔγεται τὸ κατακάθι, ἢ μούργα πὺν λένε στὰ χωριὰ τῆς Ἀττικῆς.

Δὲν ὑπῆρχαν ὅμως εἰδικαὶ μονάδες μετρήσεως οὔτε τῆς ὀξύτητος, οὔτε τῆς περιεκτικότητος σὲ ξένας ὕλας.

Ἐπῆρχαν ὅμως μονάδες ὀξύτητος τοῦ οἰνοπνεύματος, τὰ γράδα. Ὁ ἀνώτατος βαθμὸς ἦσαν τὰ 44 γράδα, πὺν ἐσήμαιναν καθαρὸ οἰνόπνευμα. Μὲ τὰ γράδα μετροῦσαν τὸ κρασί, πὺν ἔπρεπε νὰ ἔχη κάπου 12 γράδα, τὸ ρακὶ ἀπὸ κούμαρα τοῦ ἔπρεπε νὰ ἔχη 21 μέχρι 24 γράδα καὶ τὸ «φκιαστικὸ ρακὶ» δηλαδή τὸ οὔζο ῥογοστασίου, πὺν ἦτο μετὰξὺ 22 καὶ 28 γράδων κατὰ ποιότητες.

Ρακὶ ἀπὸ κούμαρα κάτω τῶν 18 γράδων ἐθεωρεῖτο χειρίστης ποιότητος, διότι συνήθως παρήγετο ἀπὸ ἀτελῆ ζύμωσιν ἢ τὸ τέλος τοῦ καζανιοῦ.

Τὸ ρακὶ πὺν προτιόβγαινε ἀπὸ τὸ καζάνι—τὸν ἄμβυκα δηλαδή—ἐλέγετο πρωτοράκι καὶ ἐκυμαίνετο μετὰξὺ 24—25 γράδων.

Οἱ καλοὶ ὅμως πόται προτιμοῦσαν καὶ προτιμοῦν ἀκόμη τὸ «μεταβγαλμένο» ρακὶ, εἴτε κούμαρο ἦτο, εἴτε τσίπουρο. Ἐπαίρναν καὶ παίρνουν ἀκόμη, τὸ κατωέρας ποιότητος οὔζο, κάποιε καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ ξανὰ περνοῦσαν στὸ καζάνι. Μὲ τὴν νέαν ἀπόσταξιν ἢ περιεκτικότης εἰς οἰνόπνευμα ἀνέβαινε σὲ 27 μέχρι 30 γράδα καὶ σπανίως μέχρι 33. Μὲ μεταβγαλμένα ποτὰ ἄνω τῶν 30 γράδων, πίνουν μόνον μερικαὶ γνωστοὶ ἀλκοολικοί.

Μονάδες ἐπιφανείας ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ χρησιμοποιοῦνται τὸ στρέμμα, τὸ μερόσπαρμα καὶ ἡ σποριά.

Στρέμμα εἶναι τὸ γνωστὸν στρέμμα τῶν 1000 τετραγωνικῶν μέτρων, τοῦ ὁποῖου ἢ μέτρησις ἐγένετο μὲ βήματα 40X50. Συνηθεστέρα μέτρησις ἐπιφανείας ἦτο τὸ μερόσπαρμα, δηλαδή ἡ συνήθης ἐργασία ἐνὸς ζευγαριοῦ σὲ μιὰ μέρα. Τοῦτο δὲν ἦτο σταθερὸν μέτρον καὶ εἰς μὲν τὰ χωριὰ τὰ δυτικῶς τοῦ ἄξονος Μενίνα—Γλυκὴ ἀνῆρχετο σὲ 2 1)2 στρέμματα, εἰς τὰ λοιπὰ ὄρεινὰ ἐνάμισυ στρέμμα καὶ εἰς τὸ Μάξι (νῦν Πολύδωρον) ἓνα στρέμμα καὶ τέταρτον ἢ καὶ μερόσπαρμα καὶ στρέμμα, ὁπότε ὡς στρέμμα ὑπελογίζετο τὸ παλαιὸν τῶν 1270 τετραγωνικῶν μέτρων. Συνήθως οἱ παλιοὶ Μαζιώτες λένε «μερόσπαρμα καὶ στρέμμα».

Ἄλλη μονὰς ἐπιφανείας, χρησιμοποιουμένη ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων μέχρι σήμερον ἢ σ π ο ρ ι ᾶ, ἴση πρὸ τὸ τέταρτον τοῦ στρέμματος. Σποριά, λέγεται πὺν τετράγωνον περίπου τμήμα τὸ ὁποῖον χωρίζει ὁ ζευγίτης, ὁ σπειρων μὲ ἄλογα.

Μονάδες μήκους ἐν χρήσει ἦσαν καὶ διατηροῦνται εἰσέτι ἐν χρήσει, ἢ ὥρα, πὺν ἡμισυ αὐτῆς καὶ σπανιώτερον τὸ τέταρτον ἢ τσερέκι κατὰ τὴν τουρκικὴν λέξιν, (15 λεπτά).

Ἐτσι, ἀπὸ τὴν Παραμυθιά ὡς τὸ Χάλασμα, εἶναι μιὰ ὥρα, ὡς τὶς Δυὸ Ἐλιές τῆς Δραγουμῆς (Ζεοβοχώρι) εἶναι ἡ μέση τοῦ δρόμου τῆς Γλυκῆς καὶ χρο-νικῶς δύο ὥρες καὶ τσερέκι. Ὁ Ἀσπρόμυλος τῆς Γλυκῆς καὶ ἡ Χόικα εἶναι 4 ὥρες, ἢ Γλυκὴ 4 καὶ μισή, ἢ Πάργα ἐφτάμισυ ὥρες, τὸ Μαργαρίτι 4 ὥρες, τὰ Γιάννενα 14 ὥρες καὶ οἱ ἐνδιάμεσες ἀποστάσεις πρὸς τὰ Γιάννενα ὡς ἐξῆς :

Πηγάδι Λευτροχωριού	μιά ώρα
Λάκκος Σφέτσανη	δύο ώρες
Νερομπλάτανος	δύο και τσερέκι
Λιβαδάκια	τρεις ώρες
Χάνι Γιωργάκη—Γιάννη	τεσερσήμισυ ώρες
Χάνι Καινούργιο	πέντε ώρες
Ποτάμι Μπουρелиασσίτικο	έξη ώρες
Κουμαριά (τοποθεσία, όχι το χωριό)	έφτά ώρες
Βρύση του Σιάχη	οχτώμισυ ώρες.

Αι αποστάσεις νοούνται από Παραμυθίας ή και εκτίμησις έγινετο υπό των επαγγελματιών αγωγιατών που διήνουν την απόστασιν με φορτωμένα άλογα. Διά τον πεζόν υπήρχε άλλη εκτίμησις. Τα Γιάννενα, φερ' ειπείν, υπελογίζοντο τότε εις 12 ώρες.

Διά τα πηγάδια, ως μέτρον βάθους χρησιμοποιείται η όργιά, ένω το μέτρον χρησιμοποιείται από τις δημόσιες ύπηρεσίες και τις σχέσεις με αυτές. Η όργιά χρησιμοποιείται και ως μέτρον διά την αγοράν τριχιών, άσχετως του γεγονότος ότι ο έμπορος την ζυγίζει και υπολογίζει το βάρος. Ο πελάτης και πρό πάντων η πελάτισσα, μετρούν πόσες όργιές χρειάζονται για την δουλειά τους.

Η όργιά έχρησιμοποιείτο παλαιότερον ως μοναδικόν μέτρον διά το μέτρομα των βιλαριών, ήτο δέ τότε μέσου μήκους 1,55 μέτρων, έφόσον τουτο ήτο μέσον ύψος των γυναικών της περιοχής. Λέγομεν μέσον όρον, διότι καθεμία έμετρούσε με το άνοιγμα των δικών της χειρών και τραβούσε το μέτρομα, η μέν ύφάντρια, για να βγούν περισσότερο οι όργιές και να πληρωθή περισσότερο, η δέ νοικοκυρά του βιλαριού για να φάη καμμιά όργιά στο μέτρομα, άρα και στην πληρωμή.

Ο πηχυς έχρησιμοποιείτο διά τα ύφάσματα του έμπορίου, προκειμένου να υπολογισθή πόσον απαιτείται για να γίνη το φόρεμα, η ποδιά η άλλο τι. Τότε ως μέτρον έχρησιμοποιείτο και χρησιμοποιείται ο πηχυς των 64 πόντων, ο γνωστός πηχυς του έμπορίου. Τα κορίτσια όμως των χωριών Λιβαάχοβο—Μοκοβίνα—Έλεξνα, χρησιμοποιούν εισέτι, εκ μητέρων μαθοῦσαι, ως μέτρον την κεφαλήν. Δηλαδή, λαμβάνουν το έν άκρον του ύφάσματος η της κορδέλλας η σχοινίου χρησιμοποιουμένου ως μέτρον, το τοποθετοῦν εις την κορυφήν της κεφαλής, φέρουν το ύφασμα κάτω της σιαγόνος και φθόνουν πάλιν την κορυφήν, όπου η αρχή. Αυτό είναι ένας πηχυς. Και σχεδόν πάντοτε ίσοῦται με τον πηχυν του έμπορίου.

Διά τα βάθη των ποταμών, έχομεν τα έξης μέτρα, έν χρήση δι' όλην την περιοχήν: α) Ένα κότσι νερό. β) Κάτω από το γόνατο. γ) Ένα γόνατο. δ) Άπάν από το γόνατο. ε) Μιά διχάλα (ως την ήβικην σύμφυση). στ) Ως τη ζώση (δηλαδή ως εκεί που δένεται το λουρι στη μέση, είτε τον άφαλό). ζ) Ως το γκιόξι (το στηθος). η) Ως το λαιμό και θ) Ένα μπόι, δύο μπόια κτλ.

Είς τα χωρία Πόποβο—Λευτροχώρι—Σέλλιανη, αντί να λέμε ως τη ζώση και ως το γκιόξι, λένε: Μιά ζώση νερό, ένα γκιόξη νερό.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Η παρούσα μελέτη είναι αποτέλεσμα παρατηρήσεων 30 έτων ζωής εκ γενετής έν τη περιοχή και συζητήσεων με άπειριαν γερόντων, γεροντισσών της περιοχής. Αποτελεί αυτοτελές κεφάλαιον της σχεδιαζομένης πλήρους λαογραφικής συλλογής της περιοχής Παραμυθίας. Έγράφη έν Ραχουλίω την 28—29 Ιουνίου 1959 και συνεπλήρωθη έν Αθήναις τον Ιούνιον 1962, μετά την βράβευσιν υπό της Ακαδημίας.

ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

Σ'

σα β α τ (του) = στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 σα γ ά ν ι (του—άν) = στα τ. σαχάν,
 σ.
 σα γ λ ά κ ι (του σιαγλάκι) = στα τ.,
 λ., ἴδ. σ.
 σα ἰ μ π ἰ ς (ου) = ιδιοκτήτης' στα ἄ.,
 λ., ἴδ. σ.
 σα ἰ τ ζ ἦ ς (ου) = ἱπποκόμος' στα ἄ.,
 ἴς ἴδ. σ.
 Σ—σα κ κ α λ ἦ ς (ου) = ἐπώνυμο καὶ
 ρειοφόρος γέροντας' στα τ. σα κ κ ά λ,
 μ, πηγοῦνι' ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 Σ—σα κ κ ἄ ς (ου) = ἐπώνυμο καὶ σα-
 ποιὸς—ώλης' στα τ., νεροκουβαλητής.
 σα κ ά τ η ς (ου—τ'ς) = στα ἄ., σα-
 τ, σφάλμα, ζημιά' στα τ., ἴδ. λ., ἀνά-
 ρος.
 σα κ α τ λ ἰ κ ι (του—ίκι) = ἀναπηρία,
 ἄττωμα σωματικὸ ἢ ψυχικὸ' στα τ., ἴδ.
 ἴδ. σ. (δὲς καὶ σακάτης).
 σα κ ἦ ν ! = (κύττα καλὰ) μή!.. (πρόσε-
 μή!..) στα τ., ἴδ. λ., προσοχή!, φυλάξου.
 σα λ ά ς (ου) = προσευχή' στα ἄ., σα-
 ἴ τ' ἴδ. σ.
 Σ α λ α ώ ρ α τ ν., π. σα λα χ ό ρ =
 γας ἄσπιδοφόρος, escuyer.
 σα λ β ά ρ ι (του σιαλβάρ) = στα τ., ἴδ.
 ἴδ. σ.
 σα λ έ π ι (του—ἐπ) = στα ἄ., ἴδ. λ.
 σα λ τ α ν ά τ ι (του—ἄτ) = ἐπιβλητικό-
 τα, μεγαλοπρέπεια, εὐγενικότητα στήν
 φάνιση, πομπή, ἐπίδειξη' στα ἄ., ἴδ. λ.,
 σ.
 σ ά μ μ ἄ ς (ου) = περιττώματα σκύλου
 ἢ μαζεύονται γιὰ τὴ βυρσοδεψία' στα

ἄ., δηλητηριώδης, καυστικός.
 σα μ ο ῦ ρ ι (του—οῦρ) = γουναρικὸ
 βαρύτιμο. στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ. zibelline.
 σα μ π α χ λ α ἴ ν = πρωτῆ-πρωτῆ' στα τ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 σ ά ν γ κ ι = σάν νά...τάχα...δῆθεν...στα
 τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 σα ν τ ζ ι ά κ ι (του—άκι) = μεγάλη δι-
 οικητικὴ περιφέρεια καὶ σημαία' στα τ.,
 ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 σα ν τ ο ῦ ρ ι (του—οῦρ) = στα τ., ἴδ.
 λ., ἴδ. σ.
 σα π λ α ἴ (ἦ) = μικρὸ σκεῦος μεταφο-
 ρᾶς νεροῦ μὲ μακρὰ λαβή' στα τ., σα-
 π λ ἦ κ κάθε τι ποὺ χρησιμεύει γιὰ λαβή'
 σα π λ ἦ αὐτὸς ποὺ ἔχει λαβή.
 σα ρ ά ἴ (του) = στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 Σ—σα ρ α λ ἦ ς (ου) = καὶ ἐπώνυμο'
 στα τ., ἴδ. λ. ἐπιληπτικός.
 σα ρ α ῆ ς η ς (ου—οἴσι) = μεθυσμένος'
 στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 Σ—σα ρ ά τ σ η ς (ου—τσις) = τσαρου-
 χᾶς' στα ἄ., σε ρ ά τ ζ σελοποῖδος καὶ ἐπώ-
 νυμο,
 Σ—σα ρ ά φ η ς (ου—φ'ς) = στα ἄ.,
 σα ρ ά φ ἴδ. λ., ἴδ. σ., καὶ ἐπώνυμο.
 σα ρ α φ λ ἰ κ ἰ α (τι) = στα τ., σα-
 ρ α φ λ ἰ κ ἰ, ἴδ. σ.
 σα ρ ἰ κ ι (του—ίκι) = στα ἄ., ἴδ. λ.,
 ἴδ. σ.
 σα τ π ά τ = σποραδικά, ἄραιά, ἐδῶ
 κί' ἐκεῖ' στα π., ἴδ. λ., ἐνίοτε.
 σα τ ρ α ζ ά μ η ς (ου—άμ'ς) = στα ἄ.,
 ἴδ. λ., Μεγ. Βεζύρης.
 σ ά τ σ ι (του—άτσι) = μεταλικὸ σκέπα-
 σμα γιὰ πυρωμένα κάρβουνα, γιὰ ψήσιμο
 φηγητοῦ, εἶδος γάστρας στα π., ἴδ. ἴλ.,
 πλάκα ψησίματος ψωμιοῦ, γάστρας.
 σα φ ρ ά ν ι (του—άν) = στα ἄ., ἴδ. λ.,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 559.

καὶ ζαφεράν, κρόκος· ἴδ. σ,
σαχάλ (τοῦ)=ἄνόητος, χαμένος, ἡ-
λίθιος· στὰ ἄ., ἴδ. λ., αὐτὸς ποῦ χραιμε-
τίζει.

σεβάπι (τοῦ σιβὰπ)=ἀγαθοεργία·
στὰ ἄ., σ1εβὰπ, ἴδ. σ.

σεβαπλῆς (οὐ σι—)=ἄνθρωπος ἀ-
χαθοεργός, σεβάσμιος· ἀπὸ τὸ σεβάπ,
(δὲς λ.).

σεβνταλῆς (οὐ σι—)=ἔρωτευ-
μένος, ἔρωτιάρης, ἔρωτομανής· ἀπο τὸ
σεβντᾶ, (δὲς λ.).

σεβντᾶς (οὐ σι—)=στὰ τ., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

σέγια (τὰ)=(δὲς σ1ε—).

σεῖξῆς (οὐ σιῖξῆς)=δὲς σαῖτζῆς.

Σ—σέκερης (οὐ—ῖρ'ς)=ἐπώνυμο
καὶ ψεύτης· στὰ τ., σεκέρζάχαρη.

σεκερτζῆς (οὐ σικι—)=δὲς σέ-
κερης.

σεκλέτι (τοῦ—σικλὲτ)=στὰ ἄ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

σελάχι (τοῦ σ1λάχ!)=στὰ ἄ., σι-
λάχ, ὄπλο καὶ σιλαχλίκι ὄπλοθήκη.

σελέμης (οὐ σι—μ'ς)=αὐτὸς ποῦ
καπνίζει εἰς βάρος φίλων· στὰ ἄ., σελέμ
προκαταβολή.

σελιαμέτι (τοῦ σι·τ')=εὐσπλαχνία,
σωτηρία· στὰ ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σελ1άμια (τὰ σι—)=χαιρετίσματα,
χαιρετισμοί· στὰ ἄ., σελλιάμ, ἴδ. σ.

σεμπέπι (τοῦ—σιμπέπ')=ἀφορμή,
αἰτία· στὰ ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σενέτι (τοῦ σινὲτ)=ἀποδεικτικὰ ἔγ-
γραφα (χρέους)· στὰ ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σεντακά (οὐ—ᾶς καὶ ἐπιρρ)=ἐ-
παιτόντας, ἐλεημοσύνη· στὰ ἄ., σαντα-
κά, ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σεντέφι (τοῦ σι=ἐφ)=στὰ ἄ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

σεντούκι (τοῦ σι·οὐκ!)=στὰ ἄ.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σεπέτι (τοῦ—ἐτ)=κασέλλα, μπαού-
λα· στὰ τ., ἴδ. λ., κάνιστρο, κοφίνι.

σερασκέρης (οὐ σι—ρ'ς)=στρα-
τάρχης· στὰ ἄ., σερασκέρ κεφαλή τοῦ
στρατοῦ.

σεργιάνι (τοῦ σι—ἄν)=στὰ ἄ., σεῖ-
ράν, αὐτὸς ποῦ περιδιαβάζει, ταξιδεύει,
περπατεῖ.

σεργοῦνι (τοῦ σι—οὐν)=ἔξοριστό-
κι· ἔξορία· στὰ τ., σουργοῦν, ἴδ. σ.

σερτικίκι (τοῦ σιρ'λίκι!)=ἀπὸ τὸ
σέρτικός (δὲς λ.).

σέρτικός (οὐ σέρτ'κους)=στὰ
σέρτ ἴδ. σ.

σεφᾶ γκελτιν=μαζὴ μὲ τὸ ὄ-
γκελντιν=καλῶς ὠρισεσ, καλῶς σφ-
βρῆκα· στὰ ἄ., σαφᾶ ἡδονή, ἀπόλαυση
σ1ιφᾶ=ὑγεία καὶ γκελμέκι, ἔρχο-
μαι.

σεφέρι (τοῦ σιφὲρ)=ἐκστρατεία
πόλεμος· στὰ ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ., καὶ ταξίδι.

σεφτές (οὐ σι—)=στὰ ἄ., ἴδ. λ.
ἴδ. σ.

σέχης (οὐ σιῆς)=θρησκευτικὸς προ-
ϊστάμενος, ἀρχηγός· στὰ ἄ., σ1εῖχ' γ-
ροντας, σεβάσμιος.

σ1αανέ! =ἔξοχα! περίφημα! στὰ τ.
ἴδ. λ. βασιλικός.

σ1αγ1άκι (τοῦ—κ!)=στὰ τ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

σ1αῖτάνης (οὐ—ν'ς)=στὰ ἄ.
σιεῖτάν ἴδ. σ.

σ1αῖτης (οὐ—ίτ'ς)=κάθε ποῦ σκ-
τώνεται πολεμώντας, μάρτυρας· στὰ ἄ.
σιαῖντ ἴδ. σ.

σιακάς (οὐ)=ἄστειο, χωρατό, κα-
χασμός κτλ.· στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σ1ακίζι (τοῦ—ίζ')=σκόνη χρήσι-
μοὺς τενεκειζῆδες, κολοφώνιο· στὰ τ., ἴ-
δ. λ., ἴδ. σ.

σ1άλι (τοῦ λι)=στὰ π., ἴδ. λ., ἴδ.

σ1αματᾶς (οὐ)=στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ.

σ1αμνάν (τοῦ)=κηροπήγιο· σ-
π, ἴδ. λ., ἴδ. σ.

Σ1αμούτας (οὐ)=ἐπώνυμο· σ-
ἄ., σ1αμούτ, σιωπηλός.

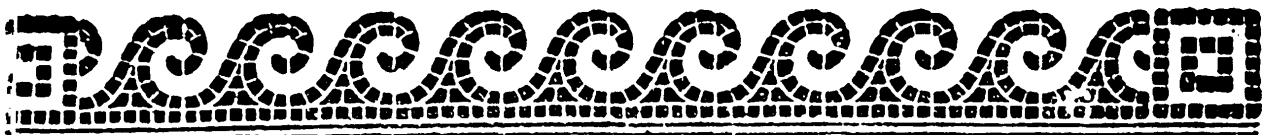
σ1απάτρα=πολὺ λίγο, μέτρια
ρει π.χ. γαλλικά· στὰ τ., τσ1άτρα-π-
τρα, ἴδ. σ.

σ1άρ-σ1άρ=χαρακτηρισμὸς ἐξ-
μονῆς καὶ μονότονης βροχῆς· στὰ ἄ., σᾶρ-
σᾶρ, κρῦο δυνατό, καταιγίδα.

σ1άπκα (ἡ)=εἶδος καλύμματος
φαλῆς· στὰ τ., ἴδ. λ. καπέλλο.

σ1αρκῆ (τοῦ)=εἶδος ἀνατολίτικου
τραγουδιοῦ· στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ—Θεολόγου

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΧΕΛΩΙΤΙΔΟΣ*

Μ Ε Λ Ε Τ Η

I

K

κάβουρας ὁ· καὶ κάβουρος. Ἐκ τῆς ἀρχ. πάγουρος (Μ. Φιλήντ. Γλωσσογν. 4, 16, Β. Φάβης στὸ Λεξ. Δελτ. 2, 79) ὑποκ. καβούρι.

κακάβ(ι) τό· χύτρα. Ἀρχ. κακκάβιον, ὑποκ. τοῦ κακκάβη (=χύτρα).

(τί βράζ' τοῦ κακάβ;=)

κακαρώνω—καρώνω (ἀρχ. καρῶ (οὖσ. κάρος (=ἀναισθησία)

(τὰ κακάρουσι οὐ ἔρμους!)

καλαπόδ(ι) τό· μεσν. καλαπόδιον, ὑποκ. τοῦ ἀρχ. καλόπους (=ξύλινο πόδι)

κάμα=ζέστη. Τὸ ἀρχ. καῦμα

(ἔπιᾶσι μιγάλου κάμα!)

καμάκι τό· μεταγν. καμάκιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κάμαξ.

Τὸ καμάκι εἶναι ἀλιευτικὸν ἐργαλεῖον ποῦ φέρνει στὴν ἄκρη σιδερένια περόνη.

κάμαρα ἢ· ἐκ τῆς ἀρχ. ἑλλην. καμάρα) λατ. camera=δωμάτιον.

Λέγεται καὶ κάμαρη, ὑποκορ. καμαράκι.

καματερός=φιλόλογος. ἐργατικὸς—Τὰ δυὸ· καματερά.

Τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον: καματηρός.

κάμπια ἢ· ἢ ἀρχαία κάμπη, ἔντομον καὶ νεογνὸ λεπιδοπτέρων ἐντόμων.

κάμπσος, προφ. καμπόσους. Ἀντων. κᾶν+πόσος, με ἀνέβασμα τοῦ τόνου.

κανίσκι τό· ἀρχ. κανίσκιον, ὑποκορ. τοῦ κἀνέον=ἀβαθές καλάθι, πλεχτόν, σὲ χρῆσι γιὰ τὴν τοποθέτησι ψωμιοῦ—πανεράκι.

Τὰ κανίσκια γεμίζονται με φιλοδωρήματα στοὺς γάμους καὶ σκεπάζονται με

μεταξομάνδηλα.

(Πήγαμι τρία γιουμάτα κανίσκια στοῦ γάμου!)

—καπρὶ τό· καπρίον, ὑποκορ. τῆς ἀρχ. λέξεως κάπρος=ἀγριόχοιρος.

Καπρὶ χαρακτηρίζεται κάθε ἀτίθασσο, ἀγριάνθρωπος.

(δὲ σὶ πήραμι γιὰ καπρὶ!)

—καράφλα ἢ· ἐκ τῆς λέξεως φαλάκρα δι' ἀντιμεταθέσεως τῶν γραμμάτων φλ καὶ κρ.

Καράφλα εἶναι ἢ γνωστὴ γυμνότητι τοῦ κρᾶνιον.

—καρβέλι τό· ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἀκρωβέλιον. Καρβέλι=ἄρτος σὲ σχῆμα στρογγυλὸν ἢ τετράγωνον, ὄχι δηλ. κουλούρα.

(ἔφαγι ἓνα καρβέλ' φουραρίσου!)

—καρδάρα καὶ καρδάρι) τὸ ὑποκορ. τοῦ κάδος) καδάριον) καρδάριον) καρδάρι.

Καρδάρι=ξύλινο ἀγγεῖο ὅπου ἀρμέγουν τὸ γάλα.

—καρότο καὶ καρόττο καὶ καρῶτο τό· ἀρχ. ἑλλην. καρωτόν) λατ. carota.

—καρούλι τὸ ὑπακοο. τοῦ ἀρχ. κάρουον (=κοχλίας) κατὰ τὸν Φ. Κουκουλέν (περιοδικὸν Ἀθηνᾶ 26 Λ Α 97 κ. ἐξ.).

—καρπούζ(ι) τό· ψευδοτούρκικη λέξις ἀπὸ τὴν συνεκφορά: τοὺς καρπούς.

Πάρτε τοὺς καρπούς σας! φώναζαν στὴν Πόλι οἱ μανάβηδες καὶ ἔπλασαν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀντίστοιχη λέξι.

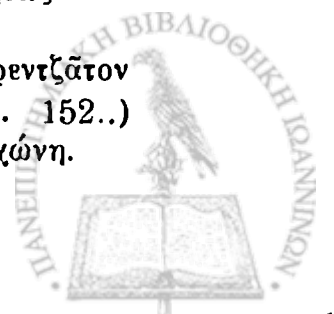
Στὴν Παραχελωίτιδα, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ καρπούζια, λέγονται καὶ χειμωνικά.

Τὸ καρπούζι ἐπιστημονικῶς ὀνομάζεται σίκυς ὁ κοινὸς ἢ ὑδροπέπων.

—καστόρ(ι) τό· ἐκ τῆς ἑλλην. λέξεως κάστωρ ἢ γαλλικὴ castor.

—καταχωνιάζω. Κατὰ τὸν Π. Λορεντζᾶτον (Περιοδικὸν Ἀθηνᾶ 28 Λ. Α. 152..) ἀπὸ τὴν πρόθεσιν κατὰ+οὖσ. χώνη.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 561.

- κατουρῶ. Αὐτούσιον ῥῆμα τῆς ἀρχ. κατουρῶ. Κάτουρο, κατουρλιὸ κλπ.
- κατσικαδέρ(ι) τό' προφ. κατσακδέρ. Περιεργη σύζευξι μιᾶς ἀρβανίτικης λέξεως Kats (=γ(δι) και μιᾶς ἀρχαιοελληνικῆς: δορά (=δέρμα ζώου).
- κατσούφης=κατηφής, σκυθρωπός.
Ἐπίθετον κατσούφης (κατσουφός ἀρχ. κατηφής. Ρ. κατσουφιάζω.
- κεφτές ὁ ὁ δῆθεν τουρκ. κεφτές (Köfte) προέρχεται ἐκ τῆς ἑλλην. λέξεως—Κοφτός—κόπτω (κοπτόν, ἀλεσμένον κρέας).
- κιβούρ(ι) τό' ἀπὸ τὸ ἀρχ. κιβώριον—κιβούρι=κάσα γιὰ νεκρό.
- κληματσίδα ἢ ἀπὸ τὸ κληματίδα, αἰτ. τῆς ἀρχ. κληματίς, ὑποκορ. τοῦ κλήμα. Κλαδίσκος δηλ. κλήματος.
- κλουβι τό' μεσν. κλωβίον (κλωβίον, ὑποκ. τοῦ ἀρχ. κλωβός.
- κλώσσα ἢ ἀρχ. κλώσσω (κλώζω. Κλώσσα εἶναι ἢ ἐπουάζουσα ὄρνιθα. (Οἱ κλώσσεσ ρήμαξαν τὸν κήπου!)
- κνώδαλο τό' ἢ ἰδία λέξις τῆς ἀρχαίας: κνώδαλον=ἄγριον ἢ ἐπικίνδυνον ζῶον, τέρας.
(Εἶσι ἓνα κνώδαλο!)
- κόνιδα και κονίδα ἢ ἐκ τῆς ἀρχ. λέξεως κονίς=λεπτότατον αὐγὸ παρασίτων ἐντόμων.
(Γέμισι κουνίδις ἢ κούτρασι!).
- κοπρία ἢ ἢ ἰδία λέξις μὲ πιὸ πάνω τὸν τόνον: κοπρία. Λέγεται και κόπρια.
Ἐπάρχει τοπωνύμιον στὸ Νιχώρι: Παληοκόπρια.
- κορίθι τό. Εἶναι εἶδος σταφυλιοῦ ἀρχ. κορίνθιον, οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου κορίνθιος.
Τὰ κορίθια εὐδοκιμοῦν στὴν Παραχελωίτιδα ἄγοντροκόριθα, μωσχοκόριθα κλπ.
- κορνιαχτός και κουρνιαχτός ὁ κονιορτός) κορνιαχτός μὲ προληπτικὴ ἀνάπτυξι τοῦ ρ) κορνιαχτός (ἀνομοίωσις). Κορνιαχτός =σκόνη.
(Μᾶς ἐπνίξι οὐ κουρνιαχτός!).
- κόρφος ὁ ἐκ τοῦ κόλπος (μὲ ἐπίδρασιν τοῦ κρυφός).
- κόσκινο τό' ἀρχ. κόσκινον=σκεῦος κυκλικὸ γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα δημητριακῶν.
- κοτρώνι τό' κροτῶνιον (κροτῶ (Φ. Κουκουλέσ, Περιοδικὸν ΑΘΗΝΑ 30 Λ. Α.
- 35). Κοτρώνι=λιθάρι στρογγυλεμένον Κοτρώνα=μεγέθ. τοῦ κοτρώνι.
(τὸν πήρανι μὴ τὰ κοτρώνια!).
- κότσαλο τό' ἐκ τοῦ κόψανον (Μ. Φιλήτας Γλωσσῶν. 1, 16).
Κότσαλο=μέρος τοῦ σταχυοῦ πὺ δὲ τριφτήκε κατὰ τὸ ἀλώνισμα.
- κοτσάν(ι) τό' κοψάνιον, ὑποκορ. τοῦ κόψανον (Μ. Φιλήτας Γλωσσῶν. 1, 16).
Ἡ τουρκ. λέξις Κοσαν ἀπὸ τὴν ἑλλην. κόψανον.
- κότσι(ι) τό' μεσν. κόττιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κόττος (=κύβος).
Κότσι=ὁ ἀστράγαλος τοῦ ποδιοῦ.
(Δὲν βαστᾶν τὰ κότσια μ!).
Μὲ τὰ κότσια παίζουσι τὰ παιδιὰ στὸ χωριὰ μας.
- κοτῶ και κοτάω=τολμῶ τὸ ἴδιο τῆς ἀρχ. κοτῶ (=λαμβάνω θάρρος).
(ἂν κοτᾶς ἔβγα ὄξω!).
- κουράδ(ι) τό' σκουράδιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. σκῶρ (=περίττωμα).
- κ(ου)ρούνα ἢ μεσν. κουρούνα (ἀρχ. κούρωνη. Πτηνὸν πὺ μαυρολογᾶ στοὺς κάμπους τῆς περιοχῆς Νιχωρίου—Κιτοχί.
Ἄρσενικόν: κουρούνης.
(Ἔ! μουρῆ παληοκουρούνα!).
- κουρούπα και κουρούπι=εἶδος δοχείου ἔκ τῆς ἀρχ. κορύπης) ὑποκορ. κορούπιον) κορούπι.
Κουρούπης ὀνομάζεται ὁ φαλακρὸς κοψιλοκουρεμένος.
- κούρταλο τό' κυρίως στὸν πληθ. κούρταλα. Ἐκ τοῦ κρόταλον—κρόταλα. (Θέλωμι μιγάλα κούρταλα!).
- κ(ου)τάβ(ι) τό' μεσν. κοττάβιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. τότταβος=παιγνίδι σκοποβολῆς τῶν ἀρχαίων. Κουτάβι=μικρὸ σκιλί παιγνιδιάρικον.
Τοῦ κότταβος ἄλλο παράγωγον τοῦ κοτταβάκης μὲ ἐνδιάμεσον τὸ κούτταβος.
- κ(ου)τάλι τό' προφ. κτάλι. Κατὰ τὸν Α. Κοραῖν ἐκ τοῦ κυτάλιον (κύτολον (κύταρον (Α. Κοραῖς Ἄτακτα 1, 58 κ. ἔξ).
- κούτρα=μέτωπον. Κατὰ τὸν Μ. Φιλήτας ἔκ τῆς ἀρχ. κύτρας (=χίτρας) (Μ. Φιλήτας Γλωσσῶν. 1, 25).
- κρησάρα ἢ ἀρχ. κρησέρα (=λεπτό κρησικὸ πὺ ξεχωρίζει τὸ ἀλεύρι ἀπὸ τὸ πίτουρα).

ριάρ(ι) τό' μεσν. κριάριν (κριάριον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κριός (=ἀρσενικὸν πρόπτον).

κριθάρ(ι) τό' ἐκ τῆς κριθῆ) κριθάριον, ὑπὸν τῆς οἰκογ. τῶν ἀγρωστοειδῶν. ἔνεται τὸ κριθαρόψωμον ἀπὸ τοῦτο.

κρικέλι τό' μεσν. κρικέλλιον, ὑποκορ. τοῦ κρικέλλος, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κρικος. κωβιός, γωβιός, κωβιός καὶ κωκοβιός = ἔδος ψαριοῦ τῆς οἰκογενείας τῶν κωβιδῶν.

Ἡ ἰδία ἀρχαία ὀνομασία κωβιός. Ἰσοτιμώτατα ψάρια τῆς λιμνοθάλασσης οὐ πιάνονται σχεδὸν μὲ τὰ χέρια τὶς εὐμωνιάτικες ἡμέρες ἀπὸ ἐπαγγελματίες πὶ αὐτοσχέδιους ψαράδες.

Λ

λάβρα ἢ' μεσν. λάβρα (ἀρχ. ἐπιθ. λάβρος.

λάβρα=μεγάλη ζέστη, φλόγα.

Μᾶναψις φουτιὰ κὶ λάβρα!).

λαβράκι τό' ἐκ τοῦ ἐπιθ. λάβρος) λάβραξ) ὑποκορ. λαβράκιον.

λαβράκιον=εἶδος ψαριοῦ, περίφημα τῆς λιμνοθάλασσης Μεσολογγίου—Αἰτωλικοῦ.

λαγκάδ(ι) τό'=ρεματιά, κοιλάδα, χαράδρα.

Κατὰ τὸν Μ. Φιλήντα (Γλωσσογν. 3, 7) ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἄγκος=χαράδρα, μὲ ἐπίδρασι τοῦ λάκκος.

λαγύνι=στάμνα. Λαγύνιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. λάγυνος.

λαγωνικό τό' μεσν. λαγωνικὸν (ἀρχ. ἐπίθετον λακωνικὸς (κύων).

λαγωνικό=κυνηγετικὸς σκύλλος.

λάμπας ἢ' ἰταλ. lampa (λατιν. lampas ἑλλην. λαμπάς.

λαμπικός δ' διυλιστήριο. Κυρίως στὴ φράσι: ἔγινε λαμπίκα=καθάρισε.

Μεσν. λαμπίκον (ἀρσβικὸν al—ambik ἑλλην. ἄμβυξ.

λάπατον τό' ἰσπαν. lapato (λατιν. lapathum (ἑλλην. λάπαθον.

λαίρι τό' τὸ κάλαιο τοῦ πετεινοῦ ἀρχ. λαίριον (κρίνον).

λαερὸς=ἀκάθαρτος ἐκ τῆς ἀρχ. λέξεως λαερός.

λημεριάζω=περνῶ ὅλη τὴ μέρα—'Ολη-

μεριάζω, ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπιθ. ὀλήμερος.

—λοστός δ' ἀρχ. λοισθος ἢ λοισθός. Λοστός=μοχλός.

—λουβι τό' λοβιον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. λοβός. (πέντι λουβιά σκόρδα!).

—λουλούδ(ι) τό' κατὰ τὸν Α. Κοραῖν ("Ατακτα 2,225) ἀπὸ συμφυρμὸ τῶν λέξεων λειρίδιον καὶ λειλίδιον.

—λούτσα ἢ' προέρχεται (κατὰ τὸν Κοραῖν, "Ατακτα 4,296) ἐκ τῆς μετοχῆς λούουσα, θηλ. μετοχῆς τοῦ λούω.

Λούτσα εἶναι μικρὰ κοιλότης ἐδάφους γεμάτη ἀκάθαρτα νερά.

Σὲ χρῆσι ἐπιρρηματικὴ=ἔγινε λούτσα (=μούσκεμα).

—λουφάζω=ἀκίνητῶ, σιωπῶ. Ἐκ τοῦ ἀρχ. ῥήματος λωφῶ.

(Λουφαξὶ σὲ μιὰ πατλιά (=βατσουλιά).

—λυγαριά ἢ' ἀλυγαριά ἢ' μεσν. λυγαρέα (ἀρχ. λύγος (=θαμνῶδες παραποτάμιον φυτόν).

Τραγουδιέται στὴ γνωστὴ στροφὴ:

«κρέμετ' ἢ καπόττα στὴν ἀλυγαριά,

ντέρτι καὶ μοράζι ἔχου στὴν καρδιά».

Κατάφυτη εἶναι ἡ Παραχελωίτιδα (Αἰτωλικὴ καὶ Ἀκαρνανικὴ) ἀπὸ τὶς λυγαριές, γιὰ τοῦτο οἱ γύφτοι πλεχτοκαλαθάδες καταφθάνουν ἐκεῖ συχνά, κόβουν βέργες καὶ πλέκουν ὄμορφα καὶ στερεὰ τρυγοκάλαθα.

Μ

—μαγαρίζω=μιαίνω, λερώνω, ρυλώνω. Μεσν. μαγαρίζω (ἀρχ. μεγαρίζω,

Μεγαρίζω=λατρεύω σὲ μάγαρα, δηλ. σπήλαια, τὴν θεὰ Δήμητρα, εἶμαι δηλ. ἐθνικὸς καὶ ὄχι χριστιανός.

Εὐχρηστες οἱ λέξεις: μαγάρα, μαγαρισμένος.

—μακελλειὸ τό' μεσν. μακελλειὸν (μακελλειὸν (λατιν. macellum (ἑλλην. μάκελλον.

Μάκελλον=τόπος φραγμένος, κρεοπωλεῖον, τόπος πού σφάζονται ζῶα.

Ἰδίως γιὰ μάχες: ἔγινε μακελλειό.

—μάκενα=μηχανή. Λατιν. machina. (ἑλλην. δωρ. μαχάνα.

—μανάρ(ι) τό' ἴσως τὸ ἀμνάριον. Μανάρι=σιτευτὸ ἀρνί.

Λέγεται χαϊδευτικῶς στὴ φράσι: μανάρι μου!

- μαραγγιάζω και μαραγκιάζω=μαραίνω·
μαι, ἐπὶ φυτῶν, ἀνθέων, καρπῶν.
Μαραντιάζω (ἐπιθ. μαραντιός (μαραίνω,
(Μαράγγιασ' ἢ καυμένη σάν τοῦ κυδῶνι!).
- μαργώνω=παγώνω, μουδιάζω, ναρκώ-
νω. Οὐσ. μάργωμα.
Ἐκ τοῦ ἀρχ. ρ. μαργῶ—μάργος.
(Μάργωσα οὐ ἔρμους ἀπ' τῆ ντραμουν-
τάνα!).
- μαρμελάδα ἢ πολτός βρασμένων ὀπω-
ρῶν μὲ ζάχαρι ἢ μέλι.
Ἡ γλυκυτάτη μαρμελάδα - ἔχει ἑλληνι-
κώτατη τὴν προέλευσι: Μελίμελον) λατ.
melimelum) Ἰσπαν. mermelada) γαλ.
marmelada.
- μαστάρ(ι) τό· μεσν. μαστάριν—μαστά-
ριον, ὑποκορ. τοῦ μαστός=βυζί.
(τὰ μαστάρια τὸ γίδας εἶνι γιουμάτα).
- ματζουράνα και μαντζουράνα ἢ βενετσ.
mazogane (λατιν. maiogana (μαιογα-
cus (amogacus (ἑλλην. ἀμάρακος.
Ματζουράνα=τὸ ποῶδες πολυτεές και
ἀρωματικὸ φυτὸν ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον.
Οἱ μαντζουράνες ἀφθονοῦν στὴ Παρα-
χελωίτιδα.
(μαντζουράνα στὸ κατῶι, γαίδαρος στὰ
κεραμίδια!).
- μαυλίζω και μαυλάω=ξεπλανῶ.
Τὸ ἴδιον ἀρχαῖον ρῆμα: μαυλίζω.
(μαύλισι τοῦ σκυλι κατὰ δῶ!).
- μελανούρ(ι) τό· ἀπὸ μελανούριον, ὑπο-
κορ. τοῦ ἀρχ. μελάν—ουρος (μέλαινα+
οὔρα. Μελανούρι=ὁ ἰχθύς μελάνουρος
ὁ κοινός.
Σὰν μελανούρια χαρακτηρίζονται οἱ στα-
ρομελάχροινες κοπέλλες.
- μέντα ἢ· Ἰταλ. menta (λατιν. menta
(μίνθα—ἀρχ. μίνθη.
Μέντα=τὸ γνωστὸ φυτὸ και ἡδύποτο
μὲ ἄρωμα μέντας.
- μήγαρις=μήπως (σύνδεσμος). Ἐκ τῆς
συνεκφράσεως: μὴ γάρ.
(μήγαρις ἔχου τοῦ γλυκὸ νὰ σὶ φλέψου!).
- μοναξιά ἢ· μεσν. μοναξία (ἐπίθ. μονα-
ξός (ἀρχ. ἐπίρημα μονάξ ἢ μουνάξ=
χωριστά).
- μουδιάζω=πάσχω ἑλαφρὴ νάρκη. Αἷμα
+ ὀδοῦς) αἰμωδῶ.
(μούδιασα κατάχαμα δυὸ ὄρες!).
- μουλώνω και μουλλώνω=πεισμώνω,
λουφάζω—Ἐπίθετον: μουλλωχτός.
Τὸ ἀρχ. μυλλῶ ἢ μυλαίνω ἔγινε στὸ
σαίωνα μουλλώνω.
- μουνούχι τό· ἀρχ. εὐνοῦχος) βνοῦχ
μνοῦχος) μουνουῦχος και τέλος μουνουῦ
Μουνουῦχι=τὸ εὐνουχισμένο ζῶον (ἀρ-
κατσίκι, κριός).
(πάρτι κατσκουμούναχου!).
- μουντός=σκοτεινός, θολός. Ἐκ τοῦ ἀρχ.
ἐπιθ. μυντός) μουντός).
Και ἡ λέξις μούντζα ἐκ τοῦ ἐπιθ. μού-
τός.
(μουντὰ κι' ἀνάρια σύγνεφα).
- μούργα ἢ λατιν. amurca ἐκ τῆς ἀρχ.
λέξεως ἀμόργη.
Μούργα=κατακάθισμα λαδιοῦ κυρίως
Ἵμοίως τὸ ἐπίθετον μεῦργος πού
ριολεκτηῖται σιτούς σκύλους προέρχεται
ἀπὸ τὴν ἴδια λέξι: ἀμόργη. Ἴσως δὲ
τὸ ἐπίθετον μουράρης (=ἀκάθαρτο
—μουρλός=τρελλός, ἀνισόρροπος, ζουρλί.
Κατὰ τὸν Μ. Φιλήντα (Γλωσσον. 1,1,
ἐκ τοῦ συμφυρμού τῶν λέξεων: μωρὸς
λόγος.
Ρ. μουρλάθηκα, οὐσ. μούρλια κλπ.
- μούσμουλον τό· μεσν. μούσπουλον (με-
μέσπουλον (ἀρχ. μέσπιλον.
Συνηθέστατα ὀνομάζεται μέσπουλο.
- μούχλα ἢ· μεσν. μούχλα (ἀμούχλη (ἀρ-
ὀμίχλη—Ρ. μουχλιάζω.
- μπάζα τά· ἐκ τοῦ ρ. ἐμβάζω. Μπάλα=
ποροίματα οἰκοδομῆς ἢ ἐκχωματώσεως.
Διαφορετικὴ ἢ σημασία τῆς λέξεως
μπάζα.
- μπάλιος=ἀσπροκέφαλος. Κατὰ τὸν
Παπαδόπουλον (Λεξικογραφικὸν Ἄλ-
χειον 5,131) παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον
ἐπίθετον: βαλιός (=στικτός, παρδαλός).
- μπάμπαλο τό· ἐκ τοῦ πάμπαλο (ἐπί-
παμπάλαιον.
Μπάμπαλο=κουρελάκι, περὶ ἀνθρώπου
ἀνόητος, μωρός, φλύαρος.
(Πάψι μπάμπαλου!).
- μπάνιο τό· Ἰταλ. bagno (λατιν. balneum
(ἑλλην. βαλανεῖον (=λουτρόν).
- μιτζέλι τό· ἰταλ. pissello (ὑποκορ. τῆς
λατιν. pisum (ἑλλην. πίσσον.
Ἵμοίως: μπίζον, μπίζα, μπίζι κλπ.
(σοῦφαγα τὰ μπίζα!).
- μπιμπίκι τό· ὑποκορ. τοῦ μπίμπικι

ΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΔΕΚΑΕΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

(1960—1969)

ΥΠΟ

ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ

ΔΙΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Προβατοτροφία—Αιγοτροφία: Προβλέπεται ή σοβαρά μείωσις του αριθμού των έκτρεφομένων προβάτων και ίδια αιγών κατά την διάρκειαν της 10ετίας ὡς Προγράμματος.

Ἦδη, εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα ὅπου ἔχουν περατωθῆ ἀρδευτικά ἔργα, ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων πίπτει σοβαρῶς καὶ προβλέπεται ὅτι, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἔργων τῶν Ἠπειρωτικῶν πεδιάδων καὶ τὴν δενδροκομικὴν ἀξιοποίησιν τῶν λοφοδύτων παραλίων σχηματισμῶν, ὅπου εὐρίσκει μερικὴν ἐπιβίωσιν ἢ νομαδικὴν προτιτοτροφία, αἱ δυσχέρειαι ἐπιβιώσεως τῆς μορφῆς ταύτης θὰ ἐνταθῶν ἔτι πλέον.

Εἰς τὴν ὄρεινὴν ἐπίσης περιοχὴν ἢ ἐπέκτασις τῶν ἀναδασώσεων καὶ αἱ ἀπαρρέουσες βοσκῆς ἐπὶ προστατευτικῶν δασῶν, θὰ μείωσουν σοβαρῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν αιγῶν. Παραλλήλως, ἡ προϊοῦσα αὐξήσις πληρωμῆς καλλιτέρων ἡμερομισθίων εἰς τοὺς νέους τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, προκαλεῖ ἐλάττωσιν σοβαρὰν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νέων ἀνθρώπων, οἵτινες εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἀσκήσουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐκτροφέως ποιμένους προβάτων καὶ αιγῶν.

Ἀνεφέρθη ἤδη, ὅτι εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα ἐπεκτείνεται καὶ θὰ ἐπεκταθῆ ἑλληνικῶς μετὰ ρυθμὸν ἐντονώτερον ἢ ἀγελαδοτροφία. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἐκ τῶν παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων πληρεστέρας ἀξιοποιήσεως τῶν δημιουργηθησομένων τεχνητῶν λιμνῶν, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ ἐκτροφή προβάτων οἰκοτροφικῶν — ἡμιοικοσίτων ὑψηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς — κρεατοπαραγωγῆς — ἐριοπαραγωγῆς.

Ἐκ τῆς ἐπὶ 25ετίαν ἐνασχολήσεώς μας μετὰ τὴν προβατοτροφίαν ἐν Ἠπείρῳ, καταπιστοῦμεν τὰ κάτωθι :

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 567.

βέμβιξ (=σοῦρα).

επιπίκι=μικρὸν ἐρύθημα, σπυράκι.

πύτης ὁ' νεμπότης (ἐμπότης (ἐμπίνω).

ἰπότης=στάμνα νεροῦ.

βουκάλι τό' ἰταλ. boccalle (λατιν. buccalis (ἑλλην. βούκαλις (=δοχεῖον).

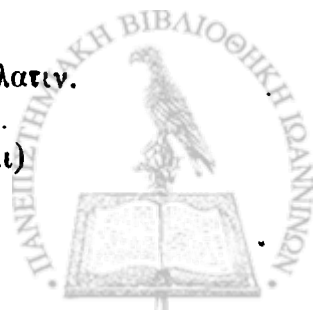
μπουντρούμ(ι) τό' ἢ δῆθεν τουρκικὴ λέ-

ξις bodrum παραποίησις τῆς ἑλληνικῆς (ἰππόδρομος) ἰπποντροῦμ) ἰπποντροῦμ) μουντρούμ.

Μποντροῦμ=σκοτεινὴ φυλακὴ.

—μπράτσο τό' βενε·σ. braccio (λατιν. brachium (ἑλλην. βραχίων.

(Συνεχίζεται)

1) Ὑπάρχει αἵτημα ὁξὺ εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα τῆς Ἠλείρου διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς προβάτου ὑψηλῆς παραγωγῆς. Τὸ δημιουργηθὲν εἰς τὸν Σταθμὸν Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικᾶς» μὲ τὴν μέσην γαλακτοπαραγωγὴν τῶν 120 χιλιογρ. γάλακτος ἐτησίως δὲν θεωρεῖται, παρὰ τῶν προοδευτικῶν γεωργῶν, ὡς ἀρκούντως παραγωγικόν, ἐνῶ ζητεῖται πολὺ παρὰ τῶν ὄρεινῶν ἐκτροφέων τῆς Ἠλείρου.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ πρόβατον Σαρδηνίας, τὸ ὁποῖον ἐκτρέφει ὁ Σταθμὸς Ἰωαννίνων. Καὶ τοῦ προβάτου τούτου ἡ μέση γαλακτοπαραγωγή ὑπὸ ποιμνιακὴν διαχείρισιν εἶναι μόνον κατὰ 10 χιλιογράμμα μεγαλυτέρα τῆς τοῦ προβάτου «Καραμάνικο Κατσικᾶς» ἧτις ἀνέρχεται εἰς 135 χιλιογράμμα ἐτησίως.

Διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς περιοχῆς μὲ πρόβατα ὑψηλοτέρας παραγωγικότητος εἰσήχθησαν εἰς τὸ Λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων παρὰ τῆς Α.Τ.Ε. πρόβατα Χίου Ἄτυχως, τὰ ζῶα ταῦτα παρουσίασαν μεγάλην εὐαισθησίαν ἐναντι τοῦ ψύχου καὶ τῆς ὑγρασίας ὅσον καὶ ἐναντι τῶν ἐσωπαρασιτώσεων (ἐντερικαί, πνευμονικαί—στρογγυλιάσεις) καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως. Ἐντὸς 3ετίας τὰ 100 εἰσαχθέντα παρ' ἰδιωτῶν ἐκτροφέων ζῶα εἴτε ἔθανον εἴτε ἐσφάγησαν ἢ τέλος ἐπωλήθησαν εἰς τὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια, ὅπου ὁ ἐγκλιματισμὸς τοῦ Χιακοῦ προβάτου φαίνεται εὐχερέστερος. Καὶ τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τοῦ Χιακοῦ προβάτου μετὰ τῶν ἐντοπίων τῆς φυλῆς «Καραμάνικο Κατσικᾶς» δὲν ἐνεφάνισαν ἱκανοποιητικὸν ἐγκλιματισμὸν καὶ ἐλάχιστα τούτων ἐπεβίωσαν μόνον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἀρρένων Ἰωαννίνων. Εἰς τὸν Νομὸν Θεσπρωτίας εἰσήχθησαν ἐπίσης πρόβατα Ζακύνθου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἐνεκλιματίσθησαν.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων εἰσήχθησαν πρόβατα φυλῆς Φριςλανδίας. Τὰ ζῶα ταῦτα ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐνεφάνισαν προσβολὴν παστεριδιάσεως, ἧτις ἐταλαιπώρησεν σοβαρῶς τὴν ἐκτροφήν τῶν πολυτίμων τούτων ζῶων. Ἡ νόσος ἐμφανίζεται σοβαρώτερα ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον Ἰουνίου—τέλος Σεπτεμβρίου, ὅτε τὰ ζῶα, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς σχετικῶς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ξηρασίας, ἐμφανίζουν μίαν σοβαρὰν πτώσιν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὄργανισμοῦ ἐναντι τῶν νοσογόνων αἰτίων.

Εὐαισθησίαν ὁμοίως παρουσιάζουν τὰ πρόβατα Φριςλανδίας ἐναντι τῶν ἐσωπαρασιτώσεων καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως.

Ἡ μέση γαλακτοπαραγωγή τῶν προβάτων τούτων ἀνέρχεται εἰς 400 χιλιογράμμα γάλακτος. Ἐπειδὴ τὰ ζῶα ταῦτα παρουσιάζουν τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσας δυσχερείας ἐγκλιματισμοῦ δὲν διαθέτομεν ταῦτα εἰς τοὺς παραγωγούς.

Μόνον εἰς ἐξαιρετικοὺς παραγωγούς καὶ εἰς Κρατικὰ Ἰδρύματα διαθέσαμεν ὀλίγους ἀμνοὺς καθαροαίμους.

Λίαν εὐμενῆ ἀποτελέσματα ἔσχομεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν κριῶν Φριςλανδίας μετὰ ἀμνάδων τῆς φυλῆς «Καραμάνικο Κατσικᾶς». Τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς πρώτης υἱικῆς γενεᾶς ἔχουν ἀριστον σωματικὸν σχηματισμὸν ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς μὲ τὰ πρόβατα Φριςλανδίας, ὑψηλὴν γαλακτοπαραγωγὴν καὶ λίαν ἱκανοποιητικὴν πρωϊμότητα.

Τὰ προϊόντα ταῦτα, ἐφ' ὅσον διασταυρῶνται ἐν συνεχείᾳ μὲ καθαροαίμους κριοὺς Φριςλανδίας, ἰδίᾳ μετὰ τὴν 3ην γενεάν, εὐαισθητοποιοῦνται ἐναντι τῶν ἐσωπαρασιτῶν καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως.

Οἱ παραγωγοὶ τοῦ Λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων ἐκτιμοῦν ἐξαιρετικῶς τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς 1ης υἱικῆς γενεᾶς, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν καὶ ὡς κριοὺς ἀναπαραγωγῆς, αὐξάνοντες διὰ τούτων τόσον τὸ ζῶν βάρος τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν ἐντοπίων μητέρων ἀμνῶν ὅσον καὶ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν τῶν ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης λαμβανομένων ἀμνάδων.

Ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων τούτων τῆς διασταυρώσεως εἶναι λίαν ὑψηλή.

εὐ φρονοῦμεν, ὅτι μελλοντικῶς, βελτιωμένων καὶ τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως (κατατροφῆς καὶ ἐνσταυλισμοῦ), τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῶν καλλιτέρων ἐντοκῶν προβάτων μετὰ κριῶν τῆς φυλῆς Φρισλανδίας θὰ δημιουργήσουν μίαν τοπιὴν φυλὴν προβάτων ὑψηλῆς παραγωγικῆς ἀξίας, ἱκανὴν νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀρδευθησομένων πεδιάδων τῆς Ἡπείρου.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων ἐκτρέφονται καὶ πρόβυτα τῆς φυλῆς «Καραμύλ». Λόγω τῆς χαμηλῆς τιμῆς τοῦ δέρατος τῶν ἀμνῶν τούτων (120 δραχμαὶ) καὶ τῆς μὴ παραγωγῆς γάλακτος ὑπὸ τῶν μητέρων, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἐκτροφή αὐτοῦ προβάτου τούτου εἶναι παντελῶς ἀσύμφορος διὰ τὴν χώραν σήμερον.

Ὡς βελτιωτῆς τῶν προβάτων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν θὰ χρησιμοποιηθῆ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὸ ἐντόπιον πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικάς», τὸ ὁποῖον ἤδη ζητεῖται ὑπὸ τῶν παραγωγῶν οὐ μόνον τῆς ὄρεινῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄρει-
εσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Ὡς καὶ ἐκ τοῦ πίνακος ἀναδιαρθρώσεως τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἐμφαίνεται, ἀριθμὸς τῶν προβάτων θὰ μειωθῆ σοβαρῶς εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἀρκούντως εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Εἰς τὰς ὄρεινὰς ὁμως περιοχάς καὶ διὰ σημαντικὸν εἰσέτι ρόνον, ἡ προβατοτροφία θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀποτελοῦσα τὸν κύριον κλάδον τῆς παραγωγικῆς κτηνοτροφίας, ἥτις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀξιοποιοῦσα τὰς γυμνὰς ἀσβετολιθικὰς ἰδίαι ἐπιφανείας (μεράδια), ὅπου ἄλλωστε τὰ φαινόμενα τῆς διαβρώσεως δὲν εἶναι τόσον ὀξεῖα καὶ ἐπικίνδυνα ὅσον εἰς τὰς φλυσχώδεις περιοχάς.

Σήμερον εἰς τὰς πεδιάδας τὸ εἰσόδημα ἐκ μιᾶς προβατίνης ἀνέρχεται εἰς 200 δραχ. ἐτησίως καὶ εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τὸ εἰσόδημα ἀνέρχεται εἰς 300 δραχ. Οἱ παραγωγοὶ τῶν πεδιάδων ζητοῦν πρόβυτα ἀποδίδοντα 1.000 δραχ. κατὰ κεφαλὴν (200 χλγρ: γάλαΧ4 δραχ.=800+200 δραχ. ἀμνός+75 δραχμὰς ἔριον =1.075 δραχ.) καὶ οἱ παραγωγοὶ τῶν ὄρεινῶν ἐπιζητοῦν τὸ πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικάς», τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ἤδη τὰς 500 δραχ. κατὰ κεφαλὴν ἐτησίως.

Εἰς τὰς πεδιάδας, ἡ καλλιτέρα διατροφή θὰ διασφαλισθῆ διὰ τῶν μονίμων εἰμῶνων (Μηδικῆς ἢ τριφυλλίου ἔρποντος καὶ Φέστουκας), ἐνῶ εἰς τὰ ὄρεινὰ μῆματα καὶ εἰς τὰς ξηρικὰς καλλιιεργείας ἡ διατροφή θὰ διασφαλισθῆ δι' ἐπεπλάσεως τῆς καλλιιεργείας τοῦ Πίσσου Μ10 διὰ σανδὸν καὶ καρπὸν καὶ διὰ τῶν ὀνίμων λειμώνων τοῦ ὑπογείου τριφυλλίου καὶ τῆς Φέστουκας.

Ἡ αἰγοτροφία προβάλλεται ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη ὅπως περιορισθῆ λίαν σοβαρῶς. Ἡ ποιμενικὴ ἐκτροφή τῶν αἰγῶν ἀποτελεῖ μίαν αἰτίαν ἐθνικοῦ ὀλέθρου καὶ συνεχοῦς ὑποβαθμίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, ἥτις ὅσον ταχύτερον ἐκλείψῃ, πλὴν τοσοῦτον ἡ ζημία θὰ εἶναι μικροτέρα. Βεβαίως, παρὰ τὰς ὡς ἄνω σκέψεις τὰς, ἡ αἰγοτροφία ἀποτελεῖ εἰσέτι διὰ τὴν Ἑλλάδα μίαν πηγὴν πλούτου, ἥτις δὲν ἀρνείται εὐχερῶς νὰ ὑποκατασταθῆ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην.

Εἶναι γνωστὰ τὰ εὐμενῆ ἀποτελέσματα, ἅτινα διεπιστώσαμεν εἰς ὁμοίους χώρας ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς αἰγοτροφίας. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ερζεγοβίνην καὶ γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἐπέτυχον λίαν εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς αἰγοτροφίας. Εἰς ἡμᾶς ὁμως, ὑπὸ δημοκρατικὸν καθεστῶς, ἡ ὑποβολὴ δικτατορικῶν λύσεων ἀμέσου περιορισμοῦ τῶν αἰγῶν εἶναι ἀδύνατος. Πλὴν ὁμως, τὰ δύο τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται μία μείωσις τῆς αἰγοτροφίας ὀφειλομένη εἰς τὴν δυσχέρειαν ἐξευρέσεως ποιμένων αἰγῶν μὲ μίαν χαμηλὰ ἡμερομισθία, ὡς ἦτο τοῦτο σύνηθες μέχρις ἐσχάτων, λόγω τῆς δυνατότητος ἀπολαβῆς ὑψηλῶν ἡμερομισθίων ὑπὸ τῶν μεταναστευόντων ἐν τῇ ξένη φρενῶν κατοίκων.

Φρονῶ, ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἡ ἐν γένει βελτίωσις τοῦ ζωϊκοῦ ἐπιπέδου τῶν Ἑλλήνων θὰ προκαλέσῃ σοβαρὰν μείωσιν τῆς αἰγοτροφίας κατ' ἡμῖν.

Βεβαίως, ή αίξ, ώς οικόσιτον ζώον, είναι δυνατόν να προσφέρει εισέτι σημαντικὰ ποσότητες εὐθηνῶν ζωϊκῶν λευκωμάτων εἰς οἰκογενείας μικροκαλλιμερητῶν ἢ καὶ ἔργατῶν καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται ἢ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας θέσις τοῦ ζώου τούτου.

Ἐκ τῶν διαφόρων οἰκοσίτων αἰγῶν φαίνεται ὅτι, διὰ τὰ πεδινὰ καὶ ἡμιορεινὰ τμήματα, τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἔκτροφῇ δίδει ἡ αίξ «Μαλιτζική» (μυγάδες Νουβίας), ἐν ᾧ εἰς τὰ ὄρεινὰ ἢ Τόκεμποργκ προσαρμόζεται καλλίτερον.

Δοκιμαστικὴ ἔκτροφή αἰγῶν Ζαάννεν τόσο ἐν Ἰωαννίνοις ὅσον καὶ ἐν Μετόβῳ δὲν ἔδωκεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, λόγῳ ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς μεγάλης εὐαισθησίας ἣν ἐνεφάνισαν τὰ ζῶα ταῦτα εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν κλίμα καὶ τὰ παρασιτώσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ, λόγῳ τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος τοῦ γάλακτος τῶν αἰγῶν Ζαάννεν εἰς λιπαρά.

Ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἐν τῇ περιοχῇ Ἠπείρου ἀποτελεῖ ἡ ἐκτεταμένη προσβολὴ τῶν αἰγῶν ποιμενικῶν ἔκτροφῶν ὑπὸ τοῦ Μελιταίου, ἥτις πολλὰς μεταδομένη εἰς τοὺς κατοίκους προκαλεῖ ὀμαδικὰ νοσήσεις τούτων ὀλοκλήρων Κοινοτήτων. Διὰ τῆς ἐντὸς τοῦ 1962 λειτουργίας τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἀνεγερθέντος Κτηνιατρικοῦ Μικροβιολογικοῦ ἔργαστηρίου, ἐλπίζεται ἡ δημιουργία δυνατοτήτων διερευνήσεως τοῦ θέματος τούτου κατὰ περιοχάς, ὥστε νὰ καταστή δυνατὴ καταπολέμησις τῆς νόσου εἰς τὰς ἐκτρεφόμενας αἰγας.

Χοιροτροφία : Ὁ χοῖρος ἀποτελεῖ, μετὰ τοὺς παχυνόμενους νεοσσούς, τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ δημιουργήσῃ ζωϊκὰ λευκώματα ὑπὸ μορφὴν κρέατος ὑπὸ τὸν καλλίτερον δείκτην μετατρέψιμότητος τῶν φυτικῶν λευκωμάτων εἰς ζωϊκὰ τοιοῦτα.

Διὰ τὸν λόγον τούτον προβλέπεται ἡ αὐξησις τοῦ ζῶντος βάρους τῶν χοίρων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 10ετοῦς προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς Ἠπείρου.

Φυλαί : Γενικῶς προτιμῶνται αἱ πλέον κρεατοπαραγωγαὶ φυλαὶ καὶ αἱ ὀλιγώτερον λιποπαραγωγαί.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων ἔκτρέφονται σήμερον αἱ φυλαί : α) Λαρζ-Μπλάκ, β) Ἐντελοβάιν καὶ γ) Λάντριτς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων οἱ παραγωγοὶ προτιμοῦν τὰ Λάντριτς ὡς πλέον κρεατοπαραγωγὰ.

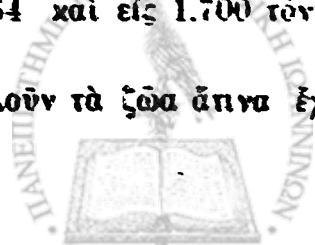
Αὐξανομένης τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τῶν ἀγελάδων καὶ δημιουργουμένων βιομηχανικῶν γάλακτος, τὴν χοιροτροφίαν θὰ ὑποβοηθήσουν καὶ τὰ ὑποπροϊόντα τῶν βιομηχανικῶν τούτων. Πέραν τούτων, καὶ τὰ ὑποπροϊόντα τῆς αὐξηθησομένης γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς θὰ ὑποβοηθήσουν ἀρκούντως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χοιροτροφίας.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ ἡπειρωτικὸς πληθισμὸς καταναλίσκει κρέας χοίρων μόνον τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων. Φαίνεται ὅτι ἡ μακροαίων τουρκικὴ κατοχὴ ἐπέδρασε δυσμενῶς τόσο ἐπὶ τῆς ἔκτροφῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ κρέατος τοῦ ζώου τούτου.

Οἱ ἐκτρεφόμενοι ἐν Ἠπείρῳ χοῖροι ἀποτελοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς ἐντοπίου φυλῆς χοίρων μετὰ τῶν φυλῶν 1) Λαρζ Μπλάκ, 2) Ἐντελοβάιν καὶ 3) Λάντριτς. Καθαρόαιμοι χοῖροι τῆς ἐντοπίας φυλῆς σχεδὸν οὐδαμοῦ συναντῶνται.

Πτηνοτροφία : Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτρεφόμενων ποικιλικῶν θὰ αὐξηθῇ ἀπὸ 1.330 τόννους τὸ 1959 εἰς 1.500 τόννους τὸ 1964 καὶ εἰς 1.700 τόννους τὸ 1969.

Αἱ ὠτόχοι καὶ κρεατοπαραγωγοὶ ὄρνιθες ἀποτελοῦν τὰ ζῶα ἅπαντα ἔχοντα

ιτήν καλλιτέραν μετατρεψιμότητα τῶν φυτικῶν λευκωμάτων ὑπὸ μορφὴν ὠῶν καὶ κρέατος ἀπὸ ὅλα τὰ λοιπὰ κατοικίδια ζῶα.

Μὲ 2.600 χιλγ. μίγματος, κυρίως καρπῶν καὶ ζωϊκοῦ λευκώματος εἰς ἀναλογίαν 8%, παράγεται ἐν χιλιόγραμμον ὠολευκώματος καὶ μὲ 2,5 χιλγ. μίγματος ἐν χιλιόγρ. ζῶντος βάρους παχυνομένου νεοσοῦ.

Ὁ ἀμέσως μετὰ τὰ πτηνά, ἔχων τὴν καλλιτέραν μετατρεψιμότητα, χοῖρος ἀπαιτεῖ 4 περίπου χιλιόγραμμα μίγματος διὰ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς χιλιόγρ. ζῶντος βάρους χοίρου.

Διὰ χώρας ἐπομένως μὲ περιορισμένης δυνατότητος παραγωγῆς φυτικῶν λευκωμάτων, ὡς ἡ Ἑλλάς, ἡ πτηνοτροφία ἀποτελεῖ τὴν πλέον πρόσφορον ἐκτροφὴν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν πλέον εὐθιγῶν ζωϊκῶν λευκωμάτων.

Ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν Ἠπειρῷ πείρας μας ἐπὶ τῶν Πτηνοτροφικῶν προβλημάτων, κατελήξαμεν εἰς τὰ κάτωθι :

α) Ὡοπαραγωγή : Ἡ λεγδὸν καὶ διὰ τὴν Ἠπειρον ἀποτελεῖ τὴν πλέον κατάλληλον φυλὴν ὄρνιθος. Ἀξιοποιεῖ καλῶς τὴν βοσκὴν καὶ προστατεύεται ἀρκούντως ἐναντι τῶν ἀρπακτικῶν ζῴων καὶ πτηνῶν. Λόγῳ τῶν εἰδικῶν τούτων προσόντων τῆς φυλῆς ταύτης, τοῦ σχετικῶς μικροῦ ζῶντος βάρους τῆς καὶ τῆς ἀρίστης ὠοτοκίας τῆς, ἔχει ἐπεκταθῆ τόσον εἰς τὰς ἐντατικὰς καὶ ἐνσταυλισμένας ἐκτροφὰς ὠοπαραγωγῆς περίξ τῶν ἀστικῶν Κέντρων ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐκμεταλλεύσεις, ὅπου τὸ ζῶον τοῦτο ζῆ περισσότερον ἐλεύθερον καὶ διαιτᾶται ἐκτατικῶς.

Αἱ ἐντατικαὶ ἐκτροφαι ὠοπαραγωγῆς λεγδὸν περιορίζονται ἐν Ἠπειρῷ περίξ τῶν ἀστικῶν Κέντρων, ὅπου διέρχονται σοβαρὰν κρίσιν κατὰ τὴν περίοδον ἐντατικῆς ὠοτοκίας τῶν χωρικῶν ἐκτροφῶν ὄρνιθος, ὅτε καὶ ἡ τιμὴ τῶν ὠῶν κατέρχεται κάτω τῶν 80 λεπτῶν. Ἡ τιμὴ τῶν 80 λεπτῶν ἀποτελεῖ διὰ τὰς ἐντατικὰς ἐκτροφὰς μέσην τιμὴν κόστους ὠῶν. Αἱ ἐκτροφαι, οὕτω, αὐταὶ ἐπιβιοῦν ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦν τροφὰς προερχομένας ἐξ ἀπορριμμάτων ἐστιατορίων ἢ νοσοκομείων ἢ στρατώνων ἢ Σφαγείων ἢ ἐφ' ὅσον διασφαλίζουν τὴν διάθεσιν τῶν ὠῶν ὡς αὐγῶν τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τιμὰς μεγαλυτέρας τῶν 80 λεπτῶν.

Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου, ἐντατικαὶ ἐκτροφαι καθαρῶς ὠοτόκων ὄρνιθων δεόν νὰ εἶναι σχετικῶς περιορισμένηαι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Ἠπειρῷ καὶ εἰς χεῖρας ἱκανῶν ἐκτροφῶν, αἵτινες διασφαλίζουν διατροφήν κυρίως ἐξ ἀπορριμμάτων.

β) Κρεατοπαραγωγή ὄρνιθων : Ἀπὸ δετίας ὁ Σταθμὸς Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλοβοηθείας Ξένων Ἐκκλησιῶν, ἤρχισε τὴν ἐκτροφὴν κρεατοπαραγωγῶν ὄρνιθίων. Εἰσήχθησαν πρὸς τοῦτο μητέρες τῆς φυλῆς Λευκὸς Βράχος καὶ πετεινοὶ τῆς φυλῆς Κόρνις ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Καναδᾶ. Τὰ ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὡς ἄνω φυλῶν ὠὰ δίδουν παχυνομένους νεοσοῦς, οἵτινες διατρεφόμενοι καταλλήλως φθάνουν τὰ 1.400 γραμμάρια ζῶντος βάρους ἢ τὰ 1.100 γραμμάρια καθαροῦ κρέατος ὄρνιθίων εἰς ἡλικίαν 60—70 ἡμερῶν.

Ἡ ἐκκόλαψις τῶν ὠῶν ἐνηργεῖτο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Σταθμὸν καὶ ἤδη ἐνεργεῖται εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐκκολαπτήρια τῆς Ὑπηρεσίας Ξένων Ἐκκλησιῶν, ἧτις ἐπίσης ἐφωδιάσθη δι' ὄλων τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς παραγωγὴν κτηνοτροφῶν (παχύνσεως—ὠοτοκίας κλπ.).

Οὕτω, σήμερον, πλὴν τῆς ἐκτροφῆς τοῦ Σταθμοῦ Ἐρεῦνης (500 κεφαλαὶ ὄρνιθων λευκὸς βράχος) ἐδημιουργήθησαν ἐκτροφαι ἰδιωτικαὶ τάξεως 2.000 ὠοτόκων ὄρνιθων τῆς φυλῆς λευκὸς βράχος, τὰ ὠὰ τῶν ὁποίων ἀγοράζονται ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλοβοηθείας Ξένων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν τιμὴν τῶν 1,20—1,50 κατὰ ὠόν. Ἐπίσης, αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐκκολαπτικαὶ μηχαναὶ ἔχουν σήμερον δυνατότητα ἐκκόλαψεως 60.000 ὠῶν ἀνὰ 21 ἡμέρας.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἤρξατο τὰ 1959, ὅτε καὶ διετεθήσαν 7.000 παχυνόμενοι νεοσσοί. Τὸ 1960 διετεθήσαν 20.000 νεοσσοί καὶ τὸ 1961 70.000 παχυνόμενοι νεοσσοί. Διὰ τὸ 1962 προβλέπεται ἡ διάθεσις 200.000 τοῦλάχιστον παχυνόμενων νεοσσῶν.

Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἐξέλιξις παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν παχυνόμενων νεοσσῶν ὑπῆρξε κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς συστηματικῆς ἐργασίας ἣν ἐπετέλεσαν οἱ ἐν Ἡπειρῷ διαμείνοντες εἰδικοὶ τεχνῖται πτηνοτροφίας τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλοβοηθείας Ξένων Ἐκκλησιῶν.

Τὸ κύριον πλεονέκτημα εἰς τὴν προσπάθειαν ὑπῆρξεν ἡ διάθεσις ἐνὸς πεπειραμένου τεχνίτου, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καὶ ἐξετέλει ἰδίαις αὐτοῦ χερσὶν ὅλας τὰς ἐργασίας τῆς ἐκτροφῆς τῶν μητέρων, τῆς διατροφῆς αὐτῶν, τῆς ἐκκολάψεως νεοσσῶν, τῆς διατροφῆς τῶν καὶ τῆς ὑγειονομικῆς περιθάλψεως μητέρων καὶ νεοσσῶν.

Πέραν τούτων, οἱ τεχνῖται οὗτοι συνεβούλευσαν τοὺς παραγωγοὺς διὰ τὴν κατασκευὴν εὐθηνῶν ὀρνιθῶνων, τὴν διατροφήν τῶν διατεθειμένων νεοσσῶν καὶ τὴν προληπτικὴν δι' ἐμβολιασμοῦ κλπ. θεραπείαν τῶν πτηνῶν.

Οἱ ἐκκολαπτόμενοι νεοσσοὶ διετίθεντο εἰς τοὺς παραγωγοὺς εἰς ἡλικίαν 3 ἐβδομάδων καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῶν 7 δραχμῶν κατὰ κεφαλὴν. Ἦδη διατίθενται εἰς τοὺς παραγωγοὺς καὶ νεοσσοὶ ἡμέρας εἰς τὴν τιμὴν τῶν 5 δραχμῶν κατὰ κεφαλὴν. Μετὰ τῶν νεοσσῶν διατίθεται καὶ ἡ ἀπαιτούμενη ποσότης τροφῆς διὰ 50—60 ἡμέρας, καθ' ἃς θὰ παχυνθοῦν οἱ νεοσσοί, εἰς τὴν τιμὴν τῶν 13,50 δραχμῶν κατὰ πτηνόν. Οὕτω οἱ παραγωγοὶ διὰ δαπάνης 20 δραχμῶν πωλοῦν ἐν πτηνὸν βάρους 1.100 γραμμαρίων κρέατος εἰς τὴν τιμὴν τῶν 32 δραχμῶν κατὰ χιλιόγραμμον καὶ κερδίζουν 10 δραχμὰς κατὰ πτηνὸν ἐντὸς διαστήματος 60 ἡμερῶν. Δεδομένου ὅτι εἰς ἕκαστον ἐκτροφέα διατίθενται συνεχῶς ἀνὰ 300 νεοσσοί, οὗτοι ἀποκομίζουν κέρδος 3.000 δραχμῶν τὸ δίμηνον ἢ 1.500 δραχμῶν μηνιαίως. Ἦδη διατίθενται ἀνὰ 500 νεοσσοὶ τὸ δίμηνον καὶ ἐπομένως τὸ κέρδος τῶν ἐκτροφέων ἀνέρχεται εἰς 2.500 δραχ. μηνιαίως.

Οἱ παχυνθέντες 70.000 νεοσσοὶ κατὰ τὸ 1961 διετεθήσαν εἰς Ἡπειρον καὶ Κέρκυραν κατὰ τὴν τουριστικὴν περίοδον. Ἦδη ἐπὶ τῇ προβλέψει ἐκκολάψεως καὶ παχύνσεως πλέον τῶν 200.000 νεοσσῶν, δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη ἐξαγωγῆς Ἡπειρωτικῶν νεοσσῶν καὶ πρὸς Ἀθήνας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, τὸ Πρόγραμμα Ἡπειροῦ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ εἰδικοῦ τῆς Ὑπηρεσίας Ξένων Ἐκκλησιῶν, ἀντιμετωπίζει τὴν δημιουργίαν συνεταιρισμῶν πτηνοτροφικῶν εἰς περιοχὴν Παρακαλάμου—Ἰωαννίνων—Λάκκας Σουλίου καὶ Μπαλντούμας διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ διάθεσιν τῶν παχυνόμενων νεοσσῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ἀναλήψεως ὑποχρεώσεως παρὰ τῶν παραγωγῶν διαθέσεως καθ' ἐβδομάδα ὠρισμένου ἀριθμοῦ νεοσσῶν εἰς Ἀθήνας, μεταφερομένων διὰ τῶν αὐτοκινήτων ψυγείων εἰς τιμὰς ἐκ τῶν προτέρων καθοριζόμενας.

Ἐλπίζεται ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη θὰ ἀρχίσῃ καὶ θὰ ἀχθῇ εἰς πέρας ἐντὸς τοῦ 1962, ἵνα διασφαλισθῇ ἡ διάθεσις τῶν πτηνῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ μεταξύ καὶ λόγῳ τοῦ σοβαροῦ οἰκονομικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ παρουσιάζει ἡ ἐκτροφή αὕτη, τὸ Πρόγραμμα Ἡπειροῦ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν καὶ μετὰ εἰσαγωγικοὺς οἴκους πουλερικῶν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας διὰ τὴν μελέτην τῆς δυνατότητος ἐξαγωγῆς πουλερικῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην.

Διὰ μίαν περιοχὴν ὄρεινὴν, μετ' ὀλίγας καλλιεργουμένας γαίας καὶ ὅπου ὑπάρχει ὑποαπασχολούμενον ἔμψυχον ὑλικόν, ἡ ἀνάπτυξις τῆς κρεατοπαραγωγῆς πτηνοτροφίας δύναται νὰ διασφαλισθῇ ἰκανὴν πρόσσοδον διὰ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς.

Αἱ ἀπαιτηθεῖσαι διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πτηνοτροφείων ἐπενδύσεις δι-

ετέθησαν υπό της Α.Τ.Ε. και ενισχύθησαν διά ποσοστού 30% υπό του Προγράμματος Ἡπείρου:

Βάσει της προσκτηθείσης πείρας ἐπὶ τῆς ἐκτροφῆς παχυνομένων ὀρνιθίων, ἐλπίζεται ἡ ἐν μεγάλῳ ἐπέκτασις τῆς ἐκτροφῆς ταύτης, δημιουργουμένων νέων ἐγκαταστάσεων εἰς τοὺς Ἡπειρωτικοὺς Νομοὺς διὰ τὴν ἐκτροφήν μητέρων, τὰς ἐκκολάψεις καὶ τὴν παρασκευὴν μιγμάτων. Τὸ σοβαρώτερον θέμα εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις τεχνιτῶν πτηνοτρόφων, οἱ ὅποιοι νὰ γνωρίσουν καλῶς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐμπορίας τῶν παχυνομένων νεοσσῶν εἰς Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἀνεφέρθη ἤδη, ὅτι ἡ μικρὰ παραγωγικότης τῆς Ἡπειρωτικῆς κτηνοτροφίας ὀφείλεται εἰς τὴν μικρὰν ἔκτασιν τοῦ κλήρου κατὰ γεωργικὴν οἰκογένειαν, ἣτις εἰς τὰς ἡμιορεινὰς καὶ ὄρεινὰς περιοχὰς καθίσταται νάνος. Ὁ ἐλάχιστος οὔτος κλήρος καθίσταται ἀκόμη ὀλιγώτερον παραγωγικός, λόγω καὶ τοῦ πολυτεμαχισμοῦ τῆς νάνου ταύτης ἰδιοκτησίας. Εἶναι σύνηθες τὸ φαινόμενον οἰκογενειακῆ ἐκμετάλλευσις 10 στρεμμάτων νὰ ἀπαριθμῆ 8—12 τεμάχια διασκορπισμένα εἰς ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα.

Ἡ βασικὴ λοιπὸν προϋπόθεσις οἰασδῆποτε βελτιώσεως καὶ ἐξυγιάνσεως τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, δεόν νὰ τείνη εἰς τὴν δημιουργίαν βιωσίμων ἐκμεταλλεύσεων ἐκτάσεως 40 στρεμμάτων ἀρδευομένης γῆς ἢ 100 στρεμμάτων ξηρικῆς.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἰς τὰς ἡμιορεινὰς καὶ ὄρεινὰς Κοινότητας ὅπου ὑπάρχει σχολάζουσα ἀγροτικὴ περιουσία, δεόν νὰ ἐνεργηθῆ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις καὶ αἱ οὕτω περιεργόμενα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος γαῖαι νὰ διατεθοῦν εἰς τοὺς πλέον προοδευτικοὺς γεωργοὺς ἐκάστης Κοινότητος, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν οὗτοι τὴν ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαν ἔκτασιν διὰ νὰ ὀργανώσουν βιωσίμους ἐκμεταλλεύσεις.

Εἰς τὰ πεδινὰ ἐπίσης τμήματα αἱ ἀποκαλυπτόμενα γαῖαι, δεόν νὰ δίδονται εἰς τοὺς πλέον προοδευτικοὺς γεωργοὺς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κλήρου των εἰς τὰ ἀναφερθέντα ἐπίπεδα. Ἡ συνέχισις διαθέσεως συμπληρωμάτων 1—3 στρεμμάτων εἰς νάνους ἰδιοκτησίας ἢ ἡ ἀποκατάστασις νέων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν ἐπὶ ἐπιφανειῶν ὀλιγωτέρων τῶν 40 στρεμμάτων ἀρδευομένων γαιῶν, δεόν νὰ τερματισθῆ. Πρὸς τοῦτο, δεόν νὰ τροποποιηθῆ ριζικῶς ἡ ὑφισταμένη σήμερον νόμοθεσία. Τροποποίησις ἐπίσης ὀφείλει νὰ ἐνεργηθῆ ὁμοίως εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς πατρικῆς γῆς, κληρονομοῦντος μόνον τοῦ πρωτοτόκου τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ ἀποζημιοῦντος μακροχρονίως τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς.

Βεβαίως, τὰ ὡς ἄνω προτεινόμενα, φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς παράτολμα, οὐχ ἦττον ὅμως τὰ μέτρα, ἂν καὶ ἀντικοινωνικά, δεόν νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὸ ταχύτερον, διότι διὰ τῆς εισόδου μας εἰς τὴν Κοινὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἀγοράν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχίσωμεν τὴν παραγωγὴν μὲ τὴν μέχρι σήμερον ὑφισταμένην ἀντιπαραγωγικὴν διάρθρωσιν τῆς ἀγροτικῆς μας ἰδιοκτησίας.

Πέραν τούτων, δεόν τὸ ταχύτερον νὰ ἐφαρμοσθῆ ὁ ἀναδασμός, καθιστάμενος ὑποχρεωτικὸς δι' ὅλας τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις, ὅπου ἐξετελέσθησαν ἢ ἐκτελοῦνται ἔργα ἐγγειοβελτιωτικὰ καὶ νὰ διασφαλισθῆ ἡ κίνησις καὶ ἡ χρησιμοποίησις συνεργειῶν τοπογραφικῶν κλπ. τεχνικῶν, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ ἀναδασμὸς εἰς ἔκτασιν τοῦλάχιστον τῶν 400.000 στρεμμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτελοῦνται σοβαρὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα ἐν Ἡπείρῳ.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα μέτρα διὰ τὴν ριζικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημά-

των τῆς ἀναμορφώσεως τῶν ἐκμεταλλεύσεων ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, δέον νὰ συμπληρωθοῦν μὲ τὴν λήψιν ἀναλόγων μέτρων διὰ τὴν δημιουργίαν ἐξειδικευμένων κτηνοτροφικῶν ἐκμεταλλεύσεων, εἰς ἃς τὸ μέγεθος τῆς κτηνοτροφικῆς ἐπιχειρήσεως δέον ἐπίσης νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ εὐνοῆ τὴν ἐξειδίκευσιν καὶ τὴν παραγωγὴν προϊόντων κτηνοτροφικῶν εἰς ποσότητας τοιαύτας, ὥστε ἡ ἐκμετάλλευσις νὰ εἶναι συμφέρουσα, μὲ τιμὰς ἀνταγωνιστικάς.

Εἰδικώτερον ἡ ἀγελαδοτροφία τῶν πεδινῶν τμημάτων δέον νὰ στηριχθῆ, ὡς ἤδη ἐλέγχθη, εἰς ἐπιχειρήσεις ἐκτροφούσας πέντε τοῦλάχιστον γαλακτοφόρους ἀγελάδας. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι δυνατὴ καὶ συμφέρουσα ἡ παραγωγή γάλακτος εἰς τὴν τιμὴν τῶν 2—2,50 δραχ. κατὰ χιλιόγραμμον καὶ εἰς ποιότητα κατάλληλον διὰ τὴν βιομηχανικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ.

Ἡ σημερινὴ μορφή ἐκτροφῆς μιᾶς ἢ δύο ἀγελάδων κατὰ ἐκμετάλλευσιν, δὲν προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παραγωγῶν, ἀποτελεῖ πηγὴν καλύψεως οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν κυρίως καὶ τὸ διατιθέμενον πρὸς ἐκβιομηγάνισιν ἐλάχιστον γάλα εἶναι σχεδὸν ἀκατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Αἱ εἰς τὴν ὄρεινὴν ἐπίσης περιοχὴν ὀργανωθησόμεναι ἄρτια γεωργικαὶ ἐκμεταλλεύσεις (ἐκτάσεως 40 ἄρδενομένων ἢ 100 ξηρικῶν στρεμμάτων), δέον νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν ζώων ἀναπαραγωγῆς.

Περιεγράφησαν ἤδη τὰ πρόβατα τῶν πεδινῶν τμημάτων, ἅτινα δέον νὰ ἀποδίδουν πρόσοδον 1.000 δραχ. κατὰ κεφαλὴν καὶ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν.

Εἰς τε τὰς πεδιάδας καὶ τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τὰ πρόβατα δέον νὰ διατηρῶνται ὡς οἰκόσιτα ἢ ἡμιοικόσιτα καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν 5—30 ἢ 100 τὸ πολὺ κατὰ οἰκογένειαν γεωργικὴν.

Ἡ χοιροτροφία δέον ἐπίσης νὰ ἐξειδικευθῆ εἰς ἐκτροφὰς 10 μητέρων διὰ παραγωγὴν χοιριδίων ἀναπαραγωγῆς καὶ παχύνσεως καὶ εἰς ἐκτροφὰς 10—30 παχυνομένων χοίρων. Ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημιουργίαν βιομηχανίας παραγωγῆς ἁλάντων χοιρομερίου κ.λπ.

Ἡ κρεατοπαραγωγὸς πτηνοτροφία δέον νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τοὺς ἑτέρους Ἠπειρωτικοὺς Νομοὺς καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν, ὅπου προβλέπεται αὐξήσις τῆς τουριστικῆς κινήσεως.

Βασικῶς, δέον νὰ ἐκπαιδευθῆ δι' ἕκαστον Νομὸν κατάλληλον προσωπικὸν πτηνοτρόφων, νὰ γίνῃ ἐφοδιασμὸς διὰ ἐκκολαπτικῶν μηχανῶν ἠλεκτρικῶν καὶ μηχανῶν παραγωγῆς πτηνοτροφῶν καὶ νὰ διατίθενται 500 ὀρνίθια πρὸς πάχυνσιν ἀνὰ δὶμήνον εἰς τοὺς παχυντὰς ὀρνιθίων, ὥστε νὰ διασφαλισθῆ ἓν κέρδος κατὰ οἰκογένειαν τάξεως 2.000 δραχ. μηνιαίως.

Μόνον ἡ ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων κλάδων τῆς κτηνοτροφίας θὰ ἀνελίξῃ τὴν Ἠπειρωτικὴν κτηνοτροφίαν εἰς συγχρόνους μορφὰς ἐκμεταλλεύσεως καὶ θὰ δημιουργήσῃ εἰσοδήματα ἱκανὰ νὰ προκαλέσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παραγωγῶν καὶ νὰ καλύψουν τὰς σημαντικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ εἰς ζωϊκὰ λευκώματα.

ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἡ ἀνέλιξις τῆς Ἠπειρωτικῆς κτηνοτροφίας εἶναι στενῶς καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένη μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν γενικῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς. Ἡ βελτίωσις τοῦ γενικοῦ μορφωτικοῦ ἐπίπεδου τῶν κατοίκων, ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν ἔργων βασικῆς ὑποδομῆς (συγκοινωνιακὰ προβλήματα, ἐξηλεκτρισμός, ἐγγειοβελτιωτικὰ καὶ ἐξυγιαντικὰ ἔργα κ.λπ.) καὶ ἡ ἀνέλιξις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, θὰ ἀπαιτήσουν λίαν σοβαρὰς δαπάνας, αἵτινες θὰ ἔχουν λίαν εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν τόσον ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς

Ίτινες θά ἔχουν λίαν εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν τόσον ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς σον καὶ ἐπὶ τῆς διακινήσεως, ἔμπορας καὶ ἐκβιομηχανίσεως καὶ τῶν κτηνοροφικῶν προϊόντων.

Εἰδικώτερον ὁμως διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς θά απαιτηθοῦν αἱ κάτωθι δαπάναι ἐκ δημοσίων ἐπενδύσεων :

1. Διὰ τὴν παροχὴν τεχνικῆς βοήθειας δι' ἐπιστημόνων Γεωπόνων καὶ Κτηνιάτρων, ὡς καὶ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ θά απαιτηθοῦν τὰ κάτωθι :

α) Διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Σταθμοῦ Κτηνοτροφικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων, τοῦ κατωτέρου Κτηνοτροφικοῦ Σχολείου Δουρούτης καὶ Κτηνιατρικοῦ —Μικροβιολογικοῦ Ἐργαστηρίου Ἰωαννίνων 10 Γεωπόνοι—Κτηνίατροι Χ5.000 δραχ. μηνιαίως (μετὰ δαπανῶν κινήσεως κλπ.) Χ12 μῆνας = 600.000

β) Διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ὡς ἄνω Ἐρευνητικῶν Σταθμῶν Σχολείων ἀπὸ ἀπόψεως κτιρίων καὶ ἐξοπλισμοῦ δι' μηχανημάτων—ζωϊκοῦ κεφαλαίου κλπ. ἐφ' ἅπαξ δαπάνη = 5.000.000

γ) Διὰ συμπλήρωσιν προσωπικοῦ δι' ἑνὸς τοῦλάχιστον ζωοτέχνου (κτηνιάτρου ἢ γεωπόνου) ἀνὰ Δ)νσιν Γεωργίας καὶ ἑνὸς ζωοτέχνου καὶ ἑνὸς εἰδικοῦ ἐπὶ παραγωγῆς κτηνοτροφῶν παρὰ τῆ Ἐπιθεωρήσει Γεωργίας 6Χ5.000Χ12 ἐτησίως = 360.000

δ) Διὰ συμπλήρωσιν κτηνιατρικοῦ προσωπικοῦ Νομοκτηνιατρικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ Ἀγροτικῶν Κτηνιατρείων 10 κτηνίατροι Χ5000Χ12 ἐτησίως = 600.000

ε) Δι' ὀργάνωσιν Ὑπηρεσιῶν Ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς Γενεαλογικῶν Βιβλίων καὶ διὰ τὴν κίνησιν 5 συνεργείων τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἐτησίως δραχ. = 500.000

2. Δαπάναι βελτιώσεως ζωϊκοῦ κεφαλαίου—Ἐνσταυλισμοῦ κλπ.

α) Δι' εἰσαγωγὴν 5.000 κεφαλῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων Χ12.000 ἑκάστη Χ30% τῆς ἀξίας τῆς ὡς Κρατικῆ ἐπιχορήγησις δραχ. = 18.000.000

(Ὁ ρυθμὸς εἰσαγωγῆς προβλέπεται εἰς 1.000 κεφαλὰς ἐτησίως).

β) Εἰσαγωγὴ 1.200 χοίρων Χ1.500 δραχ. ἕκαστος Χ30% τῆς δαπάνης ὡς κρατικῆ ἐπιχορήγησις δραχ. = 540.000

γ) Εἰσαγωγὴ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ ἐκκολαπτηρίου, ἀναθρεπτηρίων, παραγωγῆς κτηνοτροφῶν κλπ. διὰ τοὺς 4 Ἠπειρωτικοὺς Νομοὺς Χ500.000 δραχ. δι' ἕκαστον Νομόν. Ἐπιχορήγησις 50% = 1.000.000

δ) Εἰσαγωγὴ 2.000 οἰκοσίτων αἰγῶν καὶ προβάτων Χ1.500 κατὰ κεφαλὴν Χ30% ἐπιχορήγησις = 900.000

ε) Ἐπιχορήγησις δανείων ἀνεγέρσεως σταύλων, ποιμνιοστασιῶν, κτηνοτροφείων, χορταποθηκῶν, Σιλό, μηχανημάτων συγκομιδῆς, ξηράνσεως, τεμαχισμοῦ κλπ. χόρ-

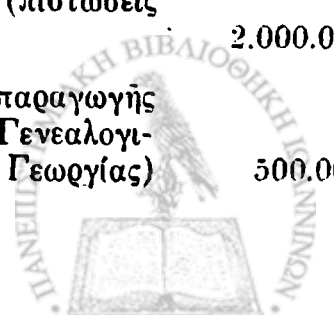
	του 100.000.000 δραχ. επιχορήγησης 30%	=30.000.000
	Τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ διατεθῆ εἰς ρυθμὸν 10.000.000 ἐτησίως.	
στ)	Δι' ἐκμηχάνισιν ἀγροτικῆς παραγωγῆς καὶ μείωσιν τῶν ζώων ἐργασίας 92 ἑκατ. X=30% ἐπιχορήγησης	=27.600.000
3.	Δαπάναι ἐκβιομηχανίσεως κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς. Διὰ τὴν ἴδρυσιν 2 μεγάλων βιομηχανιῶν γάλακτος ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Πρεβέζης 20.000.000 δραχ. X50% Κρατικὴ ἐπιχορήγησης	= 10.000.000
4.	Διὰ τὴν ἐν Ἀθήναις κατασκευὴν Πρατηρίου πωλήσεως Ἡπειρωτικῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων	= 6.000.000
5.	Διὰ τὴν κατασκευὴν 5 εἰσέτι Συνεταιρικῶν Βιομηχανῶν Τυροκομείων εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἡπείρου δαπάνης 10.000.000 δραχμῶν X50% Κρατικὴ ἐπιχορήγησης	= 5.000.000
6.	Διὰ τὴν κατασκευὴν ζωαγορᾶς—Σφαγείων καὶ βιομηχανίας κρέατος καὶ ὑποπροϊόντων ἐν Ἰωαννίνοις δαπάνης 20.000.000 δραχ. X50% κρατικὴ ἐπιχορήγησης	10.000.000
	Σύνολον δραχ.	<u>116.100.000</u>

Ἐπομένως συνολικῶς θὰ ἀπαιτηθῆ ἢ ἐφ' ἅπαξ διάθεσις ἐκ δημοσίων ἐπενδύσεων ποσοῦ 114.040.000 δραχμῶν καὶ ἐτησίως δαπάνη 2.060.000 διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ προσληφθησομένου συμπληρωματικῶς προσωπικοῦ.

Πέραν τούτων, πολὺ σοβαρώτερα ποσὰ θὰ ἀπαιτηθῆ νὰ διατεθοῦν παρὰ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἀναλογοῦντος μεριδίου διὰ τὴν ἀγορὰν ζώων, κατασκευὴν κτηνοτροφικῶν κτισμάτων, προμήθειαν μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ, κτηνοτροφῶν κλπ. Τὰ ἀπαιτηθησόμενα πρὸς τοῦτο ποσὰ ὑπολογίζομεν εἰς 50.000 δραχ. ἐτησίως. Τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς χρηματοδοτήσεως ταύτης θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ, ὅτι θὰ ληφθῆ ὡς δάνειον παρὰ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ὑποκαταστημάτων τῆς Α.Τ.Ε. ὑπὸ τῶν παραγωγῶν, δι' ὃ καὶ προβλέπεται ἡ ἐπαρκὴς χρηματοδότησις τῆς Α.Τ.Ε. πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον,

Ἔργασια προβλεπόμενα διὰ τὸ ἔτος 1962 πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ 10ετοῦς προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας.

1. Πρόσληψις 2 γεωπόνων καὶ 3 κτηνιάτρων εἰσέτι πέραν τῶν ὑπηρετούντων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παροχῆς τεχνικῆς βοήθειας ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ (Πιστώσεις Προγράμματος Ἡπείρου).
2. Βελτίωσις ἐγκαταστάσεων καὶ προμήθεια ἐξοπλισμοῦ Σταθμοῦ Κτηνοτροφικῆς Ἐρεῦνης καὶ Κτηνιατρικοῦ Μικροβιολογικοῦ Ἐργαστηρίου Ἰωαννίνων (πιστώσεις Ὑπουργείου Γεωργίας) δραχ. 2.000.000
3. Δι' ὀργάνωσιν Ὑπηρεσιῶν ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς Τεχνητῆς γονιμοποιήσεως καὶ Ὑπηρεσίας Γενεαλογικοῦ Βιβλίου (Πιστώσεις Ὑπ. Συντονισμοῦ καὶ Γεωργίας) 500.000

4.	Διά την εισαγωγήν 1.000 γαλακτοφόρων ἀγελάδων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ (Πιστώσεις Ὑπουργ. Συντονισμοῦ)	12.000.000
5.	Διά την εἰσαγωγήν 500 αἰγοπροβάτων εὐγενῶν φυλῶν (Πιστώσεις Ὑπουργ. Συντονισμοῦ καὶ Γεωργίας)	750.000
6.	Διάθεσις δανείων παρὰ Α.Τ.Ε. 20.000.000 δραχ. δι' ἀνεγερσιν κτηνοτροφικῶν κτισμάτων, μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ κλπ. ἐπιχορηγουμένων διὰ ποσοστοῦ 30—50% διὰ πιστώσεων Ὑπουργ. Συντονισμοῦ	8.000.000
7.	Ἐκμηχάνισις τῶν ἀνεγερθέντων Τυροκομείων Κονίτσης καὶ Καλπακίου διὰ πιστώσεων τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ ἐνδιαφερομένων	2.500.000
8.	Ἐκπονήσεις ὀριστικῶν μελετῶν ἀνεγέρσεως δύο γαλακτοκομείων Βιομηχανικῶν εἰς Ἰωάννινα καὶ Πρέβεζαν διὰ πιστώσεων τοῦ Ὑπ. Συντονισμοῦ	2.000.000
9.	Ἐναρξίς ἀνεγέρσεως τῶν ὡς ἄνω Γαλακτοκομείων. (Πιστώσεις Ὑπ. Συντονισμοῦ)	10.000.000
10.	Ἐναρξίς ἀνεγέρσεως ζωαγοράς—Σφαγείων καὶ βιομηχανιῶν κρέατος, βάσει μελέτης ἐνεργηθείσης παρὰ Γιουγκοσλαύων. (Πιστώσεις Ὑπ. Συντονισμοῦ)	5.000.000
11.	Ἐπιχορηγήσεις ἀρρένων ζῶων ἀναπαραγωγῆς διὰ πιστώσεων Ὑπουργ. Συντονισμοῦ καὶ Γεωργίας	500.000

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΩΝΗΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Υπό γ. ΜΑΚΑΡΙ

Γεωργικῶν Ἐμπειρογνώμονος τῆς Υ.Π.Α.Η.

1. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ἡ Ζώνη Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ὅλης περιοχῆς τῆς Ἡπείρου, συγκεντρώνει ὅλας ἐκεῖνας τὰς προϋποθέσεις αἱ ὁποῖαι εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας ἤτοι :

1. Σημαντικὴν βροχόπτωσιν καὶ λοιπὰ ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα μέσου ἐτησίου ὕψους 1.200 ἢ 1.500 χιλιοστών, τὰ ὁποῖα κατανέμονται εἰς 9 περίπου μῆνας τοῦ ἔτους, καὶ ἐπὶ πλέον ἀξιολόγους δυνατότητας ἀρδεύσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερμῶν καὶ ξηρῶν μηνῶν τοῦ θέρους.

2. Ἀρκετὰ μεγάλο τμήμα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζώνης τελεῖ συχρῶν ὑπὸ συνθήκας μικρᾶς ἢ μεγαλυτέρας ὑποαπασχολήσεως. Εἰς τὸν πληθυσμὸν αὐτὸν ἢ ἐνσταυλισμένη κτηνοτροφία, με ὅλας τὰς ἐξ αὐτῆς ἀπορροούσας συμπληρωματικὰς ἐργασίας, θὰ ἐξασφαλίσῃ μείζονα παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν.

3. Ἡ ἀγροτικὴ συγκρότησις ἐκφράζεται με τὴν ὑπαρξιν μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκμεταλλεύσεων, μικρᾶς ἐκτάσεως ἐκάστη. Εἶναι δὲ γνωστὸς ὁ γενικὸς κανὼν, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ μικραὶ ἐκμεταλλεύσεις ἐκτρέφουν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ζώων ἐν σχέσει με τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας καὶ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου τῶν μικρῶν ἐκμεταλλεύσεων προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν.

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι, σύμφωνα με τοὺς νόμους τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας, πρέπει νὰ καταβάλλεται ἢ πλέον ἐντατικὴ προσπάθεια ἐπὶ τοῦ σπανιωτάτου συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις τοῦ μεγίστου τῆς παραγωγικότητος. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τῆς Ζώνης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἡπείρου ὁ συντελεστὴς αὐτὸς εἶναι ἡ Γῆ.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τῆς γῆς, ἂν μὴ, ἰδιαιτέρως μάλιστα, διὰ τῆς μεγαλυτέρας χρησιμοποιήσεως ὀργανικῆς οὐσίας, ἢ ὁποῖα μόνον ἀπὸ τὴν ἐνσταυλισμένην κτηνοτροφίαν δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς ὑπολογίσιμον ποσότητα; Τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον γενικῶς τὰ ἐδάφη τῆς περιοχῆς χαρακτηρίζονται ἀπὸ πλήρη σχεδὸν ἀπουσίαν γύμου.

4. Ἡ καλλιέργεια κτηνοτροφικῶν φυτῶν, τέλος, προσφέρεται καὶ εὐνοεῖται ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, δεδομένου δὲ ὅτι αἱ διάφοροι κλιττεῖς ἐμφανίζουν διαφορετικὴν ἐκθεσιν, ἢ πρὸς βορρᾶν ἐκθεσιν αὐτῶν εἶναι ἢ πλέον ἐνδειγμένα.

2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Αἱ ὑφιστάμεναι καὶ ἐπιδιωκόμεναι βασικαὶ ἐπενδύσεις εἶναι : ὀδικὸν δίκτυον,

διανομή ηλεκτρικής ενέργειας εις τὰ χωρία, ἐκτέλεσις ἀρδευτικῶν ἔργων.

Καὶ «Ἀνθρώπιναι ἐπενδύσεις», ἐπίσης, ἀπὸ τὰς ὁποίας κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ προσδοκωμένη ἐξέλιξις καὶ εις τὰς ὁποίας ἀποδίδεται ἐξαιρετικὴ σπουδαιότης. Αὐταὶ συνίστανται εις συμπληρωματικὴν στοιχειώδη καὶ ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν τῶν ἐνηλίκων, δημιουργίαν λειψῶν ἀγροτοπαίδων καὶ ἀγροτονεανίδων, διδασκαλίαν, ἔκδοσιν καὶ κυκλοφορίαν διαφόρων ἐγκυκλίων μὲ ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις, ραδιοφωνικὰς ὁμιλίας, ἀρθρα εἰς τὸν τοπικὸν Τύπον.

Ἰδιαιτέρως διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς κτηνοτροφίας ἔχουν ληφθῆ τὰ ἀκόλουθα μέτρα :

α) Πυκνὸν δίκτυον γεωπόνων ἐφαρμογῶν (1 ἀνὰ 1.000 ἀγροτικὰς οἰκογενείας περίπου) καὶ ὑπαλλήλων ἀγροτικῆς οἰκοκυρικῆς, εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τὸν πληθυσμὸν.

β) Συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἀγελάδων ἐξυπηρετεῖ δωδεκάδα χωρίων.

γ) Δύο ὁμάδες ἐλεγκτῶν γαλακτοπαραγωγῆς ἐργάζονται εἰς περιοχὴν Κόνιτσης καὶ Παρακάλαμου.

δ) Λειτουργοῦν δύο κτηνιατρεία : εἰς Παρακάλαμον καὶ Κόνιτσαν.

ε) Λειτουργεῖ τυροκομεῖον ἡμιβιομηχανικὸν εἰς Καλπάκι. Ἔτερον τυροκομεῖον ὁμοίου τύπου εὐρίσκεται ὑπὸ κατασκευὴν εἰς Κόνιτσαν.

Προβλέπεται πρὸς τούτοις πλησίον τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὅλης περιοχῆς, ἡ κατασκευὴ συγχρονισμένων σφαγείων μὲ ὄλας τὰς ἀναγκαίας ἐγκαταστάσεις, ὡς καὶ ἡ δημιουργία μιᾶς πραγματικῆς βιομηχανίας γάλακτος διὰ τὴν συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ καὶ παραγωγὴν μεγάλης ποικιλίας βιομηχανικῶν ἐξ αὐτοῦ προϊόντων.

Εἰς τὸ πλεῖστον τῶν ἐπενδύσεων αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων τῆς περιοχῆς συμβάλλουν εἰς ποσοστὸν 25—50% τῆς ἀξίας τῶν ἐγκαταστάσεων, ἀναγνωρίζοντες διὰ τῆς συμμετοχῆς των αὐτῆς τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδίας των οἰκονομίας.

3. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΝΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Συνεπεία τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Ζώνης πρὸς τὴν ἐντατικὴν κτηνοτροφίαν, ἡ πρώτη μέριμνα ἐστράφη εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφῶν. Ἀφ' οὗτου ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ Προγράμματος, ἐσημειώθη λίαν ἱκανοποιητικὴ αὔξησις τῆς καλλιεργουμένης ἐπιφανείας μὲ ἀρδευομένην μηδικήν. Ἐνῶ τὸ 1958 π.χ. εἰς τὴν Ζώνην ἐκαλλιεργοῦντο 5.750 στρεμ. μὲ μηδικήν, τὸ 1960 ἡ ἐπιφάνειά των ἀνῆλθεν εἰς 8.750 στρέμματα.

Παράλληλα μὲ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιφανείας, διὰ τῆς λελογισμένης χρήσεως λιπασμάτων, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀνανεώσεως τῶν φυτειῶν ἀνὰ 4ετίαν προέκυψεν αὔξησις τῶν ἀποδόσεων τῆς μηδικῆς κατὰ μονάδα ἐπιφανείας. (1)

Οὕτω, ἐνῶ ἡ στρεμματικὴ ἀπόδοσις εἰς ξηρὸν χόρτον κατὰ στρέμμα τὸ 1958 ἀνῆλθεν εἰς 875 χλγ. τὸ 1960 ἔφθασε τὰ 1.020 χλγ. ἐπὶ πλέον κατὰ στρέμμα. Ὑφίσταται δὲ εὐρὺ περιθώριον περαιτέρω ἐπιτεύξεως πολὺ μεγαλυτέρων στρεμματικῶν ἀποδόσεων.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος καλλιεργεῖται ἡ ἀμερικανικὴ ποικιλία TALENT. Καὶ

1. Ἐχει ἀναγνωρισθῆ ὅτι αἱ φυτεῖαι μηδικῆς μετὰ τὴν πάροδον 4ετίας ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς των ὑφίστανται πτώσιν τῆς ἀποδόσεώς των τοιαύτην, ὥστε νὰ μὴ συμφέρει ἡ διατήρησίς των. Ἐπ' εὐκαιρία συνιστᾶται ὅπως ἡ καλλιέργεια τῆς μηδικῆς παρεμβάλλεται εἰς τὴν ἀμειψισπορὰν ἄλλων καλλιεργειῶν, καθ' ὅτι παρέχει τὸ εὐεργέτημα αὔξεσεως τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους καὶ βελτιώσεως τῆς ὑφῆς του μὲ λίαν εὐμενῆ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν ἄλλων καλλιεργειῶν τῆς ἀμειψισπορᾶς.

δχι μόνον διὰ χόρτον, ἀλλὰ καὶ σποροπαραγωγὴν. Εἰς τὴν Ζώνην ἐπετεύχθη παραγωγή σημαντικῆς ποσότητος σπόρου. Εἰς μόνην τὴν περιοχὴν Κονίτσης αὕτη φθάνει τοὺς 12 τόννους ἑτησίως.

Εἶχεν εἰσαχθῆ ἔτισης ἡ ποικιλία DU PUY κατάλληλος διὰ τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Αἱ προσπάθειαι συνεχίζονται.

Ταυτοχρόνως εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν σπόροι τριῶν ποικιλιῶν τριφυλλίου τῶν λειμώνων. Εἰσῆχθησαν ἔτισης καὶ ἐσπάρησαν, εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Κονίτσης, σπόροι πολλῶν ποικιλιῶν κτηνοτροφικῆς κρᾶμβης καὶ σπόροι βίκου—ποικιλίαι τοῦ χειμῶνος, ἀνθεκτικαὶ εἰς τὸ ψῦχος—μὲ σκοπὸν τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν διάδοσιν αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν.

Εἰς τὴν Ζώνην καλλιεργεῖται ἔτισης βίκος, κτηνοτροφικὰ μιζέλια καὶ κτηνοτροφικὰ φακὰ εἰς ἕκτασιν κατὰ μὲν τὸ 1958 2.170 στρεμ. κατὰ δὲ τὸ 1960 4.700 στρεμ.

Εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτσης καὶ Παρακαλάμου καλλιεργεῖται ὁ κτηνοτροφικὸς ἀραβόσιτος καὶ διενεργεῖται ἐνσίρωσις αὐτοῦ, εἰς περίοδον καθ' ἣν οἱ σπόροι τοῦ εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς κατάστασιν γαλακτώδη.

Εἰς Κόνιτσαν, ἐπειδὴ οἱ γεωργοὶ διαθέτουν ὀλίγας μόνον μονάδας ζῶων, ἔχει γίνε ἐγκατάστασις ἐνὸς μόνου κοινοχρήστου σιλό. Ἐκαστος τῶν συμμετεχόντων εἰς αὐτὸ προσκομίζει πρὸς ἐνσίρωσιν 3 τόννους ἀραβόσιτου κατὰ κεφαλὴν ἀγελάδος, ἀναλαμβάνει δὲ ἀπὸ αὐτὸ 20 γλγ. ἐνσιρωμένου ἀραβόσιτου καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ κεφαλὴν βοοειδοῦς.

Ἡ εἰσαγωγή τῆς ἐνσιρώσεως εἰς τὴν Ζώνην θεωρεῖται σημαντικὴ πρόοδος καὶ βελτίωσις, διότι ἐξασφαλίζει ὑγιεινὴν, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὴν διατροφήν τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον.

Ἀπὸ ἐργασίας τοῦ Σταθμοῦ Ἐρευνῶν Ἰωαννίνων ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι 1 γλγ. ἐνσιρωμένου μίγματος χόρτου ἀραβόσιτου καὶ σόγιας, καλῶς παρασκευαζομένου, στοιχίζει 0,08 δραχ. καὶ ὅτι 5 γλγ. τοιοῦτου χόρτου ἀντιστοιχοῦν ἀπὸ ἀποψιν θρεπτικῆς ἀξίας εἰς 1 γλγ. καρποῦ, ὁ ὁποῖος πωλεῖται ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν 2,15 δραχ. κατὰ κιλό. Ἡ γενίκευσις τῆς ἐνσιρώσεως συνεπῶς θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μείωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς γάλακτος. Ἡ πραγματοποιηθεῖσα αὐξήσις τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφῶν ἀπὸ τοῦ 1958 μέχρι τοῦ 1960 δι' ἓν ἔτος ἔχει οὕτω:

Νέα Μηδικὴ στρέμ.	3.000X1,020 KG	3.060 T.
Λόγω αὐξήσεως στρεμματικῆς ἀποδόσεως παλαιῶν ἐγκαταστάσεων Μηδικῆς		833 T.
Λόγω ἐπεκτάσεως καλλιεργείας ἑτησίων κτηνοτροφικῶν ψυχανθῶν		759 T.
Ἐνσιρωμένος ἀραβόσιτος		100 T.
	Σύνολον: τόννοι ἑτησίως	4.752 T.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐκαλύφθησαν αἱ ἀνάγκαι διατροφῆς 300 βελτιωμένων ἀγελάδων καθαρᾶς φυλῆς ἐξωτερικοῦ ἤτοι 150 τόννων ζῶντος βάρους αὐτῶν. Ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἀναγκῶν διατροφῆς τῶν αἱ ἀγελάδες αὗται κατατάσσονται εἰς τὴν τάξιν τῶν 5 τόννων κατ' ἔτος καὶ τόννον ζῶντος βάρους.

$$\text{Ἦτοι κατ' ἔτος } 150 \text{ T. } \times 6 = 900 \text{ T.}$$

Ἀπομένει εἰσέτι ποσότης 3890 τόννων (4752—900) διὰ τὴν βελτίωσιν διατροφῆς τῶν ἐγγχωρίων γαλακτοπαραγωγῶν ἀγελάδων, αἵτινες μέχρι τινὸς μονίμως ὑπεσιτίζοντο.

Ἡ καταβαλλομένη ἐντατικὴ αὕτη προσπάθεια τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφικοῦ χόρτου, ἀπετέλεσεν καὶ ἀποτελεῖ τὴν

πρώτην βασικήν επιδίωξιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας εἰς τὴν περιοχὴν. Οχι ὁμως καὶ τὴν μόνην.

Τὸ 1961 εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ διενεμήθησαν εἰς τοὺς ἀγρότας 200 ἀγελάδες φυλῆς SCHWYZ ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀποφέρει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τῆς ἐτησίαν πρὸσοδον 10.000 δραχ: ἦτοι

ἀξία μόσχου δραχ.	4.000
ἀξία παραγομένου γάλακτος	6.000

(Σύμφωνα μὲ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς).

Καὶ ἐν συνόλῳ διὰ τὴν ζώνην 200X10.000—2.000.000 δραχμάς.

Ἀπὸ τὰς πραγματοποιηθείσας ἐξ ἄλλου ἐπεμβάσεις τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ὅς καὶ ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν ταύρων καθαρῶς φυλῆς εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἱπποσίτους εἰς τὸ συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, ἐγεννήθησαν κατὰ τὸ 1960 2.200 μόσχοι ἐμφανιζόμενοι ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς συνηθεῖς μόσχους μεγαλυτέρου βάρους καὶ ἀνωτέρου γεννητικῆς δυναμικοῦ ὅπερ συνιστᾷ μίαν πρὸσθετον πρὸσοδον τῆς τάξεως τῶν 1.650.000 δραχ.

Συνεπεία τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγελάδων καθαρῶς σειρᾶς τὸ Πρόγραμμα ἐζήτησεν καὶ ἐπέτυχεν τὴν μετάκλησιν εἰδικοῦ ἐμπειρογνώμονος διὰ τὴν βοήθησιν τὰς Ὑπηρεσίας τῆς Ζώνης εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ καθιέρωσιν τηρήσεως γενεαλογικοῦ βιβλίου αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτο ἦλθεν ὁ κ. POLY Δ)ντῆς τῆς Ὑπηρεσίας Γεννητικῆς τῶν ζώων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀγροτικῶν Ἐρευνῶν τῆς Γαλλίας, μὲ τὸν βοηθὸν του κ. LE RUILLY, οἵτινες παρέτειναν τὴν παραμονὴν των ἐπὶ πολλοὺς μῆνας διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Ἡ Ζώνη Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως Ἠπείρου θεωρεῖται σήμερον ὡς ἡ πλέον ἐξελιγμένη περιοχὴ ἀπὸ ἄποψιν ἐκτροφῆς γαλακτοφόρων ἀγελάδων ὀχι μόνον τῆς Ἠπείρου ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ὅλων τῶν περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρέσει πάντως τῶν περιοχῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης.

Αἱ Διευθύνσεις Γεωργίας τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν γειτονικῶν περιοχῶν (Θεσσαλίας, Ἰονίων Νήσων, Πελοποννήσου) ζητοῦν νὰ προμηθευθοῦν ταυρίδια καὶ μοσχίδια καθαρῶς φυλῆς ἀπὸ τὴν Ζώνην, τὰ ὁποῖα πωλοῦνται ἀποκλειστικῶς δι' ἀναπαραγωγὴν καὶ εἰς λίαν ἱκανοποιητικὰς τιμάς.

Αἰγοπρόβατα—Πτηνοτροφία

Διετεθήσαν εἰς διαφόρους κτηνοτρόφους τῆς περιφερείας 100 κριοὶ κατὰ τὸ 1959 καὶ 87 τὸ 1960 τῶν φυλῶν ἐπιλογῆς Κασικᾶς καὶ Φρισλανδίας διὰ τῶν ὁποίων ἐπραγματοποιήθησαν 2.000 ἐπιβάσεις τὸ 1959 καὶ 4.575 τὸ 1960. Ἐξ αὐτῶν προῆλθον 6.157 ἄμνοι ἦτοι εἰς ἀναλογίαν 90%.

Κατεβλήθη ἀξιόλογος προσπάθεια μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ποιμενικῶν αἰγῶν καὶ ἀντικαταστάσεως μέρους αὐτῶν μὲ φυλὰς οἰκοσίτους ἢ ἡμιοκοσίτους πλέον ἀποδοτικὰς. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, κατὰ τὸ 1962, εἰσῆχθησαν 200 κεφαλαὶ τῶν καθαρῶν φυλῶν ZAANNEN καὶ TOCKEMBOURG, αἵτινες διετεθήσαν εἰς παραγωγὸς τῆς Ζώνης καὶ διατηροῦνται ὡς οἰκόσιτοι.

Ἡ πτηνοτροφία ὡς μικρὰ ἐπιχείρησις μὲ ἀξιόλογον πρὸσοδον, ἀξιοποιούσα σημαντικὸν τμῆμα ὑποαπασχολουμένων ἐργατικῶν χειρῶν, ἔχει εἰσαχθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ πολὺ εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ζώνης, καὶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μερίμνης τοῦ Προγράμματος καὶ τῶν ἐκτροφέων. Μία πρώτη ὁμάς πτηνοτρόφων εἶχε δημιουργηθῆ εἰς Παρακάλαμον. Ἐκαστος ἐξ αὐτῶν ἔλαβεν ἀνὰ 50 νεοσσὺς ἡλικίας 21 ἡμερῶν ὡς ἐπίσης καὶ τροφὰς διὰ τὴν διατροφήν των

διὰ περίοδον 50 ημερῶν, τὸ ὅλον δὲ—νεοσσός καὶ τροφή—ἐναντι πληρωμῆς 21 δρχ. κατὰ κεφαλὴν.

Οἱ νεοσσοὶ αὐτοὶ ἐπωλήθησαν εἰς ἡλικίαν 60—70 ημερῶν πρὸς 30—35 δρχ. ἕκαστος, ἐξύγιζον δὲ κατὰ τὴν πώλησίν των 1.200—1.700 GR ζῶντες.

Ἡ δοκιμαστικὴ αὐτὴ ἐκτροφή ἀπέδωκεν ἐξαιρετὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ 1959 εἶχον ἐκτραφῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον 2.500 νεοσσοὶ παχύνσεως.

Τὸ 1960 ὁ ἀριθμὸς των ἐφθασε τοὺς 9.500. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ ἐκτροφή ἀπέδωκεν κέρδος 10 δρχ. κατὰ παχυνόμενον νεοσσὸν καὶ εἰς χρονικὸν διάστημα 50 ημερῶν. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν οἱ πτηνοτρόφοι αὐτοὶ μεγαλύτεραν εὐχέρειαν διαθέσεως καὶ καλύτερας τιμᾶς προβάλλει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη εἰς τὸ συντομώτερον χρονικὸν διάστημα νὰ μεριμνήσουν διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν μὲ τὰ προϊόντα των τῆς ἀγορᾶς τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ FERRY—BOAT Ἑγουμενίτισης—Πρίντεζι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας του (Μαρτίου—Ὀκτωβρίου).

Τὸ 1961 ὁ Ζωοτεχνικὸς Σταθμὸς Κατσικᾶς Ἰωαννίνων προέβη εἰς τὴν ἐκκόλαψιν 75.000 νεοσσῶν πρὸς πάχυνσιν ἐξ ὧν 50.000 διετέθησαν εἰς Παρακάλαμον καὶ αἱ ὑπόλοιποι 25.000 εἰς ἄλλας κοινότητας τῆς Ζώνης.

Διὰ τὴν παραγωγὴν 1 KG ζῶντος βάρους ἐξηκριβώθη ὅτι ἀπαιτοῦνται 2.800 GR μίγματος τροφῶν. Ἡ δὲ σῆσις ζῶντος βάρους πρὸς καθαρὸν εἶναι 80%.

Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ Κονίτισης ἔχει χορηγήσει ἐπίσης τὸ 1961 μερικὰς χιλιάδας αὐγῶν φυλῆς LEGHORN καὶ 2.000 νεοσσοὺς τῆς αὐτῆς φυλῆς.

Εἰς τὸν Πτηνοτροφικὸν Τομέα ἡ Ζώνη θεωρεῖται ὡς μία τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ δύναται νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰ προάστεια Θεσσαλονίκης.

Διὰ τὸ 1962 προβλέπεται ἡ εἰσαγωγὴ δύο νέων ἐκκολαπτικῶν μηχανῶν ἐξασφαλισομένης οὕτω τῆς δυνατότητος παραγωγῆς 65.000 νεοσσῶν μηνιαίως.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Ἀπομένει ἡ ἀποπεράτωσις εἰς τὸ συντομώτερον δυνατὸν χρονικὸν διάστημα τῶν μικρῶν ἀρδευτικῶν ἔργων τῶν ὀρεινῶν Κοινοτήτων διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ γενίκευσις τῆς καλλιέργειας κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ μάλιστα ὑπὸ ἐντατικὴν καὶ ἀρδευομένην ἐκμετάλλευσιν. Τότε αἱ ὀρεινὰ περιοχαὶ θὰ κληθῶν καὶ θὰ βοηθηθῶν καταλλήλως πρὸς τοῦτο—νὰ ἀποβοῦν ἡ μεγάλη ἐφεδρεία, τὸ Φυτόριον τῆς Ἡπείρου εἰς ζωϊκὸν κεφάλαιον, τὸ Κέντρον διαμορφώσεως νέων φυλῶν ζῶων καὶ ποικιλιῶν φυτῶν μεγαλύτερας ἀποδόσεως ἀνωτέρας ἀξίας καὶ ποιότητος τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ θὰ παραλάβουν αἱ πεδινὰ περιοχαὶ διὰ νὰ τὰ ἀναπτύξουν καὶ τὰ πολλαπλασιάσουν.

Ἀπομένει ἀκόμη ἡ ἀποκατάστασις τῶν συγκοινωνιῶν εἰς τὰς ὀρεινὰς Κοινότητας διὰ τῆς διανοίξεως νέων ὁδῶν ἀπὸ τὰς κεντρικὰς ἀρτηρίας πρὸς τὰς Κοινότητας καὶ διὰ τῆς διευθετήσεως τῶν μεγάλων ὁδικῶν ἀξόνων, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ συχνή, ἀσφαλής, ἀνετος καὶ ταχεῖα ἐπικοινωνία καὶ μεταφορὰ τῶν προϊόντων ἀπὸ τὰ ὀρεινὰ κέντρα παραγωγῆς εἰς τοὺς χώρους ἐπεξεργασίας καὶ καταναλώσεώς των.

Παράδειγμα τῆς ἀνάγκης αὐτῆς τὸ χωρίον Γρεβενήτιον. Εἶναι μὲ Κοινότης μὲ 160 οἰκογενείας, πού εὐρίσκεται εἰς ὑψόμετρον 1.000 μ.. Διαθέτουσα ἄφθονα ὕδατα πρὸς ἀρδουσιν τῆς κτηματικῆς τῆς περιφερείας ἐμφανίζεται ἰκανὴ νὰ προσκομίση εἰς τὴν βιομηχανίαν Γάλακτος ἣτις προβλέπεται νὰ ἐγκαθιδρυθῆ εἰς Ἰωάννινα 3.000—4.000 λίτρος γάλακτος ἀγελάδος ἡμερησίως. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ Ἰωάννινα εἶναι 44 χιλμ.

Εἰς τὴν Κοινότητα αὐτὴν ὑπάρχει διαθέσιμον πάντοτε ρέον ὕδωρ τὸ ὁποῖον παραμένει πολὺ ψυχρὸν καὶ κατὰ τὴν πλέον θερμὴν περίοδον τοῦ θεροῦς. Ἐντὸς

αὐτοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ψυχρὸν τὸ γάλα, χωρὶς κίνδυνον ἀλλοιώσεως ἐφ' ὅσον τηροῦνται καὶ οἱ ἄλλοι ὄροι καθαριότητος κλπ. καὶ ὑπὸ τοὺς πλέον εὐνοϊκοὺς οἰκονομικοὺς ὄρους μέχρι καὶ δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀμέλξεώς του.

Τοῦτο θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μεταφορὰν του ἀπὸ τὸ χωριὸν εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀνὰ δύο ἡμέρας θὰ ἐξακολουθῇ δὲ ἀκόμη νὰ διατηρῆται ψυχρὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραδόσεώς του εἰς τὸ ἐργοστάσιον.

Γίνεται ἀντιληπτὸν πόσον θὰ ὠφεληθοῦν οἱ παραγωγοὶ ἐξ αὐτοῦ δεδομένου ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κόστος μεταφορᾶς τοῦ γάλακτος μειοῦται εἰς τὸ ἡμισυ.

Ἀπὸ ὀδικῆς πλευρᾶς ἀπαιτεῖται ἡ διευθέτησις δρόμου 20 χιλιομέτρων μόνον, ὅστις χωρίζει τὴν Κοινότητα ἀπὸ τὸν κύριον ἄξονα Ἰωαννίνων—Μετσόβου ὥστε ἡ διαδρομὴ νὰ εἶναι εὐχερῆς χωρὶς μεγάλας ταλαντεύσεις τοῦ προϊόντος καὶ ταχεῖα καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

Ἄλλο σημεῖον ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ ἐνσταυλισμοῦ ζῶων.

Ἐπείγει ἡ κατασκευὴ σταύλων διὰ νὰ ἐξασφαλισθοῦν οἱ ἀπαραίτητοι ὄροι ὑγιεινῆς διαβιώσεως τῶν ζῶων τὰ ὅποια ταχέως θὰ ἀνταποδώσουν μὲ αὐξήσιν τῶν ἀποδόσεων των τὴν βελτίωσιν αὐτῆν.

(Ἐν προκειμένῳ τὸ Πρόγραμμα ἐνθαρρύνῃ τὴν προσπάθειαν αὐτῶν μὲ σοβαρὰς ἐπιδοτήσεις).

Τὸ πλέον ἐνδεδειγμένον σύστημα εἶναι τὸ τοῦ ἐλευθέρου ἐνσταυλισμοῦ, πρᾶγμα ποὺ προϋποθέτει ἐγκαταστάσεις πολὺ ἀπλῆς κατασκευῆς, μικροῦ κόστους, μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἐκείνων τῶν οἰκοδομικῶν ὑλικῶν, τὰ ὅποια δύνανται νὰ ἐξευρεθοῦν ἐπιτοπίως.

Εἰς τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν οἱ ἀγελαδοτρόφοι εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ζώνης διαθέτουν ὀλίγας μονάδας ζῶων ἕκαστος. Συνιστᾶται διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτῆν ἡ κατασκευὴ κοινῶν σταύλων. Ἡ λύσις αὐτῆ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη, παρουσιάζει πλεῖστα ὄσα πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια θὰ καταστοῦν καταφανῆ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐφαρμογῆς καὶ χρησιμοποίησός των.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΥΨΗ

—1—

Φυσάει τ' ἀγέρι τῆς νυχτιᾶς, ὦ Ἀμαρτωλή,
καὶ παίζει μὲ τὰ ἐβένινα μαλλιά σου.
Χαϊδεύει τᾶρρωστο κορμί σου καὶ στὰ χεῖλη
δροισιτικὸ σιὸ πάθος σου φιλλί σου δίνει.
Τὸ Συντριβάνι δίπλα σου ἀχτινοβολεῖ
θολὸς καθρέφτης σιὴν ὠχρὴ ὁμορφιά σου.
Τὰ δέντρα σου χειρονομοῦν σὰν φίλοι,
μᾶνα στὸν κόρφο σὲ κρατεῖ ἡ Γαλήνη.

—2—

ὦ Ἐσὺ πὺν χόρτασες τὸ ἡδονικὸ κρασί,
Μανδαληνὴ—γυναῖκα κολασμένη.
γιατὶ ζαρώνεις βαθυστόχαστη καὶ μόνη,
ἔρημη, δοσμένη σιὸν Ζεφύρου τὴν ἀγκάλη;
Ποιὰ ἀγκοῦσα νοιώθεις νὰ σὲ σφιγγῇ περισσῇ
καὶ τρέμεις δακρυσμένη, συντριμμένη;
Μὴν τάχα ἀπόψε ἡ τύψη σὲ πληγώνει
κι ἐξαγνισμοῦ πόθος ἐντός σου θάλλει;

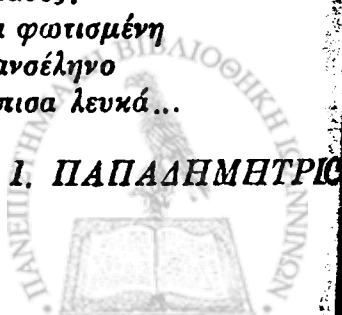
ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

Η ΛΙΜΝΗ

Πλατάνια, λεῦκες καὶ βουνά,
ὀρίζουνε τὴ λίμνη γύρω-γύρω
καὶ κάνουν μιὰν ἐξαισίαν εἰκόνα
ἐπάνω στὸν κρυστάλλινο καθρέφτη.
Νωθρὰ γλυστρᾶνε τὰ πλεούμενα,
ὡς νὰ πηγαίνουν ν' ἀνταμώσουν
ρεμβοὺς κι' ἄλλοτινοὺς ὄνειρων κόσμους.
Καλὰ τὰ πνεύματα πὺν ζοῦν
στὰ πράσινα νερά της
καὶ τῆς γαλήνης ἡ χαρὰ
τραγοῦδι τραγουδάει σιγαλὰ
καὶ τότε' ἀκόμα πὺν Βοριᾶς
χυτᾶ καὶ σπάζει τὸν καθρέφτη,
ὡς ὁ μικρὸς θεὸς ξεβγαίνει στὰ βουνὰ
ἢ χάνεται σιὴ δύση.
Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς γαλήνης

πολλὲς φορὲς μοῦ θώπευεσε
τὴ ξαναμμένη μου ψυχὴ
καὶ λόγια μοῦ ψιθύρισε
παρήγορα πολὺ.
Ἐκεῖ σιμὰ σιὸ κάστρο
μὲ λύπη καὶ στοργὴ
ἐδέχθη μιὰ φορὰ
τις ὁμορφες κι' ἀξέχαστες γυναῖκες,
πὺν τώρα ζοῦν ἀνάμεσα στοὺς κροῖνοι
κοντὰ στοὺς καλαμιῶνες,
ὡς τύμφες Ναϊάδες.
Ἐκεῖ μιὰ νύχτα φωτισμένη
μὲ τὴ ρεμβὴ πανσέληνο
λουλούδια σκόρπισα λευκά...

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΙΕΞΗ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣ

Πάντα μου ἄρεσε στήν ἀφιέρωση τῶν λαφύρων σιὸ Ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς Προμάχου
ἐκεῖνο τὸ «πλήν Λακεδαιμονίων».
Ἀκόμα καὶ σήμερα τὸ θαυμάζω. Λακεδαιμόνιος δὲν εἶμαι;

KENTHMA

Ἔχω μιὰ κασετίνα, γιὰ νὰ παίξω, κεντοῦσα τ' ὄνομα τῆς ἀγάπης μου
δίπλα σιὸ δικό μου· εἶμαι λίγο χῶμα καὶ στήν καρδιά μου γράφω τὸ προσωπὸ τῆς.
Θὰ κόψω μιὰ περιοχὴ τοῦ χρόνου καὶ θὰ μείνω μαζί τῆς
ἕνα κομμάτι τοῦ ἴδιου τοῦ ταλαιπωρημένου χρόνου νὰ δημιουργήσω.

ΟΜΟΙΩΜΑ

Κάποτε μοιάζει ἡ ψυχὴ μου παντέρημου ἔλαφιου σὲ βαρὺ χειμῶνα,
ἔπου οἱ κυνηγοὶ τοῦ σκότωσαν τ' ἀκριβὸ του τὸ λαφίρι
καὶ πάει-πάει κατάμονο μέσα σιὸ ἀπλωμένο χιόνι
κάτω ἀπὸ θεόρατες ὄξιες ἔπου τὸ καλοκαίρι τὸ γαλανὸ οὐρανὸ ἐλευθερώνουν,
κάποτε ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἔλαφι μὲ τὸ πάτημα τὸ κυνηγημένο
ἔπου σκάβει τὸ χιόνι τὸ βαθὺ νὰ ἔβρει τὴν τροφή του.

ΤΑΞΙΔΙ

Μὲ πιάνει ἡ ἐπιθυμία νὰ φύγω, ὦ φίλοι, καὶ περιμένω σιὸ σταθμὸ τὴν ἀφιξὴ τοῦ
[τραίνου
γιὰ ποῦ δὲν ξέρω, εἶμαι χαρούμενος ὅμως πὸν θὰ φύγω καὶ βέβαιος,
τὴν ἐποχὴ πὸν ἡ ζέστη εἶναι γλυκιὰ σιὸν ἀνθισμένο κάμπο
καθὼς ξυπνάει ἡ μέλισσα καὶ βομβεῖ σὲ χρωματιστὰ λουλούδια.
Τὸ νέε μὲ θέλγει καθὼς τραγοῦδι κάπου κρυμμένης βρύσης.

ΠΟΘΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Ποθῶ νὸ ξαπλώνουμαι σιὸς βράχους τοὺς σκεπαστοὺς
ἀπὸ κύματα θροῖζοντα ἀγριοσιτάχνα,
κάτω ἀπὸ τὸ γελασιὸ τῶν κορυδαλλῶν οὐρανὸ
κάτω ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῆς σφήκας
σ' εὐωδιασιὸ λουλούδι
ν' ἀκούω τὴ ρεμαϊὰ νὰ κελαρύζει τῆς βροχῆς τὸ νερὸ
πῆ λεύκα αἰφνίδια νὰ τραγουδεῖ τὸν ἐρχομὸ τῆς αὔρας τῆς βουνίσιας,
πῆν ἀκριδα νὰ ξεφωνίζει σὲ βάτα φουντωμένα,
πὸ φίδι νὰ βλέπω νὰ σέρνεται σιγὰ-σιγὰ ἀπ' τὸν κύκλο τοῦ πρωῖνου του τὸ κου-
[λουριασμένο,

σιτό λόφο τῆς ἀλεποῦς τὸ φουντωμένο τρέξιμο, τοῦ λαγοῦ τὸ τρομαγμένο διάβα,
καὶ πρὸς τὸ βράδυ σὰ μεγαλώνει τὴ λαμπράδα του τ' ὀλόμεστο φεγγάρι
τοὺς γρύλλους νὰ γροικῶ ποθῶ ν' ἀνεβάζουν σιτὸν οὐρανὸ τὸ τραγούδι τους τὸ
[ἀσημένιο.]

ΚΑΤΑΡΓΕΙΣΤΕ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Ἦσουν μαρὸ στὴν κούνια ὅταν σ' ἀποχαιρέτησα καὶ πῆγα σιτὸν πόλεμο,
σκοιῶθηκα σ' ἓνα λιβάδι βουνίσιο μὲ παπαροῦνες,
Δὲ σὲ ξέρω, δὲ σὲ βλέπω, παιδί μου, νὰ μεγαλώνεις,
μά, γιόκα μου, φρόντισε κι ἐσὺ
μὲ τοὺς ἄλλους ἀδερφούς μας νὰ καταργήσουμε τὸν πόλεμο!

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

Θέλω νὰ πῶ τὴν προσευχή μου
κι' ἄλλη λέξη δὲν βρῶσκω :

Εὐχαριστῶ...

Θέλω νὰ τραγουδήσω τις χαρές μου καὶ τις πίκρες
ποὺ κυματίζουν σὰν πολύχρωμες σημαῖες
καὶ λέν τὰ χεῖλη μου:

Εὐχαριστῶ...

Θέλω νὰ φωνάξω μέσα σιτὸ ἀπειρο
γιὰ τῆς ἀγάπης τ' ὄνειρο
γιὰ τῆς ζωῆς τὸ δῶρο
κι' ἡ καρδιά μου ξαναλέει :

Εὐχαριστῶ.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

ΣΤΑ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΛΟΓΙΟΙ

ΣΑΠΦΕΙΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ

(Ζαφείρης ὁ Γραμμενιάτης)

Ὁ βιογράφος καὶ ὕμνογράφος τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ — ὁ Διδάσκαλος)

«Γέννημα τοῦ Γραμμένου τῆς κλεινῆς αὐτῆς
κώμης (ὅπου ἐγεννήθησαν ὁ Πατριάρχης τῆς
ἀειζώου ἀδελφότητος καὶ οἱ Καπλάναι).»

II. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

Ἐνάντια στοὺς Ἡπειρώτες λόγιους, πού ἄφησαν ὄνομα στὰ χρόνια τῆς
Γουρκοκρατίας, εἶναι καὶ ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης. Περισσότερο εἶναι γνω-
στὸς σὰν Ζαφείριος ὁ Γραμμενιάτης. Καὶ ἀναφέρεται ἀκόμα ἀπλὰ μὲ τὸ ὄνομα
«Ζαφείρης».

Ὁ Σαπφ. Χριστοδουλίδης ὑπῆρξε διδάσκαλος μὲ μεγάλη μόρφωση. Ὁ Π.
Ἀραβαντινὸς τὸν χαρακτηρίζει σὰν «πεπαιδευμένον Ἡπειρώτην» (1). Παρουσιάζ-
ει μεγάλη ἐκπαιδευτικὴ δράση σὲ σχολεῖα τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Στὰ
μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς, σκαπανέας τῆς παιδείας ὀργώνει τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν
Ἀλβανία. Διασχίζοντας τὰ ἀπέραντα καὶ ἄγρια βουνά, διδάσκει τὰ σκλαβιωμένα
ἑλληνόπουλα. Μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεταφέρει τὴ φωτο-
δόλα λαμπάδα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ Μπεράτι,
στὸ Μέτσοβο, στὸ Ἀργυροκάστρο.

Ἐξὸν ὅμως ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο εἶχε καὶ ποιητικὸ ταλέντο. Μὲ τὶς
κορδὲς τῆς λύρας τοῦ ἔψαλε τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό. Δὲν εἶναι μονάχα ὁ βιο-
γράφος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕμνογράφος τούτου. Τὸ ἔργο του αὐτὸ ἐπιβλήθηκε καὶ τὸν
ἔκανε γνωστὸ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἡπείρου.

* *

Ὁ Σαπφ. Χριστοδουλίδης ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ ὁπαδὸς τοῦ φλογεροῦ καλό-
γερου Κοσμᾶ. Φαίνεται, ὅταν πέρασε στὴ Ζίτσα καὶ σύμφωνα μὲ μιὰ παράδοση
στὰ Γραμμενοχώρια (Μοσπίνια, Πολύλοφο) ὁ Ζαφείρης, νέο παιδί τότε, ἄκουσε τὴ
διδασκαλία του καὶ ἐπηρεάστηκε πολὺ ἀπ' αὐτὴ καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴ δράση τοῦ Κοσμᾶ.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἀποκαταστάθηκε ἡ φυσιογνωμία τοῦ Κοσμᾶ (1714—
1779) μέσα στὴν Νεοελληνικὴ ἱστορία. Δούλεψε περισσότερο πολιτικὰ γιὰ τὸν
Ἑλληνισμό. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀναγεννητὴς τοῦ ἔθνους καὶ μάλιστα πρόδρομος
τοῦ Ρήγα Φερραίου καὶ τοῦ Κοραῆ. Μέσα σὲ σκληρὲς δοκιμασίες ἀγωνίστηκε γιὰ
τὸ ξύπνημα καὶ τὴν ἠθικὴ ἀνύψωση τοῦ λαοῦ. Χτύπησε τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν
σπατάλη. Ἔχτισε σχολεῖα καὶ ἀνάστησε τὴ γλῶσσα καὶ τὴν πίστη, πού ἔπαιξαν
ρόλο στὴν ἐξέγερση τοῦ Γένους.

Ὁ Κοσμᾶς ξεσήκωσε ἀπάνταστο ἐνθουσιασμό, ὅπου πέρασε. Τὰ χωριὰ καὶ
οἱ πολιτεῖες βρισκόταν σὲ συναγερομὸ στὸ διάβα του. Μιλοῦσε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ
καὶ διέθετε τεράστια γοητεία στὸ λόγο. Ἄν καὶ εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ δὲν
αφρόντιζε γιὰ τὶς ἐκκλησίες. Νά τι γράφει στὸ «Βίο» γιὰ τὸν Κοσμᾶ ὁ Σ. Χριστο-
δουλίδης: «Ἐγκατέστησε (εἰς τὴν Ἀλβανίαν) σχολεῖα πανταχοῦ διὰ μέσου τῆς διδα-

σκαλίας του, τόσον ἑλληνικά, ὅσον καὶ κοινά, τόσον εἰς τὰς χώρας, ὅσον καὶ εἰς τὰ χωρία, διὰ νὰ πηγαίνουν τὰ παιδιὰ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ μανθάνουν τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ ἐκ τούτου νὰ στερεώνωνται μὲν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν, νὰ ὀδηγῶνται δὲ εἰς τὴν ἐνάρετον ζωὴν καὶ πολιτείαν». Σ' ἓνα γράμμα του πρὶν μαρτυρήσει γράφει ὁ Κοσμᾶς στὸν ἀδελφόν του Χρῦσανθο στὴ Νάξο, ὅτι ἴδουσε «10 ἀνώτερα σχολεῖα καὶ 200 τῶν κοινῶν γραμμάτων». Ἀληθινὰ ἔργο μεγάλο θαυμασμοῦ. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος ἐκθειάζοντας τὴ γοητεία τῆς διδασκαλίας του λέγει: «Ἦτο δὲ ἡ διδαχὴ του καθὼς ἡμεῖς αὐτῆς ἐγενόμεθα ἀπλουσιότητι ὡσὸν ἐκείνη τῶν ἀλιέων». Ἀπὸ τὴν περικοπὴ αὐτὴ βγαίνει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Σ. Χριστοδουλίδης ἄκουσε τὴ διδαχὴ του. Καὶ μιλοῦσε στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ὅπως οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Τὸ πέρασμά του χαοδύνηκε βαθειὰ στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπου ἔσπειρε τὶς διδασχὰς του. Στὴν Ἠπειρο ἡ θύμισή του παραμένει ἀκόμα ὀλοζώντανη.

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Κοσμᾶ ἄφησε βαθειὰ ἴχνη στὴν ψυχὴ τοῦ Ζαφείρη. Ἡ ὑπέροχη πατριωτικὴ δράση καὶ ὁ μαρτυρικὸς του θάνατος ἔγιναν βίωμα στὸ Ζαφείρη. Ἔτσι ἐμπνεύστηκε καὶ ἀποτύπωσε στὴ σφοῖρα τῆς τέχνης τὴ ζωὴ τοῦ Κοσμᾶ. Εἶναι ἱστορικὰ ἐξακριβωμένο, ὅτι «ὁ βίος καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου, ψαλλομένη κατὰ ΚΔ/(24) Αὐγούστου», τυπώθηκε στὴ Βενετία, στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Γιαννιώτη Ἰ. Γλυκύ. Στὰ κατοπινα χρόνια τυπώθηκε στὴν Ἑλλάδα (στὴν Κέρκυρα, Πάτρα καὶ Ἀθήνα) (2).

Καὶ ὁ μὲν «βίος» εἶναι γραμμένος σὲ ἀπλὴ γλῶσσα καὶ ἔχει λοτεχνικὴ ὑφή. Ἐκεῖνο ὅμως, πού ἔχει ἄξια, εἶναι ὅτι, ἀποτελεῖ τὴν παλαιότερη καὶ ἀκρο βέστερη βιογραφία τοῦ Κοσμᾶ. Ὅλες οἱ μεταγενέστερες βιοσίστηκαν σ' αὐτὴ. Ἀπὸ τὶς παραπάνω περικοπές, πού παρέθεσα, φαίνεται τὸ στυλ, πού ἀκολουθεῖ ὁ Χριστοδουλίδης.

Ἡ ἀκολουθία εἶναι πραγματικὰ ἓνα ἐκκλησιαστικὸ ποίημα. Ἐχει τὴ διάρθρωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνωδίας καὶ φανερώνει, ὅτι ὁ Χριστοδουλίδης ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὄχι μόνο τοὺς κανόνες καὶ τὴ δομὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποίησης, ἀλλὰ καὶ τὴν Βυζαντινὴ μουσική. Ἐπίσης κατέχει ἄριστα καὶ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς ἡ ἀκολουθία ἔχει τεχνικὴ ἀριότητα.

Σημειῶνω τὸ ἀπολυτίκιο (δηλ. τὸ τροπάριο τοῦ Ἁγίου)... «Ὡδαῖς εὐφημήσωμεν τὸν εὐκλεῶς τοῖς χοροῖς Μαρτύρων ἐμπρέψαντα, θυτῶν τε καὶ ἀσκητῶν Κοσμᾶν τὸν ἀοίδιμον, σήμερον συνελθόντες, τῇ σεπιτῇ αὐτοῦ μνήμη, νέμει γὰρ τὰς ἰάσεις τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν ὡς παρρησίαν πρὸς Χριστὸν ὡς Ἰσαπόστολος» (*Ἦχος δ').

Διαβάζοντας κανένας τὴν ἀκολουθία διαπιστώνει ἐμπνευση, παλμό, χάρι καὶ ὠραῖες ποιητικὲς εἰκόνες. Εἰς τὸν οἶκον μεταξὺ ἄλλων γράφει: «Χαίροις ὁ τῆς ἀσεβείας τὰς ρίζας ἐκτεμών τῇ δρεπάνῃ τῶν λόγων σου, καὶ εὐσεβείας τὸν σπόρον τοῖς ὡσὶ καὶ καρδίαις πάντων ἐνσπείρας». Καὶ σὲ ἄλλο μέρος... «Τὴν τῶν μαρτύρων καλλονὴν, τῶν μοναστῶν τὸ κλέος καὶ ὑπηρετήν τοῦ λόγου τῶν Ἱερέων ὑπογραμμὸν καὶ Ἀποστόλων μιμητὴν ἄριστον». Εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον σκιαγραφεῖ μὲ ποιητικὴ ἔξαρση τὸν Κοσμᾶ... «οὐ γὰρ ἔδωκεν ὕπνον αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τῶν πόνων ἀνάπαυσιν ἕως οὐ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς πιστοῖς διετρέψεν κατὰ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἐκ βυθοῦ τῆς πλάνης πρὸς ἐπίγνωσιν θεῖα μετήγαγε τῶν λόγων πλημμύρα τῶν ἀνθρώπων ποτίζων τὰς διανοίας...» (3).

Τὸ εἶδος αὐτὸ βέβαια τῆς ποιήσεως ἄκμασε στὰ Βυζαντινὰ χρόνια. Ἀργότερα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία πέρασε σὲ παρακμὴ.

Ὁ Χριστοδουλίδης ἀκολούθησε τὴ λόγια παράδοση, ἀν καὶ ἔζησε καὶ μορφώθηκε στὰ Γιάννινα τὴν ἐποχὴ, πού εἶχε φυσήξει ὁ ἀνεμος γιὰ τὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Ἴσως ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸ εἶδος, πού διάλεξε νὰ γράψει. Πάντως δὲν κρύβει

τὸν θαυμασμό του γιὰ τὴν γλῶσσα τῶν «ψαράδων» ποὺ μιλοῦσε ὁ δάσκαλός του Κοσμᾶς.

Ὁ Χριστοδουλίδης διακατείχεται ἀπὸ ἀγνή θρησκευτικὴ πίστι. Δὲν ἦταν θρησκόληπτος μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὑποκρισίας, ποὺ βλέπουμε στὰ χρόνια μας. Ἐταί ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ὁ θαυμασμός πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ Κοσμᾶ ντύθηκε τῆ φῶμα τῆς ὑμνογραφίας.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρω μιὰ ἱστορικὴ ἀνακρίβεια τοῦ Ζώτου τοῦ Μολοσσῶ, τοῦ συγγραφέα τοῦ Λεξικοῦ τῶν Ἀγίων Πάντων. Βιογραφῶντας τὸν Κοσμᾶ, στηρίζεται κύρια στὸ «βίο» τοῦ Χριστοδουλίδη. Καὶ ὄχι μόνον δὲν τὸν μνημονεύει, ἀλλὰ ἀναφέρει, ὅτι τὸν βίο καὶ τὴν ἀκολουθία τοῦ Κοσμᾶ, τὴν ἔγραψε κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στὰ 1814 ὁ Μετσοβίτης δάσκαλος Ν. Ζερβούλης, ποὺ εἶχε πεθάνει πρὶν 40 χρόνια (4). Δὲν ξεύρομε ἂν αὐτὸ ἀγνοία ἢ σκόπιμα ὁ Ζ. Μολοσσὸς π' ἀστογραφεῖ πασίγνωστο γεγονός. Ἀντίθετα ὁ Κ. Σάββας γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸν Κοσμᾶν καταλλήλως ἐγκωμίασε Σέργιος ὁ Μακραῖος καὶ διὰ μακρῶν συντάξας τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ, ὡς ἀγίου, Σάπφειρος Χριστοδούλου ἐκ Γραμμένου τῆς Ἡπείρου. Ἐκ ταύτης δι' ἠρύσθημεν καὶ ἡμεῖς τὰ πλεῖστα τῶν περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐκτεθέντων» (5). Εἶναι ἀλήθεια μόνον ὅτι ὁ Ἀλῆς ὑποστήριξε τὴ λατρεία τοῦ Κοσμᾶ καὶ ἴδρυνε μοναστήρι στὸν τόπο, ποὺ μαοτύρησε ὁ Κοσμᾶς.

Ἀκόμα ὁ Χριστοδουλίδης, ἄξιος μαθητῆς τοῦ Κοσμᾶ, παρουσιάζει ἀκατάβλητη δραστηριότητα σὰν ἐκπαιδευτικός.

Εἶναι γνωστός πλέον σὰν ὁ Διδάσκαλος Ζαφείρης. «Ὁ πεπαιδευμένος οὗτος Ἡπειρώτης—λέγει ὁ βιογράφος του Π. Ἀρσβαντινὸς—ἐκπαιδευθεὶς πληρέστατα ὑπὸ Κοσμᾶν τὸν Μπαλάνον τῆς Μπαλαναίας Σχολῆς, ὑπὸ τὴν σχολαρχίαν Κων(ν)νου τοῦ Καμιναρίδου, θέσιν συνδιδάκτορος ἐποξίως εἶχε καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ 1814».

Ἀπ' ἐκεῖ φαίνεται, ὅτι πῆγε στὴν πόλι Μπεράτι τῆς Ἀλβανίας. Τὴν πληροφορίαν αὐτὴν μᾶς δίνει ὁ Ι. Λαμπρίδης... «Εἰς τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ φλογεροῦ τούτου ἀνδρὸς (ἐννοεῖ τὸν Κοσμᾶν) διδασκαλίαν ὀφελεται καὶ ἡ σύστασις ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ ἐν τῇ προσφιλῇ τῆς Πουλχερίας πόλει τῷ Βερατίῳ κατὰ τὴν συνοικίαν Κάστρου. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐδίδασκεν ὁ ποιήσας τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὀσιομάριτος Ζαφείριος Χριστοδουλίδης ἐκ Γραμμένου» (6). Εἶναι γεγονός ὅτι στὸ Μπεράτι δίδαξε δύο περιόδους. Δηλαδή στὰ 1814—1820 καὶ γύρω στὰ 1836—1839. Γιὰ τὴ δεύτερη περίοδο μιλάει χειρόγραφο ἑνὸς ἀγνώστου Γιαννιώτη, ποὺ περιέχει τὴν βιογραφία καὶ τὴν ἀκολουθία τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου τοῦ ἕξ Ἰωαννίνων (7).

Γύρω στὰ 1826—1833 τὸν συναντᾶμε στὸ ἱστορικὸ σχολεῖο τοῦ Μετσόβου «Διεδέχθη δὲ τὸν Μπαλανίδην, γράφει ἡ Ἀγγ. Χατζημιχάλη, ὁ ὡς γνωστὸν πρῶτος βιογράφος τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Σάπφειρος Χριστοδουλίδης ὁ ἐκ Γραμμένου ἢ Ζαφείρης ὁ Γραμμενιάτης περὶ τὸ 1826—1833 περίπου διδάξας» (8).

Ἀλλὰ ὁ «λογιώτατος» Χριστοδουλίδης εἶχε ἐπιβληθῆ καὶ ἔγινε περιζήτητος σὰν διδάσκαλος. Γιὰ λίγο καιρὸ διδάσκει πάλι στὰ Γιάννινα. Στὰ 1842 ἀπὸ τὸν Κώδικα τῆς μονῆς Δελβίνου (χρονικὸ) πληροφοροῦμεθα, ὅτι χρημάτισε στὸ Ἀργυρόκαστρο. Ὁ κώδικας μνημονεύοντας τὴ δράση τοῦ Μητροπολίτη Νικόδημου ἀναφέρει σὰν ἀξιέπαινη πράξη τούτου: «Ἐσύστησε καὶ διδάσκαλον εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τὸν λογιώτατον Ζαφείρη ἐκ Γραμμένου». (9)

Ἡ θρησκευτικὴ τοῦ Ζαφείρη ἐπήρεασε καὶ τὸ παιδί του Παῖσιο, ποὺ ἔγινε δεσπότης. Εἶναι γνωστός σὰν μητροπολίτης Σμύρνης καὶ Φιλιππουπόλεως. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο ἐκδηλώθηκε τὸ Βουλγαρικὸ σχῆμα ποὺ ἦταν τὸ προοίμιον τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Παῖσιος τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας. Γι' αὐτὸ καθαιρέθηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ στάλθηκε ἐξορία στὸ χωριὸ τοῦ Βοσπόρου Ὀρτά—Κιοί. Στὰ 1867

Έλαβε μέρος στην Κέντρικη διευθύνουσα Έπιτροπή της Βουλγαρικής Έκκλησίας που συστήθηκε στην Πόλη (10). Είχε και αυτός μεγάλη μόρφωση και δυνατή προσωπικότητα. Τά έπαιξε όλα για όλο και τάβαλε με το Πατριαρχείο, γιατί έβλεπε το δίκαιο της Βουλγαρικής Έθνότητας.

Τό αναφέρω αυτό το περιστατικό, γιατί έπαιξε ρόλο στην ύποτιμηση της αξίας του πατέρα του, Ζαφείρη. Η θρησκευτική μισολλοδοξία όπως και κάθε προκατάληψη παραποιούν την αληθινή ιστορία. Έτσι έξηγείται γιατί ο Μολοσσός άγνοεί τον Ζαφείρη τον βιογράφο και ποιητή του Κοσμᾶ. Και ο Ι. Λαμπρίδης με πικρία και με πάθος μιλάει για τον Παΐσιο. Τόν άποκαλεί «άρνησιεθνή» και «αυτομολήσαντα». Άλλά ο Άρχιερέας πρέπει να έχει τόλμη και ήθος για να άγωνισθῆ για την αλήθεια και το Δίκαιο.

* *

Ο Σ. Χριστοδουλίδης πέθανε στη Σμύρνη τό 1856 κοντά στο παιδί του. Τη χρονολογία αυτή μᾶς τη δίνει ο Π. Άραβαντινός. Δέν ξέρουμε πότε γεννήθηκε. Έχω την γνώμη ότι πρέπει να έχει γεννηθῆ γύρω στα 1765.

Τελειώνοντας θά πρέπει να σημειώσω και μιᾶ παράδοση. Ότι ο πατέρας του Κοσμᾶ κατάγονταν από το Γραμμένο. Την γνώμη αυτή ύποστηρίζει ο Κ. Φαλτάιτς, που πρώτος σημάδεψε την έθνική του φυσιογνωμία και ο Ήπειρώτης θεολόγος Γ. Οικονόμου (11). Πρέπει να τη θεωρήσουμε αληθινή αυτή την παράδοση. Έτσι πρέπει να έξηγήσουμε, γιατί ο Κοσμᾶς άπέφυγε να περάσει μέσα από το Γραμμένο. Ίσως ο Ζαφείρης έξύμνησε τον Κοσμᾶ, για ένα λόγο ακόμα, γιατί καταγόταν από την ιδιαίτερη Πατρίδα του (12).

1. Π. Άραβαντινού: Λόγιοι της Τουρκοκρατίας σ. 46.

2. Για τον Άγιο Κοσμᾶ έγραψαν πολλοί. Ξεχωρίζουν οι έργασίες του Φ. Μιχαλοπούλου και του Φαλτάιτς.

3. Την ακολουθία δημοσίευσε ο άρχιμανδρίτης Παπακυριακού (Άθήνα 1953).

4. Ζ. Μολοσσού: Λεξικόν των Άγιων Πάντων σ. 614.

5. Κ. Σάθα: Νεοελληνική φιλολογία σ. 491.

6. Ι. Λαμπρίδου: Περί των έν Ήπειρω Άγαθοεργημάτων.

7. Δ. Σαλαμάγκα: Ο Νεομάρτυρας Γεώργιος σ. 206.

8. Ήπ. Χρονικά τ. 1940 σ. 56.

9. Ήπ. Χρονικά τ. 1940 σ. 82.

10. Στεφανίδου Έκκλησ. Ιστορία.

11. Γ. Οικονόμου: Οι 4 Άγιοι.

12. Ο Σ. Χριστοδουλίδης είχε αδελφόν λόγιον, γνωστόν με τό όνομα Κων)τινος ο Γραμμενιάτης. Από τό συναξάρι του άγνωστου Γιαννιώτη, πληροφορούμεθα, ότι είχε και δύο αδελφές. Τη Θεανώ και την Περιστέρα. Τη θυγατέρα της Περιστέρας Έλένη είχε παντρευτή στα 1846 ο Νεομάρτυρας Γεώργιος. Ο άγνωστος συνθέτης μιλάει με τά καλύτερα λόγια για την άρετή της και την καλή άνατροφή. Είχε όρφανέψει μικρή και την άνήθρεψαν ο Ζαφείρης και η θεία της Θεοφανώ.

Τέλος θά πρέπει να σημειώσω, ότι εις τό οικογενειακό μας άρχείο σώζονταν ως τό χρόνια της κατοχής ή έφημερίδα της Σμύρνης «Κλειώ», που δημοσίευσε την προσφώνηση του Κοινοτάρχου Σμύρνης προς τον Μητροπολίτην Παΐσιον, όταν την έποχή εκείνη πήγε Μητροπολίτης Σμύρνης. Έπρόκειτο για ένα αληθινό έγκώμιο για την προσωπικότητα του. Δυστυχώς στα άνώμαλα εκείνα χρόνια καταστράφηκε.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τ Ο Φ Ε Σ Τ Ι Β Α Λ

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ τρίτου Φεστιβάλ τῆς Δωδώνης, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς χωρὶς καμιά ἀναγκασίαν, ὅτι καθιέρωσε πᾶ ἕναν θεσμό πού τιμᾶει αὐτὴν τὴν πόλιν, ἐνισχύοντάς συγχρόνως τὸ ὄητρό της καὶ τονώνοντας τὴν οἰκονομίαν της.

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτὴ ἐπρεπε νὰ συντρέξουν τέσσερις παράγοντες: Ἡ Ἐταιρεία Ἡπ. Μελετῶν, τὸ Κοινὸ, τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο καὶ ἡ Ἀστυνομία.

Ἡ τελευταία ἔκαμε τὸ χρέος της καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Μέσα σὲ μιὰ διακινούμενη μάζα πολλῶν χιλιάδων ἀνθρώπων καὶ χιλιάδων τροχοφόρων, δὲν ἔγινε κανένα ἀτύχημα, δὲν παραηρήθηκε τὸ ἐλάχιστο ἐπεισόδιον. Ἡ ἐπιτυχία δὲν εἶναι συμπτωματικὴ, γιατί εἶναι ἡ τρίτη χρονὰ πού συμβαίνει τὸ ἴδιον. Εἶναι λοιπὸν κανεὶς ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρεωμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ Σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς καὶ ἄριστα ἐκπαιδευμένο εἶναι καὶ λαμπρὰ διοικεῖται. Ἐ' αὐτό, στὰ ὄργανα τῆς τάξεως μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν κ. Παπαδόπουλο, ἡ πόλις χροστάει θεοεὶς εὐχαριστίες καὶ εὐλικρινῆ συγχαρητήρια.

Τὸ Κοινὸ, ἦταν τὸ ἴδιον τῶν ἄλλων ἐτῶν, τὸ σεμνὸ, τὸ ὑπομονητικὸ, τὸ γεμᾶτο καταπόνησιν, τὸ ψυχικὰ πολιτισμένο ἡπειρωτικὸ κοινὸ, ἀπὸ τὸν μεγαλοαστὸ ὡς τὸν χωρικὸ. Ἡ πᾶσις του ἦταν μιὰ τεράστια συμβολὴ στὴν ἐπιτυχία τῶν Ἐορτῶν.

Γιὰ τὴν Ἐταιρεία Ἡπ. Μελετῶν δὲν χωρεῖ παρὰ ἄδολος καὶ ἀνεπιφύλακτος ἔπαινος. Ἡ δυσκολίες πού ἀντιμετώπισαν καὶ νίκησαν, καὶ τὰ μέλη της, μὰ ἰδιαίτερα ὁ Πρόεδρος της κ. Φρόντιζος, ἡ ὀργανωτικὴ προσπάθεια πού κατέβαλαν, ὁ πνευματικὸς καὶ σωματικὸς μόχθος, ἡ ἀσωστὴς φροντίδες, ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια ὡς τὰ μεγάλα σύνολα, ὅλα αὐτὰ εἶναι τίτλοι, πού ἡ αὐτοὺς ὁ καθένας θὰ εἶχε δικίον νὰ ὑπερηφανεύεται.

Προκειμένου τώρα νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸν τέταρτο καὶ τελευταῖο παράγοντα, πού ὁ ρόλος του ἦταν βασικὸς γιὰ νὰ δώσουν καρπὸς οἱ τόσοι κόποι, γιὰ τὸ θέατρο δηλαδὴ, πρέπει πρῶτα νὰ θέσουμε μιὰ ἀρχή: Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς τέσσερις παράγοντες πού ἐπωμίσθησαν τὸ λαρὸν ἔργο νὰ ὀδηγήσουν σὲ αἰσιοτέρα τις ἐφετεινὲς εορτές, εἶχε τὸν δικὸν του τομέα δράσεως, καὶ συνεπῶς τις δικές του εὐθύνες. Δὲν θὰ ἔφταιγε ἐπὶ παραδείγματι τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ἂν ἦταν ἀπολλύσιμη ἢ βάρβαρη ἢ στάσις τοῦ κοινοῦ, οὔτε ἡ Ε.Η.Μ., ἂν ἦταν χαμηλὴ ἢ στάσιμη τῶν παραστάσεων. Λοιπὸν μόνον μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα αὐτὸ μπορεῖ νὰ καταλογιστοῦν εὐθύνες. Τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν πράξις ἀδικη. Ἄς ποῦμε λοιπὸν τώρα δύο λόγια γιὰ τὸ Θέατρο. Δυστυχῶς, σὲ γενικὲς γραμμές, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τονίσουμε ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὸ ἀρχαῖον θέατρο ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ὑψὴ του, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπευθύνονταν σὲ κοινὸ μὲ διαφοροποιητικὴ ψυχικὴ συγκρότησις ἀπ' τὴ δική μας, καὶ ἦταν διαποτισμένο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κοινότητος, πού στὴν τόνωσί του, ἀλλωστε, ἀπέβλεπε ἡ σκηρικὴ διδασκαλία, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μιλήσῃ ἄμεσα, καὶ χωρὶς τὴν παρέμβαση τεχνιτῶν συναισθηματισμῶν, στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ψυχὴ ἀτομικιστικὴ, πού ἔχει ἀπὸ καιρὸ ἀπαγιστροθῆ ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς πού δημιουργοῦσε ἡ συνείδησις τοῦ κοινοῦ αἵματος, τῆς κοινῆς καταγωγῆς. Οὐσιαστικὰ λοιπὸν δὲν ὑπάρχει στὸν ἀνθρώπο τῆς πόλεως—γιατί ὁ χωρικὸς βολίζεται πολὺ σιμώτερα πρὸς τὸ ἀρχαῖον δράμα—τὸ κατάλληλον ψυχικὸ ἀντίκρουσμα γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ τὴν τραγωδίαν. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε πὼς τὸ ἑσφορικὸν ἔργο τοῦ Σαίξπηρ ἄφησε ἐπὶ δύο αἰῶνες ἀδιάφορη τὴν κλασικὴν Γαλλίαν κερδίζοντας μόνον ἀνεπιφύλακτῆ τὴν εἰρωνεῖαν τοῦ Βολταίρου. Φυσικὰ μιὰ κέλευσις ἐρμηνεῖα, μὰ μὲ τὸ ἀφθαστο μεγαλεῖον τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τὸν ὑψηλὸν λυρισμὸν τῶν χωρικῶν, εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν, ἂν ὄχι βαθειὰ συγκίνηση, τουλάχιστον βαθὺν ἐνδιαφέρον καὶ γνήσια πνευματικὴ χαρὰ. Καὶ σ' αὐτὸ πρέπει νὰ κατατείνουν ὅλες οἱ προσπάθειες ἐρμηνεύσεως. Νὰ προσφέρουν δηλαδὴ στὸ κοινὸ τῆς ἐποχῆς μας ὅ,τι ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ ἀφομοιώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν, πάντα ὅμως ἐπιφυλακτικὰ, προσεκτικὰ, χωρὶς ἀκροβατισμοὺς, χωρὶς ὑπερτίμησις τῆς σημασίας τῶν χορευτικῶν ἐλιγμῶν, χωρὶς ὑπερβολικὴν προσφυγὴν στὸ θέαμα εἰς βάρος τοῦ ἀκροάματος, μὲ ἀληθινὸν καὶ βαθὺν σεβασμὸν γιὰ δημιουργήματα ἀνθρώπινα πού ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ προκαλοῦν μεταφυσικὸν ρίγος. Τὸ πέτυχε αὐτὸ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο; Τὴν πρῶτην μέραν πιστεύουμε ὄχι, τὴν δευτέραν μᾶλλον καὶ Δὲν μποροῦμε, καὶ οὔτε χροιάζεται, νὰ ποῦμε σὲ λεπτομέρειες. Οἱ ἠθοποιοὶ ὑπάκουσαν στὸν σκηνοθέτη, βάζοντας ὁ καθένας τὸν δικὸν του τόνο, ὑψηλὸν ἢ χαμηλὸν, στὴν ἐρμηνεῖαν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Κωτσόπουλος, ὡς Αἴας, πιάσθηκε ἀληθινῶς τραγωδῶς καὶ μπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ τὰ τεράστια, πραγματικὰ, χροσθόντα

του. Οι χιλιάδες τῶν θεατῶν πού με ἀγωνία δέθηκαν με τὸν φοιχτὸ πόνο τοῦ ὀμηρικοῦ ἤρωα, θὰ τὸ ὁμολογήσουν

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὡραῖο πρᾶγμα καὶ πρέπει κανεὶς νὰ ἀγωνίζεται γι' αὐτήν. Ἀμφιβάλλουμε ὅμως ἂν τὴν πλησιάζουμε περισσότερο μετὰ τὴν κατάχρηση τῆς κοιτικῆς. Γιατὶ ὡς σταθούμε καλύτερα πιστοὶ στὸ πρωταρχικὸ μας χρέος: νὰ ἀγαλιάσουμε ὅλοι, χωρὶς ἐνδοιασμούς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ποῖος τίς ὠργάνωσε καὶ τὸ πῶς παίχτηκαν τὰ ἔργα, τίς γιορτὲς τῆς Δωδώνης, σὰν θέμα πανηπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος, πού, ἐλπίζουμε, πολὺ σύντομα θὰ γίνῃ ἐνδιαφέροντος πανελληνίου.

Α. Γ.

ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΔΡΑΜΑΤΩΝ

Ὁ διάλογος, πού ἐγίνε τὸν περασμένο μῆνα μεταξύ τῶν κ.κ. Παναγῆ Λεκατσᾶ καὶ Αἴμ. Χουρμούζιου ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «Βήματος» καὶ τῆς «Καθημερινῆς», ἔθιξε πολλὰ καιρία σημεῖα τῆς ἐρμηνείας τῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν. Οὔτε ὁ χώρος τοῦ περιοδικοῦ μας οὔτε ὁ χρόνος ἐπιτρέπουν σ' ἓναν τρίτο—τὸν ὑποφαινόμενο—νὰ σχολιάσῃ τίς ἀπόψεις τῶν δύο τούτων ἐγκύριων συζητητῶν. Θὰ σταματήσω μόνον σ' ἓνα βασικὸ θέμα, στὸ πρόβλημα τῶν μεταφράσεων. Νομίζω, ὅτι ὁ κ. Αἴμ. Χ.,—ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ὅλη ἐμφάνιση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου—, δὲν ἦταν πειστικὸς, ὅταν προσπάθησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν κατηγορίαν, ὅτι ὁ τραγικὸς λόγος τῶν μεταφράσεων, πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἠθοποιοὶ τῆς Κρατικῆς μας Σκηνῆς κατὰ τὸ ἀνέβασμα ἀρχαίων τραγωδιῶν, καὶ ἀτημέλητος καὶ καχότεχνος εἶναι. Ὁ κ. Αἴμ. Χ. τὸ ἔχει τονίσει κατὰ κόρον, ὅτι ἡ ἐπιτυχία κάθε προσπάθειας γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου δράματος ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀρτία ὑφῆ τοῦ τραγικοῦ λόγου. Πῶς λοιπὸν συμβιβάζεται ἡ ἀρχὴ αὐτὴ μετὰ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία, πού δίδεται στοὺς σκηνοθέτες καὶ ἠθοποιούς, νὰ διασκευάζουν κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ κείμενα μεταφράσεων, κάμωμένων ἀπὸ ἀνθρώπους, πού ἦταν δόκιμοι ποιητὰ καὶ γεροὶ φιλόλογοι; Ἐταί περισώζεται τὸ αἶτημα τῆς ἀρτιότητος τοῦ τραγικοῦ λόγου;

Ἐπεραμενεται ὁ κ. Αἴμ. Χ. τῆς ἀξίας τῶν μεταφράσεων τοῦ ἀειμνήστου Γ. Γουπάρη... θέλοντας νὰ δικαιολογήσῃ τὴν προσήλωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου σ' αὐτὰ τὰ κείμενα καὶ τὴν ἀπόρριψιν ἄλλων μεταφραστικῶν προσπαθειῶν. Κάθε σοβαρὸς μελετητὴς ἀναγνωρίζει τὴν αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν, πού κάνουν πολλὲς ποιητικὲς ἀποδόσεις τοῦ Γουπάρη σε ὀρισμένα ἔργα τῆς ἀττικῆς τραγωδίας. Καὶ δὲν φαντάζομαι, ὅτι ὁ κ. Π. Λεκατσᾶς ἢ ἄλλος κάποιος θὰ μπορούσε νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τους. Θὰ συμφωνήσῃ ὅμως—νομίζω—καὶ ὁ κ. Αἴμ. Χουρμούζιος, ὅτι δὲν σημείωσε τὴν ἰδίαν ἐπιτυχίαν ὡς μεταφραστὴς ὁ Γουπάρης σ' ὅλα τὰ κείμενα του. Ἄν λ.χ. στὸν Αἰσχύλο (καὶ ἰδίως στὴν «Ὀρέστεια») μπόρεσε νὰ ζωντανέψῃ τὴν ἀρχαίαν τριλογία μετὰ γλωσσοπλαστικὴν ἰκανότητα καὶ ποιητικὴν δύναμιν, δὲν μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἐπύχε τὸ ἴδιον καὶ στίς τραγωδίαις τοῦ Σοφο-

κλή, πού φαίνονται μεταφρασμέναι μετὰ σπουδὴν, ἐπειδὴ τὸν παράσχε πρὸ πολὺ τὸ θεατρικὸ ὄψος τῶν μεταφράσεων παρὰ τὸ λογοτεχνικόν... Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ σεβασμὸς μας πρὸ τῆς μνήμης τοῦ Γουπάρη δὲν μᾶς ἐπιτρέπει μισρολογοῦμε σήμερον γιὰ τὰ τρωτὰ τῆς Α ἢ Β μετάφρασῆς του. Θεωροῦμε ὅμως σωστὴ τὴν ἐκτίμησιν καὶ βεβήλωσιν τοῦ ἔργου του τὸ τὸλμη μέρει τῶν σκηνοθετῶν καὶ ἠθοποιῶν, (ὅπως ἂν ὀνομάζονται), νὰ κατακρεουργοῦν τὰ γὰρ κείμενα μετὰ τὴν ἀφελῆ πεποίθησιν, τὰ βελτιώνουν ἢ τὰ προσαρμύζουν θεατρικῶς. Καὶ δὲν νομίζω, ὅτι οἱ μεταφράσεις, πού χρησιμοποιεῖ τὸ Ἐθνικὸν Θεᾶτρο, εἶναι Ἰα μὲν πού ἀπαγορεύεται νὰ ἀντικατασταθοῦν... Ἐν μέρει σὺν τὸ σκοπὸ τῆς Κρατικῆς Σκηνῆς μας τῆς ὑποβάλλονται μεταφράσεις ἀρχαίων δραμάτων, νὰ μὴ τίς ἀπορρίπτῃ ἀκριτεῖς μετὰ αἰτιολογικόν, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Θεᾶτρο διαθέτει μὲτὰφραση τοῦ Α ἢ Β ποιητοῦ καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ βρῆ καλύτερη. Ἐπιπλέον, οἱ ἀρμόδιοι νὰ παραπέμπουν πρὸς Κρίσιν σὺν τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κάθε μεταφραστικῆς ἐργασίας, πού ἀπέλλεται γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ ὅχι νὰ ἀπαρτῶν στερεότυπα: «Ἐλάβομεν τὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ σὰς γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Θεᾶτρον διαθέτει μὲτὰφρασιν τοῦ ἰδίου ἔργου γασμμένην ἀπὸ δόκιμον ποιητήν». Δηλαδή, χωρὶς νὰ μᾶς διαβάσουν καὶ νὰ μᾶς συζητήσουν μετὰ τοὺς *beatos possidentes*, μᾶς πετοῦν σὺν τῆς ἀπόδοσιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὅμως εἶναι πιθανὸν μερικὲς μεταφράσεις νεωτέρων νὰ σὺν δαίξουν πιστὴν ἀπόδοσιν νοήματος, λογοτεχνικῆς ὑφῆς καὶ θεατρικότητος, ὥστε νὰ μπορούσιν ἀντικαταστήσουν τίς παλιὰς καὶ ἐλαττωματικὰς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ Διεύθυνσις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ὅχι ἀκριτεῖς τίς μεταφράσεις, ἀλλὰ ἀκριτεῖς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχαίων, καὶ πάλιν χρέος εἶναι νὰ ἐξασφαλίσῃ πρότυπα κείμενα τραγικοῦ λόγου προκλήρουσοντας διαγωνισμούς. Ἀλλίως εὐθύνεται γιὰ μιὰ μεγάλη παράλειψιν.

Γιάννινα 20—11—1962

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΟΜΟΙΟΤΥΠΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΛΕΩΝΑ
ΝΑΡΔΟΥ ΝΤΑ ΒΙΝΤΣΙ

Τὸ καλὸ σωματεῖο «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» πού προικεδοτήρησε τὴν πᾶσιν μετὰ Πανακαθῆκη

ινώνει κατά καιρούς χρήσιμες εκθέσεις, παρουσιάζει εφέτος μια σειρά από ομοιόμορπα σχίσματα και μελετών του μεγάλου ζωγράφου της γεννηθείας Λεονάρδου ντα Βίντσι. Θα ήταν βικα άστειο να θελήσει κανείς να κρίνει από την αρχαία τέχνης το έργο αυτού του γίγαντα ενός πνεύματος, τα πιο ανήσυχτα, τα πιο δημιουργικά, τα πιο αλάνθρα πνεύματα που έχει γεννήσει ο χροϊκός κόσμος. Μακροτά λοιπόν από τη σκέψη να φανταστούμε, ως φροντιστούμε περισσότερο να διδάσκουμε. Σε μια εποχή, όπου αρκεί να αποκτήσει ένας καλλιτέχνης, ένα πινέλο και χρώματα να αυτοχειροτονηθῆ ζωγράφος και να τολμήσει, όχι μονάχα να ζωγραφίζει, αλλά και να εκθέσει, ως σταθῆ στους νέους μάθημα ο μόγθος μεγαλοφυΐας για την τελειότητα, η ακούρατη επιμονή στη λεπτομέρεια, στην πτυχολογία, στην ανατομία του σώματος, στην μελέτη του ανθρώπου συστήματος, σε καθῆτι, ἔστω, και το πιο απλοϊκό, που θα βοηθούσε τον καλλιτέχνη να πετύχῃ πιστός στην αποστολή του, να αποστραγγισθῆ δηλαδή την όμορφιά από την ουδέτερη, την εσθητική φύση.

Σαν λοιπόν μάθημα πρέπει λοιπόν να θεωρηθῆ ἡ ἐκθεση τοῦ σωματείου «Φίλοι τῶν Ἰωαννῶν» και για τὸ μάθημα αὐτὸ τοὺς ὀφείλουσαν εὐγνωμοσύνη μας. Εὐγνωμοσύνη ἐπίσης ἔλκεται στὴν στρατιωτικὴ Λέσχη, πὸν μὲ τὴν ἑπιθυμία διαθέτῃ πάντα τὶς ὥραιες τῆς αἰθροῦς σὺς σοβαρὲς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις.

Κλείνουμε μὲ τὴν παράκληση νὰ προσέχεται ἡ φορὰ περισσύτερο τὸ κείμενο τῶν καταλόγων, καὶ νὰ προτάσσεται πάντα τῶν ἐγκαινίων ἡ ἐκτενὴς διαφωτιστικὴ κατατοπιστικὴ ὁμιλία.

A. Γ.

✱

ΔΕΛΦΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Μια εἴδηση, πὸν κολακεύει τὴν ἔθνηκή μας ὁμιλία, διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ὑστερα ἀπὸ μακρὲς συζητήσεις καὶ πραγματεύσεις ἀποφασίστηκε νὰ ἰδρυθῆ στὸν καιρὸς τὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ἀξίζει κάθε ἐπαινος στὸν ἀρχισυντονιστὴ κ. Κωνστ. Κιτσιάνη καὶ στὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀπ. Δασκαλάκη, πὸν μὲ ἐπιμόνους καὶ καταλλήλους χειρισμοὺς κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν τὴ λύση αὐτὴ καὶ στὸ «Συμβούλιο Εὐρώπης».

Ἀξιόπαινη ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ Ὑπερησία τοῦ Συμβουλίου Ἐξωτερικῶν καὶ ὁ διπλωματικὸς πρόσωπος τῆς Ἑλλάδος στὸ Συμβούλιο Εὐρώπης, γιατί ἔδωσαν τὴ σωστὴ καθοδήγηση στοὺς πέρω διακεκριμένους ἐπιστήμονες, ὥστε μὲ θερμὴ καὶ πειστικὴ ἐπιχειρηματολογία νὰ ὑποστηρίξουν τὸ δίκαιο αἴτημα τῆς πατρίδας μας στὸ «Συμβούλιο Μορφωτικῆς Συνεργασίας» καὶ στὴν «Ἐπιτροπὴ Ἀνωτάτης Ἐκπαιδευσεως καὶ Ἐπιστημολογίας Ἐρεῦνης». Εἶναι ἀκόμη πρόωρο νὰ καθορισθῆ, ποῖα ἀκριβῶς μορφή θὰ λάβῃ τὸ Πνευματικὸ

αὐτὸ Κέντρο τῶν Δελφῶν. Αὐτὸ θὰ φανῆ, ὅταν συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ ἀπαιτούμενοι ὑλικοὶ πόροι γιὰ τὴν ἀνάγεση τοῦ κτιρίου μὲ βάση τὰ καταρτισμένα σχέδια Κιτσιάνη. Ἀρχισαν κιόλας νὰ γίνονται χρηματικὲς δωρεὲς γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτόν, πὸν φτάνουν τὰ 3 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ποῖα σημασία ἔχει γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ γεγονός αὐτό, καθέννας τὸ καταλαβαίνει. Γιὰ πρώτη φορὰ ἀνανηρωρίζονται ἐπίσημα οἱ Δελφοὶ ὡς πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Συμβουλίου Εὐρώπης. Καὶ εἶναι πολὺ εὐνόητο τὸ ἐνδιαφέρον, πὸν ἀποκτᾷ ἡ περιοχὴ αὐτὴ γιὰ τοὺς Εὐρωπαίους περιηγητὰς.

Ὅταν θὰ χτισθῆ τὸ οἰκοδόμημα καὶ θὰ διαρρυθμισθῆ ὁ χώρος, θὰ μποροῦν νὰ γίνονται στὸν ἰσὸ αὐτὸ τόπο συναντήσεις Εὐρωπαϊῶν διανοουμένων, πολιτικῶν καὶ καλλιτεχνῶν, πὸν μὲ διαλέξεις, θεατρικὲς παραστάσεις, συσκέψεις, συναυλίες καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις θὰ προάγουν τὴν ἰδέα τῆς εἰρηνικῆς συνεργασίας τῶν λαῶν καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ πνεύματος τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης.

Μὲ τὴν ἠθικὴ αὐτὴ προβολὴ τῆς Ἑλλάδος στὸ διεθνὲς προσκίηιο δικαιώνεται καὶ ἡ προστάθεια τοῦ μεγάλου ποιητοῦ μας Ἀγγ. Σικελιανοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὶς ἄγριες Φαιδριάδες, στὸ ἄδυτο τοῦ Φοῖβου, μέσα στὸ δελφικὸ θέατρο συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς πνευματικῆς συνεργασίας τῶν Εὐρωπαϊῶν ὁ δραματιστὴς ἐκεῖνος μὲ τὸν ἔνθεο ζήλο, ὅταν τὸ 1927 ἀνέβασε τὸν «Προμηθεὺς Δεσμώτης» τοῦ Αἰσχύλου...

Μερικοὶ—δικοὶ μας καὶ ξένοι—τὸν εἰρωνεύτηκαν τότε, τὸν εἶπαν φαντασιοκόπο καὶ οὐτοπιστὴ. Ἀλλὰ οἱ ἀληθινοὶ ποιητὰ εἶναι καὶ προφητὰ.

Ὑστερα ἀπὸ 35 χρόνια ἡ Εὐρώπη ἐνωτίζε-ται τὴ φωνὴ τοῦ δελφικοῦ μύστου καὶ δίνει σάρκα καὶ ὄστα στὸ ὄνειρό του.

Καρφωμένη ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸ τέρας τῆς Τεχνοκρατίας, σὺν ἄλλοις Προμηθεῖς Δεσμώτης θὰ κλίνῃ τὸ γόνυ μπροστὰ στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ χρησμὸ, πὸν θὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ βάσανό της..

Λοιπὸν μποροῦμε νὰ εἴμαστε περήφανοι, γιατί οἱ Δελφοὶ μας γίνονται πάλι «ὄμφαλός τῆς γῆς», καὶ παρῶντας τὰ λόγια τῆς Πυθίας νὰ διαλαλήσουμε στοὺς νέους Ἰουλιανούς τῆς Ἰστορίας...

«Ἐχει καλύβαν ὁ Φοῖβος καὶ παγὰν λαλέουσαν... οὐκ ἀπέσβετο λάλον ὕδωρ».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

***

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

«Ὅσο ὑπάρχει ζωὴ.—Νίτσας Διαμαντάκη—Κυριακῶς

Πολλὴ νεανικὴ ἄνοια ἀναδίνει τὸ πεζογράφημα τῆς Ν. Διαμαντάκη—Κυριακῶς. Ἡ συγγραφέας φαίνεται νὰ εἶναι μιὰ νέα, νεώτατη

κοπέλλα που εμπνέεται από τη ζωή των συνομηλίκων της. Τα μικροσοσθηματάκια, οι μικροσκοποῦρες, τα μικροπάθη της έφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας δίνονται με αρκετό χρώμα και προπάντων με πειστικότητα. Το κορίτσι που αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο την ιστορία του ανήκει στην ανώτερη κοινωνική τάξη, περνάει τη ζωή της σε μιὰ βίλλα με υπηρέτριες και μαγειρίσσοις, κάνει συχνά ταξίδια στην Ευρώπη, δέν της μένει έπομένως καιρός να στοχαστεί πάνω στα καυτά προβλήματα της εποχής μας. Από την άποψη αυτή το βιβλίο της Ν. Διαμαντάκη—Κυριακού δέν είναι αντιπροσωπευτικό της γενειάς της. Στο κάτω-κάτω όμως πρέπει να παραδεχτούμε πως στην Τέχνη δέν υπάρχει δεοντολογία. Δέν μπορούμε να απαιτούμε από έναν άνθρωπο να μάς πει πράγματα που δέν τὰ ξέρει. *Επιτέλους αυτό δείχνει ειλικρίνεια.

Το στατικό γράψιμο, οι σύντομες φράσεις, ή «αφέλεια» άκόμα που ξεσηδάει μέσα από τις γραμμές του βιβλίου μάς πείθουν πως ή νεαρή πεζογράφος έχει αρκετές δυνατότητες. Άκόμη και ή πλοκή του μυθιστορήματος μορτυράει αρκετές συνθετικές ικανότητες. Το μόνο που είναι σχεδόν άπαραδεκτο στο «Όσο υπάρχει ζωή» είναι ή μελοδραματική απονάλυση της συγγένειας της ήρωίδας με τον Χάνο που θυμίζει αναγνώσματα λαϊκών περιοδικών. *Ο χρόνος και ή ώριμότητα θά δείξουν στην συγγραφέα τον τρόπο ν' αποφύγει τέτοιες κακοτοπιές στο μέλλον.

✽

Γλώσσα και Λαογραφία της Εύβοιας.—Δημ. Σέττα

*Ο έκλεκτός λαογράφος μας συνεχίζει άκούρατος και ένθουσιώδης την πολύτιμη δουλειά του. *Ο τόμος για την Εύβοια που έχουμε τούτη τη στιγμή προστά μας είναι άναμφισβήτητα μιὰ πολύ αξιόλογη συμβολή στη γνώση της έλληνικής έπασχίας των διαλέκτων και των έθιμων της. Η πλουσιώτατη λαογραφική έμπειρία, ό έπιστημονικός θά λέγαμε τρόπος πύ κατατάσσει το ύλικό του και ή αγάπη για τη δουλειά του είναι το τρίπτυχο μέσα στο όποιο κινείται ή εργασία του κ. Σέττα. Και κάτι άκόμα πύ σπουδαίο: ό συγγραφέας της «Λαογραφίας της Εύβοιας» είναι δημοτικιστής άταφιος. Ίσως έκ πρώτης όψεως αυτό να μήν έχει μεγάλη σημασία, όμως, ά μήν ξεχάμε πως ή γλωσσική τοποθέτηση ενός λαογράφου δείχνει την προοδευτικότητά του και την αγάπη του για τους λαϊκούς μας θησαυρούς. Άκόμη δείχνει πως ό συγγραφέας έχει και λογοτεχνικά προσόντα με αποτέλεσμα ό λόγος του να κυλάει άβίαστα κι' εϋχάριστα.

*Η βράβευση του έργου από την Γλωσσική Έταιρεία αποτέλεσε μιὰ δίκαια αναγνώριση της δουλειάς ενός άθροιστου και σεμνού μαχητού που δέν άπογοητεύεται, ούτε λυγίζει μπροστά στις δυσκολίες που αντιμετώπιζον όλοι οι μελετητές των έθιμων του λαού μας στον τόπο μας. *Ο Δημ. Σέττας άποτελεί, πρέπει να το παρα-

δεχτούμε, ένα καμάρι της πνευματικής μας κογένειας.

✽

Φυγή και πάθος.—*Άγγελου Καλοκαιρινού

*Ο Κρητικός ποιητής συγκέντρωσε ένα μεγάλο μέρος του έργου του και το παρουσίασε σ' ένα συμπυκνωτικό τόμο. Πιστός στην παράδοση ό κ. Καλοκαιρινός τραγουδάει θλιβερές περισσότερες φορές στιγμές της ζωής και πασχίζει να μάς πείσει για την ειλικρίνεια και το βάθος των αισθημάτων του. *Η αλήθεια είναι ότι καταφέρνει να μάς μεταδώσει μιὰ «γνώση» ποιητική που συγκινεί, μάς σταματά έδω και κεί ένας στίχος που ξεσηδάει κατ' εθειαν από την καρδιά, αλλά θά πρέπει ταυχρονα να όμολογήσουμε πως το σύνολο σπάνι δίνει μιὰ ολοκληρωμένη ποιητική παρουσία. Ίσως μερικοί ίσχυριστούν πως ή προσήλωση ό κ. Καλοκαιρινού στα παλιά καλούπια είναι κείνη που δημιουργεί αυτήν την έντύπωση «κάτι λείπει». Δέν ανήκουμε στην κατηγορία των «άθεράπευτα μοντέρνων» για να συμμεριστούμι μιὰ τέτοια γνώμη, πρέπει όμως να όμολογήσουμε πως τα ποιήματα που δονούν μέσα στη «Φυγή και πάθος» μετριούνται στα δάχτυλα. Τα υπόλοιπα σταματούν σ' ένα επίπεδο συμπυκνωμένης μετριότητας που δέν άπωθει βέβαια αλλά σ' αυτήν γερμίζει την ψυχή με κάτι πρωτόγνωρο. Θέλουμε άνάμεσα στις εϋτυχισμένες στιγμές της συλλογής να αναφέρουμε το σονέτο «Άεροτάξιδο» που νομίζουμε ότι άποτελεί το πύ σημαντικό σιχούργημα του βιβλίου.

✽

*Η Λουίζα Λαμπέ και τα είκοσιτέσσερα Σόνετα της.—Μετάφραση Κούλη *Άλεξη

*Ο γνωστός ποιητής Κ. *Άλέξης παράλληλα με το πρωτότυπο δημιουργικό του έργο έχει σχοληθεί, όπως είναι γνωστό, και με μεταφράσεις από ξένες γλώσσες, ιδιαίτερα Γαλλικά, ταλιανά κι' Αρμένικα.

*Η προτίμησή του τούτη τη φορά στράφηκε προς τη Γαλλίδα ποιήτρια του 16ου αιώνα και φαίνεται πως ιδιαίτερα τον συγκίνησε. Μιὰ σιωπηλή κατατοπιστική εισαγωγή του μεταφραστή μάς δίνει αρκετές πληροφορίες για την παιδεία αυτή γυναίκα που άπευθύνει τα ώραία σονέτα σε κάποιο λαμπρό πωλεμιστή που έστρεψτε όταν νέα πολέμησε στα Πυρηναία ή άνδρωγαθήσε με το ψευδώνυμο Καπετάν Λαζος. Φαίνεται πως ή άντρογυναίκα αυτή δέν ήξερε χάσει μέσα της κανένα από τα τρυφερά γέλια του φύλου της. Αυτό τουλάχιστον δέν ήχουν τα σονέτα της, τα τόσο πετυχημένα σιχολογικά της άπόδοση.

*Ο Κ. *Άλέξης έχει (αυτό νομίζω είναι το μυστικό της έπιτυχίας των μεταφράσεών του) μιὰ ιδιαίτερη αίσθηση που του έπιτρέπει να σιλαμβάνει άμέσως με τις κεραιές του τα ποιητικά έκείνα κείμενα που συγγενεύουν με το δικό του.

ητικό του κλίμα. Δεν μεταφράζει για να μάς ρίσει μια ξένη λογοτεχνία αλλά μεταφράζει κείμενα εκείνα που ιδιαίτερα τόν έδωσαν. Είλικρινεια αυτή που διακρίνει την έκλογή είναι το βάθος πάνω στο οποίο ύψώνει το αξιόλογο και τόσο όγκώδες μεταφραστικό έργο.

✽

λευκά της χέρια. — Στεφανίας Καλοῦ

Δεν έτυχε να ξαναδιαβάσουμε στίχους της Στεφανίας Καλοῦ. "Αν κρίνουμε όμως από τα "Ουκιά της χέρια", την τρίτη συλλογή που τυπώθηκε ή ποιήτρια, θα πρέπει να συμπεράνουμε κινούνται όλα μέσα σ' ένα κλίμα γυναικείας ευαισθησίας και σιωπής που στιγμές ξεπερνάει τη γλυκεράδα. Το γεγονός πως όταν συγκρατεί ή ποιήτρια σε επίπεδο αυστηρά λυρικό, φέρει σε ικανοποιητικά αποτελέσματα, μάς δίνει πως εκείνο που βλέπτε την συλλογή της είναι ο όγκος. Θα ήταν δηλαδή ασύγκριτα μετώπιση ή επιτυχία της εάν περιοριζονταν στα ποιήματα.

"Ακόμη σε όρισμένες στροφές όπου ή ποιήτρια διεισθεση βρίσκεται σε άνθηση, έρχεται άσχετα να μειώσει την ένιτύωση μια άτυχη περίπτωση. Για παράδειγμα αναφέρω το ποίημα της σελ. 19 όπου στον τέταρτο στίχο της πρώτης στροφής υπάρχει εκείνο το αισθητικά και γλωσσικά άπαράδεκτο «καλαθοῦν αφάνταστα». Αντίστοιχο μέτρο των δυνατοτήτων της ποιήτριας μπορούν να αποτελέσει το ωραίο διτάστιχο με τίτλο «Ρασμα» στη σελ. 29. Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει νομίζουμε να στραφεί στο μέλλον ή Στεφανία Καλοῦ.

ΠΑΥΛΟΣ Π. ΝΑΘΑΝΑΗΛ

✽

Καθηγήτρια Τζάλλα: «Η Επίθεση» (διηγήματα), Γιάννινα, 1962

Τα διηγήματα που συγκεντρώνει στην πάνω συλλογή ο Κ. Τζάλλας, συνιστούν μια κληρωτική πνευματική παρουσία, που τόνωθει ανάμεσα στον λογοτεχνικό κόσμο, και ως τώρα, ο συγγραφέας είναι γνωστός ίσως από λίγα διηγήματά του στα οποία κυριαρχεί η πεζογραφία του Κ. Τζάλλα, είναι έντονα τον χαρακτήρα άτόναν άτομικό βληματισμό, κρατάει ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον. Γι' αυτό, νομίζω, πως ή αξιολόγησή της πρέπει να γίνει με κριτήρια όχι και τόσο κριτικά. Ο συγγραφέας, που ανήκει στη γενιά που στέκεται και κινείται μέσα στα όρια της έπαιψής του. Έτσι, τα κείμενά του έχουν κάποια ομοιότητα συμμετοχής του ίδιου—γιατί άπορρέουν από ύψεις προσωπικών βιωμένων συγκινήσεων—και τα θέματα, τα σχήματα κι ή κατασκευή των ήρώων είναι τραβηγμένα απ' την ύπαρξη αλήθεια της ζωής. Και, με αυτήν την ομοιότητα, συγκροτεί την πεζογραφία του, βασισμένη από κάποια βαθύτατη όραση και αυτονομία άτόναν πικρότατο πόνο ά ανθρώπι-

νης υπερευαισθησίας. Ο στοιχισμός, ή ευρύτερη προοπτική κι ή σκέψη ενός συγγραφέα, που, καθώς δείχνει, τόσο τραυματίσθηκε απ' τα συνταρακτικά χρόνια της Κατοχής και δώθε, υποβάλλονται δώ μ' εκείνη την αλχημική αίσθηση που έκπορεύεται απ' την ψυχοπνευματική κατασκευή του συγγραφέα. Τουλάχιστο, εδώ προβληματίζεται περισσότερο, για να πύρουν, όλ' αυτά, μια μορφή πληρότητας και στερεώτερης έσωτερικής συνέπειας.

Στο σημείο αυτό, πιστεύω, πως πρέπει να αναζητηθούν οι επιτεύξεις κι οι αδυναμίες. Ο Κ. Τζάλλας, ώριμος πνευματικά, καλλιεργημένος δέκτης και πολύ άκονισμένος στην ευαισθησία, φαίνεται πως έχει άφομοιωμένες τις συγκινήσεις απ' τις άστομες μεταπτώσεις της εποχής του. Η καυτή γεύση από μιά ασύλληπτη πυράκτωση, που σημάδωσε την έφηβική άθωότητα των κρίσιμων χρόνων, καταχωνιάζει βαθειά μέσα του, έτσι που δίνει μια όδυνηρή όψη στην ανθρώπινη παρουσία. Κι ή περηφάνεια, που ανακλήθηκε απ' την ήθικη έξόντωση της ανθρώπινης ύπαρξης ως ύψηλή έννοια, αναδύεται απ' την άλλη μεριά, χωρίς πρόθεση διαλλακτικότητας. Έτσι, από μια τέτοια σύνθεση, γίνεται πάντα ένα δυνατό έργο. Ο Κ. Τζάλλας φτάνει, πολλές φορές, ως τα άκροαία σημεία της κρίσης. Έχει, είτε γιατί ή απαλότητα της γλώσσας—παρ' όλο που έχει βάθος και μεγάλη άκριβεια—είτε γιατί ή έκταση του περιγραφικού στοιχείου είναι άνωστο μερως μεγάλη, χάνει κάπως στο σύνολο άκόμα, μια ύτομνηση ρωμαντισμού στην έκφραση—εύτυχως όχι στη νοουροπία—γίνεται δυσκολία για ένα κείμενο τέτοιο. Απ' τα δώδεκα διηγήματα, τα μισά (ο θάνατος του γέρο-Μίσια, ή επίθεση, χρονικό της Κατοχής, Μιά ιστορία του Στραβαράπα, το κρύσταλλο, χωριάτες) παρουσιάζουν άκριβως το ενδιαφέρον που τονίσθηκε παραπάνω. Αυτά έχουν μάλιστα έντονα το μέτρο της δυναμότητας του συγγραφέα κι άποτελούν την καλύτερη έγγύηση, πως ο Κ. Τζάλλας είναι πολύ αξιόλογο πνευματικό κεφάλαιο στην πεζογραφία μας. Τα θέματα, παρμένα απ' την Κατοχή και τον δημοκρατικό πόλεμο, τ' άγγίζει με την άμεσότητα της προσωπικής έμπειρίας, εύρυνει τα όρια της ζωής των ήρώων, μέσα στην ίδια τους την ψυχή, και κατορθώνει να χαράξει τη μεγάλη τομή που τόσο μάτωσε την ψυχή μας.

Χαιρετίζουμε, συνεπώς, την ωραία αυτή παρουσία κι είμαστε παραπάνω άπο βέβαιοι, πως ένας πεζογράφος όπως ο Κ. Τζάλλας, ξέρει τη μοίρα της μεγάλης πορείας, που χάραξαν τα δώδεκα χρόνια της δοκιμιακής μας.

✽

Πάνου Π. Παναγιωτοῦνη και Παύλου Π. Ναθαναήλ: «Σύγχρονη ποιητική άνθολογία». Έκδοση: «Δίφρος», Άθήνα, 1961

Έκατόν δέκα τέσσερις ποιητές, στην παραπάνω άνθολογία, άποτελούν το κεφάλαιο της πνευματικής μας ζωής, απ' το μεγάλο όρόσημο

του 1940 και δώθε. Και οφείλουμε να ομολογήσουμε, πώς, παρ' όλο τόν άνθολογικόν όργανό, πού άνηπτυχθητε μεταπολεμικά, ή προσπάθεια τών Π. Παναγιωτούνη και Π. Ναθαναήλ είναι μιá επιτυχία. Σύντομα τá στοιχεία, περιεκτική ή αξιολογική σήμανση και, καθώς φαίνεται, αντιπροσωπευτικά τá κείμενα. Έτσι, τó ύλικό είναι καθαρό, χωρίς βυρσο και περιττές κρίσεις, πού, καμμιά φορά, δημιουργούν άπώθηση. Ένα έργο, δηλαδή, πρωτότυπο στη σύλληψη, πού άποδείχνεται πρακτικό. Και, πρό παντος, δέν καταοργίζεται ό άναγνώστης. Άκόμα, παρά τή φυσική δυσκολία για ίσοϋψη ποιότητα, ή γενική στάθμη τών ποιημάτων, είναι ίκανοποιητικώτατη. Κι' αυτό, βέβαια, οφείλεται στα καλλιεργημένα κριτήρια και στην συνείδηση πνευματικής εϋθύνης τών άνθολόγων. Μόνο για ένα θά μπορούσε κανείς να έρωτηται: άφού έκαμαν τόσο καλή προσπάθεια, γιατί δέν επέμειναν—στην περίπτωση άπροθυμίας τών ποιητών—να έξασφαλίσουν τήν παρουσία όλων γενικά τών ποιημάτων πού έκφράζουν τήν έποχή μας. Τό γράφομε αυτό, γιατί ή άνθολογία, πού δείχνει πλήρη ένημερωτητα, θά δύνονταν ίσως να περιλάβει, ή πιό σωστά, δέν έχει και κάμποσους πού θά έπρεπε να έχει.

Κώσια Βαλαντζή: «*Ιταλομάχοι*», Αθήνα, 1961

Τέσσερες μονογραφίες, πού γιομίζουν μιá έποχη μεγαλειώδους έθνικής πορείας, και τέσσερες μεγάλες ήρωϊκές μορφές, πού ή προσφορά τους κορυφώνεται στο έπος τής Άβαντίας, είναι τó βιβλίο τούτο (Βραβείον Άκαδημίας Άθηνών) τού γνωστού λογοτέχνη, λόγιου και ιστορικού Κώστα Κιλαντζή. Έμπνευσμένο άπ' τις μεγάλες έκτίες ώρες και κατάφορο από δαφνοφόρα τεκμήρια, τó έργο τούτο έχει μια θερμή, πού, πέρ' άπ' τá γεγονότα, τις ήμερομηνίες και τá αύτόγραφο, τó άναγάγει στο χώρο τής τέχνης και τού δι' ει μιá έσωτερική πυκνότητα. Έτσι γραμμένο και τοπισθετημένο στα χρονικά πλαίσια μιáς έποχης, πού έγινε τομή και όρόσημο στη νεώτερη ιστορία, τó βιβλίο «*Ιταλομάχοι*» παίρνει μια όλόκληρη ξεχωριστή θέση στην μέχρι τώρα βιβλιογραφία πού έχουμε άπ' αυτήν τήν τρανή άφετηρία. Και τó περιεχόμενο, δεμένο με τήν ζωή και τήν δράση τών τεσσάρων αυτών μορφών πού βιογραφούνται με τήν ιστορία και τá γεγονότα, άναδεικνύεται με συνέπεια θουμάσια στη λογοτεχνική δομή τού έργου, έτσι πού να διαβάζεται, διαστάσεις πού καθορίζονται άπ' τήν ψυχή και τή φαντασία τού συγγραφέα. Με τή σειρά τών γεγονότων και με τήν άναγκαία παρεμβολή τών εικόνων, συνθέτονται δώ, σε μιá δοκιμαϊκή μορφή, οι προσωπογραφίες, τών στρατηγών Γιάννη Πιτσιά, Γιώργη Κοσμá, Σωτήρη Μουταύση και Γιώργη Τσολάκογλου. Στο μεταξύ, ό συγγραφέας, παραθέτοντας και πληθώρα στοιχείων, έπιστολών, ιστορικών κειμένων και φωτογραφιών, όλοκληρώνει με άναντίρρητη πληρότητα τήν πρόθεσή

του να προβάλλει και ν' αξιολογήσει πρόσωπα και πράγματα πού δέν τοποθετήθηκαν άκόμα όριστικά άπ' τήν ιστορία. Ίδιαίτερα, στέκεται— σχεδόν έξαντλητικά—στην μορφή και στην μεταπολεμική τύχη τού Γ. Τσολάκογλου, τόν όποιο δικαιώνει με πολλή αγάπη. («...Είμαι εϋτυχής και περήφανος και βαθειά συγκινημένος, πού πρώτος έγώ Έλληνας, τιμώ και λαμπραίνω με τόν ιστορικό μου λόγο τή μνήμη τού Τσολάκογλου, τού συκοφαντημένου και πικραμένου όυτού Έλληνα, και ραίνω με λουλούδια τής Άττικής γής τó φτωχό και άπείριστο τάφο του»). Αυτές είναι οι τελευταίες φράσεις τού βιβλίου. Τώρα, μπορεί κανείς να έχει αντίρρησης ή να διαφωνεί με τó συγγραφέα ώς πρós τις άπόψεις του εν σχέσει με τήν ιστορική άποτίμηση τών γεγονότων. Έκείνο, όμως, πού δέν μπορεί ν' άμφισβητήσει, είναι ή θερμή, ή ειλκρύνεια, ή πατριωτική έξαρση και ή πλήρη γνώση τών περιστατικών πού συνθέτουν όλη ούτήν τήν ιστορία.

Γι' αυτό, και τó βιβλίο τούτο, όπω: και τá προηγούμενα τού Κ. Κιλαντζή, είναι πολύτιμη έμπνευση, μαρτυρία και μνήμη, πού θά πρεπεί να τήν διαβάσουν οι Έλληνες.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Άγλιπητή «*Ηπειρωτική Έστία*»,

Δύο προσθήκες στη δημοσίευσή σου για τή Συμβολή τής «*Ηπείρου στην Παιδεία τής Σμύρνης*» στο τεύχος 117 τού Ίανουαρίου 1961.

1) Ό Γεώργιος Τσιγαράς: 1830 - 1897. Ηγέτης οίκουγενείας εϋπατριδών τριών αιώνων άπ' τó Βραδέτον τού Ζαγορίου. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο σχολείο τού χωριού του, πού μαζί με τήν έκκλησία τó είχαν ίδρύσει οι θεοί του.

Έπειτα σπούδασε στη Ζωσιμαία Σχολή όταν για δεύτερη φορά στα 1843 τή διύθυνε ο Άναστάσιος Σακελλαρίου, ό όποιος στα χρόνια 183 - 1843 διηύθυνε τήν Εϋαγγελική Σχολή τής Σμύρνης.

Ό Τσιγαράς έχρημάτισε διδάσκαλος στη Ζαγόρι, στην Άγυιά τής Θεσσαλίας και διδασκάλος και τρία χρόνια στην Εϋαγγελική Σχολή τής Σμύρνης. Κατόπιν σπούδασε γιατρός στην Άθήνα και στο Παρίσι και έργασθη στα Ίωάννινα, όπου και άπέθανε και έκηδεύθη σε μισοπρεπέστατα τιμημένος και με τó παρόσημο τού Στανου τού Σωτήρης.

2) Στα 1847 άπέθανε και ό άπό τήν Άρταίστα τού Ζαγορίου Νικόλαος Γ. Πράσινος, διακεκριμένος καθηγητής τών Μαθηματικών στη Σμύρνη. Είχε και αυτός σπουδίσει στη Ζωσιμαία Σχολή και έχρημάτισε πολλά χρόνια διδάσκαλος στο Ζαγόρι, στη Μακεδονία, στο Άϊδινιον και τέλος είκοσι χρόνια καθηγητής στο Κεντρικό Παρθεναγωγείο τής Σμύρνης και σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια της ως τού Άρών.

Τόσον δε στη Σμύρνη έτιμáτο και έλατρεύθη

την έπιτυχή διδασκαλία του και την έκδοση 'Αριθμητικής του, ή οποία ως διδακτικόν έργον εΐχεν εισαχθή σέ όλα τά 'Ελληνικά Σχολεία της Ανατολής, ώστε ό αϊφνίδιος θάνατός

του κατελύπησε όλη την έκλεκτή κοινωνία της Σμύρνης και ιδίως τούς λογίους της, ώστε ή κηδεία του έγινε επιβλητικώτατη.

ΓΕΩΡΓ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΠΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΗΠΕΙΡ. ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Έν ουραγετισμῷ με τις Έορτές Δωδώνης (τιβάλ), τό Χειροτεχνικόν Κέντρον 'Ιωαννίνων, όργανωσε, υπό την εϋθύνην και έποπτείαν 'Υψηλοφίας Προγράμματος Αναπτύξεως Η-ου, την β'ην Έκθεση Λαϊκής 'Ηπειρωτικής Τέχνης. (Οί προηγούμενες δύο οργανώθηκαν ή τη τό 1960 υπό της 'Εταιρείας 'Ηπειρωτικῶν Μελετών και ή δεύτερη τό 1961 υπό της 'Εταιρείας 'Ηπειρ. Μελετών και τῶ Χειροτεχνικῶν Κέντρον 'Ιωαννίνων). Η έφετεινή έκθεση, έγινε στις αίθουσες της Ζωομιαίας Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας 'Ιωαννίνων, άπετέλεσε κέντρον ενδιαφέροντος κι' έδωκε άφορμή για σύρρο συζητήσεις γύρω άπ' τό θέμα της παραγωγής της Λαϊκής μας Τέχνης. Τόσον ό κ. 'Ι. Μαρξος, Δ'ντης τῶ Προγράμματος Αναπτ. Η-ου, όσο κι' ό κ. Κ. Φρόντζος, βουλευτής κοινοβουλίας της 'Εταιρείας 'Ηπειρ. Μελετών, πού έσαν σχετικά κατά τά έγκαίνια της Έκθέσεως (στις 6-8-62), έθιξαν καίρια τό πρόγραμμα της έπιβιώσεως της Λαϊκής Τέχνης στην πατρίδα και τη νοοτροπία της ζωής στην έποχή. Στην έκθεση αυτή πήραν μέρος όλοι σχεδόν 'Ηπειρώτες Χειροτέχναι και τό 'Ιδρυματικό 'Εθνικόν 'Οργανοτροφεϊόν 'Ιωαννίνων, εϊον Οίκοτροφεϊόν 'Ιωαννίνων, 'Ιδρυμα Βαυ Μιχ. Τσοίτσα, 'Αγροτ. Μεταβατικά Οίκοτροφεία Σχολαί 'Υπουργείου Πρόνοιας, Τμήμα 'Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας 'Υπουργ. Γεωργίας, Δημοκρίτειος Οίκοκυριακή Σχολή 'Ανω Πεδινῶν Ζάγοριου και οί καθηγηταί και μαθηταί τῶν Σχολῶν τῶ Χειροτεχνικῶν Κέντρον 'Ιωαννίνων. Τά έκθέματα, όπως και προηγούμενες έκθέσεις, παρουσίασαν έντονο σέφρον πρὸς μελέτη, πρᾶγμα πού έδωσε την έμπειρία νά γίνουν άντικείμενα ώφέλιμων συζητήσεων άκόμα και στί πλατῶ κοινό. Για την μαζική, την διακόσμηση και την προβολή τῶν έργων, πού έγινε με την έπιμέλεια τῶ καλλιτεχνικοῦ συμβούλου τῶ 'Εθν. 'Οργανισμοῦ Τέχνης Χειροτεχνίας κ. 'Ερρ. Κυρέρ, τῶ καλλιτεχνικοῦ τῶ Υ.Π.Α.Η. κ. Μ. Σιμούλη και τῶ καλλιτεχνικοῦ τῶ Χειρ. Κέντρον κ. Στ. Τσέτη, έλε κανείς νά διαφωνήσῃ σέ πολλά σημεία, εϊως πρὸς τόν φόρτο και την έτερογένεια τῶν κειμένων, την έλλειψη καταλλήλου περιβάλλοντος άναδείξεως τῶν χρωμάτων, την άνολορωτη γραμμή ὕφους στην διαταξη τῶν μοτίβων κ.λ. 'Ομως, όλ' αυτά θά χρειαζόνταν ν' άνεπτυχθῶν σέ μία πιδ εϊδική κριτική παρουσίαση. Γιατί, ή Έκθεση 'Ηπειρωτικής Λαϊκής Τέχνης—όπως και γενικώτερα τό της Λαϊ-

κής μας Τέχνης—είναι θέμα πού ένδιαφέρει εϋρύτερα και πού σχετίζεται με την έθνική μας παράδοση, την έθνική μας φυσιογνωμία και την οίκονομία τῶ τόπου μας.

ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΔΩΔΩΝΗΣ

Μ' έπιτυχία, πού ξεπέρασε κάθε προσδοκία και κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη, έγιναν, στις 11-12 Αύγουστου, οί παραστάσεις άρχαίου δράματος στή Δωδώνη. Πάνω άπό 40.000 (μετοξύ τῶν οποίων πάρα πολλοί άπ' την 'Αθήνα και άλλες πόλεις της χώρας καθώς και ξένοι) ύπολογίζονται οί θεαταί πού πήγαν φέτος στί θεάτρο της Δωδώνης. Κι' ή παρουσία τῶν Βασιλέων, ύπουργῶν και Πρεσβεϋτοῦ, έδωκαν στί γεγονός τῶν έορτῶν της Δωδώνης ένα κύρος πανελληνίας άκτινοβολίας. 'Ετσι, τό γεγονός της Δωδώνης πήρε διαστάσεις έθνικῶν πιδ ένδιαφέροντος και, συνεπῶς, κατοχυρώνεται ή κρατική μέριμνα τόσο για την ύποστήριξη του, όσο και για την παραπέρα εξέλιξη του. Η άρτια όργάνωση, ή παραδειγματική τάξη κι' ή έπάρχεια της έξυπηρετήσεως άπ' τή μια μεριά, κι' ή ιδιαιτέρη φροντίδα πού κατέβαλε τό 'Εθνικό Θεάτρο για την καλύτερη δυνατή εμφάνισή του άπ' την άλλη, συντέλεσαν ξεχωριστά, ώστε οί παραστάσεις στή Δωδώνη (τήν 11ην Αύγουστου άνεβάστηκε ή «'Αντιγόνη» και την 12ην ό «Αΐας») ν' άποτελέσουν άντικείμενο εϋρύτερης συζητήσεως—στί άθηναϊκό και τόν έγχώριο τύπο—γύρω άπ' την άρχαία τραγωδία και τό 'Εθνικό μας Θεάτρο. 'Επίσης, οί ηπειρωτικοί χοροί, πού έγιναν τό βράδυ της τρίτης ήμέρας τῶν έορτῶν της Δωδώνης (13η Αύγουστου), στί νέο θεάτρο της πόλεως, πού έφτιαξε ή 'Εταιρεία 'Ηπειρωτικῶν (ύπαιθριο, έξ άντιγραφῆς όμοιο με τό άρχαίο θεάτρο της Δωδώνης, αλλά μικρότερο)—για τό όποιο θά γράψουμε έκτενέστερα, όταν γίνουν τά έπίσημα έγκαίνια του—, πλούτισαν με τό ηπειρωτικό χρώμα και την συγκίνηση της ζωντανής παράδοσης τίς έκδηλώσεις τῶ φεστιβάλ. Οί χορευτικοί όμιλοι, ντυμένοι με τίς τοπικές ένδυμασίες τῶν λαογραφικῶν διαμερισμάτων της περιοχής τῶ Νομοῦ 'Ιωαννίνων, παρουσιάσθηκαν τῇ συνοδεία μεγάλης λαϊκής όρχήστρας και χόρευαν υπό τό φῶς τῶν προβολεϊων ένώπιον χιλιάδων θεατῶν, πού εϊχαν γεμίσει άσφυκτικά τό νέο θεάτρο.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ DA VINCI

Τό Σωματεϊόν «Οί Φίλοι τῶν 'Ιωαννίνων»,

και η Επιτροπή της «Πινακοθήκης Ιωαννίνων», οργάνωσαν στην αίθουσα της Στρατιωτικής Λέσχης Ιωαννίνων μια πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση δημοσιύπων σχεδίων του διασήμου Ιταλού ζωγράφου της Αναγεννήσεως *Leonardo da Vinci*. Τα έργα (άντιγραφα) αυτά τα παραχώρησε για την έκθεση το Μορφωτικό Τμήμα των Ηνωμένων Εθνών της UNESCO, κατόπιν των ενεργειών του Σωματείου «Οι Φίλοι των Ιωαννίνων», κι' έτσι η πόλη μας είχε την σπάνια ευκαιρία να έρθη σε άμεση επαφή και να ιδεί το τόσο ενδιαφέρον σιάδιο των προβληματισμών και της δημιουργικής πορείας του *da Vinci*. Η προσφορά της έκθεσεως αυτής στο κοινό της πόλεως είναι πολύ μεγάλη και εξαιρεί σε ύψος την αποστολή των «Φ. 1» που κι' η Ίδρυση κι' η συντήρηση της Πινακοθήκης Ιωαννίνων είναι δικό τους έργο. Στα έγκαιρια της έκθεσεως, που έγιναν στις 18 Αυγούστου, μίλησε σχετικά ο Ηπειρώτης ζωγράφος κ. Κ. Μαλάμος. Άκόμα έδω θά πρέπει να έξιρθη ξεχωριστά κι' η προσφορά της αίθουσας της Στρ. Λέσχης για τέτοιους μορφωτικούς σκοπούς, που με τόση προθυμία κάμνει πάντοτε η VIII Μεραρχία.

*

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

(**Ασπασίας Τεκτονίδου**)

Κατά τον Αύγουστο, έγινε στην αίθουσα του πρακτορείου τοξιδίων «Δωδώνη», μια έκθεση ζωγραφικής με πίνακες της Αθηναίας ζωγράφου Άσπ. Τεκτονίδου, η οποία διήρκεσε μέχρι τέλος του μηνός. Την έκθεση επισκέφθηκαν πολλοί μ' ενδιαφέρον.

*

(**Ελένης Αύγουστίνου**)

Στην Πάργα, κατά την περίοδο του Αύγουστου, οργάνωθηκε και μια έκθεση πινάκων ζωγραφικής με θέματα απ' την πόλη και τα τοπία της Πάργας, που έκαμε και η ζωγράφος Ελένη Αύγουστίνου. Η έκθεση αυτή, που έγινε στο Δημαρχείο της Πάργας και υποστηρίχθηκε Ικανοποιητικά τόσο απ' το Δήμο της πόλης, όσο κι' απ' τον Έπιθεωρητή Στοιχ. Εκπαιδεύσεως περιοχής Ιωαννίνων κ. Π. Νινιά, είχε και καλλιτεχνική και οικονομική έπιτυχία. Η ζωγράφος, που φαίνεται παρακινήθηκε απ' το τοπίο και τους ανθρώπους έπιχειρησε ν' αποδώσει και με το λόγο τις έντυπώσεις της: («μια πλαγιά με γραφικά σπιτάκια, πλοισιωμένα με βαθύ πράσινο, κρέμονταν σε γαλήνια νερά πλοισιωμένα με νησίδες έπιβλητικές και γραφικές. Πραγματική όψη γραφικού, Έλληνικού νησιού, και όχι παραλία της όρεινης Ηπείρου. Από τα άνεμοδαρμένα ύψη έκύλισε ο,τι ώροιο απ' αύτην, γεμάτο απλότητα, χάρη και πλούσια πολιτισμένο, από ένα ξεκάθαρο άγνό νερό που κυλά από τις κρημνώδεις άγνές πλαγιές της. Το ξημέρωμα σ' αύτην είναι ένα ξύπνημα ανάμεσα σε πλούσια

δώρα του θεού σκορπισμένα με γούστο σε θάλασσα και γή...»).

*

ΝΕΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Ο έν Αθήναις Σύνδεσμος Κονιτσιωτών «Ο Αώς» που έχει στο ενεργητικό του μιάν αξιόλογην Ιστορίαν προσπάθειας για την πνευματική άνύψωση της γενέτειρας των Μελών του, εξέδωκε κι' ένα μηνιαίο περιοδικό, την «Κόνιτσα», που απ' τα πρώτα κιόλα τρία τεύχη του, σημειώνει μια πολύ καλή πνευματική παρουσία. Μικρό, βέβαια, σε όγκο, αλλά γιομάτο από ύλη τοπικού ενδιαφέροντος και ή τειρωτικής θεματογραφίας, πάει να φτιάξει—πράγμα που φαίνεται πως γρήγορα θά το έπιτύχη—έναν ξεχωριστό, Κονιτσιώτικο πνευματικό τόνο. Το περιοδικό αυτό εκδίδεται από Επιτροπή του Συνδέσμου με υπεύθυνον τον κ. Ν. Κ. Τσιάκαν και υποστηρίζεται με συγχρητική θερμή απ' τους έν Αθήναις Κονιτσιώτες. Πόση άπήχηση είχε δείχνουν μερικά λόγια από μια έπιστολή—που άποσπάμε χαρακτηριστικά—που έστειλε ο Ηπειρώτης και λαμπρός πνευματικός φίλος της «Ηπειρωτικής Έστίας» κ. Βασ. Βερβίλης προς τον έπίσης Ηπειρώτη και πνευματικό άνθρωπο κ. Τ. Παπαδημούλη: «...σταμάτησα στα δύο σου άρθρα: «Έφημερίδα της Ξενητιάς» και «Ο ζωντανός χωρισμός»...δοκίμασα συναισθημα βαθύ που με συνεχλόνησε κατακαρδα... όταν ξαφνικά, με συνεχράτησε κάποιος πατριώτης μας, ήλικιωμένος και αυτός, με ρώτησε. Άπο που έρχεσαι, γιατί κλαίς; Ένώ σαν ύπνοβάτης του άπάντησα:—Άπό το Σταθμό Λαρίσης...Ξεκίνησα τους γονείς μου για το έξωτερικό, του έξωτερικού, χωρίς να θέλω, αυτό που άναπολούσα—αυτό που πραγματικά έγινε τον Σεπτέμβριον του 1939.

...Αυτά γράφονται διά τους νέους πατριώτες μας...—Δέν μπορείς να φαντασθής, όποιαν ο Σύνδεσμος Κονιτσιωτών και Σύ, ύπηρεσίαν προσφέρετε, με το περιοδικό αυτό...».

***

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

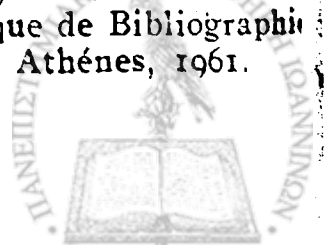
ΒΙΒΛΙΑ

Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας: «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ», Τόμος ΙΘ', Σχ. 8ον μεγ., σελ. 656, Άθήναι, 1962.

Σάββα Ι. Κανταρτζή: «ΑΡΧΑΙΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ», Σχ. 8ον σελ. 240, Θεσσαλονίκη, 1957.

Σταματίου Ι. Άδάρα: «ΤΟ ΜΑΥΣΩΛΕΙΟ ΤΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ», Σχ. 8ον, σελ. 212, Νέα Υόρκη, 1956.

«Bulletin Analytique de Bibliographie Hellenique 1959», Athènes, 1961.

ήστου Σωκρ. Σαλομωνίδης: «ΣΜΥΡΝΑΙ-ΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ», Σχ. 8ον, σελ. 148, Ἀθήνα, 1962.

ήστου Β. Ζάκκα: «ΤΙ ΛΕΝΕ ΟΙ ΣΟΦΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ» (15.000 Γνωμικά και Παροιμίες) Τόμος Γ', Σχ. 8ον, σελ. 232, Ἀθήναι 1962.

ιτηρίου Ἀλ. Καρανικόλα (Ἐπιμελεία Ἀλεξ. Σωτ. Καρανικόλα): «ΤΑ ΣΕΒΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΑΙΩΝ», Τόμος Α', Σχ. 8ον, σελ. 128 (ἔκδοσις Συλλόγου Συμαίων Πειραιῶς «Ὁ Πανορμίτης»), Ἀθήναι 1962.

ωνος Τζάλλα: «Η ΕΠΙΘΕΣΗ» (διηγήματα), Σχ. 8ον, σελ. 108, Γιάννινα, 1962.

γγέλου Καλοκαιρινού: «ΦΥΓΗ ΚΑΙ ΠΑΘΟΣ» (ποιήματα), Σχ. 6ον, σελ. 96, Ἀθήνα, 1962.

κράτη Γκιόκα: «ΣΤΑ ΚΑΛΑΜΙΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ» (μυθιστόρημα) Σχ. 8ον' σελ. 204, Γιάννινα, 1962.

ληνη Φάτση: «ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ» (ποιήματα), Σχ. 6ον, σελ. 38, Ἀθήνα 1962.

ροκλή (Μετάφρασις: Γ. Ι. Παπαγεωργίου): «ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ» (Β' ἔκδοσις), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, Ἄρτα, 1962.

ρχίλου (Νεοελληνική ἀπόδοσις: Γιώργου Τσαντίλη): «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ», Σχ. 8ον, σελ. 48, Ἀθήνα, 1962.

ίδρας Ζαμπαθά—Παγουλάτου: «ΣΤΑΓΟΝΕΣ ΑΠΟ ΦΩΣ» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1962.

Σ. Πατρ-αρχέα: «ΙΔΕΟΓΡΑΜΜΑΤΑ» (ποιήματα) Σχ. 6ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1962.

πρου Τραντάφυλλου: «ΠΑΛΙΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΣΚΟΠΟΙ» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 52, Ἀθήνα, 1962.

οντίου Χατζηκώστα: «ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ ΜΟΥ» (πεζογραφήματα), Σχ. 8ον, σελ. 92, Θεσ/νίκη 1962.

νάση Ν. Παπαθανασόπουλου: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΣ», Σχ. 8ον, σελ. 48, Ἀθήνα 1962,

ώστα Ι. Τζόβα: «Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: ΑΣΠΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΥΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ», Σχ. 12ον, σελ. 40, Ἀθήναι 1962.

πουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας (Τμήμα Λογικῆς Ἐπιμορφώσεως): «ΜΑΘΑΙΝΩ ΝΑ ΔΙΑΒΑΖΩ», Σχ. 8ον, σελ. 96, Ἀθήναι 1961.

πίσης ἐλήφθησαν μέσω τοῦ Μιχ. Μάνου, τὰ

ἑξῆς βιβλία:

κώστα Ἀθανασιάδη: «ΔΑΦΝΗ ΜΙΛΛΕΡ» (πεζογράφημα), Σχ. 8ον, σελ. 212, Μελβούρνη Αὐστραλίας, 1954.

κώστα Ἀθανασιάδη: «Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ», Σχ. 8ον, σελ. 126, Ἀθήνα 1962.

κώστα Ἀθανασιάδη: «ΞΕΠΕΤΑΓΜΕΝΟΙ», Σχ. 8ον σελ. 234, Ἀθήναι, 1961.

κώστα Ἀθανασιάδη: «ΣΤΗΝ ΑΚΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» (πεζογράφημα), Σχ. 8ον, σελ. 104, Ἀθήνα, 1960.

Δ. Ν. Τσαμούλη—Νέδα: «ΦΘΙΝΟΠΩΡΑ ΣΕ ΞΕΝΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 192, Ἀθήνα, 1961.

Δημ. Ν. Τσαμούλη—Νέδα: «ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΒΡΟΧΗ» (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον σελ. 126, Ἀθήνα 1960.

Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: «Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑ» (δοκίμια), Σχ. 8ον, σελ. 40, ἔκδοσις «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», Ἰωάννινα, 1962.

ΑΝΑΤΥΠΑ

Κων. Ἀθ. Διαμάντη: «ΘΡΑΚΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821», Τόμος Α' (ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ 27ου τόμου τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ 1962), Σχ. 8ον μεγ, σελ. 128, Ἀθήναι, 1962.

Υπουργείου Συντονισμοῦ — Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου: «ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ Ἐκθεσεῖς ἀναπτύξεως Ἡπείρου», Τόμ. Γ' (ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ Ι' τόμου τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»), Σχ. 8ον, σελ. 178, Ἰωάννινα 1961.

Στεφ. Μπέττη: «ΠΕΡΙ ΤΗΣ Ἐν Ἡπείρῳ Μονῆς Παλιούρης», (ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸν ΙΑ' τόμο τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»), Σχ. 8ον, σελ. 20, Ἰωάννινα 1962.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Κύπρου: «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ 1962», Σχ. 6ον, σελ. 240 (Ἐπιτροπὴ Ἐκδόσεως: Κ. Σπηριδάκης, Θ. Σοφοκλέους, Κ. Χρυσάνθης—Ἐπιμελητὴς ὕλης: Κύπρος Χρυσάνθης), Λευκωσία, 1962.

Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως— Γεν. Δ/σις Τύπου: «ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ, Τμ. Β', τ. 5ον (μετά εὐρετηρίου συγγραφέων τῶν Α' Β' Γ' καὶ Δ' τευχῶν), Ἀθήναι, 1962.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- «ΖΥΓΟΣ», Τ. 78, 79, 80 Ἀθήναι. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» (μετὰ τοῦ Μεγάλου Βιογραφικοῦ Λεξικοῦ), Τ. 332, 333, 334, 335 Ἀθήναι. «ΚΡΙΚΟΣ», Τ. 138, 139, 140, 141 Λονδίνον. «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ» Τ. 76, 77, 78, 79 Ἀθήναι. «ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ» Τ. 88, 89—90 Θεσ)νίκη. «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ», Τ. 64, 65 Ἀθήναι. «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ἔτος ΛΘ' Τ. 18 Ἀθήναι. «Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», ἔτος ΙΑ', Τ. 9, 10, 11, 12 Ἀθήναι. «ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» Τ. 43—44, 45—46 Ἀθήναι. «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ» Τ. 90 Ἀθήναι. «Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ», Τ. 120 Θεσ)νίκη. «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ», Τ. 21, 22—23, 24 Λευκωσία. «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», Τ. 19, 20, 21—22, 23, 24, Λευκωσία. «ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» Τ. 119, 120, 121 Χαλκίδα. «ΔΙΑΓΩΝΙΟΣ», 1962)2, Θεσ)νίκη. «ΕΠΙΔΟΧΩΡΑ», Τ. 16 Ἰωάννινα. «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», Τ. 7 Ξάνθη. «ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ» Τ. 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497 Ἀθήναι. «ΗΛΕΙΑΚΗ ΦΩΝΗ», Τ. 1, Πύργος Ἠλείας. «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Τ. Δ', ἀριθ. 2 Ἀθήναι. «ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», Τ. 37—38 Ἀθήναι. «ΚΟΝΙΤΣΑ», Τ. 2—3 Ἀθήναι. «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», Τ. 19, 20, Πάτρας. «ΣΙΚΟΥΦΑΣ», Τ. 21—22 Ἄρτας. «ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ», Τ. 149—150—151 Θεσ)νίκη. «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ», Τ. 91, 92 Ἀθήναι. «ΠΥΡΣΟΣ», Τ. 86, 87 88—89 Κων)πολις. «ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» Τ. 20—21 Ἀθήναι. «Ο ΑΓΩΝ ΜΑΣ» Τ. 19 Ἀθήναι. «ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ», Τ. 125, 126, 127 Ἀθήναι. «ΔΕΣΜΟΣ», τ. 9, 10 Χαλκίδα Εὐβοίας. «The Illustrated London News», «Efta Bulletin», «Commonwealth»

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Η Δ.Ε.Η. ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Στή χώρα μας, όπου δεν υπάρχουν πετρέλαια ή άλλα καύσιμα για παραγωγή ενέργειας, ο ηλεκτρισμός συνιστά το πιο σημαντικό κεφάλαιο που διαθέτουμε για την διαμόρφωση των αναγκαίων προϋποθέσεων της οικονομικής και, γενικότερα, της κοινωνικής μας προαγωγής. Και, αφού η ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι πια γεγονός—ούτε, άλλωστε, θα ήταν δυνατόν ν' αποφευχθῆ—, η ηλεκτρική ενέργεια είναι, για την πορεία της χώρας μας μέσα στα ευρύτατα πλαίσια μιᾶς υπερεθνικῆς ζωῆς, ο κύριος ρυθμιστής ὄχι μονάχα τῆς οικονομικῆς μας δραστηριότητος, ἀλλὰ καὶ γενικότερα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς μας ἀναπτύξεως. Τουλάχιστο, ἔτσι παρουσιάζεται καὶ ἔτσι ἀξιολογεῖται ἡ νέα κατάσταση, τοῦ προέκυψε ἀπ' τὴν ἀπίθανη ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης στὰ τελευταῖα πέντε χρόνια. Γι' αὐτό, τόσο ἡ ἐκμηχάνιση τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς, ὡς καὶ ἡ ἀναδιάρθρωση τῆς βιομηχανίας μας σὲ βαθμὸν ποὺ ν' ἀνταποκρίνονται τίς ἀπαιτήσεις τῆς νέας πραγματικότητος καὶ ποὺ ν' ἀντέχουν στὴν ἀνταγωνιστικὴ πίεση—ποὺ μοιραῖα θ' ἀσκηθῆ ἀπ' τὰ πορπορευόμενα εὐρωπαϊκὰ κράτη—, θὰ κριθῆ ἀποφασιστικὰ ἀπ' τὴν δυνατότητα παραγωγῆς ηλεκτρικῆς ἐνέργειας στὴ χώρας μας. Ἡ Δ.Ε.Η., ὁ μοναδικὸς αὐτὸς φορέας ἠλεκτροπαραγωγῆς ποὺ ἔχομε, φαίνεται πὼς ἀντιμετώπισεν—εὐτυχῶς—τὸ πρόβλημα τοῦτο μὲ τὴν εὐρύτητα ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις. Ἄν κρίνομε ἀπ' τὸν προγραμματισμὸν ποὺ ἔκαμε, πᾶνω πρὸς τὴν προοπτικὴ τῆς δεκαετίας 1961—1970, ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας θὰ πρέπει νὰ φτάσῃ περίπου στὶς 6.500.000.000 χιλιοβαττῶρες, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει πὼς, στὸ κάθε ἄτομο στὴν Ἑλλάδα, θ' ἀντιστοιχοῦν κάπου 750 χιλιοβαττῶρες. Ἀηλαδή, κατὰ τὴν γνώμη τῶν ἐιδικῶν—ἐκφρασμένη βέβαια στὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐπιτεύξεων τοῦ αἰῶνα μας—, ἡ ηλεκτρικὴ ἐνέργεια σ' αὐτὸ τὸ ὕψος θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑπερκαλύψῃ ὅλες τίς ἀνάγκες ποὺ θὰ προκύψουν στὸ μεταξύ τόσο ἀπ' τὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας μας, ὅσο καὶ ἀπ' τὴν ἐκμηχάνιση τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς. Καὶ αὐτό, ὅπως εἶναι νοητό, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη ἐγγύηση, ποὺ μποροῦμε νὰ ἔχομε, γιὰ τὴν ἀναδιάρθρωσὴ τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν πολιτιστικὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς στὸν τόπον μας.

Τὰ ὑπάρχοντα σήμερον ἔργα παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας στὴ χώρα μας—ἔδω θὰ πρέπει νὰ τονισθῆ, ὅτι, τὸ 1955, εἶταν μονάχα τὰ μισὰ ἀπ' αὐτὰ—εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἐνθαρρυντικά. Ἀναλυτικὰ κάπως, δίνουν τὸν ἑξῆς πίνακα:

α) Ἀτμοηλεκτρικοὶ Σταθμοὶ :	Ἐγκατεστημένη ἰσχύς	356.500 KW
	Ἐτησίᾳ παραγωγ. ἰκανότης	2.340.000.000 KW
β) Ὑδροηλεκτρικοὶ Σταθμοὶ :	Ἐγκατεστ. ἰσχύς	205.000 KW
	Ἐτησ. Παραγ. ἰκαν.	660.000.000 KW
γ) Μικροὶ τοπικοὶ Σταθμοὶ (Θερμικοὶ καὶ ὑδραυλικοὶ) μὴ συνδεδεμένοι μὲ τὸ Ἐθνικὸν Δίκτυον	Ἐγκατεστ. ἰσχύς	56.000 KW
Ἰσχυροὶ σύνολον ἐγκατεστημένης ἰσχύος 617.500 KW ποὺ ἔχει δυναμικότητα παρα-		

γωγής 3.000.000.000 γιλιβαττώρες ετησίως, δηλαδή: ἔδη ἔχομε τώρα τὸ μισό ἀπ' τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα ποὺ θὰ χρειασθοῦμε—στὴν καλύτερη περίπτωση—κατὰ τὸ 1970.

Ἀνάλογη μὲ τὶς ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς, ὑπῆρξε κι' ἡ ἐξέλιξη στὸ σύστημα τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς διανομῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας. Καὶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ, πὼς τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι ἐξ ἴσου δαπανηρό, ἐξ ἴσου δύσκολο καί, πρὸ παντός, ἐξ ἴσου ἀναγκαῖο. Τὸ συνολικὸ μῆκος τῶν γραμμῶν ποὺ μεταφέρουν τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα ὑπὸ τάσιν 150.000 VOLTS ξεπερνάει σήμερα τὰ 2.021 χιλιόμετρα καὶ τὸ μῆκος τῶν γραμμῶν ἐκείνων, ποὺ μεταφέρουν ὑπὸ τάσιν 66.000 VOLTS, φτάνει τὰ 70 χιλιόμετρα. Τὸ μῆκος, πάλι, τῶν ἑναερίων καὶ ὑπογείων δικτύων διανομῆς, ὑπὸ διαφόρους τάσεις, εἶναι κάπου 19.500 χιλιόμετρα.

Ἔτσι, μὲ τὴν ὁργάνωση αὐτὴ τῆς μεταφορᾶς καὶ διανομῆς, κατέστη δυνατόν ὄχι μονάχα νὰ ἐξυπηρετηθοῦν πλήρως οἱ βιομηχανίες καὶ τ' ἀστικά κέντρα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἠλεκτροδοτηθοῦν, γιὰ πρώτη φορά, ἄλλα 736 χωριά, κι' ἔτσι, μέχρι τὸν περασμένο Μάρτιο, τὸ σύνολο τῶν ἠλεκτροδοτούμενων πόλεων καὶ χωριῶν ν' ἀνέρχεται στὰ 1436. Καί, ἐν προκειμένῳ, εἶναι περιττὸ νὰ ὑπογραμμισθῇ πὼς, γιὰ τὰ χωριά μας κυρίως, ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶναι κυριολεκτικὰ ξύπνημα, εἶναι πολιτισμὸς καὶ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Μάλιστα, τὸ σημεῖο τοῦτο θὰ πρέπει νὰ μελετηθῇ περισσότερο ἀπ' τοὺς ἀρμόδιους κι' ἀπ' τὴν πολιτεία, γιατί, ἐν' ἀπ' τὰ κυριώτερα αἷτια τῆς ἀστυφιλίας, ποὺ γυμνώνει καθημερινὰ τὰ χωριά μας ἀπὸ νέους, εἶναι ἡ ἀποκλεισμένη καὶ χωρὶς τὶς σύγχρονες εὐκολίες μορφῆ τῆς ζωῆς στὴν ὑπαιθρο. Ὁ ἠλεκτρισμὸς, λοιπόν, εἶναι ἀρτηρία νέας ζωῆς στὴν ὑπαιθρο, πράγμα ποὺ, κατ' ἐξοχὴν, μπορεῖ νὰ φτιάξῃ καὶ ν' ὀργίσει συνθήκες ζωῆς στὸ χωριὸ καὶ νὰ κρατήσῃ ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους του.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὄντως τεράστια καί, γιὰ τὴν κάπως περιορισμένη ἐθνικὴ μας οἰκονομία, τρομακτικῶς μεγάλα ἔργα, ἀντιπροσωπεύουν ἓνα πολὺ σημαντικὸ κεφάλαιο γι' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν τύχη τῆς παραγωγικῆς μας ἀναπτύξεως. Εὐτυχῶς, ὅμως, ποὺ οἱ ἐπενδύσεις αὐτὲς στὰ ἔργα τῆς Δ.Ε.Η. εἶναι βασισμένες σὲ ἀξιὲς σταθερές, ποὺ στηρίζονται στὴν διεθνή ἰσχύ τοῦ δολλαρίου. Ἔτσι, τὸ πάγιο ἐνεργητικὸ, ποὺ ἔχει σήμερα ἡ Δ.Ε.Η., ἀνέρχεται σὲ 315.000.000 δολλάρια. Δηλαδή:

Ἔργα παραγωγῆς	171.400.000	Δολλάρια
Ἔργα μεταφορᾶς	39.900.000	»
Ἔργα διανομῆς	89.400.000	»
Ἔργα γενικῆς χρήσεως	14.300.000	»

Σύνολον 315.000.000 »

Ἐπίσης, τὸ κυκλοφοροῦν ἐνεργητικόν, καθὼς καὶ τ' ἄλλα στοιχεῖα ἐνεργητικοῦ ποὺ ἔχει ἀκόμα ἡ Δ.Ε.Η., συμποσοῦνται σὲ ἄλλα 76.300.000 δολλάρια, ἔτσι ποὺ τὸ σύνολον τοῦ ἐνεργητικοῦ κεφαλαίου τῆς Δ.Ε.Η. ν' ἀνέρχεται, ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 1962, σὲ 391.300.000 δολλάρια. Τὰ δὲ ἀντίστοιχα κεφάλαια, ποὺ ἔχει στὴν διάθεσή της ἡ Δ.Ε.Η. (περιουσία της καὶ δανειακά μαζί), εἶναι:

Ἴδια Κεφάλαια	211.800.000	δολλάρια
Ὁμολογιακὰ δάνεια Ἐσωτερικοῦ	66.700.000	»
Μακροπρόθεσμα καὶ Μεσοπρόθεσμα Δάνεια καὶ Πιστώσεις	56.600.000	»
Βραχυπρόθεσμα Δάνεια καὶ Πιστώσεις	56.200.000	»

ἤτοι σύνολον 391.300.000 »

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερα, ὅτι, ἀπ' τὶς 2.458.000.000 γιλιβαττώρες, ποὺ καταναλώθηκαν κατὰ τὸ 1961, τὸ ἡμισυ καί, συγκεκριμένως, οἱ 1.235.000.000 ἔχουν παραχθῇ ἀπὸ καθαρά ἐθνικὲς πηγὲς ἐνέργειας (ὑδατο-

πτώσεις και λιγνίτης), πράγμα που, κοντά στ' άλλα, είχε ως συνέπεια μια εξοικονόμηση συναλλάγματος—μέσα σ' ένα χρόνο—8.240.000 δολάρια. Ακόμα, πρέπει να σημειωθεί, ότι τα υπό κατασκευήν και τα προγραμματισθέντα να γίνουν έργα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, μόνον απ' αυτόν τὸ λόγο, θ' αφήνουν ὄφελος στὴ χώρα μας κάπου 40.000.000 δολάρια τὸ χρόνο. Τὰ ἔργα αὐτά, κατὰ σειράν χρονολογίας ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας των, θὰ εἶναι :

Ἐγκατ. ἰσχύος Ἐτησ. Παρ. Ἰ-κανότης KWH Ἐναρξίς λειτουργίας

A') Ἔργα ὑπὸ κατασκευῆν

Ἀτμοηλεκτρ. Σταθμὸς Πτολεμαίδος II	125.000	900.000.000	1962
Ἐδρηλεκτρικὸς Σταθμὸς Ταυρωποῦ III	40.000	—	1962
Ἐδρηλεκτρικὸς Σταθμὸς Λούρου III	5.000	30.000.000	1963
Ἐδρηλεκτρικὸς Σταθμὸς Ἐδεσσαίου	28.000	60.000.000	1964
Ἐδρηλεκτρικὸς Σταθμὸς Κρεμαστῶν Ἀχελώου	400.000	1.600.000.000	1965

B') Προγραμματισθέντα ἔργα

Ἀτμοηλεκτρικὸς Σταθμὸς Πτολ)δος III	125.000	900.000.000	1966
Ἐδρ)κὸς Σταθμὸς Πρεβέζης—Καστρακίου Ἀχελώου	240.000	940.000.000	1967
Ἀτμ)κὸς Σταθμὸς Μεγαλοπόλεως I	125.000	900.000.000	1968
Ἀτμ)κὸς Σταθμὸς Μεγαλοπόλεως II	125.000	900.000.000	1970

Γενικὸν σύνολον 1.213.000 KW 6.230.000.000 KWH

Καί, γιὰ νὰ μορφώση κανεὶς κάποια γνώμη, βασισμένη σὲ στοιχεῖα καὶ ἀριθμοὺς, ὡς πρὸς τὸ κόστος καὶ τὴν σταθερότητα τῆς ἀξίας τῶν ἔργων αὐτῶν πού βρῖσκονται εἴτε ὑπὸ κατασκευῆν εἴτε ἐντὸς τοῦ παραπάνω προγραμματισμοῦ, θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίση, πὼς μονάχα στὸν προϋπολογισμὸ δαπανῶν εἶναι 209.390.000 δολάρια (85.250.000 γιὰ τὰ ὑπὸ κατασκευῆν καὶ 124.140.000 γιὰ τὰ προγραμματισθέντα, στὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν λιγνιτωρυχείων Μεγαλοπόλεως).

Ἀκόμα, γιὰ τὴν μεταφορὰ καὶ τὴν διανομὴ τῆς ηλεκτροπαραγωγῆς, πού προβλέπεται νὰ γίνῃ μέσα στὴ δεκαετία αὐτῇ, θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν :

A) Γραμμαὶ μεταφορᾶς 150.000 VOLTS

2 Γραμμαὶ μήκους 195 χιλιομέτρων ὑπὸ κατασκευῆν
16 " " 1750 " ὑπὸ προγραμματισμὸν

B) Γραμμαὶ μεταφορᾶς 66.000 VOLTS

2 Γραμμαὶ μήκους 120 χιλιομέτρων ὑπὸ προγραμματισμὸν

Ἡ δὲ ἀξία τῶν νέων τούτων ἔργων μεταφορᾶς (μαζὶ μέ τις δαπάνες γιὰ τοὺς ἀναγκαίους ὑποσταθμοὺς) προβλέπεται σὲ 32.350.000 δολάρια.

Τέλος, στον τομέα τῶν ἔργων διανομῆς, προβλέπεται καὶ προσθήκη μήκους 30.000 χιλιομέτρων, καθὼς καὶ ἡ ἠλεκτροδότηση ἄλλων 1.000 περίπου χωριῶν. Γενικά, ἡ ἀξία τῶν ἔργων διανομῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας προϋπολογίζεται σὲ 83.000.000 δολάρια.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἰσορροπῆς καταναλώσεως τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας,—πρᾶγμα πρωταρχικὸ γιὰ τὴν ἰσορροπία ὄλου τοῦ μεγαλεπήβολου καὶ πολυσήμαντου αὐτοῦ προγραμματισμοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῆς χώρας—, ὑπάρχει ἡ βásiμη προοπτική, ὅτι καὶ τοῦτο θ' ἀκολουθήσῃ ἐντελῶς ὁμαλὴ κλίμακα, σύμφωνα μὲ τὸ γενικότερο πρόγραμμα ἀναπτύξεως. Ἐνας πίνακας παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, βάσει τῶν ὑφισταμένων σήμερα καταναλώσεων καὶ τῶν διδομένων προβλέψεων γιὰ τὰ ἔτη 1965—1970, δίνει τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν εἰκόνα:

1955	Παραγωγή:	1.258.000.000 KWH	—	Κατανάλωσις:	1.014.000.000 KWH
1961	»	2.458.000.000 KWH	—	»	2.114.000.000 KWH
1965	»	4.737.000.000 KWH	—	»	4.118.000.000 KWH
1970	»	7.530.000.000 KWH	—	»	6.534.000.000 KWH

Καὶ ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν ἔργων παραγωγῆς, μεταφορᾶς καὶ διανομῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, κατὰ τὰ ἐν λόγω τοῦτα χρόνια, προβλέπεται νὰ διαμορφωθῇ (μαζὶ μὲ τὶς ἐπενδύσεις ποὺ θὰ χρειασθοῦν στὴν περιοχὴ Ἀθηνῶν—Πειραιῶς) ὡς ἐξῆς:

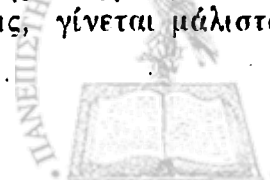
1961	Δολάρια	315.000.000
1965	»	559.000.000
1970	»	782.000.000

ἤτοι, μέσα στὰ πέντε προσεχῆ χρόνια, τὰ στοιχεῖα τοῦ παγίου ἐνεργητικοῦ τῆς Δ.Ε.Η. θ' αὐξηθοῦν περίπου κατὰ 80 τοῖς ἑκατὸν καί, μέσα στ' ἄλλα πέντε ἐπόμενα χρόνια, κατὰ 150 περίπου τοῖς ἑκατὸν.

Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση, λοιπόν, ὅλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων καὶ τῶν μεγάλων εὐθυνῶν, ποὺ ἐπωμίζεται ἡ Δ.Ε.Η., θὰ χρειασθῇ νὰ γίνῃ κάτι ἀνάλογα ἐπαναστατικὸ καὶ στὴν διάρθρωση τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῶν ὑπηρεσιῶν της. Ἐκατοντάδες ὁλόκληρες εἰδικευμένων ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν, δεκάδες δοκιμασμένα διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ στελέχη καὶ πάρα πολλοὶ εἰδικευμένοι ἐργάτες, ἀποτελοῦν ἓνα σημαντικὸ δυναμικὸ ποὺ ἐπηρεάζει καὶ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ τὴν ἐθνικὴ μας πορεία. Γι' αὐτὰ ὅλα—πού, ἐννοεῖται, εἶναι βασικῆς σημασίας—, ἔγιναν καὶ γίνονται εἰδικοί προβληματισμοί, ὥστε, καὶ στὸν τομέα τοῦτο, τὰ πράγματα νὰ ἐξελιχθοῦν ἐξ ἴσου ὁμαλὰ καὶ ἀποδοτικά. Μὲ λίγα λόγια, ἡ Δ.Ε.Η. ἐξελίσσεται σ' ἓναν ὑποδείγματικὸν ὄργανισμὸν πρώτης δυνάμεως, ποὺ ἡ προσφορά του θὰ εἶναι ἀποφασιστικὴ γιὰ τὸ μέλλον μας ὡς αὐτοδύναμης οἰκονομίας μέσα στὰ πλαίσια τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Ἀκόμα, ὑπὸ τὸ πνεῦμα ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς εὐρύτερης προοπτικῆς, ἀποφασίστηκε τελευταῖα καὶ μιὰ ἀνάλογη προσαρμογὴ τῆς τιμῆς πωλήσεως ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας γιὰ τὶς μεγάλες καταναλώσεις, ὅπως εἶναι οἱ ἐξαγωγικὲς βιομηχανίες, καθὼς καὶ εἰδικὸ τιμολόγιο γιὰ τὴν ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ποὺ θὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ τὴν ἀγροτικὴ παραγωγή.

Ἡ προσαρμογὴ τοῦτη θὰ ἐπεκταθῇ, ἀπ' τὸ 1965 καὶ πέρα, καὶ γιὰ τὶς ἄλλες βιομηχανίες. Ἐτσι, μὲ τὸ νέο τιμολόγιο, τὸ κόστος τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας στὴ χώρα μας εὐθυγραμμίζεται πλήρως μὲ τὸ κόστος ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ποὺ ἔχουν καὶ οἱ ἄλλες χώρες τῆς Ε.Ο.Κ. καί, σὲ πολλὰς περιπτώσεις, γίνεται μάλιστα πρὸ εὐνοϊκό.

Ἐπί πλέον, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν τιμολογίων αὐτῶν, οἱ μεγάλες βιομηχανίες, ποὺ θὰ ἰδρυνθοῦν στὸν τόπο μας, θὰ ἐπιβαρύνονται μὲ πολὺ χαμηλότερο κόστος (προβλέπεται νὰ κατέλθῃ στὰ 10,5 λεπτὰ κατὰ χιλιοβαττῶραν). Μάλιστα, τὰ εὐεργετήματα τοῦτα θὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀπὸ τώρα, προκειμένου γιὰ τὶς βιομηχανίες ἐξαγωγῆς ποὺ καταναλώνουν περισσότερο ἀπὸ 500 χιλιοβάττ. Οἱ βιομηχανίες αὐτές, μὲ τὴν ἔκπτωση τοῦ νέου τιμολογίου, θὰ ὠφεληθοῦν κι' ἀπὸ μιὰν ἄλλη μείωση, μέχρι 35 τοῖς ἑκατόν, ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς καταναλισκόμενης ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας. Ἡ μείωση αὐτὴ θὰ γίνῃ σταδιακά, κατὰ τὰ ἔτη 1962, 1963 καὶ 1964, καὶ θὰ εἶναι κατ' ἔτος ἴση πρὸς τὸ ἓν τρίτον τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς σημερινῆς ἐπιβαρύνσεως κι' ἐκείνης ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπ' τὸ νέο τιμολόγιο. Ἐπίσης, τὸ τιμολόγιόν τῆς παροχῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος γιὰ ἀρδευτικούς σκοπούς, μειώνει στὰ 0,65 δρχ. τὴν ἀξία τῆς χιλιοβαττῶρας γιὰ τὶς πρῶτες 150 χιλιοβαττῶρες ἀνὰ χιλιοβάττ καὶ 0,45 δρχ. γιὰ κάθε χιλιοβαττῶραν παραπάνω στὴ μηνιαία κατανάλωση.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ ἐξηκριβωμένα κοιτάσματα λιγνιτῶν στὶς περιοχὲς Πτολεμαΐδος καὶ Μεγαλοπόλεως ὑπολογίζονται σὲ 700.000.000 τόννους κι' ὅτι τὰ πιθανά, τόσο στὶς περιοχὲς αὐτές, ὅσο καὶ στὴν Κοζάνη, Βεύη, Φλώρινα, Κύμη, Μακεδονία καὶ Θράκη, πιστεύεται πὼς εἶναι ἄλλα τόσα. Αὐτὸ σημαίνει, πὼς τὸ ἐκμεταλλεύσιμον οἰκονομικῶς ὑδροδυναμικὸν τῆς χώρας ὑπερβαίνει τὶς 15.000.000.000 χιλιοβαττῶρες. Τὸ γεγονός τούτο ἔχει ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τὸ μέλλον τῆς χώρας μας, γιατί θὰ ἐπιτρέψῃ—τουλάχιστον στὸ ἀπώτερο μέλλον—τὴν προσθήκην καὶ νέων, συμπληρωματικῶν ἔργων παραγωγῆς φθηνῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας.

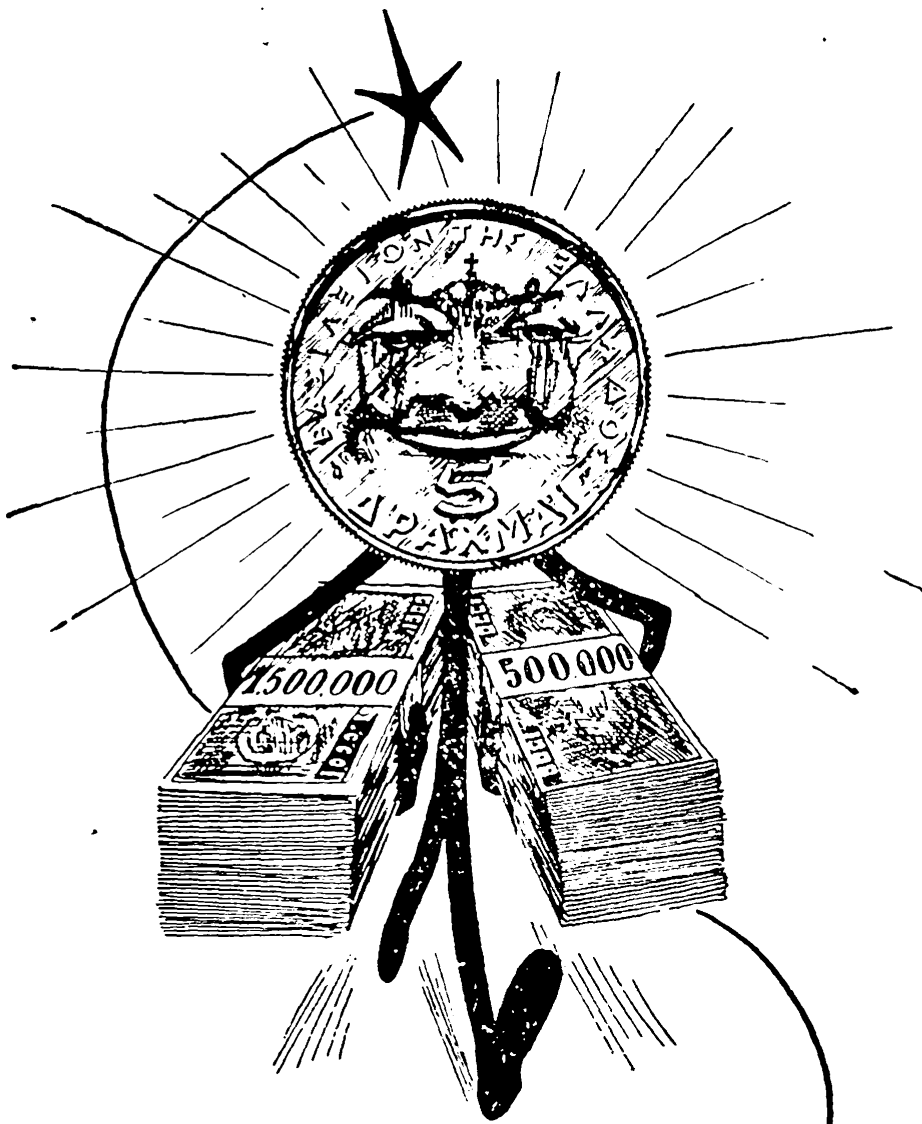
Οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα, ποὺ παραθέσαμε παραπάνω, δίνουν ἓνα μέτρο γιὰ νὰ ἐκτιμῆσῃ κανεὶς τὴν ἐπανάσταση ἢ, πιδ σωστά, τὴν κοσμογονία ποὺ συντελεῖται μὲ τὸν γενικὸ ἑξηλεκτρισμὸ τῆς χώρας μας. Ἡ Ἑλλάδα, ἡ ὁποία πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια δὲν εἶχε ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια οὔτε γιὰ στοιχειώδη φωτισμὸ, ἀποκτᾷ τώρα ἓνα ἀπ' τὰ καλύτερα κι' ἀπ' τὰ πιδ συγχρονισμένα συστήματα παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, βασιζέται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σ' ἐθνικὲς πηγὲς ἐνέργειας (ὕδατοπτώσεις καὶ λιγνίτης), ποὺ ἔμειναν ὡς τώρα ὀλότελα ἀνεκμετάλλευτες. Μάλιστα, ἐν ὄψει τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐν γένει παραγωγῆς μας, ἡ ὁποία καθίσταται ἀφευκτὴ λόγω τῆς ἐντάξεώς μας στὴν Κοινὴ Εὐρωπαϊκὴ Ἀγορά, ἡ ἐπάρχεια ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας συνιστᾷ τὴν μεγαλύτερη ἐγγύηση. Διότι, χωρὶς ἄφθονη, κατάλληλη καὶ φθηνὴ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, θὰ εἶταν ἀδύνατη κάθε προσπάθεια ἐκβιομηχανισμοῦ. Ἀντίθετα, ἡ ἐξασφάλιση τῆς τεράστιας αὐτῆς δυνάμεως, καθ' ὁμοίμορφο τρόπο, σ' ὀλόκληρη τὴν χώρα, γιὰ ἀπεριόριστο χρονικὸ διάστημα κι' ἀπὸ ἓναν ὑπεύθυνον φορέα ὅπως ἡ Δ.Ε.Η., ἀποτελεῖ ὄχι μόνον τὸ βασικὸ ὑπόβαθρον γιὰ τὴν ἰδρυση καὶ τὴ λειτουργία τῶν βιομηχανιῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν κυριώτερον πόλον ἔλξεως γιὰ τὶς πάσης φύσεως παραγωγικὰς ἐπενδύσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου.

Ἡ Ἀγροτική Τράπεζα χορηγεί εἰς
τὰς Καταθέσεις Ταμιευτηρίου τὸ
μεγαλύτερον ἐπιτόκιον ἐξ ὄλων
τῶν Τραπεζῶν, ἤτοι 4 καὶ 3/4%.

Ἐνεργοῦνται ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἀσφαλίσεις ἐπὶ τῶν ἀγροτι-
κῶν προϊόντων καὶ τοῦ γεωργοκτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου τῶν ἀγροτῶν
κατὰ τῶν κινδύνων ΧΑΛΑΖΗΣ—ΠΑΓΕΤΟΥ—ΘΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΜΕ-
ΓΑΛΩΝ ΖΩΩΝ—ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ—ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
ΤΡΙΤΩΝ—ΠΥΡΟΣ—ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ. Ἐπίσης ἀσφαλίζονται τὰ ΣΩΜΑΤΑ
ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΣΚΑΦΩΝ.

Λ
Α
Ι
Κ
Ο

Λ
Α
Χ
Ε
Ι
Ο

..... ούς κίνει
πλούσιο!

Κάθε δεκάεντιμωρο

Μοιράζει: **6.240.000**

